

Alföldi képek

<i>I. Szittya-fődön</i>	
Így vót, ez vót.....	2
Lipták Pali mondja.....	7
Bécsabai magyaros.....	13
Kitérő Palota.....	17
Bács-Tóthfalu.....	19
Almási Iratosról: a szeretet orvosa.....	22
Hubai-berke: nemzetfönntartó.....	29
Hárman deákok 'hatvanhatból	34
<i>II. Bides paraszt</i>	
Szél-szállás '95.....	36
Talján kártya parasztkézben.....	43
Büdös paraszt.....	50
Csiszta Amerika.....	54
Éjjeli tojlett.....	61
<i>III. Csabai, a vastag</i>	
Csabai vastag.....	65
<i>IV. Tsuba Ferkó</i>	
Csuba Ferke.....	75
<i>V. Medgyesi Égh</i>	
Ég a Meggyesi Öreglik.....	89
<i>VI. Kincses Túl-a-Tisza</i>	
Kincses Tiszántúl (Karcagberki fürdőlevelek)	
Gulyás a Kanyarból	101
Kúrlapok Lajzsannak.....	103
Oroján voronézi elvonása.....	106
Kőváry, a csataképiró.....	108
Arad, Arad.....	110
Könyvek Püskitől.....	114
<i>VII. Hála Istennek</i>	
Hála Isten-havas.....	120
Körmendi, otthon.....	126

I. Szittyá-fődön

Így vót, ez vót

Üveghegyen innen, Üveghegyen túl, még a nevetséghatáron is túl

(Hajlott hátú, bottal kapaszkodó vénasszony Maris néni. Még hogy hajlott hátú... Kétrét, hány rét?... A derekától éppen derékszögben hajlik előre, s hogy orra ne bukjon, markolja erősen a botot.)

(A fejét megcsavarva a tornác-mennyezetre rakott fecskefészket méregeti; már késő.)

Apám azt mondta: Ha el bírod üzni, míg nem rakott fészket, üzd el, de ha már fészket rakott, ne üzd el, mert annyit dolgozott érte! Mögver az Isten érte.

Szót fogadok neki itt is.

1944-től elkezdték őket üzni, üldözték, elvették a gabonát. '50-ben fölálltak a kommunisták, a kolhozelnökek. Nem akartuk elhinni, hogy elvöszik a gazdák földjét!

Jó termés volt; learatták a búzát, kiadták a komenciót a bérösöknek. Július 10-én este odagyün Tapasztó Jankó, rendőrféle, a kommunisták küldöncféleje. Azt mondja:

– Hun van apád?!

Káromkodott kegyetlenül, mert apámék kimentek heréért. Gyün utána négy milicista.

Nem először járt nálunk Tapasztó Jankó a rendőrökkel, ilyenkor vagy szál kolbászt kértek tőlünk, vagy hogy süssünk meg tizenöt tojást nekik! Mögsütöttük, ott öttek. Egyetlen volt köztük, aki nem mert önni.

Hazagyünnek apámék kocsival, a kert alól voltam. Odamén Jankó.

– Mit akarsz, Jankó? Nem csináltam sémmit.

– Hallgass! Ne pofázz.

Aztán meg hogy:

– Gyere le!

Húzogatta a lábát, lehúzta. A milicista odaszólt románul a férjemnek, hogy elviszik az apósát, mert ilyen és ilyen bünöket követett el, le fogják tartóztatni.

– Milyen bünöket? Mögvöttük a búzát, beadtuk, mert nem termött annyi, hogy beadásra is jusson – mondta Imre, az uram.

– Várjatok, mondjam meg az igazat – de nem vártak, mögfogik apámat, összekötözték a kezét, oszt vitték.

Imre elment oda, ahol tartották. Ott állt a fekete autó, amelyikbe betötték, volt már 11 óra, 10-kor vihették el, a nagy fekete autóban volt egy civil, de jólelkű civil volt, Isten áldja mög, ha él! Aszongya:

– Ne mönjön oda, mert nem szabad.

Csak egy kicsit, hogy nézzen be az ablakon.

– Az állásomba kerül.

Imre leseködött az ablakon: vagy három embör, Goda Jóska, Kotroczó János, Molnár János, Kovács Béla, négyen vótak! Térgyepültek a községházán. Apámat hallja:

– Ha agyonüttök, sé mondom, hogy ez igaz!

Mind a négy embörnek a körmét verték, ütötték le véresen, kapott a hátuk is.

Apám nem írt alá sémmit. Éjfélkor aztán azt mondják nekik:

– Na, viszünk benneteket kivégezni!

Hallja, akkorra odaérünk mi is; apám odaszólt a többinek, mert a másik három fiai is ott voltak, hogy viszik őket Pécskára a miliciára.

Vittünk tiszta ruhát, tiszta vér volt mind, möntünk gyalog utánuk Pécskára a nagy fekete autó után.

Hallja, égy szót ne szóljunk, parancsolt ránk egy idegön milicista, a pincében egy vödör vér volt, mossuk le. Mert volt szíve, lelke azok közt is az egyiknek.

Az asszonyokat nem engedték le. Mögmosták, röndbe tötték, tisztába. Imre möhetött be apámhoz. Bekötözte a kezét. Nem sokáig löhettek lent, kigyüttek. Ez a milicista árulta el: egy óra múlva Aradra viszik őket. A Tribunára, a Törvényszékre viszik valamennyit.

Aradon nem engedtek be hozzájuk. Kiüzentek, hogy majd ha viszik a tárgyalásra, szólnak.

Ez volt júliusban; egy hónapban egyször löhetött velük beszélgetni. Azt mondta apám, nem tudják, mit akarnak velük, de hogy viszik Tömösvárra.

Három hónapig sémmit se tudtunk róluk; Tömösvárt voltak.

Otthon osztán elröndöztek bennünket. Ahogy apámat elvitték kedden, már szombaton odagyütt Andó:

– Imrus, inventát (leltárt) készítünk!

Vasárnap, 8-án gyüttek, hatan vótak. Ott vót Andó, ő vót az elnök a kolhozban, amíg Szabó iskolán vót. Mindönünket fölírták; annyi jószág, még a zsíros bödönt is. Fölírták, majd gyütt tíz kocsi, amit csak löhetött, vitték.

Nyolc lova, szekere volt apámnak, két csikó, egy tehén, egy üsző, nekünk külön egy tehén. Egy lovat, egy tehenet nekünk möghagytak. Tizenvalahány disznót elvittek.

Andó oszt mondta:

– Ami maradt, holnap gyüvök érte!

Szervezték a kollektívot, köllött nekik valami.

Könyeret akartam sütni. A teknőből is kiszödték a lisztet.

– Tudd mög, mi az, amikor nincs mit önni! Dözsöltél eleget – kaptam mög Dobozi Imrétül.

– Tuggya mög, Imre bácsi, amíg két kezöm van, akkor sé halok éhön!

– Majd möglátjuk.

Majd möglátjuk, gondoltam. És annyit dolgoztam, beosztással mög tudtunk élni a kifosztásunk után is.

Meg itt hagytak egy rossz kocsit.

Ez volt akkor a törvény.

Elvitték a lovakat; fogtunk Pécskán földet törni, szárat vágni. Hogy ha nekünk nincs is, mög tudjunk élni.

Odatöttek egy lakót a házunkba. Segédjegyző volt, román, de jó embör vót. Azelőtt itt lakott a szomszédban. Nem téhetött róla, oda mönt, ahová tötték.

Telt-múlt az idő, karácsony felé. Halmi Pista nagy kommunista gyütt, hogy:

– Kimész onnan nemsokára, én mék Kovács Béla házába!

Január utóján éccaka tíz órakor már zörgetik a kaput. Mindig féltünk az ilyesmitül, akkoriban gyakori volt az ilyen váratlan látogatás. Tapasztó Jankó, mög két milicista akar begyünni. Uram mönt ki.

Dobozi Imre is ott vót.

– Vögyék tudomásul, amit 6 óráig ki tudnak pakolni, pakolják!

– Hová mönjünk?

– Ahová akartok, a cigányok közt tán találtok helyet magatoknak!

Így beszélt velünk ez a nagy kommunista.
Imre lerohant apósomékhöz, az mög aszonta:
– Gyere haza, fiam.
Gondolhatja, hogy nem hatkor gyüheztünk el. Vágtunk disznót, volt mindön, köllött nekik. Három óra sé vót, gyün Halmi Pista:
– Kifelé, kifelé!
– Pista bácsi, hat órától volt szó, kocsit köllött keresnünk, hogy vihessük.
A disznó lé vót sózva, elvötte.
– Nektök égy gyerökötök van, nekünk hét!
Kapott egy kocsit, mást is elvöttek. A felét se tudtuk kipakolni.
Imre elmönt Andóhoz, hogy elmondja, hat helyett háromig köllött kipakolnunk.
– Most mi parancsolunk, azt csinálunk, amit akarunk! De mögengedöm, hogy amit akarsz, elvidd.
– Vinni akarik a lesózott disznót is...
– Éggyet már vágtál, elég nektök!
Öt évig apósoméknál laktunk.
Közben a Törvényészékrül hívtak, hogy apámnak möglösz a tárgyalása.
Hívtak olyan tanúkat, akik azt vallották, hogy apám nem fizette ki a napszamosokat, aludt tejet adott nekik önni, mással ültetett maga helyett paradicsomot, dohányt – kötelező volt, így tudta elröndözni. Hazugság volt, a bírák tudták, hogy mindön hazugság, de az állásuk függött tőle. Elítélték mindegyiküket három évre.
Föllebbezttünk, a legfőbb bíró azt mondta:
– Nézze, tudom, hogy ártatlan az apja, de nem töhetök sémmi! Ahogy maga, én sem.
Föllebbezhetttünk, Bukarestbe küldték az ügyet, Bukarest nem vállalta. Mi tudjuk csak, mibe került, hogy Bukarestből léjöttek a bírák, Bukarestből Tömösvárra.
Ez már 1951-ben vót, jó égy évig vótak lezárva. A Kúriától gyüttek, fölmentötték őket!
Gyüttek haza Tömösvárrul az öregök.
Apámnak mög se mertük mondani, hogy már nem ott lakunk. Gyüttünk hazafele.
- Mőre menyünk, nem arra mögyünk? – kérdezte apám, mert hogy nem értötte.
Imre válaszolt:
– Apám, kitöttek a házból.
Apám nagyon szerette az uramat.
– Ha befogadtok, hozzátok mögyök.
Na de nem sokáig vót nálunk, mert egy 63 éves embör a más házánál hogy maradna mög. Decemberben szólt:
– Hallod, jányom, mögmondom nékik, engödjenek legalább engöm az oldalépületbe vissza!
Kotárkát, azt a rengeteg fát, mindönt elvittek, csak a ház maradt a helyin.
Elmönt, Szabadaí Jani – szintén nagy kommunista – kikandarította a Községházárul:
– Eredj a cigányok közé, ott a helyed!
Rá se mertünk gondolni, mi van apám fejében.
Kész vót a reggeli, nyolc óra vót. Elötte este azt kérte, engedjük, hogy István, az unokája vele aludhasson. A fiammal aludt.
– Tatával alszom! – örült a fiunk.
Látom, hogy készülődik.
– Kimögyök, készülődj csak.
Kész a reggeli, nem gyün. Keressük, kiabálunk, hun löhet. Vót ott egy pajta, mögérözhettem. Ott látom, fölakasztotta magát.
Többet nem tudok, mert engöm orvosoltak. Apámat rögtön elvitték.

'55-ben möntünk vissza ősszel. Annyit járkált a faluban az uram, volt házhely, de én szerettem volna visszagyünni a házunkba.

– Csak haza, haza akarok menni!

Háromszor a bíróságon, hogy vissza köll adni! A törvény hiába, a papír ezöknek kevés vót. Azoknak, a kommunistáknak.

Hallja, aki közülük még él, nem tud se a kolhozosításról, se a kommunista pártról, sémmirül! Nem is akarnak hallani rúla. Igazuk löhet, csak hát apám.

Zörögnek este tíz körül. Apósom azt mondja:

– Eredj már, Imrus, hátha titeket keresnek!

Kér „úriembör” begyütt, leültek.

– Tudja, miért gyüttünk?

Honnan tudtuk vóna.

– A mai naptól fogva a maguké a ház, möhetnek vissza!

Halmi Pista még mindig ott lakott.

Karácsonykor olyan szép idő vót, hogy a kemencét tapasztottuk.

Dült volna össze a ház, az istálló addigra össze is dült.

Pista bácsi oszt csak azt hajtogatta:

– Én vagyok az úr, mész te még innen ki!

Ki a saját házambul. Ez vót az ű világuk.

– Én innen csak halva mögyök ki!

Nem veszekedtünk velük, de ott laktunk.

1956 vót; a konyhában főztünk, készültünk a piacra. A Nagy utca felől begyün hozzánk Döme Panni, Aradról gyütt mög. Tőle tudtuk mög, hogy Magyarországon forradalom van.

– Arra gyütt Tapasztó Jani, na mondom, azt is agyonverik!

Hallja a házunk vendége, möghallhatta.

– Kend utálta őket!

Hogy ne mondjam.

Azt mondja Panni az „albérlőnk” feleségének:

– Te Vera, tudod, mi újság van? Magyarországon áll a forradalom. Eredj ki, a Fasornál mindön fára föl van akasztva egy kommunista!

(A Fazor, a Nagylak-Batonya-Gyula-Biharkeresztes-Csenger közti országútnál, a határon túl már Magyarországon.)

– Ne beszélj ilyeneket!

– De, holnapután gyünnek, itt is fölakasztik a magyarok a kommunistákat.

Mondtuk már nekik, mért nem mönnek el innen, kész a házuk! De csak avval vótak:

– Nem mék!

Vacsoráztunk otthon, léfeküdtünk. Borzasztó ébren alszom. Hallom: zsupp, zsupp, gyünnek-mönnek, gyünnek-mönnek.

– Eredj már, nézd mög, mit csinálnak!

– Nem mék, mönjön a fene.

Röggel kelünk, úgy öt óra, november elseje vót.

– Üres a szoba!

Nyitva az ajtó; elhurcolkodtak.

– Panni mögijesztötte őket.

Gyün Vera néni ríva:

– A disznónak még nem csináltunk helyet, itt tartanánk.

Annyi elfér.

„Mindön fára egy kommunista van fölakasztva” – ettül nagyon mögijedt! Ric-ruc, elhurcolkodtak. A romokat elröndöztük.

Így vót, ez vót.

Fiam, unokáimmal, rég Magyarországra költözött. Hogy ilyen tehetetlen lettem, egyszer elhoztak ide, lássam, hogyan boldogulnak. Itt ragadtam; pedig azt hittem, apám mellé kerülök.

Kikötöttem: ha meghalok, vigyenek haza, otthon terítsenek ki, akik megmaradtak, elsirathassanak, s a családi sírba temessenek!

...

Hallja, az első háború után a gazdák kérték át a falut Romániába, mert odaát maradt volna, elvesztették volna a földjüket; hamar megbánták. A második háború után a kommunisták fordultak ellenünk, ma már a legszívesebben letagadnák.

...

Hát, Istenkém.

Csak a nevemet el ne árulja, mert még ki tudja, mit nem tősznek velünk. Mög hogy hun történt, merre, s hogy hova bujdokoltunk.

(Merre; merre is? S: minek.)

Ezöknek a keze elérhet Lajtazaráandra is.

...

Bandáztak, gyűttek a házak elé rezesbandával, járkáltak végig az utcán, asszonyok is vótak köztük, üveg is vót a kezükben '45. után és nagyon kiabálták:

*Akkor lősz a kulákokra jó világ,
Ha nyílik a savanyauborka-virág!*

(A fecskék ezön a nyáron a lajtabánsági Kovács-portán maradhatnak: mire észbekapott, olyan szép, erős fészket raktak, hogy a háziasszonynak – az itt is magára maradt, az egykori, ma sem égen, sem földön föl nem lelhető nagy kommunisták által valaha lekulákleányozott gazdasszonynak - nincs szíve leverni, a fősckét arrébb üzni.)

(Legalább nem marad magára.)

Álmomban ma is mindig otthon vagyok. Pedig, tudja mög, olyan jó Magyarországon élni.

(A főscke is, szinte mint odahaza.)

Lipták Pali mondja

(Faggatom, ha tudom, Pali bátyámat.)
(Nehezen áll kötélnek,)
(– Inkább ne.)
(Aztán csak.)

TALÁLKOZÁSOK

1945-ben 23 éves voltam, 1950-ben 28; a többi, Cseres Tibor 30 éves, Féja, akit öregnek tekintettünk, csak 50, és sorra a többi öreg 50 éves, Sass Árpád, Jankay. A fiatalok: Vasas, Kerekes, Jakuba 35 évesek...

Akikkel találokoztam.

Ebben a mezőnyben sihedernek számítottam.

Már múltjuk van, pedig még nem öregek.

1951-ben Fodor Bandival ismerkedtem meg. Szolnokon találokoztam vele; én 29, ő 22 éves.

Olyan helyzet volt akkor, mint az 1989 utáni: nemzedéki helyezkedések, a helyfoglalások újabb gondokat okoznak. A feltörekvő fiatalok elfogadják az öregek előretörését, aztán fellázadnak.

Az ötvenes években nem a képességeknek megfelelő munkát kapták, hanem amit kiosztottak nekik.

Alapozó évek voltak ezek: alapvető élmény volt megismernem ezeket az embereket.

ARANY UTCAI SZÉP NAPOK

1922-ben a Kastély utcában születtem, egy éves koromban költöztünk a családi otthonba, az Arany utca 22-be. A nagyszülői ház az egyik első csabai utcában az Alsó tizedben volt. Szlovákok, zsidók, magyarok vegyesen lakták. Az apám szabó, nagyapám kőműves volt.

(1995-ben a város egyik leginkább semmibe vett utcája az Arany: az emberek építkeznek, egyre csinosabb házakban laknak, gépkocsit, mindent vesznek, mit lehet, igyekeznek! Am Kormányainknak és Városházánk tanácsainak és képviselőtestületeinek ez ideig még nem futotta kiköveztetni, valami módon egyáltalán használhatóvá tenni – például az itt élők által fizetett adókból – az ulica Zlatát.)

A Révai iskolába jártam, majd három évig az evangélikus gimnáziumba. Aztán az inasiskola s a búzapiaci műhely.

Minden barátom a polgáriba ment, én miért a gimnáziumba? Mert evangélikus a család! Anyám azt mondta:

– Ha továbbtanulsz, csak az evangélikus gimnáziumba, mehatsz!

Harmadikban a német pótvizsgálához semmi kedvem nem volt. Apám beleegyezett, hogy abbahagyjam s 1934-ben inas lettem.

A TEMPLOM ÁRNYÉKÁBAN

A Ferenc József téri Varga és Tábor Úriszabókhoz kerültem inasnak.

A Búzapiacnak akkor már Ferenc József tér volt a neve.

A fél életemet a Templom árnyékában töltöttem: a gimnáziumban, a szomszédos inasiskolában, a szabóműhelyben s környékünkön, meg a könyvtárban.

A Szamek-házban kezdtem (ahol most a zenede van), aztán átköltöztünk a 9. szám alá.

BÚZAPIACI POLGÁROK

1934-től 1938-ig voltam inas, 1938-tól 1949-ig segéd s 1949-ben lettem könyvtáros az Urszinyi-házban, amely a körzeti könyvtáré lett. (A Városi Könyvtár – ahol Féja dolgozott – akkor a Múzeumban működött.)

A Szent István téren irodák voltak, a Ferenc József téren polgárok, iparosok, értelmiségiek, kereskedők s művészek éltek. Igazi polgárvilág volt! Minden ház magántulajdonban volt, a földszinti helyiségekben pedig a bérlők üzletei.

Például a Zsíros-házban egy-egy fényképész, szabó, cipész, borbély, bádogos, cipőfelsőrész készítő, ócskás két gyönyörű lányával, borkereskedő...

„*Három igaz szó: HOLLÓ BORA JÓ*” – hirdette a cégéren.

Reisz-ház, Bakos-ház...

Szamek is tehetős polgár volt.

A MUNKÁSOTTHONBAN

Inasiskolás koromban három szakszervezeti könyvtárnak voltam az olvasója, a ruházati, az építők és suszterek szakszervezeténél! Olvasó ember a Munkásotthonban lettem, ahol mindhárom működött.

1938-ban léptem be a szociáldemokrata pártba.

1945-ben szociáldemokrata maradtam (1945. május elsején én voltam az MSZDP szónoka, a Városháza erkélyéről beszéltem; utána mondták, kész Démoszthenész vagyok). Ez sokaknak – akik kommunistának minősítették át magukat – nem tetszett. 1945 után az MSZDP tele lett kispolgárokkal. Nem a párt hígult fel, beszivárogtak azok a tisztességes értelmiségiek, akik nem akartak a kommunista pártba lépni.

A pártegyesülés után is mindvégig (1985-ig) szociáldemokrata maradtam.

POJEBEME PÁNÓ

Egy kőműves csak baloldali lehetett! Nagyapám is így lett baloldali. Az utcánkban ez volt a szellem.

Nagy együttérzés az osztállyal. Nem demagóg volt, akiből látható később éppen eleget, hanem ember. Beletartozott, hogy vasárnap elment Tranosciusával a templomba, s visszafelé megállt Spitz Sámuelnél billiárdozni, fröccsözni.

– Gyurka, egy fröccsöt az unokámnak! – rendelt nekem is a Kölcsény és a Wesselényi utca sarkán, a mai óvoda helyén lévő kocsmában.

Hazajött, kijelölt egy 32 strófás éneket a Tranosciusból s ránk parancsolt, énekeljük el! Tótul.

Hogy aztán az udvarra kimenve a tyúkok miatt káromkodni kezdjen.

Az volt 1945 előtt az agrárproletár jelszó:

– Pojebeme pánó!

Megbasszuk az urakat.

Ez volt az alaphelyzet.

Korábban (Áchim idejében is) a nadrágosokat utálták.

Akik fiatalkoromban az élmezőnyt alkották, ma a munkásmozgalom „mártírjai”. A Vasúti-temető elkerített részén nyugszanak.

(Vasúti, elébb csak Alvégi-temető, közel az Arany utcához.)

(Mintha Lipták Pál nem kívánczna oda.)
(– Temetőbe ki vágyna...)
(...Az Alvégi-temető kerített díszhelyére nem.)
(Dr. Becsey Oszkár utcai háza udvarán öreg csabai sírkeresztek.)

A KÖNYV SZERELMESE

Tulajdonképpen úgy voltam könyvtáros, hogy sosem voltam az! Mert a könyvtárosok külön kasztot alkotnak, a részletekben bogarásznak. Én szerettem a könyvtárat...

Nyilván előzménye, hogy 1945 előtt antikváriumot akartam nyitni. Volt vagy ötezer könyvem, amivel megnyithattam volna... A könyvtár itt lép be az életembe.

Mindig magamnak csináltam! A folyóiratokból is azt rendeltem, ami érdekelt. Olyan folyóirat-állományunk volt, amilyen a vidéki könyvtárakban sehol!

A megrendelt folyóirat mindig tükrözta a pillanatnyi érdeklődésem.

(Pali bácsi beszélgetőtársa a Körös-parti könyvesház folyóirat-olvasójában ismerhette meg már a hatvanas években a Párizsi Magyar Műhelyt s megannyi – akkoriban idehaza igen kevés helyen kézbe vehető – magyar és idegen nyelvű, nyugati társát, meg a határainkon túli magyar kisebbségek sajtóját.)

(Máshol nem hitték el, miféle lapok mutatják magukat a Körös-parti könyvtár olvasótermében.)

Foglalkoztatott a könyvtárépítés? Építészeti lapokat rendeltem; beszereztem a külföldi folyóiratokat.

(S hogy ennél is jobban izgatta a képzőművészet, a negyedfél évtized alatt a Békés Megyei Könyvtárban példátlan albumgyűjtemény alakult ki)

(A Békési Gyűjtemény ritka darabjait ő és Féja szedte össze a háború után a lerontásra ítélt kastély-könyvtárak maradványaiból.)

Ennek köszönhettem, hogy UNESCO ösztöndíjjal külföldön is körülnézhetem.

Ez megint rátett egy lapáttal.

A megyei megvolt, a hálózat járási és községi könyvtárait kezdtem átalakítani.

(1949 és 1985 közt könyvtáros, Kossuth-díjat 1954-ben kapott.)

KÖNYVTÁROSSÁGOM

Sokat jártam Budapestre; az értekezleteket arra használtam fel, hogy beköszöntem és elpárologtam, hogy azt nézzem, ami érdekelt.

Vidéken sosem volt pénz, utána kellett járni. Budapesten olyan köröket ismertem meg, amelyek támogatni tudták a megyei könyvtár fejlesztését. Amikor máshol szufnikat építettek, Medgyesbodzásán teljesen új könyvtár épült, mellé új kőszobor került.

Egyéb irányú érdeklődéseim találkoztak e könyvtárosságban.

1952-től voltam igazgató, 1956-ig dolgoztam együtt Féjával; egyesült - megyeiként - a körzeti és a városi könyvtár. Az én szerepem: szakítottam az addigi gyakorlattal. Addig bezárkózó volt a könyvtár, az olvasó a raktárból kapta a könyvet.

(A Kossuth-díjat a körzeti könyvtárban végzett munkájáért kapta.)

1952-ben azzal kezdtem, hogy kihajintottam a könyvtárból az összes fekete, barna bútort, a régi falakat kivettem, boltívet építettem; a csabai volt az első fehér, világos könyvtár az országban. Talán a következő évben volt a váltás a szabadpolcos rendszerre; vigyázni kellett, ne lopjanak...

1956 vízváltásztó, ahhoz lehet viszonyítani, mi volt előtte s mi később. 1956-tól kezdődik a könyvtárak átrendeződése; 1958 körül kapott a könyvtár két művelődési autót.

KEDVEMRE

Az egész életemet leéltem úgy, hogy mindig azt csináltam, amihez kedvem volt.

Elküldtek volna bennünket cséplőgépnél agítani?... Ez a könyvtár sosem volt! Lehet, hogy jelentettük, hogy volt, de ki nem mentünk.

Valahogy kikerültük.

Óriási elmaradásokat kellett bepótolnom! Újabb és újabb területeket kellett becserkészmem.

A könyvtárosságom is: szisztematikusan rendeltem alá a magánéletemnek; a magam épülését szolgálta.

Ez nagyjában egyezett is a meghirdetett, de meg nem valósult népművelési elképzeléssel.

KÖNYVKIADÁS, MINT LIPTÁK-JÁTÉK

Vagy száz könyvet adtam ki. Az első Fodor András versfüzete 1974-ben, ez még a régi „taposó nyomdával”, tégelyes sajtóval készült, s 1985-ben hagytam abba ezt is.

108-at adtam ki. Versalbumokat, helytörténeti érdekességeket, rajzalbumokat, vegyes sort. Az első tíz kiadvány a régi nyomdagéppel elég nehézkesen készült; olyan kevés volt a betű, hogy egy oldal kinyomtatása után lehetett csak kiszedni a második oldalt.

Szegényes nyomdából igazi, értékes könyvet kiadni!...

A költők örültek a Lipták-játéknak.

...Aztán egyre terjedelmesebb könyveket jelentettem meg.

Nincs olyan kiadvány, amelyért pironkodnom kellene.

Tisztességes és jó játék volt.

Sajnos nem tudtam belőle kihozni azt, amit elképzeltem.

OTTHON, SZÉPEN

Néprajzi gyűjtő (s egy kis kötetsor erejéig népismereti író) is vagyok. Nem vettem meg minden kutyaszart, mert meg tudom különböztetni, melyik tájról való. Vagy 200 butéliámról darabonként leírás, kitől vettem, honnan való, fénykép... Cserepek és parasztbútorok, szőnyegek.

(Mindez korábban a nagyréti tanyáján volt, ahonnan a rablók elől menekítette szép gyűjteményét a Kanálisi-szőlők helyére települt Körösön túli kerület előbb Perényi, utóbb Micsurin, ma Becsey utcai házába.)

Könyvek, meg az albumaim. (Egykori csabai huncutságokról és a maga dolgairól tudósító rajzos napló, melybe ma is be-beszerkeszt valamit.)

Gyűjtőszennvedély?... És igény, mi vegyen körül az otthonomban minden pillanatban. (Az udvaron szoborkert; több, mint kellemes környezetben él Lipták Pál. Enyhely ez a Nagy Magyar Alföld e nem túl művészetbarát városában.)

Itthon, kicsiben, minden megvan! Ezért érzem itt jól magam nyugdíjasként is.

A fölösleges tárgyakból, szobrász és festő barátaimmal csereberélve lett ez a szép gyűjtemény.

...Ezek egymást egészítik ki.

Az a kor, amelyet ez a környezet idéz, 1899-cel véget ért.

RÉTI KERTBEN

1957-ben vettem egy hold – három okta – földet Nagyrétben.

A könyvtárban előadásokat szerveztünk, irodalmi hétfőket, művészeti vasárnapokat rendeztünk, a legkülönbözőbb szakelőadásokat tartották a meghívott budapesti tudósok, a kertészetről is. Ekkor vettem, 21 ezer forintért, három oktát.

Csabai az ember, míg nincs egy talpalatnyi földje, nem nyugszik.

Kivítem egy faiskolai szakembert, az mondta, mit, hogy telepíthetek a réti földbe.

Elég hamar felcseperedtek.

A tanya köré gyümölcsöst telepítettem; mindent kipróbáltam, aztán fokozatosan leépítettem.

Odavítem a népművészeti gyűjteményem. Betörtek, behoztam.

A város vezetői idehozták a vendégeiket gyűjteményt nézni. Gyakran jött hozzám buszra való ember; amíg nézelődtek, megették a szőlőt!

Beleuntam, hogy idegenforgalmi látványosság legyen a réti tanyám.

FESTENI, AMIKOR LEHET

1945-ben kezdtem el festeni, 1951-ben a Múcsarnokban szerepeltem egy képpemmel, 1954-ben volt saját tárlatom a Fényes Adolf Teremben.

Azért is jó volt nekem a könyvtárosság, mert úgy csináltam, hogy ne legyen kötelező munkaidőm: nem 8-tól 5-ig, hanem 1949-től 1985-ig voltam könyvtáros.

Ha kellett, bármikor.

Ha a könyvtárosság nem engedte, nem festettem, ha a könyvtár megengedte, akkor festettem.

Megszabadultam a vasárnapi festő nyúgeitől. Ha úgy tetszett, szerdán is festettem, és a környezetem ezt elfogadta.

1951-től 1995-ig 140 kiállításon szerepeltem, ebből 21 volt egyéni. 1945-től riport és egyéb írás rólam 85 jelent meg.

A festés további örömeiket és gazdagodást hozott! Ha szembeállsz a tájjal s lerajzolsz egy fát, nem az a fa lesz...

Hallatlanul nagy öröm festeni, másképpen látja az ember a világot. A festésben is a magam útját jártam.

Az első festményem 1943-ban készülhetett. Körös-parti tájkép volt.

Nem akartam festő lenni, de valamiért megfogott.

Ligeti asztalos, vasárnapi festő, mondta az első képpemre:

– Hahaha, ez egy semmi; Magából nem lesz festő!

Nem is a Körös-part, a Kenderáztató, ahova én kivonultam!

(Az első képet festeni, az Arany utcához közeli Céldomb mögötti világba, hol 1995-ben az egész várost fenyegető szeméthegey csúfoskodik s fertőz mindent, mit fertőzhet.)

(Csoda, hogy Pali bátyám jó évtizede kimenni sem szeret az utcára? Látni, hogy mivé lett ez a régi időkben tökéletes rend szerint megszerkesztett mezőváros?!)

(A szomszédban, Gyulán, ugyanezt érezte Simonyi Imre – akivel Lipták Pál, mellesleg, nem értett szót; egy füzetét azért neki is kiadta s ennek Imre bátyánk nagyon örült.)

A keresztapámnak annyira megtetszett a kenderáztatói kép, hogy el is kérte. Később meg akartam mutatni egy hozzáértőnek, addigra elveszett.

A MAGAM ÖRÖMÉRE

1945-ben friss szelek fújtak. A szabóműhelybe bejártak a csabai festők; nadrágot csináltattak, vasaltattak.

Szakiskola létesült a múzeumban, abban tanultam. Miklós István, Sass Árpád, Jankay Deutsch Tibor tanított; Jankay keveset. Jankaynak nem volt elég a 24 óra a festésre.

Egy időben Sass modorában festettem, nehezen szabadultam a hatása alól.

Miklóssal együtt jártunk a határba festeni.

Egy autodidakta másképpen lesz festő, mint akit az akadémián mindenre megtanítanak!

Egész életemben alig adtam el képet; jó is volt, mert amit csináltam, hiánytalanul egyben van.

(A Lipták-házban, Békéscsabán.)

Bécsabai magyaros

A Körös-parti ifiház társalgójának egyik sarkában a Békés Banda, a másikban a Galiba, a harmadikban a Dűvő Zenekar húzza a talpalávalót, vonja a nótázásra fakasztót, fújja a kedvcsinálót, üti, veri-, pöngeti a másik átölelésére serkentőt.

Most ők, később a többi. Tizenkét banda kíséri a XV. Csabai Népi Magántánc Viadalon föllépő nő és férfi táncosok előadását, adja a bankot az esténkénti – kárpáti – táncházban, s veszi elő hangszerét (hangicsáló szerszámját) a 2001. Boldogasszony hava második hétvégéjén három napon át – már-már kivilágos kivirradtig – tartó szőlőtánc-fesztivál szüneteiben, hogy megszólaljon itt, ott, amott a muzsika, s csatlakozzék hozzá énekszó, mozduljon láb, induljon a Csabai Táncház.

Bármely – szent – pillanatban.

Mely műsor, pihenés és magán-, meg közmulatság közben el-elcsattan egy-egy adoma.

Találkozik az utcán két globálbuzernyák.

– Hajdujudú?

– Kudá igyos?

Egyszerre szólaltak meg (mondhatni: egymás szavába vágva), a válasz már

Megfontoltabb: elébb az egyik, majd a másik nyögi ki a magáét:

– Na, végre valaki, aki nem magyar!

– Jesszusom, ez is magyar...

Ne is mondd, az egyiken cowboy-kalap, a másikon derékban kitért muszkaing. Árvalányhaj, zsinóros mente, bő gatya, sarkantyús csizma, piros kötő, farmer, mejjes, szalma kalap, bocskor, székelyharisnya, s miegyéb Kárpát-medencei viselet az adomán jót kacagókon.

Kakastoll, ne adj Isten darutoll.

Békésben, s e tiszántúli derékszék mai székhelyén, Csabán az ország egyik legjobban kiteljesedő néptáncos központja jött létre.

A negyvenes évekbeli Csabán a Batsányi táncsoportot létrehozó Rábai Miklós után Born Miklós és társai láttak neki a máig élenjáró Balassi Táncegyüttes fölépítésének. S az egykor cserkészcsapat regös rajaként alakult inasiskolai – népdalt, népi játékot s néptáncot gyűjtő és tanuló - csoport buzgalma nyomán mára tucatnyi ország- s világjáró együttesel, gyermekek ezreit a magyarság és a Kárpát-medence – mindközönségesen Közép-Európa – sajátos (és egyedülálló) mozgás-hagyományainak ápolására vállalkozó néptánc-iskolák sorával büszkélkedhet Békésvármegye néptáncos mozgalma.

Igen, Békésben gyermekek ezrei járnak néptánciskolába! Mert Gyomán, Gyulán, Csabán, Szarvason, Orosházán s a megye több más településén kisdíákok tömegei tanulják egykori néptáncos – tánctanáraiktól, hogyan járja a magyar!... A román, a szlovák, a szerb, a német, meg a többi Kárpát-medencei testvérnép... fia, leánya (embere, asszonya), ha táncos kedve támad.

Csabán 1974-től tartják – újabban két évente – az országos szőlőtánc-viadalt a felnőtteknek, Szarvas pedig az ifjabb népi magántáncosoknak kínál hasonló megmutatkozási lehetőséget.

Ahogy a szakemberek mondják: a földrészünkön egyedülálló szőlőtánc-fesztivál igazi értékét a néptáncos egyéniségek kibontakozásának elősegítése adja. Hogy az együttesek

legtehetségesebb táncosai a csoport megszabta kötelmekből kilépve mutathassák meg, mit tudnak! Ahogy teszi azt a csapszékben mulató legény, a fényes jó kedvében tánkra perdülő, menyecskének való leány, a gyermeke lagzijában fölpezsdült örömapa, örömanya... Szomszéd, koma; bárki.

– Hallottunk már örömeiket, örömenét, láttunk örömtáncot. De amit most a csabai rendezvény nyújtott, arra még nem volt példa: örömfesztivál volt ez a szólótánc-verseny! – adta meg a díjakat odaítélő bizottság vezetője.

Ahogy mondani szokták:

– Megyünk Európába!

Ha tudnák, uraim, hogy az hol van.

Magyar itt minden! Csabai magyaros.

A tánc! Neve... Somogyi ugrós, kiskállai átvető csárdás, szásznagyvesszősi öreges és pontozó, mezőföldi kanasztánc, gömöri magyar, bökönyi lassú és gyors, szentbenedeki legényes, tardoskeddi páros, boncidai csárdás, dél-alföldi friss, györgyfalvi toborzó, bagi bukós, sárpilisi ugrós...

A zene!... Ahogy a Galiba, a Szikes, a Szeredás, a Jártató, a Garadna, a cigány Fláre Beás, a Morotva, a Békés, a Dűvő banda, Pál István és muzsikás barátainak együttese, meg a mezőségi (vajdaszentiványi) Horváth Elek s paraszt-zenekara húzza... Meg vonja-fújja-ütögeti hegedűn, kontrán, bőgőn, cimbalmon, klánéton, miegyéb hangicsáló szerszámon... A magyart, illetve a magyarhonit.

A dal!... Hogyne, a magyart (meg ezt-amazt(járó leányok, legények ajkáról elszabaduló honi ének!

A viselet... Ne is ragozzuk: ez sem Kárpát-idegen; idevaló, a miénk.

Magyari földrajz: Túl-a-Duna, Tiszán innen s -túl, Felföld, a Részek, Alföldünk széle s közepe, Kalotaszeg.

A mozdulat s a mosoly, az életkedv! Hogyne, tizennyolc-huszonnyolc éves nők s férfiak bámulatos parádéja.

Míntha vajjal kenetnék az embert.

„Szilágység”. „Mezőfele”. Maglódi sváb cifruválás. (A Pest-környékiek valóban eléggé hajlamosak a bármiféle cifruválásra! Na de – látni való Csabán e fórumon – ez is belefér!)

Fiaink, leányaink! Az ország java, színe-virága.

„Békési Csoda”? E nekünk legkedvesebb.

Annyi idegen piszok után magyar nyelven szól itt minden.

Tánc: Magyar módra! Azaz: az oláh, a rác, a sváb, a tót, a bunyevác táncot is szeretettel, beleérzéssel, azonosulással járja e drága ifjúság! Itt a versenyen, a viadal szüneteiben és táncházaiban, ahogy odahaza is...

Ahogy tanulták! Tanulják... Mert erre tanították – tanítják – őket mestereik.

Arra, hogy a Kárpát-medence paraszthagyománya, népi műveltsége, tánca és mindene: egyugyanazon európai kultúrkör önálló, a többivel össze nem téveszthető, ezer szállal egybeszótt, a többivel még több fonállal összekapcsolódó kincse... Mindaz, amivé váltunk; válhatnánk, válunk, ha nem rombolja le a globálbuzernyák zaj és zöreje, mázsolmány és ordítmány, rúgkapálás és cugehór.

Az a szellem, amely Csabán arra veszi rá a helybéli magyar ifjúságot, hogy fölállalja

a tovatűnőben lévő – legalábbis eléggé meggyöngült - helyi szlovák hagyományokat, s járja (mint a sajátját, mert hogy így már az övé is) a „szlovákost”. Ha meg olyan – úri? népi? – kedve támad, az almáskamarási németet, a battonyai szerbet, a kétegyházi románt, a békési cigányost.

Ahogy a jászberényiek, a székesfehérváriak, a pestbudaiak, s a többiek is! Éltetik – éltetjük mi magunk is – a velünk egy házban (hazában) élő „más nemzetiségűek”... hagyományait.

A harmadik évezred második szombatján délelőtt a kötelező, délután a szabadon választott számot járhatta el a hatvan versenyző. A férfiak két kötelező tánc, a tardoskeddi váskatánc és a marossárpataki verbunk közül választhattak, a nők pedig (akiknek férfi táncossal párban kell megmutatniuk, mit tudnak) a magyarszentbenedeki csárdást és szököt, vagy a magyarbódi csárdást adhatták elő.

A kötelezőt is, persze, ahogy a táncosok elképzelik, magukhoz – magukra – igazítják! A szabadon választott tánc pedig már valóban szabadon...

Ahogy színre lépnek egymagukban, vagy párban – egy esetben két (igen jó hangulatú) nőszemély áll párba, egyébként itt is férfi és nő tesz ki egy egészet –, újra s újra vastaps kíséri előadásukat. Tömve a csabai ifiház néptánc-szerelmes ifjúval s középkorúval; a versenyen végig érzékeltetni lehet közönség és szereplők tökéletes összhangját, az azonosulást azzal, ami miatt ez az egész történik.

Hogy – már bocsánat a szóért – ez a miénk. Ezek, s nem mások, vagyunk.

Mindez együtt.

Szereti, érti, érzi a közönség is a színpadon eljáró táncot, a színpadon fölcsendülő dalt, zengő muzsikát, tündöklő viseletet, pompás... Kárpát-medencénket. Mely nem kizárólag az enyém, de az enyém is! A miénk... S nem csak a másiké, például, Erdélyország. Önfelelt boldogság.

Anélkül, hogy a másikat sérteni akarná!

Amellett, hogy – meglehet, már a pusztán tény, hogy mindez a miénk is, mindezt mi is a sajátunknak vesszük – bánthatja azokat, akik kizárólagos birtokuknak tekintik a kárpáti vidék valamely fertályát.

– Nyugat-európai bemutatkozásaink egyike közben a szomszéd országból való együttes-vezető bement, hogy amit a közönség az előbb látott, nem magyar, hanem az övé! Amerikában meg a Kárpát-medencében velünk együtt élő nép anyaállamának a nagykövete tiltakozott az ellen, hogy mi az ő táncukat járjuk, dalukat énekeljük, zenéjüket muzsikáljuk – emlékezik az egyik, odahaza a tanítványait rendre a szomszéd népek hagyományainak a tiszteletére nevelő öreg táncos.

A Jászság, a Balassi, a Nyírség, az Alba Regia, a Hajdú, az Ifjú Szívek, a Budapest, az Ajka-Padragkút, a Debreceni, a Szinva-völgyi, a Mecsek, a Balaton s a Kurázi a közönség tombolását kiváltó táncosok anyaegyütteseinek között.

A csabai táncműhely mai vezető egyénisége Mlinár Pál. Hogy mennyire az, tán bizonyíték rá, hogy leánya, Marika, meg fia, Palkó – a testvérpár táncos párt alkotva - szép sikerrel lépett föl a versenyen: Mlinár Mária a különdíjasok egyike.

Sokan emlékeznek még az 1977-es Ki mit tud?-ra, amelyen Milnár Pál és Kolarovszki Mária, a csabai Balassi két fiatal – szemmel láthatóan éppen egymáshoz illő – táncosa első lett. Azóta mindketten megszerezték a szólótánc-verseny fődíját is, amely annak jár, aki

háromszor nyer: Mlinár Pál örökös aransarkantyús táncos, Kolarovszki Mária pedig örökös aranygyöngyös táncos lett.

Mlinár uram ma a Balassi Együttes és néptánciskola vezetője, a kétévenkénti Boldogasszony-havi magántánc-versenyek mindenese, párja pedig, népi iparművészként, kosztümkészítőként (férje táncjátékának a jelmeztervezőjeként is) jeleskedik.

Mi több: a Mlinár házaspár öt – azaz öt – saját gyermekét is a népi műveltség (különösképp, természetesen, a tánc) szeretetére neveli.

A zsűri elnöke az égi csatornákon érkező szemétről is szót ejt. Amely helyett, lám, Csabán, minek nincs förgeteges sikere?!

A magunkénak.

...Hogy látszik e fiatalokon – ifjú nőkön és ifjú férfiakon –, örülnek, hogy táncolnak!

Ebben a világban... valóban már-már úri (népi) kedvtelés a magad nyelvén szólhatni.

A versenyt követő gálán a legnagyobb sikert egy cigány táncos aratja bődületes kakas-ugrasztó botos mutatványával. Hivatásos táncművész sem vallana vele szégyent... a kies napnyugati világtánc-színpadokon sem.

De vajon a Csabán eljárt, magyarhoni táncos által előadott cigány botoló miatt melyik ország nagykövete szólna? A beásoké?

– Három a tánc! – rikkantsd, s veled tart mindenki e csudás Csabai Táncházban.

EU-nagydíjat érdemelne a magyar néptáncos, népzenei és táncművészeti mozgalom.

Mi több: ha valaki követ bennünket, s nem csak a saját nemzeti táncába lesz szerelmes (hanem, mondjuk, angolként az írbe, németként a franciába, pakisztániként az indiaiba, jenkiként a mexikóiba), megítélhetnők neki a Magyar Nagydíjat!

Mert leányaink s fiaink valamit tudnak, amit mások, szerte a nagy világban nem túl sokan.

Csak nem azért, mert – íme! – ilyen a magyar?! (... a Magyar.)

Ments Isten bármi túlzástól.

Csabán, avagy egyebütt a Kárpátok alatt.

Kitérő Palota

Csaba, ahol még a plaza is jobb!

A Kitérőnél, hol 2003-ban szintén majálishozik a nép.

Az utcán sátor körül tomboló emberek: ser, juhpaprikás (birkapörkölt nevezet alatt mindenféle perkelés nélkül paprikásan, azaz paprikás hús), pacalpörkölt (bendőből, odahaza böndőpaprikás a becsületes neve), ricsajos újvárosi újnapi zenés nóta zenegépre s szabad gigára, lóca, asztal, miegyéb.

Magyar gigába magyar nedű – utasítod el a jappán (tehát pl. német, cseh, morva, szlovák) söritalt.

– Öreg, a bürgeli csizmát hol hagytad?

– Eladtam, mert nem volt mit enni.

Előtte pohár világos.

Aszott kis öreg; egyedül élhet a nyolcvan évével. Legutóbb bürgeliben jött, nyakkendősen; együtt, de külön-külön is meglepő Nagycsabán még az elég bolondos május elsején is.

A tavalyi munka ünnepén, vagy csak a minap, a tél előtti napokban járt itt, amikor még futotta a kiadós nyugdíjból legalább ennivalóra s pofa sörre?

– Hallod, meg akarják adóztatni?!

Azt, a nyögdíjat, bürgeli-volt-öregúrét. Lehúzni róla – régi nóta! – az utolsó kacabajkát is.

– *Száz nap: 100 %!* – hörög a másik, május ünnepén.

Fizetésemelés – „szocialista” meg „balliberális” módra: – enmaguknak.

– Kiírhatnátok az Orbánéktól kapott egymilliárd forintból újjávarázsolt Árpád-fürdő homlokára: *EZT SEM A MEDGYESSY-KORMÁNYNAK KÖSZÖNHETJÜK!*

Hőbörgünk, csapkodunk, a sírkert meg csak telik, teleget.

A régi gőzfürdőt is a polgárság építtette; ami ebben a városban épült s érték, tőlük származik.

Épült eredetileg 1922-ben az úgynevezett és rothadó Horthy-világban a polgárok pénzéből a szegényeknek is; e maiba – napi belépő 750 ft., úgy két (itcsés) üveg közepes bor, öt kiló kenyér, a legszegényebbnek – úgymint erdélyinek, s más „románnak” - majdnem napszám árából.

– A kampányban azt ígérték, hogy ha nyernek, ingyen mehet a fürdőbe a nyugdíjas?! Hogy elfelejtették – uszít nyolcvanhoz közelítő körösztanyád a 450 ft. miatt, aki hogy bírna már a maga erejéből a medencék széléig eljutni.

Az újabb uszoda nemrég még omló betonfala a Kádár-kört dicséri; hű, de zokon vennék, ha a főkapu vadonatúj fa oromzatára biggyesztenék a kiírást: *EZT SEM...*

Ezt sem.

Persze, hogy persze.

A csabai tombol, az emberek egy kicsikét megint megvesznek.

– *A fiúk kipottyannak!*

Nem is olyan biztos; ám hogy „Feri alatt”, „Ferinél”, a Lencsési Kispiacon lévő, s a pocsabjanszki nyelvet már csak álmukban értő népek mulatóhelyén ismét magasra csap a jókedv, birgelitlen öregurunk is hozzájárul.

Ha mással nem, a somolygásával.

Amiben semmi más; annyi lehet, hogy ki tudja, tudhatja, tudhassa, hogy nem tudja.

Mert hogy: hogy szalad az idő! Az élet, el.

Bürgelitlen, vagy még benne egy darab ideig.

– Könnyű neked, nem kell a napra kiállnod.

Nem, neki nem, barna anélkül is. De hogy attól még nem könnyebb az élete, rá kell nézni.

Bürgeli; csak ki ne kapja, amit abban elrejthet. (Abból, ami már nincs a lábán; abból, mit nem tudott a jó öregről semmi korsó sörért lehúzni.)

Nem, azt itt nem szokták elővenni. Munka ünnepén – újabban – már nem.

Csak a duhaj, dübörgő, csélcsapnak aligha mondható népi muri.

„Népi”, amennyiben a nép műveli; mert amúgy.

– *Hozod a sört?*

...Vagy menjen maga?

S takarja – amennyire lehet – kiszívott nyakát a helybéli utcalányok e szent napra a munka ünnepének az asztalához telepedő díszpéldánya (kit a gyári munkapad mellől – nyilván – útjára bocsátott a kapitalista, persze hogy „európai”, mi több, majdhogynem „amerikai”, azaz mindösszesen jenki megújhódás).

Jaj, május elseje! Májusfa – Csabánkon, amerre megfordulsz – egy se.

Nehogy ránk düljön?

Ráférne a Kitérő Palotára valami jóféle májfa! Májusfa-kitáncolás... a Csabai Palota díszudvarában a Békés Bandával, meg a Balassi Együttessel, a Napsugárral, hadd egye a méreg plazázó gugyerákjait a vakvilágnak.

Mert, mondom, itt még a (vásárnyi) bevásárló-központ Áruház – *Csabai Királyfi Háza?* Csaba Palotája? – is emberibb, mint egyebütt.

Hogyne, ha egyszer itt vagy – leginkább – otthon.

Újfent (Aradra menet) itthon.

Valameddig még.

Bács-Tóthfalu

– Tóthfalva lenne inkább, mert Tóth nevű földbirtokosa alapította!

Rácul Totovo Selo, magyarul Tótfalu – szabadkai hírlapíró cimborám szerint helytelenül.

– Tóth József földbirtokos uradalmához tartozott ez a föld. Jótékony célra fordította a vagyonát – pontosít a tóthfalvi plébános.

Az utókor nevezte el.

– Kanizsa Külsőjárás nevű tanyavilágához tartoztunk.

1914-ben halt meg. Magyarkanizsán élt, itt kint gazdálkodott.

A birtokos építtette a templomot: 1902-ben volt az alapkövetétel, 1909-re fejeződött be.

– Az örökösök perelték.

Nekik kellett volna Tóth József vagyona, amelyet az uraság szétszött a rászorulók között.

– 1924-ig pör alatt volt a falu és a birtok.

Az 1800-as évek végén hetven béresének osztott házhelyet itt a templom körül. Ez képezte a falu magját. A 70 család mára vagy 300-ra szaporodott.

A paplak is az uraságé volt, a mellette álló, alföldi nemesi udvarházra formázó – tornácos, oszlopos, kocsifölhajtós – épület oromzatán ott az évszám is: 1888. Belevágva az uradalom székházának fa oromfalába.

– Magyar címer, 1944/45-ben kellett kivágni – mutat a gazda az udvarház másik végére.

A magyar címer üres helye az öreg, ma is csinos épületen, amely az elmúlt években lelki gyakorlatos házként, tanulmányi házként is szolgált.

– Több száz holdas gazdasága volt Tóth Józsefnek, az egyházközségnek több mint száz holdat adott. Külön a szegény gyermekeknek, a tűzoltó egyesületnek, harangozónak, kántornak. Szétszította, amije volt.

Ma 1.100 lélek tartozik a tóthfalusi plébániához, de 1.200 környékbeli magyar katolikus lelki igényeinek kell megfelelnie a lelkipásztornak, mert a szomszédos Völgyesre is átjár, s a tanyákon élők is hozzá tartoznak.

– 2002-ben nem egészen 800-an élnek Tóthfaluban, de ami a Délvidéken ritkaság, 40 év alatti az átlagéletkor! 28 óvodásunk van, négyelemis összevont magyar osztályunk, az 5-8. osztályosok Oromra, vagy Oromhegyesre járnak. Körülbelül 30-40 iskolás gyermek él Tóthfaluban.

Amikor rányitottunk a tóthfalusi katolikus telepen, a számítógépen dolgozó lányok, asszonyok közt a gép előtt találtuk. Éppen dolgozik a plébános: ír. Levelet? Cikket? Szerkeszt? Valamelyiket. Tervezi e bácskai magyar katolikus sziget bővítését? A világhálón lelt valamit?

Sziget? Enyhely az itteni magyar világot mindjobban kikezdő, egyre inkább lenyelő, partjainkat nyaldosó görögkeleti tengerben.

– Szent József, a Munkás a védőnk. Búcsúnapunk a környék legnagyobb május elsejéje. A rendőrök minden sarkon igazoltatják a búcsúsokat, hogy nem ittak-e. Urazzák az embert, kedvesebbek, mint régen, de.

Nem is oly rég: Titó és Milosevics idejében.

Munkás Szent József, Munkás József – az ács – mire nem példa... Közembernek, lelkipásztornak.

Munkát sokan nem találnak idehaza. Kanizsa 18, Szabadka 34, Zenta 22, Topolya 40 kilométer, átjárhatnak valamelyikbe.

– Ingáznak Kanizsára, néhányan Zentára, valamennyien Szabadkára.

A többség a földművelésből él, második helyen a nyomda, a harmadik legnagyobb foglalkoztató pedig a malom.

– Valamennyien a keresztény közösségbe tartozónak vallják magukat. Száz százalék katolikus a falu, vasárnaponként a tíz százalékuk jön templomba.

Egyetlen vegyes házasságbeli él Tóthfaluban, a férfi ortodox.

Utasi Jenő plébános úr – plébános, az Aracs című vajdasági keresztény művelődési havilap főszerkesztője, számos helybéli vállalkozás szervezője – 1949-ben Zentán született, 1977-től szolgál Tóthfaluban.

– Kétéves pap voltam, amikor idekerültem. A püspök azt mondta: Nem egy-két évre helyezlek ide! Igaza lett.

Magyar-Délvidéken a tóthfalusihoz valamelyest hasonló magyar katolikus sziget: Horgoson a lelkigyakorlatos ház, meg a fejtélepieké a temesközi püspökségben. Ilyen nagyméretű máshol nincs.

Sajtó, saját „médiá” is kellene! – állt elő. Minek? – kérhették, tán nem ok nélkül. Míg meg nem csinálta.

Az Aracsot, a nyomdát, Rácországba Irdalt Déltájunk (RID euro-tartományunk) Hírvivő című egyházi hetilapját...

– Az óvodát is ő csinálta! Segítette.

A faluét; nemrég adták át.

A templomkert: szépen gondozott liget. Az egykori uradalom gazdasági udvarán állnak az új épületek, megújulásra vár egy-két megmaradt vénséges vén akol.

A plébános nevével jegyzett egyházi vállalkozások száma hogyan szaporodhatna: Utasi Jenő öregotthont is tervez.

Ahogy elnézi az ember e csoda helyet, csak eszébe jut: Erdélyben mintha több nehézség várna a tóthfalusi plébánoshoz hasonló vállalkozó emberre! Könnyű persze itt sem lehet, e tájon nincs több ehhez fogható kis magyar katolikus birodalom. Hogy minden helybéli értelmiségitől nem várható el Utasi Jenő tartása, merészsége, tehetsége, vállalkozó kedve s vállalkozáshoz való érzéke.

– A nyomdában 26 ember dolgozik. Összesen 44 alkalmazottja van az egyháznak a gazdasági udvarban, a nyomdában, a konyhában dolgozókkal, a takarítónőkkel együtt.

A nyomdát 1989/90-ben alapította egyetlen nyomógéppel, meg egy számítógéppel. Manapság a tóthfalusi nyomtatóműhelyből a lapokon kívül – az egyházi és községi sajtótermékek mellett itt készül a szabadkaiak Hét Napja – tucatnyi könyv is kikerül. Aprónyomtatvány – űrlap, szentkép, emléklap – is százsámra.

Ahol Tóth uraság magtára volt, ma tehénistálló, a többi jószág a szénáskertbe szorult ki. Az építkezést itt is folytatni kell.

Azt az új házat, amelynek földszintjén a mosoda, a kétszáz adagos konyha, meg az étterem, emeletén pedig a kiadó, a heti és a havilap szerkesztősége, tizenegy 2-3 ágyas szobából álló, 27 vendéget elszállásolni képes fogadó kapott helyet, 2002-ben pünkösöd táján szentelték föl, a magyar állam támogatásával építették.

– Egyházi iskolát szeretnénk.

Mit nem gondol ez a bácsországi magyar ember!

...Magyar iskola, kollégiumi ellátással a délvidéki keresztény fiataloknak.

Bentlakás, minekünk, az Észak-Rácországhoz kapcsolt dél-alföldi részeken?

Teremtöm, el ne hagyj.

El ne hagyj Őket!

– Emelt szintű, a nyolcéves gimnázium első négy éve lenne itt Tóthfaluban a tehetséges gyermekeknek. Ezen munkálkodunk. Nehezen indul el.

Annál szebb föladat... a magafajtának.

– A régi lelkigyakorlatos ház (a régi, 1888-as és kimetszett-címeres udvarház) kiszolgáltatná a kollégiumot. Nyolcvan-száz diákot helyezhetnénk itt el. Hétvégén, amikor hazamennének, a különböző vajdasági táborokat fogadhatnánk.

S képzeletben tán már életet is lehelte Bács vármegyei Tóthfalunk e benépesítésre váró öreg házába.

Ezen a nyáron húsz tábort szervezett és fogadott Tóthfaluk, s egyszerre 67 fiatalt tudtak elhelyezni. Voltak itt Erdélyből, Gyergyócsomafalváról, az Útitárs című havi vajdasági gyermeklap újságírás iránt érdeklődő kis olvasói.

– Hétvégeken kisebbségi, tudományos, érdekvédelmi, oktatási tanácskozásokat szervezhetnénk.

Csak meg ne hallják azok, akiknek mindehhez semmi közük, mégis.

– Mégse.

Almási Iratosról: a szeretet orvosa

Béla megint meglep s nem is akárhogy. Hozzá illő, amit ezúttal ismét elkövetett, de hát mindennek van határa. Almási Béla esetében ez sem igaz?

Mit nem tett?! Regélt róla valamit, mesélte, mit tervez, többször emlegette, de hogy egyik napról a másikra megcsinálja?!

Igaz, csak engem, az Iratostól azért mégiscsak némi-nemű távolságban élő iratosi-fit lep meg. Aki odahaza él (otthon, úgy a Makra-aljától a trianoni határig terjedő térben – Radnától Tornyaig, Világostól Három-Iratosig meg vissza – Arad vármegyénkben), nem lepődik meg ennyire, mert nap mint nap látja, mi nem zajlik Kisiratoson.

A világhálóról leszedett Nyugati Jelen-tudósításból tudtam meg, mit követett el dr. Almási Béla és neje, Olga asszony: házat vásároltak, öreg parasztportát, hogy azt a maguk költségén helytörténeti múzeummá, mi több, tájházzá varázsolják s hogy abban Kása Antal felcser legendás gyűjteménye végre – végleges? – helyet kapjon.

TÁJHÁZAT AVAT

Kása Anti bácsi – falu felcsere, falu műkedvelő régésze, falu (inkább földműves, mint értelmiségi, gazdaságából a kommunizmus által kilakoltatott) mindenese – a hatvanas években alapított falumúzeumot. Gyűjteményének csodájára járt fél Nagyrománia, nyilván mert nem volt szokva az efféle polgári (parasztpolgári) cselekedethez.

Az 1969-ben megnyitott iratosi magángyűjtemény előbb a Kiskultúrának nevezett épületben, majd az alapító portáján álló kisházban kapott helyet. E házikót akkor kellett lebontani, amikor éppen ezen a telken állt neki Almási doktor a Kisiratosi Máltai Ház megépítésének. Azóta a gyűjtemény értékei ki tudja, hol porosodtak; Almási Béla rejtette el a falu múltjából megmentett s megőrzött tárgyi emlékeket, hogy egyszer méltó helyen nyílhasson meg újra a kis múzeum. Almási doktor a „falutár” őrizgetése közben tovább bővítette a Kása-féle gyűjteményt főként a néprajzi anyaggal.

Kása Antal (1919-1991) Almási Béla nagybátyja: Anti bácsi Almási doktor édesanyjának a bátyja volt, Anti bácsi felesége pedig Almási Béla édesapjának a húga. A kolhozvilág javán nyitott magán-kiállítóhelyén közkinccsé tette mindazt, amit összehordott kamrájába, fészerebe, csűrjébe, kotárkájába, udvarába: minden rendű s rangú régészeti, történeti, népismereti, levéltári emléket, mely falujáról, az 1919-ben Nagy-Magyarországból Nagy-Romániába igazított színmagyar Kis-Iratosról szólott volt. Mindent, mi a keze ügyébe került.

Anti bácsi, mielőtt megtért őseihez, unokaöccsére, Almási doktorra bízta kincseit. Almási Béla jó évtized múltán teljesíthette ígétét.

Nyilván várt, várta, hogy segítsen az álladalom, önkormányzat, netán az anyaország valamely segélyszervezete, bárki! Hogy támogassa valaki. Nem tudni, ki mennyire segített, mivel járult hozzá az újabb falumúzeum-avatáshoz, mindenesetre híre jön, hogy Almási Béla és felesége házat vásárolt a helytörténeti múzeumnak.

Megunta a várakozást? Hogy majd csak megsegít az Úristen, vagy legalább – helyette, nevében, készítésére, fölbujtására – valamelyik alapítvány?

A 482. számú kisiratosi portán álló házat Múzeumi Gyűjtemény néven Zilahi András plébános szentelte föl, avatóbeszédet dr. Almási Béla tartott. Mit nem mondott a doktor úr az országhatár egyik, vagy másik felén erőlködő hagyománytalanítók, gyökértelenítők nem túl nagy öröme, szívünket simogatva, bizakodásunkat erősítve:

– Hagyomány, gyökér nélkül nem lehet élni.

S hogy ez a ház legyen mindenkié, tartson össze bennünket.

Tudni való: Almási afféle ember az Aradi Rónán, aki egy darab ideig vár, várakozik, hátha; aztán hogy semmi nyoma a segítségnek, nekiáll maga rendet tenni.

Amikor már olybá vehetnők a dolgokat, ebből semmi sem lesz?

Almási megint bemutatta, mire képes... az a nem túl sok hozzá hasonló férfiember.

Ha belerokkan, akkor is.

Csak reménykedhetünk, hogy talán mégsem. Hogy még sokáig bírja! Ideggel, erővel, szeretettel. Hogyne, honszeretetével. Ebben a gyüvő-mönő korban: Iratoshoz való maradéktalan hűségével.

ALMÁSI: GAZDA FIA

A „Romániai magyar ki kicsoda” 1997-es kötetében kisiratosi születésűekként öten, kisiratosi lakhelyük okán úgyszintén öten szerepelnek. A kétszer ötből egy személy azonos: Dr. A. B. szülőhelye és lakhelye is Kisiratos.

Mit tud róla a személyi adattár?

„(74) ALMÁSI BÉLA orvos, községi tanácsos. (Kisiratos, 1947. szept. 2.) Sz.: György, Juszti. V.: róm. katolikus. F.: Olga, kozmetikus (1971). Gy.: Roberta (1971) technikai hallg., Loránd (1976) egy. hall. T.: Mvh-i OGYI (1971). Ép.: 1971-1972: a Bákó megyei Pancesti-en, 1972-1974: az Arad megyei Rajon, 1974-től Kisiratoson körorvos. Ém.: 1989-ig az aradi Népi egyetem előadója. Tudományos-népszerűsítő és egészségügyi előadásokat szervez. Sz.e.: Ady Akadémia (Debr., 1995). Társ.: 1992-ben vesz részt a Máltai Segélyszolgálat aradi szervezetének létrehozásában, amelynek azóta vezetője; 1995-ben megkezdtek az ország első mozgássérültek otthonának építését. A helyi egyháztanács tagja; a helyi RMDSZ elnöke (1990), megyei választmányi tag; az RMGE megyei elnöke (1996-); a Segítő Jobb Alapítvány aradi megbízottja, az EME és a Keresztény Orvosok Szöv. tagja. Mh.: Dispensarul medical, 2930 Dorobanti-AR, nr. 428. Lc.: 2955 Curtici-AR, str. Primariei nr. 45.”

Hogy Almási doktor nyomban pontosítson: 1972-74. közt az Arad megyei Brazii-ban, a Honctő melletti, régen Szaturóként emlegetett (Szatul Rau: Roszsfalu) helységben gyógyított. A Máltai Szolgálat Aradon 1993-ban alakult, a kisiratosi szervezet 1999-ben önállósult. 1998-2000. között a Magyar Gazdák Egyesületének megyei elnöke, büszke arra, hogy 1999-ben Kisiratoson megszervezték az erdélyi gazdák tanácskozását.

Ma nagyobbreszt odahaza, Kisiratoson tevékenykedik, s bár állandó lakhelyeként a kürtösi Városház-utcában magasodó házat jegyzik, a szülőfalu Máltai Háza legalább ennyire az otthona.

Emlékezéseiből kiderül: gazdaember fia. A Csanád, utóbb Arad megyei falu zsellérekéből és gazdákból – a kommunisták által alaposan összeboronált, előbb jól megbérmált, jócskán helybenhagyott s tönkretett, valamint legalább ennyire becsapott, egy életre elámított, valójában egyformán kifosztott földművesekből – álló közösségének a hűség fia lett. Valóban rendületlenül.

Küldhették Óromániába, annak Moldva nevezetű tartományába, mit tesz Isten, a hatalom ellenkező igyekezete ellenére (a hatalmon lévők butaságának s tájékozatlanságának köszönhetően) ott is magyarokkal hozta össze a sors. Csángóföldön a beteg magyarok anyanyelvükön szólhattak orvosukhoz, bajukat, panaszukat nem kellett az állam nyelvére fordítaniuk: Doktoruk így is érti! Értette magyarul, ahogy akkor már a papok sem nagyon akarták, a románkatolikus szentatyák is csak ha előbb átestél az ördögüzésen.

Ma is ráférne Moldvahn korcsosuló magyarjaira néhány hasonló erdélyi értelmiségi! Persze ha nem kényszerlakhelyként jelölik ki nekik a Szeret, a Beszterce, a Tatros, a Dnyeszter, meg a többi ottani folyó közti (Etel-közi) falu valamelyikét.

Moldva, Csángóföld? Amikor lassan itt, Aradban is utolér bennünket ugyanaz a sors.

– Táguljunk! – vehetné Almási doktor is magára, ha afféle volna.

Ha megijedne a saját árnyékától.

Hogy tenné, amikor a másé sem tudta mindeddig innen tovaúzni.

Marad, hogy maradhasson... ez a nép. Halad, ahogy haladni lehet e néppel – itt, odahaza. Csanádban, máj Aradban. A magyarigazolványt csodálva; egyenjogúságban, egyenlő esélyben bizakodva, a megmaradásban reménykedve. Vagy ha nem lehetne is, legalább emberül... állni.

Nem elfeküdve, magad megadva.

Na, nem, Almási nem ezt teszi.

A valaha volt iratosi magyar ember tartására ismersz Almásiében. Aki nem veri a mellét, nem mutatja, mire nem képes! Nem döngeti sem a maga, sem a más kapuját. Teszi, amit tehet. Csöndben, de következetesen: épít, hogy megmaradhassunk.

Bevallom, félttem, nehogy túlzásba vigye. Nehogy idő előtt föl kelljen adnia.

Nem kulákfi, nem: Almási Béla gazdafi! Afféle ember fia, akinek a gazdasága, ekkora vagy akkora birtoka a mindene. Élete, nem vitás. Akinek ilyen gyermeke születik, mint Béla, biztos, hogy nem magáért fog küszködni; háza népéért, amely belakja... a határt, ameddig a szem ellát.

Éppen egy falunyi közösség tud ebben a körben megélni. Almási Béla esetében ezt a községet mi Kisiratosnak, Iratosnak hívjuk. (Regáti vendégeink keresztelték el Dorobáncnak.)

RENDELŐBŐL VÁROSHÁZÁRA, RMDSZ-BŐL FÖLDÉSZ-KÖRBE

...meg vissza Iratos, Kürtös és Arad között. Mert jön, megy, állandóan úton van szegény Béla: annyit vállalt magára, hogy ha egyfolytában a kocsiában ülne, sem érne oda időben minden parancsolt helyre. (Amikor e sorokat rovom, Almási doktor épp az aradi egyetemistáknak tart előadást a megyeszékhelyen.)

Körzeti orvosi rendelést Kisiratoson folytat, magánorvosként pedig mindkét helyen, Iratoson és Kürtösön is fogad betegeket.

Nem vitás, hol itt várják, hol ott várnak rá. Kürtösön ráadásul ő a román mezőváros egy-kétszáz magyar lakójának a reménye, ha testi-lelki nyomorúságáról olyan orvosnak akar kitarulkozni, aki érti is amit mond, nem csak gyanítja. Aki ráadásul a véréből való, ugyanannak a kis közösségnek a fia, ugyanolyan szomorúságok szomorítják, s akivel örülni is jobban esik.

Hogy ne hagyják el magukat! Kitől fogadnák el jobban, ki szólhat erről nála hitelesebben? Ha néha megszorítja is a tenger dolog; de hát helyette ezt a munkát senki sem végzi el.

Ezt?

Ez az, felsorolni is körülményes. Kap néha érte, de joggal legyint; nem tehet mást, mindből elvégez annyit, amennyit el lehet, amit el tud, el képes egy ember.

– Rördölőből rördölőbe!

Még hogy az iratosi körzet, meg a városi és a falusi magánpraxis beteget, várják Aradon is a rászoruló! Nem akárhik: akiknek nincs semmijük, csak a betegségük. Magyar szerencsétlenek, román szerencsétlenek, bármi szerencsétlenek: éveken át Almási doktor ingyen-orvos rendelőjébe sietnek. Mert dr. Almási Béla az Úr 1990-es évtizedében a máltai segélycsapat aradi vezetőjeként nem csak külhoni adományokat osztogat az aradi több nemzetiségű szegény nembeli lakosságnak, máltaiaként ingyen-orvosi teendőket is ellát. Ezt is sok-sok együttérzéssel.

Kijár-e neki a Máltai Lovagrend tagsága? A máltainak mondott iratosi szeretet révén.

Az elesett, kegyelemre szoruló emberiségért.

Az elmúlt ezredév utolsó Szent György havának a derekán odahaza járva Almási Béla egy koraeste becsal az évtizedekkel ezelőtt bezárt községháza egyik helyiségébe. Az erdélyi gazdaegyesület helyi szervezete ülésezett a gulyás-fogadásról. Nyilván mert nyakukon a kihajtás, marhás meg sem égen, sem földön; már ami a szegődtetést illeti, mert – gondolom – pályázó lenne épp elég a környékbeli magyar és nem magyar szegény emberek közül.

Béla kifut a gazdaszóval és dohányfüsttel teli teremből, beteghez hívták? Vagy csak egy kis jó szó hiányzik valamelyik közeli házból? Segély kellene a Tömösvártt tanuló nagyfiuknak? Munka sehol, a család kenyér nélkül, hogy tehetlenségében C. – vagy B. - (netán A.) sógor eligya az eszét a Csárdában? Mire visszaér, elviekben a gazdák megegyeztek: mennyi kenyeret és szalonnát kap egy-egy tehén után a gulyás.

Az 1989. decemberi aradi fölkelést követően itt 1990. első napjaiban kitörő zendülés nyomán megalakult helyi RMDSZ-szervezet vezetőjeként két társával bekerült a kürtösi városi önkormányzatba, s városi tanácsos 2004-ig. A Romániai Magyar Demokrata Szövetségnek az 1990-es években 2.000-ról 1.800-valahány lakosúra apadó Iratoson a megalakuláskor vagy 600 tagja volt. Bár egy-két köpönyegforgató miatt meg-megroggyan az erdélyi magyar párt népszerűsége, a szinte tiszta román Kürtöshöz kapcsolt Kisiratos egységes szavazata miatt a szomszéd mezővároska képviselő-testületében 1990-től választásról választásra a legerősebbek közt van a helyi magyarság érdekében szót emelő RMDSZ-es városatya-csoport. Mígnem 2004-ben a falu elszakadt Kürtöstől.

Szenátor-jelöltséget is vállalt, amikor a köz érdeke ezt kívánta tőle. Például 1996-ban az RMDSZ megyei szenátor-jelölti listáján a 6., névrokona, a kisiratosi iskolaigazgató, Almási Vince az aradi magyar képviselő-jelöltek névsorában a 7. helyet kapta – ma ő, Almási Vince a falu polgármestere. Ezekről a helyekről Aradvármegyében magyar ember nem kerülhet be a bukaresti törvényhozás alsó- vagy felsőházába, de tekintélyükkel hozzájárulnak ahhoz, hogy a bátortalan polgárok is ránk szavazzanak.

Béla bukaresti szenátor, Vince nagy-nemzetgyűlési képviselő nem lett, de utóbbit a kürtösi városháza ellenzéki többsége a szociáldemokrata polgármester mellé RMDSZ-es alpolgármesternek választotta.

Almási tanácsos úr – e határ menti alföldi magyar közösség robotosa – megint siet egyik tisztség megkövetelte dologból a másik föladat szülte teendőt teljesíteni. Azt lehet mondani: Almási Béla mindig siet valahová. Tán akkor is, amikor látszólag (?) magába roskadva ül: megoldáson töri a fejét?

Csendes természetű, inkább lassú, mint a dolgokat elkapkodó ember. Akinek azonban valóban mindene ez a föld, ez a nép, ez az élet; úgyszólván mit tehet. Mi mást?

Mehetne a világ gazdagabb felébe; ha fizetnének neki e megfutamodásért, sem tehetné.

Hős? Egy pillanatig sem érzi magát annak. Hogy is érezné; küszködve, fajtájával azonosulva, népéért – néha népével is – viaskodva, gyötrődve, de minden apró sikerben a megmaradás esélyét remélve.

Ha bírja, ha nem.

MÁLTA, MINÁLUNK

Máltai Ház Kisiratoson? Mutatja az öregház, gangos (tornácos) gazdaház udvarán, mi nem készül itt. Mit nem tervez!... Mit nem remélnek.

Úgy sorolja, mi hová kerül a pocsétában, hogy magad sem hiszed. Ő igen, s bevallom, Olga asszony is hiszi. Magad – hittél hívőként is örök kételkedő lévén – némileg tamáskodva hallgatod lelkes előadását a pusztai iratosi fekete földből, porból, sárból rövidesen kiemelkedő szeretetházról, hol otthonra lelhet bárki nyomorék ember, ki itt kér s lel menedéket.

S mit ad Isten: mikor legközelebb meglátogatom a gazdaportán Almásit, a parasztház oldalában, az utcai fronton s arra derékszögben a gazdaházzal párhuzamosan már áll a félig kész szeretetbéli – Máltai-féle – betegotthon. A szerte heverő építőanyagra is vigyáz a két hatalmas dög – Béla s Olga, meg két gyermekük meg ne hallja, pláne ne a nagyfiuk, aki rendre országos (román) kutyabajnokságokat nyer velük, mert ebből az ebfajtából csak ez a pár található Romániában. Mely ebek még hogy különlegesek, meg hatalmasok, rémesen tudnak rád vicSORogni, úgyhogy ember fia nincs, aki itt át merné lépni a kerítést egy kis ezért, azért, bármi hazamenthető holmiért!

A falu réme e két jókora – bevallhatjuk, némiképp ijesztő – állat.

– Hát nem gyönyörűek? – kapod meg gazdájuktól.

Vitán felül.

Legközelebb bepucolva, bebútorozás előtt a Ház, hogy amikor rácsodálkozol, Béla már az új mesével altasson:

– Látod, oda épül majd a következő szárny.

Igen, hogy az udvart mind a négy oldalról kerítse az épület. Az udvar körül, mint valami kolostorban, zárdacellák helyett a betegszállás lakosztályok, előadó-teremként is szolgáló étterem, jókora konyha, miegyéb. Hátul hatalmas kert veteményel, gyümölcsössel, gazdasági udvar jószágokkal, az utca felől a volt tájház helyére épülő vendégház.

Atya Isten, Béla megint ábrándozik! Hogy lesz erre pénz, ehhez erő, türelem, mindaz, ami együtt sem biztos, hogy ha megépül is, megtartja ebben a jó fekete csanádi-aradi, nagy magyar alföldi porban.

Még hogy az utoljára megépülő sarokpalotában kápolna is helyet kap, a régi gazdaház helyére is másik épül! Az építőanyag egy része már az udvaron.

Mondom, a felét ha hiszem.

Aztán amikor 2002 nyarán járok náluk – kovártélyozom be magam Arad-járó író társaimmal a Kisiratosi Máltai Szeretetház vendégszobájába – a négyszöget záró saroképület helyett a gazdaház hült helyén magasodó szárnyal ismerkedhetem. Leszem; ha merném, a szemem törülgetném, hogy jól lát-e, azt látja-e, ami a való, vagy csak az Almási-ábránd tükre szemem fenekén, vagy hol! Ahogy rábámultam az első fél-béna bentlakóra, majd az első ötről tizenötre, rácsodálkozom a mára ki tudja mennyire, harmincra szaporodó menedéket lelő ifjabbra s öregre, magyarra, románra, nőre és férfúra, lep meg biztosan legközelebb is valamivel Almási Béla, ha rányitok Máltai Házában.

Még hogy a rászorulók, máshol betegségüktől és magányukban már lassú kínhalálra ítélték, az egyik gondozóleány nem egyéb, mint édes unokahúgaid egyike. A jószágot – főleg a szeretetház kis birtokán tartott tehenet, csikót és disznót – gondozó ember meg öcséid közül éppen az, aki 1989. karácsonyán nálad, anyaországi otthonodban leste szívszorongva „erdélyi” „menekült”-ként, mi nem történik a határ túlfelén, odahaza, Arad vármegyében, hogy az új esztendő legelején édesanyja újabb hívó szavára hazafusson.

Atya Úr Isten! Lépsz egyet s testvér köszön reád.

Nem tagadom, itt kezdődik – s végződik – minden.

Ahány beteg, annyi alkalmazott: gondozó, szakács, takarító, udvaros. Soförnek itt van az Almási házaspár, házi orvosnak Béla, lelkipásztornak a falu plébánosa, a pár görögkeleti ápolat kedvéért átjár néha misézni a mácsai, magyarul is jól értő pápa.

Semmiben sincs hiány e házban! Ha főntartani legalább olyan csoda is, mint megépíteni volt: az állam egy vasat sem ad a vállalkozásnak. Fedezze a főntartási költségeket a bentlakók vagyonszája? S mit tegyen a ház – s vezetése, Almási és Almásiné –, ha az az összeg nem elég? Arról nem beszélve: mit tegyen Almási, ha valami agg vagy aggné úgy jön ide – esetleg gyalog Aradról –, hogy egy vasa sincs, mert a családja kifosztotta, de hallotta, hogy itt emberséget kaphat?

A Máltai Segélyszolgálat aradi fiókja 1995-ben teszi le Kisiratoson a mozgássérültek 30 ágyas szeretetotthonának az alapkövét.

– Később a hévizet is idevezetjük, gyógyfürdőt tervezünk.

1999-ben – sárga alapon máltai keresztes – fölirat a házon: SERVICIUL DE AJUTOR MALTEZ CENTRUL SOCIAL DOROBANTI, magyarul MÁLTAI SEGÉLYSZOLGÁLAT SZOCIÁLIS KÖZPONT KISIRATOS, s hogy az erre tévedő, vagy épp kíváncsiskodó adományozók is értsék: MALTESER HILFSDIENST SOZIALZENTRUM.

Hévízi feredő Iratoson: évek óta várja (s fogadja) az aradiakat! De hogy a Máltai Házba is bevezessék a gyógyvizet...

Bélától – ezek után azt mondhatom – még ez is kitelne.

SZUVERÉN IRATOSI ALAPÍTVÁNY

A Szentföldön 1070-ben alapított Szuverén Máltai Lovagrend romániai segélyszolgálatát Kolozsvárt 1991-ben hozták létre, az aradit 1993-ban, hogy 1995-től kiépülhessen a kisiratosi szeretetotthon (1999-től önálló a máltaiak itteni szervezete).

Az Iratosi Máltai Ház szórólapjára fénykép is került: nyolc helybéli asszony üli körül az asztalt a Ház egyik rendezvényén. „Véletlenül” a nyolcból kettő a nénéid közül való: apád két bátyjának megözvegyült s megöszült leánya a fölvételen.

(Idenéz, testvért látsz, amoda testvért; könnyű így otthon lenned!)

Azt hihetné, Béla elérte, amit akart. Hogyne, úgy lehet, de hát milyen az Almási-féle embörök eleje? Ha már Ház, teljék meg élettel... az egész falu!

Tánctábort kezdeményez, művésztelepet, képtárat alapít, erdélyi magyar tévések s rádiósok szakmai tanácskozását hívja ide, tárlatokat szervez, könyvbemutatóra csábít, az ország magyar közösségének a vezetőit állítja falubelijeik elé, aranykalászos gazda-tanfolyam indítására készlet, együttműködést vállaló Békés megyei gazdakört keres faluja gazdaembereinek; mondom, abba nem hagyná. Pedig lenne épp elég baja, ha észrevenné, ha lenne rá ideje.

– Alapítvány kellene, mert másképpen nem kapunk támogatást. Anti bácsi múzeumát szeretném egy régi parasztházba telepíteni, pályázaton szereznék rá pénzt. Ha létrehozuk, belépsz? – kérdi tőled pár éve.

Alapítvány sehol – hogy lenne még arra is ideje, hisz mindent majdnem egymaga csinál, szerencsére újabban a kürtösi alpolgármester Almási támogatásával, s megmozdulásaikba be-be tudnak vonni egy-egy helyi értelmiségit is, de mindezt így sem győzik –, a régészeti, néprajzi, történeti anyag meg török, foszlik. Emiatt, ezt pótolandó vett a maga kontójára házat a falumúzeumnak?

„Iratosért Alap...” valóban jó lenne. Hát még ha támogatók is kerülnének... A Kisiratosért Egyesület Pro Ki Dor néven 2002. végén alakult meg. Akkori találkozásunkkor véletlen éppen arról igyekezett meggyőzni az iratosiakat, hogy csakis az önállóság méltó hozzájuk! Hogy visszaszerezzék a hatvanas években elvesztett községi rangjukat, elszakadjanak Kürtöstől.

Ki tudja, nem kényelmesebb-e, amit – kényszerből – megszoktak? Húzódognak, a nagyobb kürtösi (városi) költségvetésből tán több pénz jut nekik, mintha a saját lábukra állnak.

– Őseink azért jöttek ide, alapítottak falut, tették termővé és lakták be ezt a tájat, hogy a szomszédban döntsenek rólunk?

Az is mellállt, akinek addig esze ágában sem volt.

A falu főterén a régi község-ház megvan, de megfelel-e a polgármesteri hivatal igényeinek?

Főhet tovább a két Almási, Béla és Vince feje.

...2003. nyarán avatják föl a tájházat, amely Almási doktorék magánvállalkozásában nyílt meg. Almási Béla (mivelhogy más vállalkozó nem akadt széles e határban) megcsinálta; hogy úgy mondjuk, mögtötte, amit lehetett.

2004: újra önálló község Iratos! 2005?... Ki tudja, mit hoz a jövő Neki, nekünk. Teszi, amit tehet. (Ha közben a szíve – néha – neki is fáj.)

Hubai-berke: nemzetfönntartó

Semmiből nem csak légvárat nem rakhatsz, életrevaló gazdaságot sem nagyon sikeredhet létrehozni. Működtetni, többet, jobbat remélni meg pláne hogy lehetne.

Pedig Hubai Imre karcagi, meg berki gazda efféle – jóféle – kis birtokot hozott létre, melynek, bármily meglepő, nem hogy a háttérét, a környezetét is igyekszik megteremteni.

– A 750 hektáros családi gazdaság háttérét biztosítja a 2.500 hektár földön gazdálkodó kft., s mindez része a környék gazdáit összefogó gazdaszövetkezetnek.

Családi gazdaság nagycsalád értelemben: három családi és három magángazdaság a Hubaiéké.

Mi több, azért verekednek, hogy a tucatnyi elkommunizált ingatlanból legalább egyet visszakapjon a karcagi gazdatársadalom, amely ott újfent berendezkedhetne; képviselőjelölteket indítanak az önkormányzati választáson, hogy szavuk legyen a városban, s úgy igyekeznek politizálni, hogy országosan is ez a vonal győzedelmeskedjék.

– A parasztság a népi írakkal, meg az egyházzal együtt a nemzetfönntartó erő ma is – véli, nem éppen alap nélkül, Hubai Imre Berekfürdőn, faluszéli portáján, midőn portyánk reátalál.

Berekfürdő egyik utcájának a végében, hol a Hubai-birtok a kezdetét veszi.

KUNNÁ LETT FELFÖLDI

Az 1700-as években települt a Nagykunság nevű magyarhoni tartomány Kunhegyesként emlegetett helységébe Gömörországból, a Huba nevű faluból a Hubai nemzetség őse.

– Huba magyar falu, ahogy a szomszédai, köztük Lenke is, ahonnan Lenkey tábornok való. A romos Lenkey-kastélyt meg akartuk venni, de nem lehetett.

Huba régi református templomát a magyar művelődési tárca és a karcagberki Hubaiak támogatásával újjátották föl, s 2002. Szent Mihály hetében avatták.

– Kuruc, rebellis nép volt a fölvidéki a hubaival együtt, az ma is.

Huba, mely a szlováknak – ha igaz – Hubovo, hivatalos magyar megnevezése pedig a Hubó.

Hubai Imre 1947-beli; a kunhegyesi születésű karcagi, meg berekfürdői – mindösszesen: karcagberki – nagygazda a kisújszállási gimnáziumban érettségizik s Keszthelyen szerez növényvédő üzemmérnöki képesítést.

– Matematika-fizika szakos tanár szerettem volna lenni, de oda a magamfajta nem engedték, számomra ez reménytelen volt. Így kerültem Keszthelyre a karmeliták rendházába, amely helyet adott az iskolánknak.

Végzés után a karcagi Május Elseje Tsz-ben helyezkedhetett el.

– Apám a kunhegyesi gépállomáson dolgozott. Ötvenhatban tagja volt a forradalmi bizottságnak, ezért elbocsátották. Sajnos az Ózd melletti Királdon lett szénbányász. Parasztyerek volt, nem bírta azt a munkát. Hatvankettőben rehabilitálták.

Édesapja a világháborúban határvadász; Kárpátalján szolgált, ahol megismerte későbbi feleségét, aki félig ruszin, félig magyar volt. Ott nősült meg, negyvennégy végén az asszony „hazajött Magyarországra”, Kunhegyesre. A negyvennégy májusában Kárpátalján, a Verecke alatti Felsőhidegpatakon született nővérével jött az édesanya, biztonságot remélve, a Nagykunságra.

– Apámékat a Kárpátokon túl fõlszabadítóként fogadták az ukrán parasztek, akik még emlékeztek a monarchiára. A kommunizmus elvette tőlük a földjüket, amelyet most visszakaptak. S amikor megszorultak a mieink, rejtegették a sebesült magyar katonákat.

Karcagon a Május Elsejében tíz évig növényvédő agronómus, amikor hirtelen kinevezték főagronómusnak, s ebben a tisztségben is tíz évet eltöltve érte meg a rendszerváltozást, amely az ő életét is fölforgatta.

...A helyes irányba kényszerítette?

– A rendszerváltozáskor „szakmai alkalmatlanság” miatt elbocsátottak. Előtte Margitkámát, a feleségemet, aki Karcagon a Kisgazdapártot újraszervezte, azonnal kirúgták. Engem négy hónap múlva bocsátottak el.

Hogyne lettek volna idegesek a régi-új „urak”: a kisgazdák 1990-ben a karcagi területben 28 százalékot kaptak.

– Több az iskolai végzettségem, mint azoknak, akik ottmaradtak.

Négy diplomája van, amennyi amazoknak együttvéve sem kerül.

A tsz nem boldogult a „hulladékvízzel” fűtött berekfürdői üvegházzal. Hubaiék nekiálltak, s a két kezük munkájával 1.200 négyzetméteres fóliás kertészetet hoztak létre.

– 1993-ban már úgy álltunk, hogy új John Deer-t vehettünk! Az Antall-kormány idején jelentkeztünk a Bush-hitelre: Antallék a traktor árának a felét adták támogatásként, a másik felét a Bush-hitelből kaptuk kedvezményesen. Ez volt eddig a legkedvezőbb.

– Péntek délelőtt jártak itt szemlén az amerikaiak, akik közt volt egy magyarul nem tudó, de magyar származású ember. Azt mondta: „Vegye úgy, hogy megkapta!” Hétfőn már a számlánkon volt a pénz, kedden este meg itt állt a traktor.

Akkor már 240 hektár földön gazdálkodik a karcagi Kunlapon; e szántót kárpótlási előhasználatra kapták abból a földből, amellyel a tsz nem tudott mit kezdeni, az előző évben sem művelte.

– November 9-én kezdtem, január 14-én végeztem: én magam kiszántottam azt a 240 hektárt! Két éve nem művelte a tsz. Tizenhét évesen, korengedménnyel, hivatásos jogosítványt szereztem, enélkül meg sem kaptam volna a John Deer-t. Harmincegy mázsa napraforgót adott, meg sáfrány vetőmagot.

Ezt a kis bérelt birtokot egy évre kaptam; jött a kárpótlás, és inkább a korábbi saját föld mellett, a Hubai-részen szereztek az árverésen, meg vásárlással.

– Itt maradtunk Berekfürdőn. A karcagi Hubai-földön visszaszerzettel együtt van 750 hektárja a családomnak. Fiam, leányom a családi gazdaságának vett földet.

Margit, Erika, Imre.

– Margit közgazdász, több idegen nyelven is ért, könyvel a családi gazdaságnak, kft-nek, gazdaszövetkezetnek; a jogtudományi egyetemre jár. Erika mérlegképes könyvelő, otthon van gyeseen a gyermekeivel. Imre repülőtishti iskolába járt, de otthagyta, ma ő is gazdálkodik s kertészmérnöknek tanul.

Három gyermekük, hat unokájuk – négy leány-, két fiúunokájuk – van Hubaiéknak. Szép család.

GAZDA BEREKBŐL

A helyi tsz 1993-ban, csak hogy ne lopják el, átadta a bontakozó Hubai-féle magánvállalkozásnak a bereki üvegházi kertészetet.

– A négy üvegház összesen 4.400 négyzetméter. Építettünk hozzá hat házat 6.600 négyzetméteren. A régi a felújítással 4.800 négyzetméteres lett, a fiam pedig hitelt vett föl, hogy fölépítse 6.000 négyzetméteres üvegházát.

A tsz szakembereként külföldiekkel került kapcsolatba, s több nyugat-európai mezőgazdasági nagyvállalkozásnak volt a szaktanácsadója.

– Ha pályázatot nyertem, meghívtak, tartsak előadást. Görögországtól Angliáig láttam a leendő versenytársakat, megfigyelhettem, hogy csinálják! Megértettem, hogy erős családi gazdaságok rendszerét kell létrehozni, amely versenyképes bármelyik nyugati gazdasággal.

Azt mondja: ez még nem sikerült, de néhány év múlva megvalósul.

A karcagi gazdakör elnökének választották.

– Azon vagyok: fölrazni a karcagi gazdákat! Több mint száz bejegyzett családi gazdaság van Karcagon, a megyében meg hétszáz, és karcagi volt az első Jász-Nagykun-Szolnok megyében!

A huszonegy tagú gazdaszövetkezet Berekfürdő határában ötezer hektár művelését fogja össze.

– Beszerzi olcsón a vetőmagot, a műtrágyát, a növényvédőt szert, és közösen értékesíti a terményt. Szeptember elejéig 200 vagon (2.000 tonna) napraforgót adtunk le, még négy-öt száz tonna lesz. A gazdaszövetkezet így a környék legnagyobb beszállítója, a martfűi gyárnak termelünk. A szárazságtűrő napraforgó jól elviselte ezt a forró, száraz nyarat.

Beszerező és értékesítő szövetkezet a karcagi gazdáké, „termékpályás szövetkezet”, amely termel, feldolgoz, csomagol és értékesít.

– Tejszövetkezetet szeretnénk, meg vágóhidat működtető hússzövetkezetet. Gabonaszövetkezetet, hogy minden gazda a legjobb gabonafajtát vásárolja és a legjobb termelési eljárást alkalmazza. Csak egy jó kormányunk lenne! Mert ezzel a felállással bármilyen versenyt állni lehet.

Hubai Imre úgy tartja: az agrárértelmiség feladata a parasztság fölkarolása, megszervezése. Ez az érdeke is, mert másképpen ő sem boldogul.

– Szerencsére egyre több már köztük a fiatal. A jó szakemberek a saját gazdaságukban, ezekkel a gazdaszövetkezetekkel együttműködve bármire képesek lehetnek.

– Ki világosítja föl a gazdákat, ha nem a jól képzett, tájékozott és tekintélyes volt tsz-agronómusok például arról, hogy európai uniós támogatást tízholdas kisparaszt nem kap?! A kisgazdaságok összefogásával keletkező kétezer holdas gazdaszövetkezet viszont igen.

...Hogy kétszázmillió forint feletti jövedelem kell a közösségi támogatás elnyeréséhez.

Ha sikerül, Karcagon a volt kaszárnya egy részét bérbe veszi a gazdaszövetkezet, s ott vágóhidat hoz létre, tejüzemet létesít, raktárt alakít ki.

Adja a nagykun Öregisten!

VILÁG VIRÁGZÖLDJE

A hétszázötven hektár Hubai-szántón az ősök tapasztalatai alapján folyik a máii, piacképes nyelven bionak nevezett gazdálkodás.

– Búzát, olajtököt, napraforgót, tönkölybúzát, lucernát termesztünk, és szántóföldi kertészetet is tervezünk. A növényvédelem a hagyományos módon történik, ahogy nagyapám is csinálta, csak az ő „bio-gazdaságának” ökrei voltak, nekem meg minden gép a rendelkezésemre áll.

Attól „zöld” a Hubai-féle szántóföldi növénytermesztés, hogy – példának okáért – (a talaj erejének a pótlását szolgálva) trágyaként alginit kerül a termőföldre, termőföldbe. S hogy mi az az alginit? A gazda magyarázza: a Balaton-felvidékről, a Káli-medencéből kerül a Nagykunságra, ott bányásszák.

– Az östenger maradványa: tengeri alga, megkövesedve. Rendkívül magas a szerves anyag, a nitrogén és az ásványi anyag tartalma.

Szinte bio, azaz hagyományos az állattenyésztés is a Hubai-birtokon. Legalábbis erre utal, hogy az őshonos, tápszer nélkül tengerin is főlhízalható, korábban kiszorított disznófajtához, a mangalicához tért vissza. Hubai karcagberki kondájában 130 mangalica legel, ropogtat tököt, fal bármi eleven hulladékot, hörböl moslékot.

Meg 16 magyar tarka tehén; 40 magyar nagy fehér, meg lapály koca a félezer malacával, hízónak való süldővel.

– Szürke marha, bivaly? Lesz. Két lovunk, 70 kecskénk, 110 juhunk van, racka is. Bio sajtüzemet is akarunk.

A 2,1 hektárt elfoglaló üvegházakban virágzöldet állítanak elő, különböző aszparágusz virágzöld fajokat, a virágkötészetben, csokoralkotáshoz használt díszítő zöldet.

– Ezt nem lehet máshonnan idehozni. A többi virágot hűteni lehet, a zöldet nem. Az üvegházban trópusi körülményeket kell teremtenünk, biztosítva ehhez a megfelelő táptalajt, páráját, hőmérsékletet.

Kétezer hektáron maglucernát vetnek, kanadai termesztési eljárást alkalmazva a korábbi tízszeresét vágthatják le, adhatják el. A Békésben, Szolnokban termesztett lucernamag jó része külföldre kerül.

A Hubai és Társai Kertészeti és Növénytermesztési Korlátolt Felelősségű Társaság ma már 48 családnak ad kenyeret; a szolgáltatásokat végző kft. alkalmazottai ők. A társaság kétezer hektár bérelt földön gazdálkodik, ez a birtok három hat-hétszáz hektáros részre tagolódik. (Egy-egy aratócséplőgépet ekkora föld tart el.)

– A kft. az alapja az egész vállalkozásnak erőgépeivel, alkalmazottaival, szolgáltatásaival.

Család, társaság, szövetkezet; nem akármilyen – karcagberki – „mesterhármás”.

PARASZT, ÍRÓ, EGYHÁZ

– 1989-ben Margitkám mondta: kell vagy tíz év, hogy megerősödjünk. Az ezredforduló nagyon rossz volt: két nagyon vizes évet két nagyon aszályos év követett. Mára megalapoztuk a vállalkozásunkat? Még tíz év kell. Lépésről lépésre haladunk előre, amire éppen futja. Most nyáron tatarozunk, jövőre más jön sorra.

Karcag nagykun székhely egykori határában, a két háború közt fűrt hévízforrás körül támadt berekben s mellyékén keletkezett, a rendszerváltozás táján önálló községgé lett Berekfürdőn.

– Magyarország szíve, az Alföld tengerfenék, ahol nagyon mély az ásványi és humuszréteg, ide nem kell kemikália! Csak a mész hiányzik, ezt kell pótolni.

Azt akarja ezzel Hubai Imre mondani, hogy aranyat ér a Nagy Magyar Alföld, ha olyan valaki nyúl hozzá, akinek a kezében... nem válik valami mássá.

– Ezt a vidéket mintha erre találták volna ki!

A biotermesztésre.

– Az a bűn, ha nem azt termesztjük, amit lehet, amire alkalmas! Természetes, örökké megújuló erőforrás ez a föld.

Legnagyobb bajnak azt tartja, hogy nem a kisparasztok gyermekeiből verbuválódott a gazdaszértelmiség.

– Hogy az egyetemen a nagytáblás művelést magasabb rendűnek tanították? Igaz, de mindenki azt hallott ki belőle, amit akart. Ők ezt hallották meg.

Hogy a kolhozé a jövő; ma ugyanők a magán-nagybirtok odaadó hívei. Míg a Hubaihoz hasonló gazdász – ki tudja, miért – továbbra is bízik a parasztságban.

– Ez a réteg, a parasztsághoz kötődő értelmiség sem tud meglenni az irodalom, a kultúra nélkül. Különösen fontosak a közvetlen kapcsolatok! Irodalom, műveltség nélkül szakbarbárokká válhatunk. Erre tanítottam a gyermekeimet is; az egyik unokám zongorázik, a másik citerálni tanul. Egy-két unoka biztos úgyis ezt fogja választani; a családban volt orvos, tanár, kőműves is a paraszt mellett.

Mint minden valamirevaló földműves családban.

– Csak az anyagi feltétele nincs meg, hogy valamennyi parasztcsalád előtt megnyíljon ez a lehetőség!... Valamennyi rétegre, szakmára, hivatalra szüksége van a polgári

társadalomnak, így, együtt tudunk nemzeti értékeket előállítani. A polgári társadalom ilyen sokféle; olyan, amilyen volt a kommunizmus előtt.

– Nemzetfönntartó erő még az egyház! A parasztság mellett a népi írók és az egyház tartja meg a nemzetet, ez a három a legfontosabb. És erre áldozni kell.

Ugyanezeknek az értékeknek a tisztelőjeként mit mondjon erre az ember?

– Az őseim is így csinálták! Ha iskolát, egyházat kellett támogatni, erre mindig jutott.

Adja Isten, hogy sokáig jusson minderre Hubai Imrének s gazdatársainak szerte a hazában.

Föld, műveléséhez szükséges erő, szellem, hit.

Csak legyen áldás, békesség e tájon... Berken innen, berken túl.

Hárman deákok ’hatvanhatból

Ki emlékszik rájuk, ki nem. Mindenesetre egyiküket Zsoltnak, másikat Máténak, harmadikat Mihálynak hívták. Az Úr 1966-ik évét írtuk – írtam, mert mások máshoz igazították időszámításuk kezdetét –, amikor ez a három jómadár összetalálkozott Debrecen címis városban. Ki innen, ki amonnan érkezett, mindenesetre mindhárman jó messziről vetődhetek ide, ha egyszer kollégiumba települtek. Diákszállóba csak nem jut be helybéli, vagy a közeli falvak valamelyikéből való deák úrfi?!

Ketten az utóbbiakból egyenesen a tót emlékezetű, Debrecen igazi címis várostól olyan majdnem hatvan-hetven mérföldre fekvő, eléggé paraszt, nemkülönben jellegzetesen iparos, nemkülönben ipari s kereskedő – szóval eléggé vegyes – jellegű Csabáról, harmadikuk meg a címis városhoz jóval közelebb fekvő Berettyó-parti helység, Csonka-Bihar székhelye, Újfalusi széléről, a menhelyről.

Hogy e hármából az utóbb említett évfolyamtárs hol érettségizett, arra már nem emlékszem; biztos azért esett ki a fejemből, mert fontosabb hely- s helyzet-meghatározó volt számunkra Berettyóújfalusi (utazás közben gyakran meglesett) gyermek-menhelye, mint bármi más. Hogy Zsolt debreceni, mi több, tán éppen címis, legalábbis tehetős polgárcsalád sarja, csak utóbb, a jóval későbbnek számító ezredvégen tudtam meg.

Ki tudja, miért, azon nyomban egymásra találtunk. Majd annyira, mint szerénységem évekkor azelőtt a Csaba nevezetű mezővárosban tette V. K. P. nevű oskolatársával s falusi címborájával, akivel annyira összebarátkoztak, hogy a velük egyidős nagyleányok már-már azt gyanították a szemükben állandónak tűnő, valójában csak sűrű együttlétük miatt, hogy a ma melegnek nevezett (több mint hiba) másság miatt törődnek velük az elvárhatónál kevesebbet.

Hogy ennyire azért nem ment e debreceni deák-hármas, azt tán rövidesen bekövetkező másnemű lecsatlakozásaik bizonyíthaták, mindenesetre sülve-főve együtt volt Máté, Mihály, Zsolt. Hogy ne mondjam a debreceni főuccán, a mellékuccákban, a Nagytemplom és a Színház körül (ahol utóbbi környezetben valóban ténfergett néhány valódi másságbarát ifjú férfiú-kinézetű titán), Csapó-uccán, Liszt-uccán, Blahánén végestelen végig... Kart karba öltve nem, de egymás mellett, egymástól el nem tántoríthatva, netán hárman háromféle pipa füstjét eregetve. Piacozva, boltba menet-jövet, könyvtárba betérve, lányokat méregetve (ahogy a három fej egyszerre mozdult egy adott tovalibbenő irányba, sejtették leánytestvéreink, kifélék-mifélék volnánk!). Kávét, pohár ser mellett tanakodva, búslakodva-örvendezve valamely olcsóbb nyilvános helyen. Egy könyvet nem, de ugyanazt bújva; tudásra, mindarra szomjasan, amire áhítozhat a magunk féle.

Magunk féle?

Miért, milyenek voltunk mi, hárman, mifélék?

Ez az.

Tudtuk is, meg nem is.

Utóbb fény derült meglehetősen sérülékenységre, s mindhármunkat valamelyes íráskészséggel verte (jutalmazta?) az ég.

Kerestük magunk; önmagunkat, meg a másikat.

...Áhítozhat – mondom, jó negyed évszázad múltán – ...

Le sem merem írni, mire, mi mindenre nem!

Milyen jellemző – s leleplező – pillanat (és pillanatkép): ülünk valamelyik könyvtár-szakos csoportfoglalkozáson (latinul s több más műveltebb nyelven szemináriumnak hívják) egyugyanazon kétszemélyes padban hárman. Miközben – természetesen – a megritkult évfolyam negyede tart velünk, tehát lenne épp elég hely arra is, hogy egyesével telepedjünk le

a teremben a padoknál. Az Istennek sem, hárman a kettőnkre szabott helyen, míg nem a tanár (mi több, professzor) meg nem intett bennünket:

– Miért szoronganak ott hárman, üljenek máshová!

Szelíden mondta – s ezzel tán azt is elárultam, melyik csöndes tanárunk lehetett, aki észrevette a velünk telezsúfolt padot –, s mi ugyanilyen szelídséggel és természetességgel átültünk egy másik padba: át a kétszemélyes iskolapadból mindhárman egy másik, éppen üresen tátongó nemkülönböző kétszemélyes, de három széket is elviselő iskolapadba.

Csak deák- és deáknő-társaink harsány kacaja döbbsített rá bennünket, mi is történt velünk.

Hogy jutott volna eszünkbe, hogy külön ülünk, amikor olyan jól elférünk együtt is? Egymás mellett.

Ahogy majd az első deáknyarunkon, az akkortájt Micsurinnak, mai nap a régi nevén Cárévónak becézett, török határ menti bolgár falu üdülőtelepén kifeszített két – azaz 2 – személyes sátrunk éjszakai közreműködésével töltöttünk két feledhetetlen hetet hárman (3-an). Nappal ki-ki ment a maga útján (cseh avagy bolgár leány, ámbráscet, ebéd helyetti fái eper, csakis egyedül megmászható sziklaszirtról megismerhető láthatár-látvány, zátony magánya, miegyéb után kajtatván), éjszakára pedig be a szoros sátorba.

Barátság volt, barátság lett belőle, barátság e debreceni kollégiumi találkozásból? Hogyne, gyanúm szerint (ha tízévente találkoztok is) életre szóló.

Könnyen mondom, mert egyikünk már eltávozott az Örök Vadászmezőkre, Zsoltot már nem lehet megkérdezni, de Mihály meg Máté (Máté meg Mihály) úgy tűnik. Olybá is vehetnők a dolgokat.

Csabán a debreceni hármashból megmaradt kettős minapi – véletlennek ismét nem mondható – találkozásán merült föl a kérdés: vajh’ mi vonzott bennünket a másikhoz, mi köthette össze ezt a három fiút, három fiatalembert ott Debrecenben, amikor a jó sorsnak – biztos, hogy a jónak s nem a rossznak – köszönhetően az 1966. szeptemberi tanévnyitót követően tán azon nyomban „egymásba botlottak”. Hogy éppen mi s nem másik három; nem ebből kettő egy további harmadikkal; hárman háromfelé. Nem.

Éppen mi, hárman.

Zsolt édesanya, édesapa nélkül nőtt föl – ha el szabad árulni, úgy, hogy az árván maradt kisfiúról lemondott a tehetős debreceni nagycsalád –, Mátét a nagyszülei nevelték, mert anyja, apja elvált egymástól, Mihály meg legalább ennyire árva volt félárva létére is: anyuciját nélküle temették el, mert őt a Néphadsereg épp fogságban tartotta, szülőatyja pedig új, másik családot alapított.

Úgyhogy; ennyi.

„Hárman árvák”.

Honnan tudtuk volna?

Csak valahogy... valami... egymáshoz vonzott bennünket. A kimondatlan, kimondhatatlan, megfogalmazhatatlan.

Már megint micsoda véletlen...

Mondjuk úgy, a barátság.

Csak hát, úgy látszik, az sem véletlen.

Hogyne, Debrecenből jövet. Debrecenből fogvást. Debrecennek, tanítóképzőnknek köszönve.

...Nyilván ugyanaz feszülhetett bennünk. Amelyből hogy lett volna valami az arcunkra írva...

Hogy mennyi minden, titokban tán nem marad, ha kimondatlan, megfogalmazatlan is.

Hogy aztán – Debrecen után (vagy már előbb) – hárman háromfelé folytassuk utunk.

Többfelé – ha ugyanoda tartunk is – nem mehettünk.

II. Bides paraszt

SZÉL-SZÁLLÁS, 1995

A Pusztán (a területén alakult két falu határával együtt) a 18. században vagy másfélszáz, a 19. század első felében úgy 375 szállás volt; a tanyák száma 1859-re 2434-re, a századfordulóra 3111-re szaporodott (olvasható a szakirodalomban). Az 1945-ös földosztás után alaposan megugrott a szállások száma, elérte a 6-7 ezret, ám ezekből nagyon sok életképtelen (újgazda pár holdas földjén fölhúzott) szállás volt – állítja a kutató, akiktől az 1995-ös „*pusztai*”, „*népi író*” találkozó résztvevői azt is megtudhatták: e szám 1995-re 1200-ra esett vissza. Ebből is 400 omlik, 400 hétvégi ház, s csak 400 él valóban tanyaként.

Nyilván úgy nagyjából.

Négyszáz szállás; mint másfélszáz évvel ezelőtt!

Csak közben történt egy s más.

(Nem épp a parasztilág javára.)

... Sada bácsihoz visznek kalauzaim, ki a Pusztá-széli határba.

– Az már ott a szomszédváros!

A tornya idelátszik.

... Parasztilágot ismertetni a parasztszármazékkal... Nincs igazuk a 60 évvel ezelőtti bírálatoknak? Nem inkább a pesti flaszterkoptató tollforgatókat köllene idecipelni - minket meg kiröptetni Amerikába?! Tanuljon (a Vadnyugaton) a suttyója..., emelkedjék (a mélyhez) az „*urbánus*” ...

E Pusztá (Nagy Magyar Alföldünkön, a Tisza-mentén) valóban más, mint az én Békésem-Arادم-Csanádom (parasztilága): tősgyökeres.

– Gyökeres.

A kígyósi, iratosi s csabai máshonnan szabadult e (kiürített) tájra, hogy kitakarodott a török, a Tisza-vidéki magyar itt törzsökös, e helyt – miután módja nyílt rá, nem úgy, mint a kígyósi s az iratosi őseimnek a maguk falujában – megülte a Hódoltság korában is.

... *Úgyhogy, lássuk a Pusztát!*

TANYA A SZÉKIHALMI-DŰLŐBEN

Falusi-dűlő, pontosabban Széki halom. Székhalmi-dűlő, eggyel arrébb a másik dűlő. Régen Posztós-tanya volt, ma Szél Sándoré. A szomszédban M-tanya (valamikor V-tanya), T-tanya (K-tanya volt).

– Nagyon sok tanya vót.

Nehezen ered meg a gazda nyelve.

Megbukott a kommunizmus! – biztatnám.

– Olyan ez, mint a tyúkszöm.

Nesze neked, komenizmus.

Nem lehet rajta jární, s nehéz kiirtani.

Keserű a gazda.

– Én már nem élöm túl őket.

Az asztalon Jézus pásztor a juhái közt; más képeken az unokái.

Amíg befejezi (tíz tájban) a reggelit, szétnézhetek.

A tornából lett előszoba falán emléklapok Szél Sándor s családja működéséről.

Az 1970-es árvízvédelemért.

Pölöske 2 fényképe, alatta: magyar fajtájú mén, tenyésztője Sz. S. M. Ta. 2629.

Az 1948. évi országos mezőgazdasági kiállításon és tenyészvásáron bemutatott Pölöske nevű félvér ménjéért arany oklevél; a mezőgazdasági újjáépítés terén kifejtett példaadó munkájának jutalma gyanánt.

A Vármegyei Állattenyésztő Egyesület lótenyésztési szakosztályának arany oklevele 1947-ből

1948: arany oklevél az országos vásáron a Nimród-fia nevű magyar félvér ménjéért.

Opál kancája 1973-ban a városi áfészes tenyészbírálaton I. helyezést ért el.

... Hol Szél, hol Széll. Maga eggyel írja.

A szélmolnár festőművész munkája 1980-ból: lovaskocsi a Pusztán.

Akárha Szél Sada bácsi ülne a bakon.

A '14-es háborút megjárt édesapjának az obsitos emléklapja.

JOBB LÖTT VÓNA

– Édősapámék kilencen vótak testvérök; kettő a fronton elhalt, egy nagybátyám megbetegedett, édősapám szívbeteg lett.

– Nem lött több család, de jobb lött vóna, ha én se löttem vóna!

– Nem vót játék akkor sem az élet.

Sada bácsi tizenkilencbéli, itt született a Pusztta szívében fekvő Városban, 1953-ban házasodott meg. Hárman élnek a tanyán: ő a párjával, s a kisebbik fiuk.

Két fiuk s egy lányuk született. Sándor és Sarolta a faluban él, azazhogy: ősszel beköltöznek a falusi házba, nyár elején visszajönnek, s műveli a két család a földet. Még pontosabban: gondoskodnak az állatokról, mert hogy inkább abból élnek. A gyerekek miatt kell – hogy iskolába járhassanak – szeptemberre beköltözni innen.

– Parasztok azok is. Sári iparos, de nem csinálja.

A 36 éves János él velük; egyre inkább rajta múlik a tanyai gazdaság sorsa.

– Atyám vötte a tizennégyes háború előtt ezt a tanyát. Húsz kataszter vót, elveszett 1959/60-ban.

Csak a tanyatelek maradt az övék, a többi a kolhozé.

– Ez vót a háztáji.

A föld a Fürst Sándoré.

A téesztől most visszajött minden, a kárpótlási földárverésen ugyanannyi aranykoronáért 24 nagy hold lett belőle.

– Kukoricázunk, mög gabonát – búzát, árpát, zabot – termelünk.

A búza elfogadható volt, a kukorica az aszály miatt fuzáriumos (penészes, kukacos).

– Vót jószág (azaz: több volt, mint most, mert amúgy kerül ma is valamennyi), de már nem győzzük.

– Én már nem bírom, Jani mög nem győzi.

Szarvasmarhából van a gazdaságban 4 tehén, 3 bika, 4 borjú – sorolja. Hogy hány disznaja van, inkább elhallgatja.

Később mutatja.

– Tizenegy süldő, amelyek már erősek.

Malacból is egy kocsialja. Hízónak való, vágni.

Épp elég, de több is beférne e nagy (s új) ólba.

Nem éri meg?

Van mit kaszálni ennyi jószágra!

– ... Amit levág egy nap az embör. De 40 fokos melegben hogy lehet kaszálni?

- Nappal hogy mit csinál a légy!...
- Ennyire cudar sosem volt a világ.
- Este etet.
- Tavasszal a szénát nem lehetett bebálázni, annyi eső vót; június óta nem esött.
- A fia sincs odáig a gépért, inkább kaszálnak.
- De.
- Ez a két kéz hiába van! A mezőgazdaságban ki lehetne használni, de az időjárást már nem tudja az embör röndözni.
- Maguk nem boldogulnak.
- Jár ide egy fiatalembör, segít, de ha nem nézünk rá, nem úgy csinálja, ahogy köll.

A TISZA KÉT MÉRFÖLDRE

Erről a Késmárki-szélmalom, százvalahány éves, amoda a Tisza, három kilométer, a Falu három, a Város tizenkét kilométer.

- A szomszéd város (mármint a határa) egy-két kilométer.
- Piacozni?
- Régön jártunk, de most...
- Ki vigye?
- Más volt, amikor a szállást egy teljes család népesítette be!
- A tejet, túrót, tejfölt eddig vendéglőbe (?) hordták, most már oda sem kell; meg a borjú miatt sem vihetik.
- A tanyák a '60-as évektől pusztultak, a téeszésítés után mindenki ment faluban s városban lakni.
- Vagy elhaltak.
- Neki sem megy már úgy a dolog, ahogy szeretné. Ez fáj, az, minden.
- Legyint; még jobban magába roskad.
- Református család.
- A faluban több a katolikus, kevesebb a református. Inkább a tanyavilág volt református.
- A reformátusok meghaltak, elköltöztek.
- Presbiter.
- ... De szerethette a bukott rendszert!
- Az meg őt s a hozzá hasonlókat.

MEGBÍZHATÓ, MINT A TÉESZCSÉ

Az embörnek egy kicsit butább parancsol, nem szereti.

- Miért omlott szét a téesz, kérdik, ha egyszer olyan stabil vót? Állami gazdaság; akkor miért?
- Ezért köllött elvenni, most meg visszaadni... Amikor elhaltak?
- Az a sok ezer tanyás gazda.
- Az az élet.
- Hagyjanak békén.
- Nagyon unja.
- Amikor mindönt kiloptak a téeszből mög az állami gazdaságból, újra földosztás köllött.
- Az ő korában; még ha fiatalabb lenne.
- Százvalahány-ezret köllött, a föld első harmadáért, fizetni; a téesz nem fizette ki a meliorációt, ránk szabták!

AZ OLVASÓKÖR (VOLT) AZ IGAZI

Hűtőszekrény, tévé, rádió a tanyán; villany 1979-től.

– A másik halmi körbe jártunk; kör, kocsmá, Sepsei Ernő kovácsműhelye és olvasókör. És rőndös bormérés. Nem úgy, mint most, hogy minden utcáson van egy kocsmá, ahol kilép a nő elé!

– Mi köll a munkanélkülinek? Az asszonyt mögveri, elzavarja; a négylábú marha mögögye úgy, ahogy tudja.

– 1960-ig nagyszerű vót, aztán kocsmá lött, nem akarom mondani, bordélyház. Szép rőndözvényök vótak ott, doktorok jártak a nagyobb bálakba.

– A téesz fölfejlődött, vége lött mindönnök! A körnek vége lött; jött a bontás.

– A tanyabontás. Iskolabontás.

Könyv helyett ma már csak újságot olvas; lassan azt sem. – Unom már ezt a sok hazugságot! – mutat a széken heverő vármegyei lapra.

JÖTT A BONTÁS

1960 után száz tanyából kettő maradt. Vetőmag, minden fölszerelés.

– Kocsit, szerszámot.

– Szultán, Norsztar, Pejko, Furiozó, három furiozó fajta csikó.

– Hatot vittek el.

Hogy aztán a kolhoz vigye őket kiállításra.

– 1959-ben megvártuk, hogy a csikók megszülessenek, aztán beléptünk.

– Idejártak! Mindönnapos terhes vótam a két gyerekekkel és itt ültek éjfélig! – tör ki az asszony.

– Azt akarták, hogy elnök lögyek.

Állattenyésztő lett.

– Éjjel-nappal ott köllött lönni, taknyos kölkök parancsolgattak.

– Ahol ekkora vót az osztályharc, mit löhetött tönni?

– Láttad? Lókiállításra hívnak.

Már nem megy el.

– Aki kimaradt a kolhozból (megúsza téesz nélkül), eltemették, aki mög él, a köpönyeget kifordítja.

Ezeknek, lókiállításra, a lovával?

– Ha én tudnék dolgozni, a fiammal még valamit kihoznék.

A gazdaságból.

– A fiam szereti az állatot, a gépet nem imádja.

Van egy motorkerékpárja, ennyi a gép a Szél-szálláson.

– Egy ember már kevés hozzá.

MINT A PÁNYVÁS DISZNÓ

Hogy ma hány lovuk van, elég nehezen árulja el: három.

Tán adóhivatali embernek néz.

Pedig bekommendált hozzá a szomszédja.

– Mondja meg Sada bácsinak, én üzenem, nyugodtan beszélhet!

Ezzel kezdtem; miért hinné.

– Kínlódunk, mint a pányvás disznó a napon.

Lányáék libáznak.

– Nem köll ötetni, legföljebb elhordja a róka.

Rengeteg a róka, egy éjszaka nyolc-tíz libát megfojt; lerágja a fejét, kiszívja a vérét. A tyúkot Széléknél is megfujtja.

A dűlőút túlfelén szalmabálákból vont magas kerítés, állítólag az alá fészkel be magát a rókahad.

Ha jól értem, a volt elvtársaké a rókatenyészet.

– A volt téeszelnök, a volt agronómus a vezető gazdák ma a Pusztán, összevásárolták a földet mög a gépet.

Így állunk.

... Orvosságot vesz magához, az asztal mint egy patikapult.

– Tüdőgyulladás, mellhártya, mög a szívnek is volt valami baja.

MENYECSKE KELLENE

Nagyfiuknál három lány, leányuknak két fia.

János még asszony nélkül.

Menyecske?

– Nem akarnak tanyára jönni.

Eléggé fáj neki. Azon kívül, hogy a melle, szíve, mindene.

– A fiam mög nem hagyja a tanyát. Hiába mondom, hogy nősüljön, nem! Azt hiszi, mi örökké élünk.

– A mai lányoknak igényük van! Kitanulnak az unokáim is, minket mög ögyön mög a fene. A tehénnek a teje, húsa persze jó!

Csak hát dolog.

– A tejet odaadjuk a disznónak; a faluba hogy a fenébe vigyük be?

– Mindönki úgy neveli a leányát, hogy ha nagyon szép, beadja a bordélyba, ha nem annyira, beadja a kereskedőnek, ha még annyira se, a kórházba ápolónak.

Nem hogy ideálljon a tanyára dolgozni.

– Nagyon mögváltozott itt mindön. A fiatalok nagyobb része komenista.

– Sokat nem tud tenni a lelkész se.

VINNÉK A PIRIT

Szomszéd jön, megvenné az egyik jól tejelő tehenet.

– Vinném a Pirit! Adnék érte egy jó hízót.

Négy évet töltött a nagy Szovjetunióban: arra kényszerítették, hogy donyeci bányász legyen.

Nyolcvan éves, erős férfi; nem véletlen, hogy ő kibírta.

– Patkold meg a lovam! Kéri a fiatal gazdát.

Nincs a határban még egy legény, aki megfogná a ló lábát.

– Mura, nehéz tartani.

... közö.

– Eladjuk a tehenünket; négyszer borjazott, jó tehen, de azóta nem sikerül neki, az orvos se bír vele.

... Lenne, aki segítsen neki, de az inkább a kocsmában üti agyon az időt, mint hogy megfogja az atyja muraközijének a lábát, világosítanak föl később a háziak.

Látni való: majd még visszajön, ha már nem leszek itt.

HÁBORÚRA KOMENIZMUS

A tanyát körbejárva a Sada bácsi mutatja, mijük van.

– Nem ilyen istállókat akartam! Ez csak szín vót. Komolyat szerettem volna.

Mutatja a legszebb lovát; harmadfű csikó?

– Előbb a háború, aztán a kokenizmus.

– Előbb elvették, most meg visszaadják.

– Minek?

(A másik – nála jóval fiatalabb, de értelmiségi – szomszédnak, aki ideirányított, azt mondta: El ne áruljon a kokenistáknak! Mármost hogy őt ne árulja be az ávéháknak az az íróféle akárki, ha őszinte talál lenni. A tanyaszomszéd jól tudta, épp azt akarom, de úgy veszi, ennyi hallgatás után éppen itt az ideje.)

(Bajunk tán már nem esik?)

Három ló, árulta el az előbb, némi tépelődés után.

Négy ló, látom. Három az istállóban, egy itt kint.

Előbb ezt mutatja, aztán a bentieket.

A harmadik istállóbelit csak nagy nehezen, legvégül, hogy úgyis ráakadok, mutatja meg, nyitja ki a rejtett ajtót.

Szinte restelli.

Hármat mondott, négy lett belőle.

Elég bizalmatlan!

... Eddig azt hittem, a parasztról könnyű írni, hisz – ellentétben úrral, elvtárral – azonmód nyíltan megnyilatkozik! Ha nem is mindenkinek, nekem mindenképp! Lerí rólam, hogy a fajtája vagyok.

Mégsem?

Mégis a vér számít, hogy hol vesznek testvérnek, ki tekint családba tartozónak, hol születéltől, nevelkedéltől...?

Csabán, Iratoson és Kígyóson, esetleg még Veszprémben, – eszerint – nem véletlen őszinték hozzád az emberek!

Nem a paraszt nyíltabb, a testvér.

A bajban társ.

Igen, de akkor... Visszaélsz a bizalmukkal, ha mindazt megírod – az idegenek, a világ elé tárod –, ami titok? Csak a nemzetségé lenne, ha ki nem kotyognád a regényeidben.

Őszinte szavuk személyemnek szól, s nem a tollforgatónak? (Mint most épp fordítva e pusztai Szél-szálláson.)

Teremtöm; becsaptam a testvéreim?

... Csoda, hogy Sada bácsiból úgy kell kihúzni mindent?

Elege lehet mindenféle városi jött-mentből; mindenkiből, aki csak bajt hozhat a szegény pusztai parasztra.

(Hármat mond, négyet számolok; gyanakvó a paraszt – szalad ki az őszinte szó a számon egy Tisza-parti vendéglőben, hogy nem hagynak békén, mit leltem a Pusztán!)

(– Melyik részen van a tanyája? – szedné ki belőlem egy elég erőszakos fellépésű ember.)

(Még csak az hiányzik, hogy kiadjam; úgy látszik, még mindig jobb, ha hallgatsz. Elfelejték válaszolni a komának.)

(– Úgyis megtudom, ha akarom! – ijesztget, s való, ha utánajár...)

(Ugye, Sada bátyámnak volt igaza!)

(Olyan ávós képe volt.)

Hallott-e az '50-es évek pusztai fehérgárdista szervezkedéséről, amely az amerikaiakat váró gazdák kivégzésével és börtönbe csukásával zárult? – kérdem óvatlanul a Pusztá emberétől. A történész sok száz parasztemberről tud (ijedtében az államvédelem sok ezret látott), aki bármire kész lett volna a szabadságért...

Még mélyebbre hajtja a fejét; erről aztán semmit.

HATVAN ÉV

1935-ben – derül ki a pusztai írólátogatás és találkozó emlékeiből – nyíltan szól (bajairól is) a parasztember, bízik az íróban! Hogy segíteni tud.

Ha már egyszer idejött Illyés és csapata!

Sinkának persze a vendéglátó gazda szalmáján – kazla töviben – jut csak hely.

... E hívatlan ember érthette volna a legjobban a Tisza-széli Pusztán dívó szárazságot, nyomort, tüzes és harsány szópárbajokat.

Ötven tanyasi iskola (ma egy se) s ötven olvasókör (hatvan év múltán néhány) a Pusztán.

(– Emberek, lépjenek be a szövetkezetbe!)

(Mindig ennél kötöttek ki.)

(Az emberek nem nagyon akartak.)

(Ha beléptek, szétverték az olvasókört.)

1995-ben hallgat, bizalmatlanul méregeti még az író is, kitől az atyja egykor segélyt remélt; abban sem bízik már, aki pedig mellette van, a pártján áll - mert közülük való!

Akkor sem. Csak lehorgasztja a fejét, s ha úgy tartja kedve, válaszol; ha nem, hát Istenem.

Ebben a korban már rosszul hall az ember.

Csoda-e?

Rájött, hogy itt (ITT ÉS MOST, ITT ÉS SOHA) az író semmit sem tehet; minek szolgáltatná ki magát?

Előbb bolondgombát eszik.

– Írók...

Írókáim.

A pokolba?

LÓRA?

Lóra pattan az ifjú gazda, s beállít a leányokhoz a faluba, sokadik szomszéd tanyájára! Jól fest majd; le nem vakarja a nyakából a menyecskének valókat... Hugyozni fognak utána a leányok s a neki való menyecskék! – adnám a mosolygó fiatal férfi alá az amúgy valóban igen szép lovat.

– Lóval... Kinevetik! Amellett csak dolgozni kell... Kapálni, lószart, tehénszart hordani!. Nem akarnak.

Nem és nem, az öreg eléggé belekeseredett.

Ha legalább Trabanttal állít be hozzájuk?!

– Trabanttal?... Szóba sem állnak vele! Mercedeszes vőlegény köll nekik.

Neki?

Öreg Sadának előbb kellett volna egy kicsi kis demokrácia.

Pusztán innen, Pusztán túl.

Talján kártya parasztkézben

Az opletány

Legkedvesebb kártyajátékom az opletány. Leginkább odahaza, Kisiratoson játszottuk, de csabai otthonunkban is erre a játékra váltottunk, ha összeállt a kártyabanda. A legjobb négyesben játszani; lehet hármásban, ötösben is opletányozni, de az igazi, ha négyen ülünk körül az asztalt. Ha iratosi rokon jön Csabára, s este vacsora után előkerül valami ital s kártyázni támad kedvünk, csakis opletányozunk!

Az iratosi ember nem is érti, miért olyan kedves nekünk ez a játék.

Persze, mert annyi élmény köt bennünket, máshová elkeveredett iratosi származékokat az opletányhoz.

Kisiratoson már alig játsszák; csak az idősebbek, és nagy néha a velünk egyívásúak, a középkorúak. Az ifjabb iratosi nemzedékek már nem ismerik, nem játsszák, más kártyajátékokkal élnek. Az opletányt jó, ha hírből ismerik, hogy valamikor atyjuk, öregapjuk ezzel múltatta az időt.

KÁRTYABANDA ÖSSZEÜL

„...Kártyabanda összeül

Kolop Janiéknál...” – hangzik a kisiratosi gúnyversben (Kovács Ferenc: Iratosi kertek alatt. Buk. 1958., 202. old.).

S összeült: kezdetben valóban az utcán, fák árnyékában, udvaron, verandán, télen pedig a házban. Utóbb, az ötvenes években már csak a házban.

A század első felében alsóztak, durákoztak, fajeroztak, felsőztek, filkóztak, máriásoztak, zsíroztak, opletányoztak és preferánszoztak. Újabban a hatvanhat, az ulti és a snapszer járja – buszon, vonaton is, munkába menet, munkából jövet. „Ultiféle a máriás, ez löhet lufmáriás, dalommáriás. A Duritmars húsz bele aki szagul! mondás a máriásban.” – emlékezik egy vén kártyás, Kása Anti bácsi 1980 táján.

A XIX. században, állítja a Kisiratosról mindent tudó múzeumos ember, Kása Antal, a gazda opletányozott, a XX. század első felében már csak a zsellérvadék cselédnép. Zsírosparaszt származék mesélőm szerint „A paraszt nem kártyázott”, azaz nem máriásozott, nem preferánszozott. Mert ma már az opletányt nem is tartja igazi kártyának.

Minden jel arra utal, hogy mást játszott a paraszt, tehát a napszámos, és mást a gazda, az úri, városi passziókat elsőként átvevő módosabb paraszt. Meglehet, az előbbi állítás (hogy a paraszt nem kártyázott) a XIX. századra érvényes: akkor valóban csak a numerosos (telkes) zsellér kártyázott, a zsellér (Iratoson zsillér) nem engedhette meg magának ezt a fényűzést. Mindenesetre ez a század elejére már úgy változott, hogy bizony a cselédember is keverte az ördög bibliáját! Öregapám, aki tanyásbéressé emelkedett szegény ember, a társaival, majd hat fia a cimborákkal pihenőidőben elővette a kártyát és opletányozott.

„Opletányozás télön!”, „Karácson büttyin!” – emlékeznek.

Szegény ember fia csak télen, meg dologtíltó napon ülhetett le az asztalhoz kártyázni. S hogy ők már a század húszas, harmincas éveiben nem csak opletányoztak, bizonyítja, hogy Szenteste az emberek addig kártyáztak, míg menni nem kellett az éjféli misére, míg meg nem jött az Égi Bárány, s a nyeremény a dió volt. „Néha egy zsák diót nyert tata!”, az opletányban pedig nincsen nyeremény.

Ugyanebben az időben (a két háború közt) a gazdák kedvenc játéka a preferánsz. Anti bácsi szerint pinarácznak is hívják.

OLASZ KÁRTYA

A játék nyomait kutatva csak néhány máshonnan való adatra akadtam. A szintén csanádi Magyarbánhegyesen száz éve (Andó I.: Nb. tört. 1960. Kézirat 16. old. Mezőkovácsházi Könyvtár Helytörténet 330.) „Az idősebb emberek az utcákon kártyáznak s közben szívből kacagnak, ha valakit sikerül megsüvegelteni! Ez a szokás még most is megvan.” Ez, gyanúm szerint, csakis az opletány lehet. A Jung Károly által szerkesztett, s egy bács-bodrogi faluról szóló kötetben (Gombos, 1978, 34. old) olvasható, hogy „A férfiak, különösen az öregebbek kedvenc kártyajátéka az Oplitán”. Vasár- és ünnepnapokon délután minden 10–15. ház előtt ül egy csoport oplitánozó. Nem pénzre játszanak, hanem a vesztes pár födetlen fövel kénytelen tovább játszani. Az eredeti írás 1895-ben említi az oplitánt. Kása Antal kisiratosi helytörténész úgy tudja, hogy az aradiak is opletányoztak. (Meglehet, a Kisiratosról a városba kerültek.)

A szegedi nemzet nem ismeri, legalábbis Bálint Sándor nem említi az itteni népi kártyajátékok között (B. S.: A szepteti nemzet III. 55–60.); ami azért meglepő, mert Kisiratos Szeged felségterületéhez tartozik, az iratosi magyarok 1818-ban Szeged környékéről rajzoltak a kelet-csanádi Kisiratos-pusztára dohánykertész telepet alapítani.

Az opletány (oplitán) szó eredetét keresve déli hatásra gyanakodva a szerb „oplesti (opletati)”: 1. megfon, 2. befon (haját befon), 3. körülfon, „plesti”: fon, „plet”: fonat, „pleténica”: fonott kalács (Hadrovics L.: Szerb-horvát–magyar szótár, Bp. 1957, 311. és 345. old.) ígért megoldást. A románban is kerül valami hasonló: az „oplean” mezőgazdasági szakszó, a szántalpakat összetartó keresztfa, eplény a jelentése (Román–magyar szótár, Buk. 1980, 445.). A moldvai csángó nyelvben is az opleány, oplyeán a szántalpakat összekötő keresztfa (NyIrK. 4. – 1960. –, 280.), forrása a román opleán ua.; ez utóbbi a déli szlávból való (A m. nyelv tört.-et. szótára, Bp., 1967, I. 777.).

Még délebbre tekintve az olaszban három szóra akadtam, amelyek talán segítenek az „opletány”-t megfejteni. Az „o” egyik jelentése hé, hát, no; az „opli'te”, mely régies, hoplita, nehéz fegyverzetű görög gyalogos; a „ple'tta” pedig pálmalevél-fonat (Olasz–magyar szótár II. Bp. 1952. 845. 863. 952.)

Már megint a fonat!

Azután Somogyi Béla A magyar kártyanyelv szókinccse (Bp. 1990. 20.) című munkája oldotta föl számomra valamelyest az opletány titkát: „Oplitán – Olasz eredetű kártyajáték (1816: Gyarmathi S.: Voc.3:NSz.). Első adatunk 1808: 'Tudok harmincegyet és egy kicsit oplitánt is' (Verseghy: Külneki Gilméta 278:NSz.). Későbbi adat, 1827-ből: 'kártyáztak... ki vojttát, ki filkót, ki oplitánt' (Kisfaludy K. Munkái VIII. 129-30:NSz.)”.

Tehát az opletány-oplitán olasz eredetű, Kisiratoson s még néhány magyar faluban máig ismert talján kártyajáték.

Ami a XIX. század elején nemes uraimék játéka volt, a század végére a kelet-csanádi Iratoson a tehetősebb parasztok kedves játéka, hogy tovább ereszkedve a XX. századra a legszegényebbek őrizték meg. A XXI. századot aligha fogja megérni; emlékként megmarad, ám a falusi életből kikopik.

(A világhálón bóklászva egyetlen további adatra bukkanhat az érdeklődő. Az 'oplitán' szó vezetőnévként fordul elő: Oplitán János a nagyváradi Ady Endre Líceum öregdiákjainak 1970-es évfolyamában szerepel. S, jóval e széptanulmány lezárása után, az Új Magyar Tájszótár IV. (2002-es) kötetében kerülnek elő idekapcsolható további adalékok. 1905-ben Hódmezővásárhelyt az 'opletán' táncfajta – „Kiki a maga nótájával csak úgy járta az opletánt” (197. l.), Makón pedig a 'süvegel' annyit tesz, „...kártyajátékban az esélytelen játékos fejfedőjét levéve adja tudtára társainak, hogy ő a vesztes” (1006. l.).

Utóbb az Országos Széchényi Könyvtár honlapjának – epa.oszk.hu - köszönhetően további adat kerülhetett elő: a Vasárnapi Újság 1854-1860 közti Irodalom és művészet rovatából szemlélő összeállításban akadunk rá... Oplitán kártyaművész uramra. "(Szinházi curiosum.) A pécsi szintársulat 1858 dec. 5-én 'Az új politikai csizmadiát' adta, mellyben illy

szerepek fordulnak elő: Bányai tönkrejutott csizmadia, politikus, polihistor, craniolog, chiromantista, agyvelőkutató Sybarita. Kati szolgáló, a kutra járó leányok közt a legjobb dalos, csakhogy nagyon éles a hangja. Peti rég ideje telt, de kukoriczakápálás miatt fel nem szabadulhatott csizmadiainas, igen nagyon szerelmes... György... Kortyándi... Kallos... Száli... Repcze... Málcsi... Rázsa... Makra... *Oplitán*, kártyaművészi rendes tag, borkedvelő, egykor színigazgató. stb...” Ami azt jelentheti, hogy a XIX. század derekán (valamennyire?) még közismert volt az oplitán/opletány.

Mivel tudtommal az opletányt senki sem írta le (a néprajzi irodalomban az említett szórványadatokon kívül semmire sem akadtam), igyekszem megmenteni azt a kicsit, amit magam tudok róla. (A Kártyalexikonnak sem az első, 1993-as, sem a 2., 2008-as kiadása nem tud semmit az opletányról: tán olasz eredetű, de – tudós szerzőink szerint – „leírása nem ismeretes”.)

AZ OPLETÁNY SZABÁLYRENDJE

Az opletányt a magyar kártyával játsszák; a kártyacsomagot, a paklit Iratoson csutaknak hívják.

A kártyalap értéke szerint lehet

– üres: a 7-es és a 8-as – a játékos ezeket az elején s főleg akkor dobja el, amikor az ellenfél nyer, legyen az övé az üres lap; életveszélyes utoljára hagyni, mert könnyen pircsut lehet vele fogni;

– pikó: az alsó, a felső, a király, a kilences és a tízes (három pikó tesz ki „egy”-et, így ezt már érdemes gyűjteni);

– egy: az ász, amely nyerevényként a legzsírosabb.

Az opletányban a sorozat a fogás szempontjából a leggyengébbtől a legerősebbig haladva: 7, 8, alsó, felső, király, ász, 9, 10. Tehát a 10-es a legerősebb, mindent elvisz, de összeszámláláskor az ász ér a legtöbbet.

(Kisiratoson a magyar kártyát még kvartokra osztják, ez az opletányban nem érvényes: alsó kvart a 7-8-9-10, felső kvart az alsó-felső-király-ász, s van még tízes kvart és disznó-, azaz ász-kvart is – ez utóbbiakat illetően további magyarázattal nem szolgált Kása Antal.)

A játék elején kell bejelenteni, ha a kártyásnak mondása van. „Három mondás” (Hármat mondok!) esetén játék nélkül, önmagában hármat ér a három 9-es, a három 10-es és a három ász, valamint az opletány. Egy játékosnak a nyolc lapból legföljebb két mondása lehet. Hatot mondok! – szól a szerencsés, de ő sem toldja meg, hogy miből, s hogy van-e opletánya is.

Az opletány a legerősebb mondás, a legerősebb „három”. Akinek valamelyik színből opletánya van (ász-9-10), jó kártyája van, nyeresre esélyes, legalábbis ha meghúzhatja. Egy erős opletány (például ha az ász-9-10 mellett, tehát az opletány színéből van még három-négy pikó és üres lap) arra is jó, hogy pircsut fogasson az ember a másikkal: a végén, ha van a másik három szín valamelyikéből üres lap, azt meghúzva majdnem biztos, hogy pircsut fog a szomszéd.

A felesasszony az opletánynál kevesebbet ér, nem lehet bemondani (nem mondás, nem ér kettőt), két tagja a 9-es és a 10-es. Hosszú felesasszonya van a játékosnak, ha a kilences és a tízes mellett van még néhány lap ugyanabból a színből. Ha hosszú felesasszonya van, s rákerül a sor, meghúzza a tízest és a kilencet, biztos, hogy kiesik az ász, így már végignyerheti a szint. Ha a felesasszony magában áll, nem húzza meg, vár a jó szerencséére. A felesasszony színe után lehet makk-felesasszony, tők-felesasszony, zöld-felesasszony, piros-felesasszony.

A játszma végén összeadják a nyerst. A 32 kártyából 8 üres, 20 egy pikót ér, 4 pedig

egy-et-egy, így az összesen 32 pikót érő tíz fogás meg két pikó oszlik el a két pár között. Az utolsó fogás külön ér egyet.

A játék mindaddig tart, míg az egyik páros el nem éri a huszonegyet. Mivel egy játszmában az utolsóval együtt legfőljebb tizenegyet lehet nyerni, ami a mondásokkal tizennégyre, tizenhétre, a legjobb esetben húszra fölmehet, általában két-három játszma egy játék. Egyetlen játszmával igen ritkán lehet huszonegyet nyerni. Ha már közel a huszonegy, játék közben számolnak, s ha kivan, megállhatnak (amikor fogásuk van).

A vesztesek süvegelnek, azaz mindaddig kalap, sapka, kucsma, magyarán süveg nélkül (Süveg! – kiáltanak) kénytelenek játszani, míg föl nem nyerik a süveget. (Fölnyertük.)

A két párból az egyik megnyeri a játékot, a másik pár süvegel (játszmáról játszma, míg föl nem nyerik a süveget, a vesztes oszt s a nyertes kezd). Az első játszmában kedvezménytel nyerheti föl a süveget a süvegelő: ha nem nyer semmit, vagy ha mind elnyeri, fölteheti a tökfödőt. A továbbiakban csak akkor nyerheti föl a süveget, ha ő nyer hamarabb huszonegyet.

Pircsut az fog, akinek (amely párnak) a parti végén a nyerésében nincs legalább egy (legalább három pikó vagy egy ász), tehát csak egy-két pikót s üreseket fogott. Pircsut az nyer, akinek egyetlen fogása volt, s az tele üres kártyákkal. A pircsu egyszeri, ez alól nem lehet – nem kell – fölszabadulni. Nagy szégyen pircsut fogni!

PIRCSU

Van, amikor pircsuznak. Amikor arra mennek, hogy a másik is pircsut fogjon. Ilyenkor lehet öten is játszani, mindenki maga van. Ha valaki üreset fog, nem húzhat rá nyerő kártyát (a sima opletányozásnál természetesen az üres fogásra nyerhet a játékos, hogy megússza, sőt, azonnal nyerő lapot vág ki, ha teheti).

A pircsuzásban mindenki összefog az ellen, aki pircsut fogott, hogy ne nyerjen többet. Csak akkor menekül meg, ha a játszma végéig valaki föladja neki a kártyát, nyerni tud.

(A „pircsu” szó magyarázatával a falubeliek nem szolgálnak; talán annyit tesz, hogy „picsa” – legalábbis olyan a szó hangulata e játékban. Máshol a „pircsi” a piros szín játékos kicsinyítése – A magyar kártyanyelv szókincse 64. –, de erről Kisiratoson nem tudnak.)

HÁROMKÉTSZÖMES

A három-kétszömes, a háromkétszöm az opletány változata, akkor játsszák, ha csak három játékos kerül. Mindenki maga van, s előfordul, hogy mindhárman süvegelnek. A háromkétszömesben a pircsu nem számít, bár lehet úgy is játszani (hogy pircsura is megy). A megszokott, pircsu nélküli háromkétszömben csak a négy ász számít; aki üreset, tehát ásztalant nyer, süvegel. A következő játszmában vagy semmit sem fog vagy legalább három ász, akkor nyeri föl a süveget. A másodjára is süvegelő már csak három ásszal nyerheti föl a süveget, ugyanígy a továbbiakban. Mondás a háromkétszömesben nincsen.

Ez, mondják, nem olyan érdekes, mint amikor négyen opletányoznak.

Ennél a kártyajátéknál két kártyát kitesznek, vagy osztás után a két megmaradatot föl vágják (tíz lapot kap minden játékos).

ZSÍRT BELE!

Keverés után az osztó emeltet, majd nyolc lapot ad mind a négy játékosnak; ha már izzik a hangulat, nő a méreg és a vetélkedés, egyesével osztja a kártyát. Akinek az első lapot adta, az kezd; az első kártya letételekor be kell jelenteni, ha valakinek mondása van. Az opletányt nem jelentik be, az is csak „három”; hamarosan úgyis kiderül.

Az egymással szemben ülő párok arra törekednek, hogy minél több ász és pikót nyerjenek. Akinek túl erős a lapja, esetleg mindent elnyer. Izgalmasabb, ha megoszlanak az erős kártyák, s csak kemény csatában sikerül legyőzni a másikat.

A játékos, ha már nem tud, vagy még nem akar nyerni, keresi a párját, nyerjen ő is! Ha a játékos párjáé a fogás, az ember zsírt tesz bele; ha lehet, ász – hisz az önmagában nem nyerő kártya –, vagy pikót, de semmiképpen sem üres lapot. Azt megtartja az ellenfélnek, meg pircsura.

„Zsírt bele!” – rikkant a magyar, hogy jó lap bedobására serkentse a társát. Ezt szabad. Színt s kártyát nem kérhet.

Az opletányt érdemes elnyerni. Ilyenkor a társa, ha már elfogyott a színe, zsírozza a nyerést (csak az azonos színűvel lehet felülütni, elvinni az ütést; ha nincs színre szín, más színű lapot lehet dobni, de tilos mást vetni, ha a meghívott színből még van lapom). Ha a játékos végignyeri, társa keni (zsírozza). Az ellenfél ilyenkor menekül a fölösleges lapjaitól, az erőseket tartogatja, hátha jut még neki is valami. Az opletányt kijátszva, hosszú opletányt elnyerve a játékos vagy átadja az ütést a párjának (ha mindent el akarnak nyerni, mert például süvegelésből kell szabadulni), vagy leteszi a legkisebb más színű kártyát, hogy azzal az ellenfél pircsut foghasson. Ha a másik párnak csak pircsu elnyerésére van ereje, mert a következő fogás az opletányt kijátszóké, verhetik az asztalt, káromkodhatnak, kacaghatnak: „Megfogta”!, „Pircsul!”, „Hogy az a...” „Csaltatok!” „Az előbb nem tettél színt...” És már veszik is elő a fogásokat, ellenőrizni, tett-e mindenki színre színt? Mert ha nem, az egész érvénytelen.

Bemondta a kártyás a hármát. Amikor ő kezd – s éppen játékos kedvében van –, ásszal hozakodik elő. Aki nem figyel, megijed, miért teszi ki a társa? Aztán a 9-essel, majd a 10-essel nyer – persze, opletánya van!

„Így könnyű.”

Nehezebb elnyerni a három-három ászból s kilencesből álló mondást. Ha három mondás a tízesből van, természetesen mindhárom elvihető, ám előfordul, csak arra elég, hogy biztos legyen a pircsumentes játszma, mert az első három ütésben a másik kettő a legrosszabb kártyáit veti oda, alig jön össze valami. Ilyenkor megtörténhet, hogy a végén a másik számol többet. A három 10-es magában nem sokat ér, főleg ha a társa nem segíthet, olyan vacak lapja van. Ha egyik-másik 10-es mellett 9-es, vagy ász is van, már többet ér e három mondás. Ha a három tízes magában áll, inkább kivár a játékos, mást tesz le, hátha valaki úgy indít egy színt, hogy beleesik a 9-es meg az ász, s akkor ő, ha mondjuk van egy rossz királya is, tovább nyerhet.

Ha a három tízesből az egyik felesasszony, hosszú-felesasszony élén áll, már-már kedvére nyerhet.

A három 9-esből álló mondással, ha egyik mellett sincs ász vagy 10-es, pircsut foghat az ember. Ha a 9-es mellett ász is van, meghúzza a 9-est, s ha a 10-es kiesik, az ász már szabad. Nyerni lehet a 9-essel, ha mellőle kisebb lapokat meghúzva kiesik a 10-es s esetleg benragad az ász, így újra megjátszva már az övé lehet a disznó.

A három ászból álló mondással nyerni csak véletlenül lehet, vagy ha kerül mellé 9-es, 10-es. Ilyenkor a legbiztosabb, ha az ember bedobja a társa nyeresébe az ászait; ha nem teheti, mert a cimborá is kutyául áll, vérben forgó szemmel vágja az asztalra, vigyétek! Kész csúfság magában három ász, nagy méreg, ha mind az ellenfélé lesz. A magányos ász többnyire csak akkor nyer, ha valaki elnézi, nem üt, s ő elviheti. Ha az ász mellett akad néhány gyöngébb kártya, azokból egyet elindítva van némi esély, hogy a két erősebb lap elsőre kiesik.

Ha az embernek se jó sora, se erős kártyája, se mondása, legföljebb zsírozza a társa fogásait, és igyekszik elkerülni, hogy üreset fogjon.

Míg a 10-9 (felesasszony) igen jónak számít, hisz két húzásra csak-csak beleesik az

ász is, ha valakinek ász-10-e van, kapaszkodhat: persze, hogy meghúzza a tízest, de bele kell, hogy essen a 9-es, hogy az ász nyerő lehessen. Ha nem, a nevető ellenfél elviszi a disznót. Vagy vár: hátha kiteszi valaki a 9-est, ő a 10-essel nyer, s máris úr az ász. Hosszú ász-10 birtokában meghúzza a 10-est, és a 9-es bizonyára kiesik.

Ász-9 birtokában, ha nincs mellettük abból a színből több, általában nem húzza meg a játékos a 9-est; inkább vár, hogy az ász fölszabaduljon, valaki csak kijátssza a 10-est! Ha hosszú ász-9-e van, a 9-est meghúzva a többi már az övé.

Általában jellemző: ha valaki valamivel indít, azt társa nem felejtí (persze az ellenfél sem) – nem véletlenül teheti, és az első alkalommal visszahív. Például ha a kártyás 9-est húz meg az ásza mellől és a 10-es a párjánál van, az elviszi és visszaadja a színt, hogy a társa elnyerhesse az ászot, s ha van, a többit is. Ha az ellenfél hívja újra ezt a színt, nagy hiba, a pár szidja, mint a bokrot, hogy nem figyel. Ha meghúzzák a 10-est, nem kell ügyeskedni, az ász már nyerő lap – már ha visszakerül hozzá az ütés. De ha a 9-es mellett magában álló ász áldozatul esik, mert nincs mese, oda kell adni, mintha a fogát szívják a zsillérnek! Emiatt jól hajba lehet kapni.

Az ász elvesztésének sosem örül az opletányozó. Pircsu ellen is foganatos, mert az ászot utoljára hagyva nem lesz üres az egy szem ütés sem. Mind a négy ászot elnyerni nagy öröm. Tízest nélkül négy ászot elnyerni persze lehetetlenség.

Akinek se opletánya, se más mondása, se rövid, se hosszú felesasszonya, se semmije, csak hetesekből, nyolcasokból, alsókból, felsőkből, királyokból áll a kártyája, fohászokodhat, nehogy túl nagyot nyerjen: pircsut! Mert ilyen rossz kártyával a süvegletétel természetes, játszhat tovább hajadonfővel.

Nagy szégyen hajadonfőtt ülni az asztalnál, s úgy opletányozni. Emiatt az iratosi magyarok képesek (voltak) a testvérükkel, atyjukkal, bátyjukkal, fiukkal összeveszni, mert biztos, hogy a másik hibájából kell süvegelni...

„Vesse le a süvegét s övét! – kényszerítette a középkori kínai az ujjgurt, mert süvegelni, hajadonfővel járni szégyen” (Erdélyi I.–Sugár L.: Ázsiai lovas nomádok, Bp. 1982. 193. old.). Vagy ahogy a közelebbi szögedi táj népéről írja, a szabad ég alatt megtartott halotti torról szólva, Tömörkény István: „Az emberek a kalapot leteszik, ami ritkaság, mert még otthon a házban is viselik a kalapot, csak ételkor nem. De mert itt is enivaló következik, hát levették. Sipka csak két fejen maradt: a fiatal halott apján, meg a testvérjén. Jelzésül annak, hogy ők a házigazdák és vendéglátók.” (B.S.: A szögedi nemzet III. 205.)

Elképzelhető, milyen a házigazda hangulata, ha a saját asztalánál opletányozás közben le kell tennie a padra a kalapját. Könnyen megesik, hogy a szoba sarkába röpül a süveg.

„Ha még egyszer így játszol...”

Nem játszik vele többet!

Már hogyne játszana. A legközelebbi kártyás napig – valamennyire – el lehet felejteni a szégyenletes süvegletést.

Egy-egy pircsu-fogásra évekig emlékezhetnek.

„Emlékszel, amikor bátya egymás után háromszor pircsut fogott?!”

Sorra verte a gyermekeit, mert nevetni mertek.

SZÍNMTOGATÁS

„Nyerd el!” – biztatja társát a koma, ha az hármát mondott. Avagy ha az ellenfél úgy érzi, sokra nem megy a mondásával, megkapja: nyerje el, ha tudja!

„Zsirt bele!”

Meg még néhány jeles mondás, mert az opletányozás hangos játék. Nem csöndben, magukba merülve, kártyát lesve jó játszani, hanem hangoskodva, bele-beleszólva, visszaszólva-heccelődve, egymást bolondítva.

„Beszólni” tilos, tehát megmondani, mit vessen a társam, mit ne. Se színt, se figurát nem szabad hangosan kérni, csak a kártyával. Mutatni, hívni, csalogatni: igen, szabad! Például a koma kettőt, hármát elnyer, utána gondban lesz, látható. Ezért a párja, ha színhiánya van, mutatja a saját nyerő kártyáját, saját színét: abból vet! Esetleg ilyenkor erősebben teszi le a kártyát az asztalra (úgy is lehet mondani, rávágja, ökölrel csap az asztalra). Mondhatja az ellenfél: „Ne mutogass!”. Nyugodt szívvel szólhat vissza: „Szóltam én egy árva szót is?”.

Nem szólt, csak mutatta, mi kell neki.

Például 10-est dob a másik nyerésébe; nagyon rossz kártyásnak kell annak lennie, aki ilyenkor, ha már kifogyott a nyerő kártyákból, nem azt a színt húzza meg! A 10-es eldobásával jelez, hogy neki abból a színből van még néhány erős lapja. Az opletány színét is ily módon lehet a párnak megmutatni, hogy húzza már meg az ő színét!

Hetest dob a játékos, biztos nincs semmije; ezzel jelzett, hogy rá ne számítson a társa, nyerjen, ha tud.

Az efféle jeleken túl tilos minden – elvileg. Mert bár általában nem szabad mutogatással, arcjátékkal színt kérni, színt „hívni”, ha már nagyon nem megy a játék, előbb-utóbb rákényszerül a vérbeli opletányozó, hogy a saját nyerő színét jelezze párjának, akinél a nyereség, aki kártyát húzhat. Mert végre nyerni kellene, föltenni a süveget. Csak az ellenfél föl ne fedezze!

Egymás szemébe néznek, egymás pillantását keresik, s előbb-utóbb megjön az útmutatás. Abban a szent pillanatban, amikor az ellenfél megfedkezik szemmel tartani őket.

Ha pirosat kér: a nyelvét kiölti, megmutatja, kidugja, avagy véletlenül megnyalja a szája szélét.

Makkot kér? Elhúzza a száját, netán a szája szélit, „mint a ló”.

Zöldet, de azonnal: fölrántja a szemöldökét, vagy fölfelé néz. Talán a feje fölötti fa zöldjére utalt ezzel a hajdani opletányozó paraszt, amikor még a szabad ég alatt játszott; innen lehet ez a „zöld”.

Tök kéne: fölfújja a pofáját.

„Ne mutogass!”

Ő nem, ő csak a mennyezetet leste, mikor szakad le.

Mit lehet tenni. Egy kis csalás, ha nem derül ki, belefér.

Emiatt már hajba lehet kapni; hogy aztán csak folytassák a süvegelést.

ZSILLÉREK JÁTÉKA

A gazda a XX. század első felében az úri „pinaráncot”, a zsillérje a napnyugati, talján opletányt játszotta. Az úrhatnám parasztnak a pinaránc, a mezítlábas napszámosnak a nemes uraiméktól hozzá eljutó oplitán dukált. Mondhatni: opletány, kontra pinaránc!

Fonat? Meglehet, a 7-8-alsó-felső-király-ász-9-10-es sort vehették fonatnak az elődök; mert ez valóban fonat, hisz ez nem szabályos sora az úgynevezett magyar kártyának.

A kisiratosi Kekecsen ha máskor nem, hát búcsúkor, Szent Mihály hava második vasárnapján (a Szent Kereszt Felmagasztalásának ünnepén) a hamar előkerülő „csutak” opletányra osztódik a magyarországiak kedvéért. Mert ők még szeretik ezt a játékot.

A messzire szakadt iratosiak. Mert a helyben élőknek már a múlt.

Amazoknak több. Az igazi otthont, az elhagyott szülőfalut, apjuk-anyjuk kedves csanádi-aradi Kisiratosát jelenti.

Azt, amit felejteni nem szabad.

Zsillérjáték: lélekjáték?

– Na, akkor, utoljára! – kezd osztani egyikünk.

Büdös paraszt

Mórahalom határában büdösparasztozza a társasgépkocsi kocsisa a tüntetőket, akiknek nem tetszik, hogy behajjt a zendülő parasztemberek egyikének utánfutójába.

– Büdös parasztok! – adja meg a sofőrje a falusi (és tanyasi) tahóinak.

...ÉS A „NÉPI IRODALOM”

Mire föl (tudósít tovább a Szabad Nép 55. évfolyamát jegyző Népszabadság másnapi száma) „csaknem húszan rugdosni kezdték a buszt”. Magyar rendőrségünk helybéli képviselői rögvest lefogják... Le, de nem a büdösparasztot, hanem a rugdosók egyikét és másikat.

Bezzeg ha büdöscigányozni, büdöstótozni, büdöszsidózni, büdösolájozni kezdett volna volánmelléki őbugrissága, azon minutában bekopertázzák a rendér elvtársak (akarom mondani: urak)!

Büdös paraszt; mi régi ige!

S mily korai a kétkeziek gyűlölete... a m a z körökben.

Világban.

A legjobb – majdnem – az egészben, hogy azon lap tudósít a Szeged és Baja közti országúton megesett ügyről, mely újság nemrégiben címben adta velünk tudtul: az utolsó népi író az a tollforgató társadalomtudós, aki (egykoron) beállva a jobbára baloldali falukutató értelmiségiek közé arról cikkezett egy könyvet – ki tudja, tán többet is –, hogy „vége a magyar parasztságnak”... Kiről még az is köztudott, hogy nagyon ellenére volt a polgári parasztgazdaságot újra életre hívni akaró, valamint – nemkülönben – keresztény szellemű Antall-kormány. Csak nem azért sütött belőle a gyűlölet a demokrata jobbközép hatalom iránt, mert megérezte: e kormányzat (parlamenti – sovány – többség) vissza akarja állítani a gazda becsületét?

S való, akkor mi lesz a balliberális (számukra reménybeli rémálmokkal: oda a paraszt(!)?

„Népi íróink” utolsó mohikánja – a pesti flaszteron – (vajh!) most hogy érez?

Hogy a paraszt (csak azért is!) 1997 elején ki mer állni az országútra.

Az a földtúró gazdaosztály, amely... az áltudomány előrejelzése szerint: nincsen. Nem volt (néhány évtizeden át), (bárhogy mutatja magát) nincs ma, s nem is lesz (soha többé).

A „Burundit Magyarországon – Magyarországot Burundiba” Kispáholy nagyjainak (több évtizedes) igyekezete ellenére, úgy tűnik, nem lesz az egészből semmi.

„EMBER”, „JOG”

Érdekes, honi emberjogi szervezeteink most nem kapják föl a vizet!

Nem áll ki (a Charta-gátra) – mint (akár a pártja s kormánya:) független, pártatlan, pártsemleges, valamint humanista emberjogi ügyvivő, hogy itt valami nagy disznóság történik!

Folyamatosan.

Mióta is?

Nem és nem.

...Tán mert a paraszt: nem ember?

Nekik sem?

Mi több (szóval: pláne!) ...magyar a szerencsétlenje.

Ez a baj?
Hogy sértené ő k e t mindez.
„Ember”.
„Jog”.
„Emberjog”.
„Emberjogi”.
„Szervezet”.
A parasztra (parasztjára) nem érvényes az egész?
Azt mondod (most), nem ér a neved?

TOCSIQISZTÁN HAVÁBAN

A télutó havi parasztlázadás első napján a televízió híradójának jóvoltából valamennyi érdeklődő megtudhatta: a hon miniszterelnöke azzal vádolta – magát mentve – az előző kormányt, hogy az nem teljesítette ígéretét, nem állította talpra a parasztgazdaságot.

Ugye, így, mit lehet tenni.

Csak éppen (írja rövidesen a gazdakörök vezetője – azt, amit minden valamennyire is tisztán látó ember tud): Hornék–Kunczék épp azokat a kedvezményeket akarják elvenni a parasztoktól, amelyektől az... képpé vált erre a megmozdulásra.

Vagy épp ez lenne a baj?

A polgári és demokrata gondolkodást, nemkülönben logikát a Moszkva-környéki erdőben, meg a Duna-parti kommunában tanulókat (bizonyára) meglepte, hogy a magyar paraszt 1997-re idejutott: kiállt a gátra!

(A gát, sokfelé e hazában – korántsem véletlenül – nem egyéb, mint: országút.)

1990-ben lehetett volna ekkora parasztlázadás?

Azé a paraszté, aki ugye – a tudomány állása szerint – sem égen, sem földön. S ki valóban igen elanyátlanodott volt.

Ellenben hét év alatt (az átkos Antall-kormány működése nyomán)...

A magyar földműves osztály mára legalább ennyire megerősödött: hogy ha kell (mert újfent megszorítják), föl meri mutatni a nyomorúságát. Ki merészel állni a saját dolgában, meg merészelel mondani, mi fáj neki, le merészelel írni (a táblára a kocsiderékra), mi nem tetszik, föl merészkedik emelkedni a maga érdekeiért...

Melyek nem is csak a parasztság érdekei.

Jelképei megmutatták: ma is ők a nemzetet fönttartó erő.

Mert (ahogy tehetete) – ahogy rákényszerült, rákényszerítették! – azon nyomban a p i r o s – f e h é r – z ö l d szalagért és lobogóért nyúlt! Nem a kéket, nem a pirosat kapta föl, a magáét, a m i é n k e t kötözte karjára, tűzte kocsijára.

A MAGA URA!

Ez az, ez a bibi; itt a hiba; valahol e tájt kell kereskedni!

Ezért volt ellenére (minden korban) az uraknak a paraszt! S lett bűdös, a legbűdösebb! (Bűdösebb bármiféle – szabadon lebűdösözhető – idegen nemzetbélínél is.)

Szabadság és föld (meg szabad költözködés) a parasztjának... Még mit nem!

Pedig...

Jó uraink (s elvtársaink) tudhatták volna: a földművelő nép nélkül semmivé foszlik ez az ország.

Látható ma is, mire jutottunk a magyar paraszt hagyományos erkölce, munkaszeretete, keresztény érzülete, nemzethez ragaszkodása, tulajdontisztelete nélkül boldogulni akaró bolsijárás rombolása jóvoltából.

Tudni való, mi lett a vége, hogy a legutóbbi századforduló Erdélyében a pusztán üzleti szempontokra ügyelő nagybirtokosok megszabadultak a földjüktől, amely így a fajtájuk erdélyi terjeszkedését tudatosan elősegítő román bankok közvetítésével a saját föld után ácsinkozó román parasztok kezére jutott.

A paraszt utolsó leheletéig ragaszkodik... az ősi röghöz, talpalatnyi földhöz, az neki valóban az életet jelentő barázdányi, néhány kapányi, pár vékányi, egy-két köbölnyi telekhez. Ám kinek csak befektetés, vállalkozás, pénzcsináló, haszonszerző lehetőség a föld...

Mit tehet? Az első alkalommal túlad rajta.

Míg a paraszt...

Sajnos: egyre kevesebb! Ki az életét adná érte.

...Bár: e Krisztus urunk születése utáni 1997-dik esztendei fölfordulást látva.

Valami mégiscsak történt Hunniában.

NÉP SZAVA – ISTEN SZAVA

– NEM AZ A PARASZT, AKI A FÖLDET TÚRJA.

– LE A KONTÁROKKAL!

– GYULA, GYULA GYERE LE, ITT A BÉKA FENEKE!

– MI IZZADUNK, A BANKOK ZSÍROSODNAK!

– MÉG KÉR A NÉP.

– TŐLŰNK MÁR NINCS MIT ELRABOLNI.

– ELVTÁRS-URAK, MEHETEK, A NÉPNEK MÁR NEM KELLETEK.

– A FÖLDET MI MŰVELJÜK, TI MEG ELLOPNÁTOK?

– A TEHENET FEJD, NE A GAZDÁJÁT!

– HOL VAN A MAGYAR SZABADSÁG, HA NEKÜNK EGY TOJÁST IS SZÁMLÁZNUNK KELL?

– ÚTLEVÉL HORN GYULÁNAK SZIBÉRIÁBA, SZTAHANOVISTA MUNKÁJÁÉRT.

– SZAKÉRTŐ KORMÁNY – NYOMORGÓ PARASZTSÁG?

– 1514-1997! DÓZSA NÉPE ÉBREDJ!

– A SZAKÉRTŐK TOLLASODNAK, A TERMELŐK RONGYOSODNAK.

– ÉN VAGYOK A SZOCIALISTA SZAKÉRTŐ. (Szamáracsikót rejtő pótkocsin.)

– A KÉPVISELŐ URAK MIT TERMELNEK, SIKERDÍJAT?

– KONOK VAGY, GYULA.

– AMIT TERMEL CSALÁDUNK, BESÖPRI AZT KORMÁNYUNK!

– RAJTAM TÖBBET NEM HÍZTOK.

AZ IJESZTGETÉS VÉGE?

Arra törekednek: szokjon már le végleg a paraszt a saját földről?! Hisz ott vannak ők (a kolhoztanítvány „közös föld”-hívók, meg a tőkés nagybirtok megszállottai)! Bizzuk oda.

Ide.

Nem oda Tahónia!

A szabad paraszt.

A falvak határaiban sokfelé javarészt öregek buzgólkodnak, őket az ördög sem tudja elzavarni onnan. Egy csanádi gazda hogy túlélte a földtelenítő kolhozállamot, sebesen visszavette – kárpótlási árverésen – a magáét; rendelkezett: abban a földben temessék el! A sajátjában akar (a Végítéletig) nyugodni. S hogy erre, sajna, hamarost sor került, egyféleképp lehetett – törvényesen – megoldani: a falusi sírkertbeli, neki ásott gödörbe

szórták a pár holdas düllejéből való földet s így temethették el (a végakaratra megfelelően – gazduramat a tulajdon földjében.

Fiatal annál kevesebb; jó pár békési-csanádi-bihari-aradi (szóval viharsarki) faluban a gazdálkodóknak tán a tizede tartozik az ifjabb korosztályokba!

Hogy lesz ebből... paraszt jövőd?

Mégis „népi írótoknak” lenne igaza?

...Épp ezt az ifjabb parasztvilágot, megkapaszkodni akaró parasztfjúságot veszélyezteteti Tocsisiztán.

Hogy lenne érdeke a komprádor burzsoáziának és verestökének a magyar paraszt tartós (végleges?) talpra állása?! Hisz akkor – ha megerősödik s meg képes védeni magát! – hogy rabolja el, veszi meg tőle... a mindenható anyaföldet?

Aki a maga ura akar lenni (s egy idő után: ...tud lenni!), nem tehető – olyan könnyen – zsellérré (napszámossá, cseléddé, béreissé, rabszolgává) ... a saját honában.

A maga földjén.

Ki a saját életét éli...

S gürcöl kakaskukorékolástól a tyúkok elüléséig!

Kitől (épp a kíméletlenül kemény munka s a természetnek való kiszolgáltatottság miatt) ne sajnáld, ha lehet, a kenyeret. Melyet... maga teremt elő!

(Hadd említsek egy párbeszédet az Endrődi Füzetek egyikéből: – Nagyapa, te parasztember vagy? – Az vagyok, kisfiam. – Mit jelent az, hogy paraszt? – Azt jelenti: kenyér.)

(Tegyük hozzá: nem busman, nem tasman, nem indus, nem jenki ez a kenyér.)

...Az afféle magyar ember, aki sosem áll sorba egy kis segélyért! Soha. Csak megfogja a kapa nyelét.

– Ha irigyled tőle, állj a helyére!

Aki – így – legalább a kenyeret, a tejet, a húst, a bort, a gyümölcsöt (meg az úrtángálásra s más hívatlan vendégek marasztalására oly alkalmas botot) előteremti azon a kis darab földön magának és családjának!!! (Száz éve ruhanemű készítésére is futotta a rossz földön tartott juhainak, a kicsi parcellán nevelt kendernek, no meg a dolgos parasztnőknek köszönhetően.)

SZAKÉRTÉSBEN

Szakértő hírlapíró csodálkozik: az elégedetlen parasztja kolbással és pálinkával kínálja! Hogy e n n e k erre is futja. Eszébe sem jut a szakértő kormány szakértő lapja szakértőjének, hogy ő is szabadon megehetné... az újságját: azt, ami az ő erőfeszítéseinek a végeredménye! Hogy az egyik ehető, másik nem? Csak nem erről is a paraszt tehet?

Édes öcsém (Csonka-Csanádban) tavaly cirkot termelt, szerződést kötött rá, s le is adta; azóta várja munkája s egyéb befektetése ellenértékét. Nővére – húgom – a kis családi birtokon a párjával kukoricát vetett, kapált, tört... Hogy az egész nyakukon maradjon, mert a tengeri a kutyának sem kell. De kolbászra s pálinkára (hogy semmi pocskba ne menjen!!!) valóban futja.

Az is gyanús (a z o k b a n a körökben), ha a parasz: jóllakik?

Mert ha nem...

Paraszt véreim (Magyarhonban).

B ü d ö s p a r a s z t.

Ki (mondják ezer éve!) ha nem... „micsodázik”, az úr nem „hamikázik”.

Aki legfönnebb: izzadságszagú! A dologtól, s nem az ingyenélés, lustálkodás, hazudozás, henyélés, dőzsölés, élvhajhászat mocskától.

...Aki azért – akár tetszik az úrelvtársaknak, elvtársuraknak, akár nem – szeretne már

végleg (parasztból) polgárrá válni.

Ennyit (ez alkalomból) a „büdös paraszt”-okról.

Csiszta Amerika

Igaz, hogy Amerika (vezérkara) úgy döntött, kitűzik minden közintézményben a Tízparancsolatot (...csak az Istent szolgálj, ne ölj, ne paráználkodjál, ne lopj, szeresd felebarátaidat...), ám amerikázó – Amerikára hivatkozó, az Egyesült Államok gyakorlatát követendő példaként emlegető – fehér ateisták épp az ellenkezőjére akarnak bennünket rávenni! Hogy szabad minden, amire kedvük szottyán.

Tiszta Amerika...

Miközben Amerika (az Amerikai Egyesült Államok) mindannak a tagadása, amit honi álliberális műbalék – művi baloldalon toporzékoló hamis szabadelvűek – hirdetnek.

KÉP-PISZOK

Zsebpiszoknyi a tévészenny, amit ránk tukmálnak... Ha esténként – mikor a többség ráér – bekapcsoljuk a készülékünket.

– Ha nem tetszik, zárd el! – adjak meg nekünk álliberálisék (kik, valóban, szinte már jenkibbek a jankinál.)

Avagy (hogy fokozzuk a helyzetet) – élezzük a hogyszívóját – tessenek válogatni a százegynéhány csatornából!

Hogy a csudába ne, mind a majd' száz ugyanazt kínálja! Hogy ne mondjam: a tökéletes demokrácia, világliberalizmus, abszolút szabadság jegyében. Az egyik kloáka (chanal, azaz csatorna, kloákaként Czakó Gáborunk nevezi néven) a bűnügy közepét, a másik az elejét, a harmadik a végét, a negyedik a szereplők nevsorát, az ötödik a címet, a hatodik a beharangozását, a hetedik – hogy teljes legyen a kép – a vérbosszúhoz, bosszúszomjhoz, vérbugyogáshoz, mocsokaradathoz, nyers hús-kibugyanáshoz, nemi váladék-szökőkúthoz, önmaga és több társa nyílt színi, kirakatba tett kielégítéséhez s egyéb piszkos dolgokhoz nélkülözhetetlen óvszergyári, fegyverárusi, kloákamivélségi tevékenység hirdetését nyújtja.

Nem mintha a New York-i száz kanális közül egy is színházi előadást közvetítene, értékes mozgóképet vetítene, hangversenyt sugarazna, emberhez méltó tudósítással tájékoztatna... Nem és nem, akárhányszor a készülék elé ültél, hogy kipróbáld, nem jobb-e az eredetiek, a magyarországi légi kloákához hasonlatos dolgokkal traktáltak.

Hát nem, ott sem.

Vagyis: (mégis) nekik lenne igazuk? EZ AMERIKA?! Ez esetben... valóban „Tiszta Amerika”!

ELLENBEN A NYELVÜNK

No de azt mégsem mernék megtenni az Amerikában beruházó távol-keleti, vagy épp nyugat-európai tőkés, amit elkövetnek (a Lajtától a Marosig) a Dunatájon!

Kapják maguk s a Magyarországon létesített (megvásárolt, vagy épp újonnan épített) gyáraikban megkövetelik a maguk nyelvének az ismeretét!

Mondom, kísérelnék meg ugyanezt Kansas, Utah, vagy épp Mississippi, netán New Jersey Államban! Németre, franciára, japánra kényszeríteni az amerikai munkást, tisztviselőt, mérnököt...

Hamar kitelne... Amerikában az idegen tőkés esztendeje! Nem úgy Gyarmatországbán!

Nem csak Magyarhonban, hisz (nyilván) ugyanígy viselkednek szerte Közép- s

Kelet-Európában... Mindenütt, ahol úgy várták őket! Lesték, mikor jön már a fölszabadító Nyugat.

Hozza a szabadságot! Lehetővé teszi a polgári értékrend érvényesülését, a polgári életmódot, a (nyugati?) műveltség uralmát a (keleti?) sötétség fölött, a fejlődést...

Mondom, hogy a csudába ne!

Mindezt együtt, ráadásként felejtjük el a nyelvünket.

Teljesen ne, hisz (egy darabig, még nincs más mód) szót kell érteni a bennszülöttekkel (is), de azért az igazi „a mi nyelvünk”!... Az övék. Külhoni – messziről szalajtott – (a pénzsagra a világ végéről is idegyűlő) gyárosoké.

– Tiszta Amerika!

...Ez esetben már, azt mondhatjuk, bár az lenne! Mert – több, mint bizonyos – próbálna ne alkalmazkodni Amerikához (az amerikaiakhoz) az Amerikában befektető idegen... Kapna a pofájára.

Való, magán a piacon.

Rögvest, azon szent pillanatban.

...Hogy műveltebbnek látszódjunk: ...minutában.

OPEL BIBLIACÉLBÓL

Opel Southeast Europe honi – valahonnan honosított (pestbudai) szakértője sem kutya! Olybá veszi csonkacsanádi kárvallottjukat, mintha nem lett volna neki korábban, nem lenne másnak, példának okáért szomszédjának, kartársának, rokonának, ismerősének másféleje, mint Opelja!

Mivel hallott már harangozni az ügyről egyéb gépkocsi-tulajdonos is, mondhatja (csonkacsanádi egykomám): már megint be akarjak csapni!

Csakhogy – ezúttal – a napnyugati irányból!

Annyira azért (tán) mégsem a Napszentület felőli irályról lehet szó, mert a minap olvashatta (Csanádvármegye ideát, az anyaországban maradt szegletében ragadt cimboránk): az Opel nagyban készül Oroszországba, hogy összeszerelő üzemet szereljen össze!

Jó helyre mennek Opelék, a Lada-szinthez még közelebb érhetnek.

Bár – mondja szerencsétlenül járt Opel-tulajdonosunk – épp eléggé Lada-közelben vannak opelék egyébként is!

Hogy megmagyarázza, miért gondol efféle, kitalál.

– A jótállás lejárt előtti márkaműhelyi látogatáskor már bejelentettem: valami zörög hátul. El nem hitték, hogy hihették volna egy 12 hónapos Opelről, hát a hiba megeléje és (jótállásos, azaz ingyenes) kijavítása elmaradt. A zörejjel későbbben is találkoztam, a szerelők ezután sem lelték; mire föl jó két éves korában elhagytam a kipufogót! A zaj (valóban) egyre fokozódott, immár állandóan hallható volt, ám mielőtt a szereldébe értem volna, útközben (szinte) fölakadtam a letört és kocsim alá gyűrődött kipufogótól. Az Opel Southeast Europe pestbudai illetékese egyetértett a helybéli vigécekkal: a lehető legtermészetesebb, ha egy majdnem új Opel elhagyja az elrozsdásodott kipufogóját.

Ismerősötök végigkérdezte a kocsisokat; kiderült, hasonlóképp a Lada-tulajdonosok egyike-másika járt, s a tapasztaltabbja két évente eleve újra cseréli a tragacs elrozsdásodott füstcsövét.

Hja, ha Opelunk (az Europe-ban, igaz, Southeast-ból) a Zaporozsecnak is nevezett hajdani kerti traktor útjára akar lépni!

CSABJANSZKI BUNKOKRATÁÉK

-nál 6800 forintért vettem egy tavaszi cipőt. Két hétig hordtam, majd a jobb cipőnek levált a talpa és mindkettőnek lekopott a sarka. Visszavittem az Andrassy úti boltba. Az eladó azt ajánlotta, hogy küldjem el a KERMI-nek és jöjjenek vissza három hét múlva az eredményért. Amikor három hét múlva visszamentem, még nem jött meg a papír. Azt mondták, hogy a következő héten újra nézzek be. Ekkor megint elmentem. Az eladó azt mondta, hogy megérkezett a KERMI megállapítása és már elvitte a cipészhez megjavítani. Erről nekem semmilyen papírt nem mutattak. Azt mondta, hogy jöjjenek vissza pénteken vagy szombaton. Ahogy megjöttem a kollegiumból, visszamentem, de még mindig nem adták vissza a cipőmet, amelyet a tanulás melletti munkával keresett pénzből vettem. A jövő hétre már biztos meglesz – mondták. Az egyik eladó azonban azt mondta, hogy a sarka azért kopott le, mert biztosan összeütöm a bokámat, ezt ők nem fogják megjavítani. Azt válaszoltam, lehetséges, hogy összeütöm a bokámat, de attól még nem szabadna lekopnia a saroknak.

– A legközelebbi alkalommal az üzletvezető úr segített nekem. Elkértem a KERMI-s papírt, hogy megnézhessem. Erre az üzletvezető úr elkezdett ordítani velem, hogy ne hazudjak, hogy még nem mutatták meg a papírt. S ettől kezdve a legundorítóbb szavakkal illettek az eladók, illetve a vásárlók előtt. Geciláda, rád hányok, te szar, áruld az utcán a p...dat, menjél oda strichelni, nyaljátok ki egymást a barátnőddel, mit képzelsz magadról, te fasz, tetű, geci, mocsadék, kezeltesd magad! Meg ne lássalak még egyszer a boltban! Tűnjél innen, te szar okádék! Kiváglak innen a cipőddel együtt stb. Ezután megfenyegetett, hogy agyonver, agyonüt, megölet engem és kiirtja a családomat. Azt mondta, hogy már előző alkalommal utánam akarta küldeni a szekusokat és egy karatést. A vállával megtaszított, ezzel nyomatékosította mondanivalóját.

Mondanom sem kell: a (főiskolás) kisasszony a bécsabai Belváros szívében, a sétálóutcán, a Jókai Színház nevű vigardával átellenben, a minap (rendszerváltozásunk javán, mára többször kiürített, mert megbukott) divatboltból (az előjelek alapján föltételezhetően rövidesen szinten csődbe jutó) divatboltta varázsolt egykori könyvruház szomszédságában járt így.

Vajh hány percig maradhatna „üzletember” az efféle bunkokrata újgazdag „kereskedő”, ha működő társadalomban élnénk?

Tisztára mint Amerikában?

Ernö bácsi, egykori cipőkereskedő, aki egyként túlélte a haláltábor és a béketábor, így sopánkodik:

– A (vásárló, a vendég a) cipőhöz nem nyúlhatott, én húztam fel a lábára!

Na ja, a (békebeli) – valódi – polgári világban.

DOKI A PÉNZÉÉRT

Igen jó tapasztalataink is lehetnek a magyarhoni kórodai sebészetet illetően (a sorok rovója, bizony, effélékről is számot adhat!), az úgynevezett egynapos műtétet illetően viszont – azt lehet mondani – beköszöntött Amerika!

Már ha Amerikában az egynaposnak (és kórházi ágyba fektetés nélkülinek, táppénzre-kerüléstelenül megúszhatónak állított műtét abból áll, hogy jókora summa összeg ellenében rosszul bánnak veled: ahelyett, hogy meggyógyítanának, eltussolják a bajt, hazáig (épp 200 kilométert) vérzel, odahaza meg menten ki kell magad íratni betegszabadságra (oly rosszul leszel). S hogy valóban fenéig nyald a tejfölt, mégiscsak rákényszerülsz a kórházi (mindösszesen jó hónapos) gyógykúrára.

A pestbudai (svihátság, jön tollad hegyére, de tán inkább amerikait kellene mondanod?), szóval a Váci utca környéki magánkórház – majdnem azt mondtam, kúrház, de az, biza, mást (és jobbat!) jelent – addig áltatta hősünket folyamatos, több rendben elkövetett székesfővárosi napilapbeli és rádiós dajkameséivel, hogy beugrott! Hogy a csudába

ne érné meg: az aranyérműtét több hetes kórházi, majd otthoni gyógyulással jár, ellenben ha mindez egyetlen nap alatt elröndözhető?!

Ezért még fizetni is hajlandó az ember!

Úgy látszik, erre a tévedésre épít ez a legújabb (azóta már persze bizonyára van újabb) „tisztá Amerika”.

Mondom (mondja hősünk), a hülyének is megéri. Emberünknek nemkülönben.

Hősünk leperkálta a húszezret (azért, amiért egyszer – igaz, az államnak, s nem egyszer, de ezerszer! – már fizetett) és úgy elrendezte a pesti egynaposnak állított magánkóroda orvosnak mutatkozó ipséje az aranybányáját, hogy (mint mondtam volt) a vonaton hazáig vérzett, majd a hosszas (immár, végül is, mégis állami) táppénzes gyógyulás után megkereshette az első valóban sebészként viselkedő orvost.

Azt mondja (a svihák): valamit valamiért. A valamit elteszi, semmit sem ad érte... (Sőt.)

Ügyes, nem mondom.

Persze egyre gyakoribb (rablómódszer).

...Míg valaki dühbe nem jön és megkéri a pesti magánkórodát, gyógyítson ötletadó gazdájánál, Uncle Samnál.

Már ha igaz, hogy ezért is Amerika felelős.

KINEVEZETT SZAKEMBEREK

Kinevezett helybéli szakértők kápráztatnak el:

– Élenmaradó igaziak!

...Ők.

Kezdődött a dolog azzal – szinte már úgy születtek – (rögvest belevágtak a közepibe), hogy azonmód, amint teheték, az élre álltak.

– Álltak, állnak, fognak állni – rosszalkodol mellettem (veszed ki a számból).

Kisdobosként, úttörőnyakkendőben, a KISZ-ben, oskolában s dolgozóban, meg a Pártban, seregben, szakmádban, a közéletben, mindenütt, de mindenütt!

– Hiába, ha valaki ennyire tehetséges!

Rátermett.

...A dolgokra.

Azazhogya: az élenjárásra!

Majdhogynem egyfolytában egy helyben járván.

Elnök! Titkár! Igazgató! Vezér!

Előbb elvtárs, majd úr. (Aztán: ki tudja.)

...Mindég valami főnök, góré; nacsalnyik; újabban meg menedzser (vagy mi a rosseb).

Előbb a komcsikkal tartott – nekik dolgozott, ügyködött, segített, súgott, nyalt, hazudozott –, majd valódi rendszerváltóvá avansált (azon nyomban, hogy 101,5 százalékos lett a kádári kommün bukása): rögvest a legvadabb – a másik által jobboldalinak nevezett – irányt kezdte követni. Megtartva persze a megfelelő (jó, ügyes, nagydobra ugyan nem verhető, ám csak elég erős) kapcsolatokat az elhagyottakkal (a pácból épp kikászálódókkal)! Hogy mielőbb meglegyen az eredménye is: igaz, amazokkal tart, de emezek nevezik ki még magosabb beosztásába!

Mondom, miközben (ízíg) nagyon teszi a túloldalit!

Közben suttyomban.

Mondod, bizonyára megvan rá a jó oka.

– Küldött ember!

Hogy a csudába ne; aki ilyen elszánt (haszonelvű, tehát modern) köpönyegforgató.

Most épp arra vár, hogy amazoktól is megkapja a, ami jár. – Amerikában is csak a siker számít!

Már ha.

MONDOM, TISZTÁRA!

Annyira azért nem, ennyire tán-tán.

Gyáratatás (valahol Magyarországon – mondhatni: „tehát” nem Pest-Budán) tegnap s ma. A minapig a napnyugati új tulajdonos úgy szervezte, ahogy szokta... odahaza a hazájában; a legutóbbi (ellenben) már – szinte – a szokott módon zajlott.

Rögvest a rendszerváltoztatás elején új üzemet avat a nyugati gyáros. Ami a legmeglepőbb: se egy perc késés, se mellébeszélés, se lekezelés, se semmi olyan, ami szemet szúrna. Épp ellenkezőleg! Ordító a különbség egy volt a szoci, meg a mostani burzsi népünnepély között.

Hogy csak egy példát említsek: míg a bolsi vezérek egy ilyen nagy sátoros ünnep után (közösségi indulatukban) azon nyomban elvonultak különtermükbe külön zabálni s vedelni (stb.), és olyan nem volt, hogy egyszerű halandó akárcsak koccinthatson is velük, e nagymenő napnyugati nagypolgárok (mértéktelen önzésükben) a meghívottak közé vegyülve igyekeznek az emberek kedvében járni.

Nem sokáig tartott az örömünk! Ugyanis a következő – nem régi – (ugyanazon napnyugati cég elébb emlegetett gyárában megtartott) üzemszentelés már az elmúlt évtizedek hangulatát idézte. A meghívottak jó fél órát váraoztak a megnyitó megkezdésére, a köszöntők elsősorban a hatalmon lévő párt- és állami emberek nagyszerűségét, életrevalóságát, tőkeérzékenységét (kis híján tökösségét) emelték ki, a közönség pedig elsősorban arra volt jó, hogy (ahol szükséges) tapsoljon. (Mondom, tisztára mint a nem régi pártállami ünnepélyeken.)

Az eszem-izom (mit tagadjam) nem maradt el, csak az egész...

Tiszta Balkán! Hogy így visszacsússzunk oda, ahonnan menekültünk.

Az orosz rég kitakarodott s bent vannak az amerikaiak! (A franciák, a németek, a japánok...)

Nem mi alkalmazkodunk urainkhoz, ők mihozzánk? Kész örület (mert a m ú g y nem lenne rossz).

...Balkán, vagy már Brüsszel?

NADRÁGSZÍJ-ÉSZ

Nadrágszój-parcellákról regél a nagybirtokban gondolkodók úttörőcsapata! Hogy nadrágszój nagyságú földdarabokon hogy’ lehetne meg akárki?!

– Mit tett velünk, veletek a „kárpótlás”...

...-nak nevezett örültség. Ezzel verte (volna) szét a magyar mezőgazdaságot az Antall-kormány.

Ne is mondjam (pedig nekik be nem áll a lepénylesőjük): egy fia nadrágszój vékonyságú (keskenységű) – szabású – magánföldet sem mívelnek magukban a tulajdonosok! Hogyne, a buta paraszt (meg a sültparaszt-ivadék város lakó) kisbirtokosnak természetesen van annyi sütnivalója, hogy a gatyamadzagra formázó földcsíkját nem magában dolgozza-művelteti, hanem csakis... testvére, jó anyja, atyja, süve, ánya, szomszédja, csókos cimborája, egykomája, miegyéb ismerőse földcsékjével együtt. Nem közönsben, mint a kolhoznyi kollektív szövetkezeti téeszcsé csoportban, de egybeszántva, egybevetve s -aratva, -ganyézva és -gyomirtózva, -kapálva.

– Fújd föl.

Számolnak – s az eredménnyel körbeharangozzák a hazát –, mennyi darabra aprózódott el a magyar föld! A drága. Kolhozértő nagybirtokpárti szakembereink, kik úgy

utálják a marxistáktól-leninistáktól-sztalinistáktól-polpotistáktól tanult gyűlöletükben a magántulajdont, a magáiban megkapaszkodó embert, hogy hülyének nézzenek bennünket!

Kár, hogy szakértőink nem figyelnek a szakemberekre. Példának okáért meglesnék, mit nem mutat az amerikaiaktól kapott úrfénykép kis hazánkról. Hogy csak egy szem esetet említsek: a történelmi Nyugat-Magyarországot kettészelő osztrák-magyar államhatár dűlőről dűlőre kirajzolódik az úrképeken! A megboldogult Moson, meg Sopron, valamint Vas vármegye nálunk maradt része és az örvidéki (burgenlandi-osztrákföldi) fele közt húzódó „képzeletbeli” határt hajszálpontosan megmutatja a megművelt táblák nagysága.

– Találd ki, hol kisebbek a parcellák!

Csak nem.

Ne is mondd.

Nyugaton (odaát) kicsi, keskeny földdarabok, keleten (minálunk) meg a szűzföldhódítóktól ellesett táblanagyságok. S aki járt arrafelé (merthogy ugye, nem elég neki a térkép), tudja, mi a különbség a két művelés színvonala között.

– Nekünk a szélsőséges éghajlatunk miatt nem Nyugat-Európát, hanem Amerikát kell például vennünk!

Hogy a búsba ne: kolhozértelmiségünknek egy centire (50 kilométerre) – 50 méterre? – már más földrészen vagyunk.

– Jesz, tiszta Amerika.

Éjjeli tojlett

Öreganyám kígyósi nyelvén (a toalett helyetti) tojlett nem a pöce, hanem a frizurától a cipőfűzőig az alkalmi... 'megjelenés' (hajtól a ruhán át a cipellőig, bakancsig).

Esetünkben inkább.

A reterán ülőalkalmatossága?

Mindenképpen árnyéktalan helyen.

BALKÁN TÁNCHÁZ

Dübörög, pezsdít, magához ránt a nagy-magyar-alföldi Balkán Táncház. Zenéje, dala, mozdulata.

– Három a tánc!

Ez nem; itt nem.

Itten: macedón, görög, román, szerb, albán. Bolgár, arumun. Legföljebb – bár az már kilóg – trákiai török. Ráadásnak – mert nem tudják, mettől meddig Közép-Európa Közép-Európa: Dalmáciától-Adriától Észthonig-Balti-tengerig (mert hogy nagyon nincsenek tisztában azzal, mit követnek el, mekkorát vétenek) – horvát.

Jó, hogy nem olasz, osztrák, avagy éppen magyar.

– Ez itt a Balkán!

Már ahol.

A közönség – szinte – tombol. Ha nem tudja, nincs róla fogalma (mert nem tanították meg neki, leszoktatták róla, elidegenítették tőle), mi az övé. Mi ő maga.

– Mi a mienk.

Hazai.

Attól, hogy a Balkánról hozzánk menekülő s Magyarhonban honra lelő szerbek (rác koruktól), valamint a Havaselvéről szintúgy miközénk húzódó románok (a tegnapi oláhok) telek-, ház-, kertszomszédjaink, jobbára bajtársaink, nem ritkán testvéreink, nem kell mindjárt... Föladni magunk.

Az övékét a magunké helyére tenni.

Ha mar egyszer ők hajlamosak – megpihenve, néhány emberöltőt követően – úgy venni, mintha az ő türelmüknek köszönhetnők Kárpát-medencei ideig-óráig való jelenlétünket?

Mintha nekünk nem lenne sajátunk.

Ha így halad.

...Miközben a Kedves napnyugatiak úgy igyekeznek beállítani, mintha nem lenne Közép-Európa, s mi a Balkánhoz tartoznánk. Az észak-atlanti katonai szövetség déli (Balkánnal ékes) szárnyához kapcsolnak, a balkáni újjáépítési tervekben (ha elég ügyesek a mi balkáni pénzszerző terveink) ránk is számítanak.

Térképeiken persze – rég odakapcsoltak.

Miközben (-ízig) a Balkán – melyet Trianonban úgy fölbátorítottak – betelepedett a (mindaddig Nyugat-Európához igazodó) közép-európai Erdélybe, beköltözködött a (Nyugatot sikerrel védő s az ideig Európa éléskamrájának számító) szintúgy közép-európai Délvidékünkre.

Mi több – hogy még nagyobb örömhírel szolgáljunk 'európai' (azaz nyugati, tehát atlanti, mi több kanadai, Egyesült Államok-beli, ausztrál satöbbi, köztük például nyugat-európai) egy komáinknak –, a Balkán már Csonka-Magyarhon nyakán: a Tiszáig (meg vissza), Budáig (Pestig), s ha így haladunk, Pannónia sem ússza meg (ahogy nem sikerült jó másfélezer éve sem).

'Balkán'.

Szóval így verjétek össze a tenyeretek.
Tisztelettel, szeretettel, megértéssel; de hogy magad földő azonosulással?
Nem túlzás, bátyó?

NAGYMAGYAR BURUNDI

Bokros miniszter mondotta volt a Horn-világban (mikoron balatoni templomatyá cimborád úgy kitanította kuvaszát, hogy ha így mordul, Horn!nn!, az amúgy barátságos eb fejét a magasságnak vetve kezd vad, úton járókat rémítő ugatásba), hogy Burundiban sincs egyetem!

Hogyne, a tüntető egyetemistáknak, akiknek nem tetszett a legújabb padlássöprés.

Burundiban, hol – meglehet – valóban nincs egyetem! Értelmiségi is csak akkor, ha misszionáriusnak álló orvos, lelkész, tanító (s más eszement – hajaj, keresztyén-keresztyén – emberbarát) szánja rá magát az odamenetelre, hogy aztán vagy azon mód, vagy valamivel később elevenen megsüssék, a nyársról lehúzza sebesen fölfalják ökegyelmét.

'Egyetem', oda. Burundiba!

'Értelmiségi', jaj! Mikor – veheti olybá tovaris Bokros úr – ott vannak ők: a kereskedők (kik műanyag csecsebecsékért aranyat, gyémántot kocsiderékszám nyernek), a fegyverkovácsok (kik ha megmutatják szerszámjuk, csak-csak megússzák szárazon), a katonák (kik ha, ugye...).

– (A szovjet Vöröshadseregben) Az első nap elénk állt a kiképzőtiszt: Megtanítjuk az elvtársakat ölni! – mentegeti tettét egy magyarhavasalji (Kárpátalja, járás, tanya-szám) magyar ember, aki másnap már kórházba vitette magát mielőbb olyan betegséget szerezni, hogy leszereljék.

Öminisztersége 'baloldali'.

– Köszönjük szépen.

Nagy-magyar-alföldi városkánk (egyik) jobboldali vezéregyénisége – a rendszerváltozás nyitányán – nem azzal állt elő, hogy (meglehet, viccből) azt találta mondani az anyagi gondokkal küszködő Helybéli Városi Népszínházról: megteszi búzatárolónak!?

Akkora, hogy.

Magtár; jóféle hombár.

Ham.

Hogy amikor végre – valóban – megszerezzék (a településen) a hatalmat (legközelebb sem, csak '98-ben sikerül), nyomban nekiálljanak költségvetési egyensúlyt teremteni: egy igazgatás alá vonjanak óvodát, kávédarálót, lóitatót.

Nyertek vele néhány tíz-húsz milliót, csak közben.

– Na ne.

Ez sem.

„Jobb a jobb”.

De hogy ennyire?

VÉGIG AZ AKÁCOS ÚTON

A magyar élfűk (s élleányok) végeztek a magyar dallal (parasztdallal, magyarnótával) – kezdéd a végén.

Az idősek még csak-csak (hogy legyen kiket megmosolyogni), a középkorúak nagy néha (hogy gyermekeik kedvükre legyinthessenek), a fiatalja a viláért sem! Még ha – egyiknek, másiknak – tetszene is; kiröhögik!

Kiröhögik? Leizézik, leemilyen-amolyanozzák.

A világpolgár elitnek a magyar dal (a városi népies mődal és a népdal) úgy avított, ahogy

van! Árvalányhajas magyarkodás, bőgatyás és bundás és mentés és darutollas, kócsagtollas, kakastollas kuruckodás (ha nem még rosszabb), petrencés acsarkodás, miegyéb primitív, csürdögöléshez illő fertelmes ázsiai ki tudja, mi. Ellenben az ánglus, az amerikai, újabban az ír (véletlen, vagy sem, szintúgy a Wall street nyelvén, angolul), az igen! Az ánglus, az amerikai, meg az ír (alig ír) ... Nem az ősi, valóban értékes angolszász (ne adj Isten kelta) parasztszene és népköltés és paraszttánc, nem; annak mai városi műnépies változata! Amely magyarban... úgy szemét (nekik), ahogy van.

Mondottuk volt, ha magyar.

Hogy népi élleventéink se adjak alább! Ők meg azzal csapták agyon a halottat (saját közönséges – tehát nem hangversenytermi, hanem mindennapi: dolog közbeni, mulatozáskori, lakodalmas, nevenapi, népünnepélyi, kutyagolás közbeni, babaaltató, halottbúcsúztató-sírató, tömlőcrács megetti és miegyéb – énekes és hangszeres zenei műveltségünket), hogy rázendítettek: azt ne, csak emezt! Az: népies, mű, ál, azaz értéktelen! Ahogy van. Hogy Hogy az Akácós út...hoz csapják rögvést a bakadalokat (akár mindjárt a Doberdói nagy hegyről, vagy épp a Csernovici kaszárnnyáról kesergőket) is.

Mosdóvízzel a megdöglesztettet?

Miután – a Csak tiszta forrásból jelszó mögé búva – elhallgattatták népünket. Mert hogy azóta – egy ideje – (hogy fogni kezdett a kétszeres átok) ki sem meri nyitni a száját az amúgy könnyen dalra fakasztható jó nép.

Hogy dalljanak iaink-fiaink (mai nap) ánglus, jobb esetben magyar nyelvű, ám amerikai-áfrikai zenéjű 'városi műdalokat'!

Addig tetszettek mondani, míg népünk föl nem fogta.

Meg mondják, hogy nem ért a szóból a magyar!

Mert persze, hogy összezagyvál mindent (ha leszállnak róla, itt-ott még tán ma is) a köznép: lagziban, máshol, ha nekiáll énekelni, ötfokúnak mondott, igen ősi dallammal dalolt dal után cigány hegedűjére tán jobban illő magyar nótára vált, hogy előbb-utóbb megint rázendítsen valami borzalmasan szép népdalra.

Ám ha állandóan... – hogy is mondjam – szurkapiszkalják, hogy amit énekel, értéktelen, s ha arra valóban érdemest nem tud, jobb ha befogja a száját, hogyne hallgatna el.

Némulna el – s mára tényleg megkukult – a magyar.

– A cigányzene?! Cigány zene, nem magyar!

Puff neki. (...Mássághaverjai a nagyvilágnak; jujmagyarjai Hunniának.)

Paff.

...Azóta a roma valóban rátért a sajáttra: lavór-, kanta-, kanál-megszólaltatásba fogott, a hegedűt – mint száraz fát – messzehajította.

– Vissza Ázsiába!

Nem vitás; egyenest Elő-Indiába.

Nem egészen, de mindegy.

Való, közben – mellesleg ellibbent egy honi szakma is (ezrek kenyérkeresetével, tízezrek kenyérével, százezrek – ? – jó hangulatával párban.)

Köszönjük; szép volt, fiúk!

Jó kis összjáték, nem mondom.

Az értelmiség áruulásainak egyik honi – szomorú – példája.

Mert természetesen külhonban, más népeknél hogy fordulna elő a saját hagyomány – saját dal, saját viselet, saját zene, tánc, saját műveltség, saját otthon – pizkolása?

Véletlen sem.

– Nálunk mindig túl sok volt a janicsár, a labanc, a pecsovics, a Bach- és a Kádár-huszár!

– Biztos más népeknél is volt elég áruló, csak nem tudunk róla.

(Ha tetszenek reá emlékezni:) Bartók Béla 1931-ben így szólott volt cigányzenészeinkről: „...azt kívánjuk, tartsák meg jó sokáig helyüket minden jazz és sramli-ostrom ellenében...”

Kinek-kinek a sajátja fáj a legjobban?

A hazai.

Ha hazai (van, hol a „hazai” édes párodat jelenti) fordul veled szembe.

Honoddal; s, hogy is mondd, hogy a nem magyarokat – ajaj, a szebbnél szebb idegeneket – meg ne sértsd.

Itthon, idehaza.

Valameddig még.

III. Csabai, a vastag

Csabai vastag

– A foci és a vastag kolbász!

A csabai.

Ami Csabai! Ami... számít, mint csabai... a nagy világban!

– Még Amerikában is ott láttam a hentes kirakatában a Csabait!

– Meg Munkácsy!

Már ha az, amit végzett, csabai teljesítmény.

Az is.

Áchim.

– Pásztorék!

Naná, majd kolbász! – mondaná a Gyuláról minden csabai meccsre átránduló Simonyi

Imre.

– A vékony, a vastag, meg a cigánka!

Az, az; a csabai disznótor.

– Egy kis jó zabijacska...

Már aki – még – emlékszik Csaba „múltjára”, tót ősatyáira.

– Tót, mi az, hogy tót?! Szlovák!

Mert hogy (szerinte) a csabai kolbász is... tót termék.

– Hogyne, hoztátok a Felföld hegyei közül!

Aligha; ott – a mai csabaiak felének az elei – disznó helyett inkább juhval, esetleg marhával foglalkoztak. A disznótartáshoz és kolbászgyártáshoz a Nagy Magyar Alföld kellett a tengeri-ültetvényeivel, jó csípős paprikájával, a keletről hozott s máig megőrzött (kissé akár nomádnak is mondható) húsföldolgozó hagyományával.

– Ha onnan hoztátok, ott ma miért nem készül a csabaihoz akár csak fogható kolbász is? S hogy van az, hogy az egész tájra jellemző a csak disznóhúsból készülő, jó fűszeres kolbász?

Legföljebb a szakbarbár (ne is mondd, finnugor hitű) nyelvész veheti olybá, mintha a kolbász szó szlávoktól való átvétele azt bizonyítaná, hogy előtte nem ismerte a magyar a hústartósítás e módját. Mert a Csendes-tengerig, meg vissza Euráziában minden valamire való lovas, vagy éppen gyalogos nép él az állati bélbe töltött vagdalt s fűszerezett hús nyújtotta örömmel.

Hogy lettünk volna kivétel?

(Nyilván Cey-Bert tudja jól: a kolbász az ótörökből való!)

A Csabai jobban hasonlít a szomszédos (alföldi!) aradi román paraszt által töltött – ízesített – kolbászhoz, mint az inkább virsli-kinézetű (s keverésű) felföldre.

Kolompír, kenyér, bors, s egyéb (jó hogy nem fodormenta, szegfűszeg) – Csabán biza kimondottan kártevőnek tekintett – kolbászadalék nélkül.

– A csabai szalámi valóban!

Nem szalámi, kolbász. A szalámi talján, s tesznek belé a hentesek (például) tehénhúst.

– No, attól ments Isten.

Csabán.

Mert a Csabai...

A VÉKONY

*Hurka, kolbász, szalonna,
Jó gazdának nincs gondja. Vivát!*

– rikkant a csabai (kár, hogy október huszonharmadikai) kolbászünnepet megnyitva az egyik kolbászgyúró csapat felgyúrt hentes ingű, mészáros-kötényben feszítő, fél kezében pálinkás butykost szorító, másik fél kezével teli poharát emelintő s (befelé, lefelé, szóval le a torkán) dütő szóvivője.

Indul a kolbászfesztiváli csapatverseny! Az elsőn száz, a másodikon is annyi, most már – a mértéktelen tömegnyomásnak engedve – másfélszáz hazai (csabai) s környékbeli (kígyósi, szarvasi, komlósi, miegyéb), valamint külhoni (idén szlovák és cseh, korábban lengyel, finn s más testvérvárosbeli) hármas méri össze kolbásztudományát.

Egyelőre minden a legnagyobb rendben.

Úgy érte – abban az értelemben –, hogy még mindenki tudja, hogy hívják. S hogy a kolbász a hús (a kolbászba való) bélbe töltésével készül.

– Isten, Isten!

Körbepínárod a szomszéd asztaltársaságokat (a többnyire régi jó ismerős versenytársakat) a tavalyi, meg az azelőtti, öt évvel korábbi szilva-, avagy körte-, avagy egyéb pálinkáddal, mert hogy hogyan kezdődhetne másként egy csabai disznótör?!

Disznóvágás! Csabán. Melyik csabai ne tudná (már az a csabai, amelyik nem bérházban cseperedett föl, s a csabaiak túlnyomó többsége ebből az emberfajtából való!), milyen az, amikor... szalad a gazda a nagykéssel, hogy utolérje a megriadt kocát, nyomában (nyomukban) a böllérkedésben segédkező rokonság, komaság!

– Hogy ne is részletezzem; igyál!

Mert amikor a gazda (vagy a fia) körbepínálja a disznóvágásban segédkező férfiebreknek a saját kertben termett gyümölcs szeszét, szó sincs arról, hogy előre innának a medve bőre gyanánt a Csabai vastagra! Az – mielőtt bekerülne a saját belébe – már ott kushad az ólban, fut, ha még bír, pár lépést a kés elől.

– Ezt kóstold meg!

Na, ez az.

– Látod, ebbe a zacskóba tettem a fűszert. Otthon állítottam össze, nehogy úgy járjak, mint tavaly.

Addig kóstolgatták a második, hatodik, századik szomszéd kolbászgyúró csapat pálinkáját, mígnem marékkal szórták (kóstolás, avagy mérés nélkül) a húsba a sót, a paprikát, a köményt!

– Ha megiszod azt az üveg pálinkát, kóstolhatod a húst! Hogy éreznéd.

Most már fölkészülten vág a versenynek! Nem nyeri – szégyenszemre, mint esztendeje – női csapat a versenyt.

– Mert eláztatok, és a végén nem tudátok, a belet kell-e a húsba gyúrni, vagy a húsdarálót a fűszeres zacskóba.

– Ne is mondd! Az asszony másnap reggel visszazavart, mert a sportcsarnokban hagytam mindent.

Kést, darálót, kölcsönkötényt, pálinkás készletet, egyebeket.

A városi sportcsarnok arénájában indul a viadal: rajta helyett, mondom, a koccintás.

Na akkor.

– Orbán?

Ott van.

– A miénk, remélem fantázia-dúsabb lesz, nem olyan unalmas – adja meg a polgári kormány feje.

– Az ellenzéki kolbász mindig jobb! Mert csípősebb, mint a kormányzati kolbász – vág vissza a csabai módra csabaizó csapathoz beálló miniszterelnökének Vastagh (a maga – orosházi? szénási? – vékonyát készítve).

Tíz-tíz kiló kolbásznak valót kap minden csapat (combhúsból, dagadóból, lapockából, szalonnából), hogy ezt aprítva, fűszerezve, gyúrva, töltve megszülessék a majdnem csoda.

– Hogy ne lett volna minden alföldi ember mindene a kolbász! S ha disznóvágásra nem is tellik ma sem mindenkinek, egy kis kolbászkészítésre, pár szál vékonyra csak-csak.

A gazda, hogy ő ötöt vág! A szegény, hogy (azért) ő is belekóstolhat. Ha másként nem, a szomszédától – testvértől – (gazduramtól) kapott kóstolóba.

A kolbász. Errefelé: már-már maga az élet. Az élet... Az életnyi búzából süthető kenyérhez egy kis... boldogság! Mert akinek napi karika kolbászra futja, valahogy elboldogul! Legalább az ízét érzi.

Akinek annyi sem.

Kolbász.

– Több nap.

Nem ilyenkor.

Mit nem jelent a szegény tót és magyar és oláh embernek a „Viharsarokban”!

(Ez, amúgy, Féja Géza könyvéből is kiderül. Hogy nélküle. Anélkül. Mit ér az egész.)

(Nem beszélve Dedinszky Gyula nagytiszteletű úr A csabai kolbász – Cabianská klbása – című, kincset, már-már kolbászt érő könyvéről!)

(Nem szólva arról, hogy – Kapuscinski írja – a lengyel falusi világban orvosságként darabka száraz kolbászt dugnak a beteg csecsemő szájába, szopogassa! Mert a kolbász, nem vitás, több mint gyógyszer.)

– Osztják a kolbászt?!

Nem, de mindenki odarohan.

Hogy az osztjákok – mindeközben – mit falnak...

A tavalyi szárazkolbászok viadalára beiratkozók vastagját a szakmai kóstolást követően kiosztják a leskelődőknek. A cirkuszos sátornyi lacikonyhában viszont – erszényed vastagságának megfelelő mértékben – kóstolhatod végig a helybéli kolbász-, cigánka-, hurka-, sült- s töltöttkáposzta-féléket.

– A cigánka: disznómájás, kolbászhúsos csabjanszki különlegesség!

Tán mert cigányfeketére ég (a hájhártyában).

Orbánt tavaly ilyenkorra már kimentették az arénából a pártjabeliek, nehogy a mozgókép-híradó fényérzékeny szalagjára vegyék növekvő jó kedvét. Az idén nem, véletlen sem kap be: mindenórás az asszonykája.

A kolbászgyúrással végzők feje fölött rákezd a cigánybanda (más kolbásztori esztendőben a rezesbanda, mi több, a parasztbanda), jönnek a táncosok, a nótaénekesek, emelkedik a hangulat, ürül a butykos, a kolbászverseny résztvevői, meg szurkolói kart karba öltve nótáznak, éltetik a csabai életet, s nehogy kiszáradjanak, újfent nekilátnak körbekocintani a nagy magyar világból Csabán – CSABÁN, érted, fiú, CSABÁN?! – láthatót.

Némelyek a délutáni eredményhirdetésre már teljesen kimerülnek, mások akkor kezdik. (Mert hogy akkor értek ki a kolbászvásárba, illetve hogy végre letették a – lant helyett a – hentes kötényt, végre belemerülhetnek.)

– Él Csaba, él.

– Ha ilyen a vékony, milyen a vastag?!

CSABAI FÖLD

Ehhez a kolbászhoz ilyen föld kell! Harminc-negyven aranykoronás, mely bőven ad.

Csak éppen – bár közben – történt valami. Sor dolog, amely ... Sivataglakóvá teheti a népet, gilisztavékonyságúvá a Csabai vastagot.

– Az ország két legporosabb városa Békéscsaba és Kecskemét; az egyik évben az egyik, a másikban a másik.

– Az ország közepén, a Duna–Tisza közén sivatagosodik a táj! A talajvíz olyan mélyre süllyedt, hogy a kosárfonók az ország más tájairól szerzik be a vesszőt; a tizedik hónapja tartó aszály miatt a gazdálkodó ember kétnaponta cseréli az ekevasat. Mert az erdőket az elmúlt évszázadokban kiirtottuk, helyükre idegen, sok vizet elszívó fákat telepítettünk, az olajbányászattal pedig föltettük a „természet átalakítására” a koronát.

Hortobágyunk? Amikor Árpád apánk fiai idetelepedtek, ligetes, vízben bővelkedő, jó fűvű, halban-vadban gazdag „puszta” fogadta őket! Hogy aztán – mára – teljesen lelakjuk: előbb az erdőket irtottuk ki (ólhoz, házhoz építőanyagnak, meg tűzifának mit használtunk volna?!), s máris megváltozott a táj éghajlata. Egy erdő helyével arrébb költözhattél, de aztán a vizek elvezetése, az erek–folyók szabályozása, a mocsarak lecsapolása végleg elintézte a tájat. Maradt a... sovány legelő, mely – ma már – nem hogy falut, szállást nem tart el.

*Óh, te áldott Kánahám
Hortobágy mellyéke!*

Hortobágyunk, meg a Kanaán.

Csabán, Csaba körül... a világszínvonalú por? Melynek szárnyán terjed a.

– A kolhoz megszállottai („Ha az orosz, akarom mondani a szovjet elvtársak akkora böhöm nagy szteppéket egybeszánthattak, nem is szólva, magunk közt szólva, az amerikai préri nagybirtokairól, Dél-Amerika pampáiról!”) egybegereblyézték az Alföldet! Se semmi tanya, se koszos szállás körüli, kitűnő élőhely bokros, se semmi össze-vissza düllőút, se okoskodó, mérnök megtervezte dülőszéli mezővédő erdősáv, semmi („alföldi”!) erdő, „nadrágszík-parcellá”-nak mondott, öt-ötven holdas kisbirtok! Csak a sok ezer hektáros se vége, se eleje Szövetkezet.

Egybeszántva, összezavarva, kibelevve: tovább folytatva a táj tönkretételét.

Már-már mint a Nagy Szibír Tundra.

Ha még egy kicsikét maradnak.

– Mangalica? Mi az, hogy mangalica?!

Mert (közben) meg azzal bolondították – tovább – az alföldi s így a csabai parasztot is (az eszement természetátalakítók, -átszervezők, -átrendezők), hogy az állítólag csupa zsír (igaz, tengerin hízó) mangalicánál sokkalta korszerűbb disznójószág a jorksír, a belksír, meg a többi fajhús-, húsfajta (csakis tápon tartható) állat! A ti primitív, Alföldtökön őshonosnak számító mangalicátok... Nem telik belé harminc – csabjanszki – esztendő, kiderül, mégiscsak jobb (mert egészségesebb! hogy ne rondítsak ide, szinte már „öko”...) a mangalica barma.

– Hallottad, a gyulaiak Mangalica-kolbásszal rukkoltak ki!

Be ne rosálj.

Sivatag porába borítandó kis hazád. Mely pedig.

Amikor idejöttek a felsőmagyarországi tót telepések (az Úr Jézus Krisztus 1717. éve táján) a török által elpusztított magyar Csaba helyére, néhány kunyhónyi református magyar embert találtak, meg a művelésből (török-mód) majd másfél századra kivont anyaföldet. De az újra iga alá fogott drága – még agyon nem kínozott, sőt, kényszerből megpihent – föld bőven termett! Nem sok idő múltán, a negyvennyolcas jobbágyfölszabadítás előtt, 1845-ben mármegválthatta magát – a maga erejéből, a maga izzadsága árán – földesurától a csabai paraszt (a Csabai Tót). Hogy aztán, rövidesen.

A tizennyolcadik század elején itt otthonra lelő pár száz szlovák földműves közösségből 28 000 lelkes, igen nagy falu lett 1858-ra, amikor is begördült Tót-, avagy Nagy-Csabára az első gőzös.

A Pest és Arad közti (később nemzetközivé váló) vonalat 1871-ben az Alföldet Fiumével összekötő váradi–szegedi sínpár keresztelte, majd jött a többi, Csabát érintő, Csabáról kiinduló vaspálya. Békéscsaba Békés vármegye legnagyobb vasúti csomópontja, s ezzel a táj legvárosiasabb jövőt ígérő helysége lett.

Szarvas, Békés, Gyula népe féltette a vasúttól a nyugalját. Csaba – ki tudja, miért – nem.

– Nem száll fel, tata?

– Nem, mert én sietek! – adja elő, jót rötyögve, az 1950-es évek végén az eredeti tizenkilencedik századi helybéli vasútsúfoló adomát, nyilván nagyatyja után szabadon, egy csabjanszki atyafi.

Az első gőzöst, meglehet, egy valamirevaló csabai parasztgazda lovas fogata messze hagyta (a kezdő, rövidtávon), az 1873-ban már városi címre pályázó település általános fejlődése viszont alaposan fölgyorsult.

A szomszédos Váradi és Arad még szédületesebb nekiiramodása sem tette fölöslegessé Csaba már-már igazi várossá válását. Még hogy föllendült a kisipar s az üzleti élet, rövid idő alatt országos jelentőségűvé vált a csabai gyáripar. A Bohn, a Such, meg a Wagner gyár alapozta meg azt a csabai agyagipart, amely a csonka haza legnagyobb tégl- és cserépipari vállalkozásává nőtte ki magát. Ruhagyára, kötöttáru-gyára, Tevan (s több más) nyomdája, pamutszövője, malomipara, vasútállomása, a mind nagyobb táj árucseréjét szolgáló piaca és vására, kereskedelmi hálózata, pénzügyintézetének sora, majd gimnáziuma, színháza a Viharsarok gazdasági, s lassan szellemi székhelyévé varázsolta Európa nem régi legnagyobb faluját, Csabát.

Csaba kinyílt, hogy aztán Trianonnal bezáruljon, s a negyvennégyes zsidótlanítással kezdődő, a maradék polgárság háború utáni módszeres (marxi-lenini-sztálini, már-már polpoti) proletarizálásával betetőző polgármentesítés miatt – ki tudja, mennyi időre – további városi lehetőségeit elvesztő helységgé válják.

– Nyitott, zárt...

Mitől zárt, avagy nyitott... egy társadalom, valamely ember. Város. Tanya. Hon.

Csaba, mindenestre, így járt. A tőkés fejlődés fölemelte (majdnem az égis, mert jó néhány mutatót illetően – száz éve – mai többszázéves városokat előzött meg), hogy a nagybecsű huszadik század (Trianonja, két zsarnoksága) a helyére tegye.

Csabát – mondhatni – helyrepopofozta a 2000-rel tovaröppenő évszázad.

Hogy a földnél maradjunk: ahogy szerte Hungáriában („Kárpát-medencei Euró-régió”-nkban) is, Csabán sem kell 2001-ben a kutyának sem. Annyiért ha eladhatja a paraszt (s egyéb földtulajdonos), aki megélni nem tud belőle, boldogulni nem képes rajta, sokat nem tud kezdeni vele, mint amennyit tíz magyar esztendeje a kárpótlás előtt kapott volna.

Pedig hogy várta ez a nép – a csabai, Csaba-mellyéki nép is – a föld visszaszerzését! Hogy: Mindent vissza! Legalábbis a föld tekintetében. Most morzsolhatja – leégett kukoricája helyett – (izgalmában, elkeseredésében) zsebkendője csücskét.

Bagóért persze hogy vinnék a fölhhajtással megbízott ügyvédek! Valódi áron...

– A mezőgazdasággal foglalkozóknak nincs tőkéjük, hogy fejlesszenek, avagy legalább megkapaszkodjanak, ha meg eladhatják (majd) a nyugati, tőkeerős vállalkozóknak, a gazdálkodás föllendül, de a paraszt mindenét elvesztheti. Legfőképpen. Azt, ami miatt érdemes gazdának lenni; ami nélkül.

Hogyne, a szabadságot jelentő önállóságot.

– A kolhoz ezt is jól elfuserálta.

Egy életre, testvér.

Ami jön, az pedig...

Akinek meg azelőtt sem volt semmije, most sincs, csak a nesze semmi, fogd meg jól (mások kezébe–zsebébe csúsztatott) mgtsz.

– Míg az országban a nehézségek ellenére nagyjából ugyanannyi értéket állít elő a mezőgazdaság, mint tavaly, Békésben öt-hat százalékkal csökkent a termelés.

Az ipar? Az országban tíz százalék körüli a termelés bővülése, Viharsarkunkban húszegynéhány percent az évi visszaesés.

Pedig mifelénk az ipar.

CSABA: IPARKODNA

A Csabát a tőkés fejlődés útjára taszító – s ami, természetesen ezzel jár, beláthatatlan következményeket ígérő – kirobbanó gazdasági fejlődés nem akármilyen ipart hozott létre mezővárosunkban. Elsőként is olyan erős kisipart, amely meghatározója lett minden valamirevaló település életének: falvak s városkák százait emelte a magasba a legutóbbi századfordulóra a kapitalista iparkodás.

Lett is Csabán olyan iparos világ (a nemkülönben jó tartású gazdatársadalom és a kivagyiságban persze élen járó úri-tisztviselői társaság mellett), hogy még a ktsz-esítés véglegessé válása után is évtizedekig meghatározó volt a városban ez a szintén agyonütött osztály.

Az iparos osztály, melyből

– kinőhette magát a helybéli (nem kis részben zsidó) ipari, kereskedelmi és pénzügyi tőkés kör,

– amely (legalább ilyen természetes módon) értelmiségiek, mi több, művészek sokaságát látott el egy életre gyermekkorban szerzett, igencsak meghatározó tapasztalattal s világszemlélettel,

– amely az emberibb (önálló!) élet lehetőségét ígerte (valljuk meg, ezt is nemzetiségre, fajra, vallásra, majdhogynem nemre való tekintet nélkül) az igyekvő paraszt- és munkásfiataloknak,

– s amely, ha nem zúzza porrá a kedves nemzeti szociális, valamint a nem kevésbé kedves nemzetközi szociális forradalom, sok mindent ki tudott volna heverni, sok mindent túl tudott volna élni.

Kétségtelen, ami megesett vele (leginkább 1944-től úgy 1950-ig), olyan helyzetbe taszította, ahonnan – sajnos, 2001-ben így látszik – nem vezet vissza út.

Előre meg.

Vagy mégis? Mert, mintha, talán, netalántán... történne valami Kis-Magyarország e kies (tudtán s akaratán kívül Nagy-Magyarország szívéből a csonka haza peremére szorult) – immár minden mutatóban Kecskemét, Szolnok, Nyíregyháza mögé utasított – nagymezővárosában!

Hogy a polgármester – pesti párttársa nyomán? – világvárossá növekedést ígér, csak elneveted magad. Lenne min élcelődni! (Ne is említsük a fölösleges – mert eltúlzott méretű sok százmilliós, milliárdos – beruházásokat.) Meg, mind emiatt, keseregni! Hogy, akkor, menjünk innen... békésebb, igyekvőbb, szebb reményű tájékára a magyar világnak! Nem mert mégiscsak úgy tetszik, látszik „az alagút vége”! Az a valami, amely nélkül... az ember föladata.

– Csaba nem, Csaba soha!

Kurtucz Csaba, a kétszeres túlnehézsúlyú csabai magyar ifjúsági – s első felnőtt országos aranyát is rögvest megnyerő - bokszbajnok nem, de mi, csabai polgárok (s proletárok, miegyebek) csak-csak. Ha nem látunk kiutat.

Inkubátorházat, magyarán vállalkozóházat hozott létre a város egy elhanyagolt és elhagyatott Csaba-széli ipartelepecskén! Nagyra törő városházi terveinktől elképedt a sok rossz tapasztalat miatt is óvatos duhaj gyanakvóbb fajta. Hogyne, majd idecsődül az a kis- és közepes vállalkozó-tömeg, amely nem hogy nincs, nem is nagyon lesz ilyen (!) kedvezőtlen adózási, piaci s miegyéb – csak éppen a kezdő s pénztelen vállalkozóknak, efféle világvége helyen lábra kapni igyekvőknek nem kedvező – helyzetben!

Pár év s a kezdeményezés túlnőtte magát. Már annyian vannak az ipartelepen, hogy újabb hiába kopogtat: iparos, kereskedő, ügynök s mindenféle egyéb vállalkozó foglalt le a telepen minden szent helyet.

Úgyhogy nekiálltak a jó csabai városházi urak... ipari parkot kialakítani. Magyarán: valódi ipartelep.

Az Almáskerti Ipari Liget (nyilván, mondom, inkább, Telep) azt juttathatta az ember eszébe, amit a Magyar Gyáriparosok Országos Szövetségének székesfehérvári vezetője mondott volt egy délutánon az elképedő vendéglátókban Békéscsabán: az alföldiek jobban tennék, ha nem ipari, hanem mezőgazdasági parkok létesítésén törnék a fejük, mert ahhoz értenek s nem, mondjuk, a vaskohászathoz.

Volt rá példa.

Szó, ami szó, mindennek megvan a helye, de – mondott ellent akkor is az örök kételkedő – a Csabához hasonló nagy-magyar-alföldi városokban jó száz éve életrevaló ipar jött létre, úgyhogy ha hasonló kedvező helyzet alakul ki, miért ne gyarapodhatna tovább Alföldünkön (például) a könnyű- és élelmiszeripar?

Na mindegy, magad (megint) legyintetted, a városatyák azonban – szó szerint – dühbe gurultak. Mindenesetre nem hagyták magukat – a szent tervtől – eltéríteni, s csak azért is elfogadtatták a kormányzattal Almáskerti Ipartelepüket. 2000 végén megkezdte az Almáskert (s nem valamely korábban is ipartelepként használt ipartelep) helyén születő gyártelep első üzemének az építését, egy külhoni nagyvállalat.

Még hogy újabb gyár; kenyeret ad, ha igaz, több száz csabainak.

Hogy több száz csabai családnak is, az majd elválik (ebben a globalizálódó akármicsodában).

Mindenesetre: végre egy kis remény! Mert, amúgy, nem sok.

A csabai ember fizetése az országos átlagnál majdnem harminc százalékkal kevesebb. Vagyis ha – véletlen – ezresekben – havonta hetvenet visz haza, a hazai átlag száz helyett százharmincat a nyugat-dunántúli, száznegyvenet a pestbudai azon valaki, akinek a munkája kb. annyit ér, mint a miénk itt Csabán.

Fiaik, lányaik keresetéről szót se, mert a pályakezdők foglalkoztatására eleve az a jellemző, hogy a békésvármegyei reguták nyolcvan százaléka munkanélküliként ölti magára a komiszt.

Pedig Csaba... iparkodna!

Iparkodjék is; a jelek szerint (újra) szükség van rá Debrecen és Szeged között.

Aradot, Váradot nem pótolja, de valamit kezdetünk e térben a nevetséghatár innenső zugának szívében.

– Ha a Nagy Boga Isten megengedi!

CSABA ÁLMA

Többnek gondolta magát, mint amivé tette... a kor. Adyval, Bartókkal barátkozott, Áchimmal és (Bajcsy-) Zsilinszkyvel saját földről, nagyobb falat kenyérről, több szabadságról, polgári haladásról, a népek megbékéléséről álmódott. Munkácsyt és Perlrott-Csabát fogta meg egy életre, Tevanja a szép és igaz, olcsó – minél értékesebb, annál kevesebb pénzbe kerülő – magyar könyv műhelyét kínálta (míg kellett, mert ma, 2001-ben a kutyának se...; nem csak

Csabán, máshol sem vevő rá a gyarmatosító könyvpiar). Mígnem, valóban, ránk nem tört, országszélre nem taszított, meg nem fojtott... a két háború s minden következménye.

Hogy a mai békési székhely névadója, Csaba királyfi mit gondolt (miközben megindult Görögthonba a levente fiakkal az Országútnyi, Hadak Útjányi csillagösvényen), csak sejtem, ám azt tudom, mit a csabai... Például arról, mi is az, hogy ember.

Hogy mi Csaba álma.

Tartás, mely – a XXI. század elejére – (szinte teljesen)... fölöslegessé vált? Mert nem visz semmire? Mert munkából ma már (lassan-lassan) csak a félnótás él meg, akar boldogulni...? Hogy a csabai ember szemében csak az (számított, míg számított, mi számít a csabainak) ember, aki megfogja a kapanyelet, lószerszámot, kalapácsot...? Ha tisztviselő, akkor is. Hogy csak arra a férfira számíthat az asszonyszemély (annak való, azzá teendő nagylány), aki hét végén is munkaruhában feszít (görnyed) végig a Városon?

Vasárnap nem! Mert a vasárnap a templomé; valamirevaló csabai hogy lett volna meg – legalább heti egyszer – istenháza nélkül?

Sehogy.

Leányaink honnan tudnák, mit ér a dolgos ember? Dolgos, igyekvő (ne is mondd: paraszt, vagy iparos) legény...

– Dógos! Hagyj vele békén.

Dógos.

Meg a csabai... béketűrése!

Erről is regél épp eleget Haán Lajos, a csabai tudományok atyamestere – természetesen evangélikus és kétnyelvű (akadémikus!) lelkipásztora jó sokáig e népnek.

Hogy a csabai a huszadik században is – majdnem – ilyen volt?

Ma, 2001-ben is, mit nem lát, aki – legalább egy kicsikét – szétnéz? Olyasmit, amit máshol alig. (2005-re, főleg „december 5-e” miatt, romlik a helyzet.)

Az egymással kibékíthetetlen elvi ellentéteket ápoló pártok helybéli képviselői (az alkalmankénti – éppen eléggé érthető – hangoskodások ellenére) nagyon is szót értenek. Legalábbis annyira, hogy a város kormányozható maradjon.

Hogy közben mindenki sütögeti a maga pecsenyéjét? Lehet, tény viszont, hogy e városunkban beszélő viszonyban van egymással munkáspárti az emdéeffel, szabaddemokrata a miéppessel, szocialista a (szocialista-barát pártvezetésével szakító, kimondottan antikommunista) kereszténydemokratával. S ha úgy adódik, fogadáson, s más fehér asztalnál is a legtermészetesebb, hogy – meglehet, mókázva, de – koccintanak, s isznak egymás egészségére.

Ötvenhatban is! Lehazudhatják a pufajkások a csillagos eget, aki Csabán átélte, tudja: senki sem akart lincselni, a minden áldott napon tízezres (a decemberi nagy megmozduláson harmincezres) tömeg a népnyzó és hazug rendszer bukását követelte, s nem a fejbe verést.

Ha közben a vármegye és a város tegnapi főelvtársai be is vették magukat e pár „kődös nap”-ra öreganyjuk tanyasi búbos kemencéjének a korommélyébe, hogy az első szovjetmuszka tank föltűntével hamar nyeretget kérjenek, hisz újfent dolguk akadt e piszkos világban.

Tót és magyar, zsidó és oláh, ez meg az, bármiféle! Mért bántaná egymást?

Hogy ki jött ide hamarább? Aligha izgat bárkit; kocsmában, történelemkönyvben igen, de a köznapokban? Ugyan már.

Csabán a telepes szlovákság magába olvasztott annyi magyart (meg zsidót, románt, miegyebet, bárkit, ki e tót fészekbe tette a lábát), hogy ötödízigen sem feledje, „honnan jött”... a családja, maga. Hogy milyen vér folyik az ereiben.

Miközben a többség a második világháború utáni Felföldre telepítésig megőrizte nyelvét, egyedülálló népi műveltségét! (A szlovák népismereti tudomány különálló néprajzi csoportként kezeli – épp elég okkal – a békéscsabait.) S a maradék csabai szlováknál senki

sem tudja jobban, mi is volt az a „népességcseré”-nek hazudott... „hazacsábítás”, szlovákiai intézmények által szervezett „repatriálás” 1946–48 között.

Azzal ámitották őket, hogy béke s boldogság várja őket Szlovákiában, ellenben ha maradnak a sajnálatos módon továbbra is Magyarországhoz tartozó Csabán, továbbra is elnyomatás marad a sorsuk. Ment is sok ezer nincstelen ember, hogy az anyanemzet beültesse a házából világgá zavart magyar ily módon valóban üressé vált portájára... Hogy máig az legyen sok kitelepült csabai fő gondja, miként őrizze meg szlovákságát Szlovákiában a mindezek ellenére magyar többségűnek maradt dél-felföldi településeken.

Mígnem odahaza – idehaza –, Csabán a szlovákiai szlovákok által megfélemlített, szülőföldjéhez (házához, tanyájához, kis birtokához, műhelyéhez) ragaszkodó szlovákság, ha már így esett, hogy a saját fajtája tette kisebbségivé az addig szlovák többségű anyavárosban, valóban magára maradt. S így, bárhogy furcsállják ezt azok, akik miatt e helyzet előállt, a beolvadás fölgyorsult.

A lutheránusok? Ők tették a – szlovák – többséget. De mi bajuk lehetett az eredetileg szintén szlovák katolikussággal? Valami, persze, hitbeli, más (felföldi) faluból származás... Egyéb alig! Meg hogy a katolikus felekezethez tartozók hamarabb magyarosodni kezdtek.

A csabai magyar egyház, a kálvinista gyülekezet sosem volt meghatározó; ráadásul mégiscsak protestánsok ők is, úgyhogy harag hogy lett volna köztük? (Az itt lelt református őslakosság vagy azon nyomban beolvadt, vagy Békés irányában távozott.) Az idők folyamán életerős kisebbséggé vált mózesvallásúak felekezete meg annyira bevetté vált Nagy-Csabán, hogy a beolvadásuk is a lehető legtermészetesebbnek számított. Ahogy a Corvinkán (a Kastélyi tizedben) hallani lehetett az ötvenes évek végén:

– Klájn, aki Kvaszra magyarosította a nevét – árulták el (a háta megett) az egyik Corvin-uccai ház gazdájáról, kiféle, miféle rendes csabai ember.

Csabán – ki tudja, mióta – magyarnak az számított, aki csabai. Azaz: tót. (Bocsánat: szlovák.)

Leginkább és legfőként: csabjanszki! (Nyelve a pocsabjanszki.)

Ahogy a moldvai csángómagyar meg katolik nemzetiségűnek gondolja magát.

Hogy itt valakit azért szidalmazzanak, mert ilyen vagy olyan nemzetiségű, vallású... Nem túl gyakran hallani; esetleg ha valaki nagyon messziről idekeveredik s nem ért az egészről semmit. (Mint a Kolozsvárra tévedő havaselvei – meg bukovinai, dobrudzsai, moldovai, egyszóval ókirálysági – román, aki föl nem képes fogni, hogy magyarosíthatta el ennyire négy év alatt a kincses várost a Horthy-világ!)

Hogy éppen ezért sem fejlődik úgy a város, ahogy jó lenne, amint másoknak sikerül? E béketűrő szellem húzza vissza Csabát?

Nem hiszem.

Ha meg ez az ára, hogy a helyi közszellem emberszámba vegyen valakit, aki embernek született?!

Üsse kő.

Az osztályharcra uszítás sem került el városunkat, s bárhogy csűrjük-csavarjuk, sok haszna ebből sem származott.

– Legyen áldott, aki épít, átkozott, aki pusztít! – közli veled e Körös-parti város, Csaba.

Már az a Város, amely még tudja, hogy folyónk, kis csatornánk neve nem Élővíz, hanem (ahogy Haan Lajostól Féja Gézáig még mindenki, akinek nem földabrosz e táj, tudta:) Körös.

Csaba, Csaba, csabai nép, az istenadta. Miben nem hisz.

NÉP, NÉP

– Mi az, hogy „nép”!?

A mindent megkérdőjelezőknek (mindent – értéket, fogalmat, bármit – viszonylagosnak, mi több, relatívnak beállítóknak) ez sem jelent már semmit.

Azt ajánlhatja az efféle hölgyeknek s uraknak (Uraknak s Hölgyeknek) – elvtársaknak, polgártársaknak, kebelbarátoknak, satöbbiknek – a magad fajta, jöjjön el ide egy Munkás Szent József nevezetű szent május elsején tartandó neve-napja táján az Újcsabának is mondható Lencsésire (Lencsési negyedbe), s töltsé pár napját az általa lakótelepi populációnak tekintett plebs körében!

– Majálisozzék velünk...

Nem íróasztal mellett, nem négy fal között, hanem az utcán töltsé idejét! A Lencsési terein, csapszékei táján, üzletei előtt, ligetnyi házközeiben... a majálisozó, e néhány napra, egy-két estére fölszabaduló köznép.

Igya e hajmeresztően boldog populációval a sört, falja a marha-lábszárból, juhjavából s miegyebekből fővő paprikáshúst, sült csabai vékonyat, főtt-kalbászt, pecsenyét, a ropogós kenyeret... Bort is kap, ha az csúszik. Hallgasd a bandát – ha rezes fújja, ha gitáros pöngeti, ha vonós húzza, egyre megy! csak hallga –, s ha úgy gondolod, énekelj vele!

Vele, e mit tudod te micsodával, „néppel”. Melynek egyedei vagy munkanélküliek, vagy nem; válnak, vagy sem; belerokkantak, avagy sem, idő előtt, a robotba. Amúgy, ki tudja, mire mennek a nagy eszükkel; jutnak-e valamire e haramiavilágban; elzárják-e holnap a gázcsapjukat; boldogul-e a gyermekük.

Mindegy. Nem mindegy!!!

Állj be (ha lehet, a pároddal, babáddal, szeretőddele! leányoddal, fiaddal, testvéreddel, nénéddel-bátyáddal, kartársaddal, szomszédoddal) a táncba! Mert a világ legkedvesebb városának e fertályán, Lencsésinken a majálisozók addig járnak, míg ki nem tikkadnak.

Ilyenkor – e május-köszöntő Körös-parti esteken – gyakrabban csendül föl a szerelmi vallomás is. Hogy a csabainak Csaba a világ közepe; hogy élni itt a legjobb, élni csak itt tud, itt lehet.

Elfogult, nem mondom e vélekedés. De hát mit lehet tenni? Sok-sok élet ment már e hitre.

Jóban, rosszban.

E n é l k ü l érdemes-e... valahol „lakni”?

Például Csabán.

Egy nép, mely szeret élni.

Élni szeretne.

S él is, ha engedik.

IV. Tsuba Ferkó

Csuba Ferke

Vígjáték, magyarán comédia, mely áll egyetlen húzásból.

= Szerző KURTUCZ MISKA, néhai debreceni deák az Úr 2002. évében=
= Veszprém vármegye balatoni szegletében. =

A száz éve született *Illyés Gyula* emlékére, akit az ezerkilencszáznyolcvanas években a halál akadályozott meg abban, hogy mesejátékot írjon a b. csabai színtársulatnak a XVIII. és a XIX. század fordulóján élő, Biharban, Békésben s más környékbéli alföldi vármegyékben különféle – leginkább a látó vak kódisság, valamint a kincskeresés nevezetű szélhámossággal kapcsolatba hozható – csínyeket elkövető, Csuba Ferencnek tisztelt (amúgy Békés városából való) pernahajderról, a hírhedt 1789-es csökmői sárkányhúzás hősről.

Játszó személyek

Csuba Ferke, ifjú táltos, máshol énekes vak koldus, rendszerént kincslátó, s egyéb imposztor

Bujtár Miska, Ferke cinkosa, beleváló fattyú

Erzse Miska igaz szeretője

Deák elcsapott debreceni diák és költő

Gergely öregbíró, másképpen főbíró

Juci ifjú bíráné, felpucolva száztíz kiló

Béla törvénybíró, akit megrúgott a ló

Hajdú Károly, másod bíró, a falu egykori bikája

Kádár Matyi, jegyző, magyarán nótárius

Jenei tanácsbéli vénember, süket a lelkem

Vaklaci esküdt, szőlőbíró, amúgy a sánta csizmadia

Imi kisbíró, kinek van egy jó húzó fia

Antoanette Annus, testáros személy a városból

Csaplár csárdás

Csaplárné csárdásné

Alispán a vármegyéről

s (a játszó társulat és a játszó hely, valamint égtáj, éghajlat, évszak, napszak lehetőségei szerinti számban és mineműségben) egyebek: *Dudás, Gazda, Zsellér, Szolga, Vénasszony, Fattyú*, további *Tanácsbéliék, Húzó Legények, Fogdmegek*, valamint *Más Húzó és Nem Húzó Leselkedők*.

Történik Krisztus után 1789-ben Bihar vármegye Csökmő nevezetű helységében.

Szín: Érpart

Erzse (*be, jókora kosárral a karján*) Miska, Miska!

Bujtár (*a vízben nézi magát*) Jó, hogy nem tört el a csontom!... Húgom, te vagy az?! Isten hozott, hadd öleljelek meg!

Erzse Ha a húga vagyok, hogy ölelhetne? (*leteszi a kosarat*) Jó napot adjon Isten... (*s már védekezhet, mert Miskája nekilátna átkarolni, satöbbizni*) Mindjárt visszamegyek... (*nem engedi magát megcsókolni*) Mit szól anyám.

Bujtár (*nem erősködik, elereszti*) Anyád, de a falu?!

Erzse Hallja, a lenne a legcsúnyább! Csak a szájára ne vegye az embert Csökmő.

Bujtár Ember... (*nevet, s jóízűen méregeti a nála jóval fiatalabb, az ölelgetési kísérlettől kissé kipirosodott ábrázatú leányt*) Te vagy a Sárrét legszebb kislánya! Ilyet még a Hídi Vásárban sem láttam... (*s ennek jegyében rögtön megfogná*)

Erzse Ne lódtíson... (*taszítaná el magától Erzse az erősködő legényt*) Nem lehet...

Bujtár Hogy meg ne lássák?... Rá ne jöjjön a falu, egész Csökmő, hogy engem szeretsz?...

Erzse Hogyne! A tisztesség...

Bujtár Az is van neked? (*s elereszti*)

Erzse Nem gondolta? (*és szedelőcködik, nyúl kosaráért, indulna vissza*)

Bujtár Lelkem, violám, meg ne sértődj! Látod, hogy igazán szeretlek! Hozzad nem nyúlok, ha nem akarod. Csak áruld már el, mennyire szeretsz?

Erzse (*nem tettei magát, el készül, rendezzi az eset kapcsán kissé rendetlenkedő ruhácskáját*) Ott a kosár tetején a likas kanna.

Bujtár Likas? Úgy is megteszi, de akkor igazítani kell rajta. (*forgatja, belefúj*) De hallod, jól megjártam!

Erzse Látom a sebes képén, azt méregeti a víztükörben? Meg ez a szakadt gúnya (*s már el is felejtette, hogy menni akar*) Jól megkenhették kendet! Ki volt az?! Hadd kaparjam ki a szemét.

Bujtár Már félt... Semmi ez, mi ugrasztottuk meg a falu véneit. (*legyint s kacag*)

Erzse Sikerült? Bolondját járatták a Tanácossal? Meséljen!

Bujtár Mint egy szopós bárány.

Erzse Nagy vagyok, nem kicsi. (*kihúzza magát, ám így sem ér csak Miska válláig*)

Bujtár Meghúzatta velük Csuba a sárkányt! (*leülnek, Miska úgy regél, s megfogja Erzse kezét*) Én meg csak fújtam, fújtam (*mutatja a fűben a kürtöt*), míg a nagy erőlködéstől le nem szakadt alattam az ág. Pedig jó erőset választottam...

Erzse (*Miskáját féltve, már-már hozzábújik*) Remélem, többé nem tesz ilyet! Belehalnék.

Bujtár Rápottyantam a kötéllel rángatott rekettyére, az fogott meg. Erre uccu neki, vesd el magad, úgy szedték a lábukat kincskereső nagy jó uraimék, hogy mind itt felejtette a drága ködmönét. (*mutatná, melyik bokorba rejtette*)

Erzse Elszedte tőlük? (*s elhúzódik szerelmétől*)

Bujtár Talán nem örülsz neki?

Erzse Nem tisztességes. A szerencsétlen vén tökéletleneket elbolondítják kendtek, aztán kirabolják! És én még kendhez mennék fe...

Bujtár Hogy mondtad?

Erzse Adja vissza nekik a ködmönt!

Bujtár Soha, lelkem, Erzsikém, hallod? Ezek a gané gazdák a tavalyi bérem egy részével is tartoznak, az idén meg kiszúrták a szemem pár krajcárral, ezzel-azzal. Nem úgy van az, Erzse! (*s elhúzódik*)

Erzse Hát hogy van, Misikám?

Bujtár Ilyen szépen még nem mondtad... Nem és nem! Ma este a gatyát is lehúzom róluk! Ami jár, az jár. Meg persze Ferke ígért egy kis pízmagot is.

Erzse Hagyja el, a pénz nem érdekel.

Bujtár Engem érdekel, s majd téged is fog, ha a saját házámba viszlek.

Erzse A faluba?

Bujtár Nem is Váradra!... Saját ház kell; ha nádtetős, ha szalma, ha gaz fedí, de a magadé.
Odahaza sokan vagytok, mi is alig férünk. Az efféle, mint én, szereti a szabadságot;
hogyan kedvemre kinyújtózhassam magam!

Erzse Ha nem mondja, tudom akkor is.

Bujtár Adj egy csókot!... *(keresi is, nem csak kéri)*

Erzse *(elhajol)* Elfogyott!

Bujtár A szemed megcsókolhatom?

Erzse Ha előbb megöli a sárkányt, aki a tenger kincsen ücsörög. *(nevet, s felugrik)*

Bujtár Várj csak, te fertelmes jószág, levágom mind a hét fejed!

Erzse Vár anyám, mennem kell. Isten áldja, Miska!

Bujtár Siess, mert ha utolérlek... Holnap ugyanitt!

Erzse Csak kend is igyekezzék! *(el)*

Bujtár *(sóhajt, a kosárból falatozni kezd, majd)* Akkor most fel a fára.

Szín: Gergely bátya háza

Csuba *(a helyiség sarkában lévő asztalnál ül, előtte sorban állnak a kincset jegyző hely- és környékbeliek)* Egyenként, gazduraim, egyenként! Fel is kell jegyezni, mivel járulnak hozzá a kincskeresés és sárkányhúzás költségeihez!

Hang *(a hangzavarban)* Pénz, pénz áll a házhoz! Hogyne fektetnénk abba a holtbiztos üzletbe, amelyet Csuba Ferenc urunk kínál.

Gazda Elég lesz három forint?

Csuba Idetegy! Egyelőre. *(a forintot kézbe veszi, megköpködi)* Apád, anyád idegyűjjön!
(mindhárom érmét tarisznyájába rejti, gazda el)

Zsellér Nekem csak egy rénes forintom van...

Csuba Neve? *(rója a papirosra)* Igen. Phú, phú. *(Zsellér el)*

Szolga Egy vasam sincs, de hamarosan megadom!

Csuba Mindenesetre a rovására írom! Mehet. *(Szolga el)*

Vénasszony Kedves fiam, nekem csak ennyi megtakarított pénzem van! *(mutatja tenyerében a pár karajcárt)* De az egyik unokám, tudod, fiam, az Istók gyerek, nagyon megszorult, segítenék rajta!

Csuba Tegye le, kendtől ennyi is elég. Ki-ki tehetsége szerint járul hozzá a sárkányhúzás költségeihez. Természetesen annak arányában részesedik az aranyból!

Vénasszony És ha elhozom még az új dunnámat? Most téptem meg a lúdjaimat, az is ér valamit! A vásárban jó pénzt adnak érte.

Csuba Ha gondolja, hozza, a kisfiamnak tán jó lesz! De igyekezzék, mert nekem mennem kell, azonnal bezárom a kasszát! *(a vénasszony továbblép, jöhet a következő)* Első húzás: cigány vesztés! Elsőre nem sikerült, jött a következő. Második húzás: hasra esés! Mert ez a kincskeresés sem járt sikerrel, kendtek valahol már megint elpuskálták! Mire föl jön a végső, diadalmas, tenger aranyat ígérő bevetés a Réthben! Harmadik húzás: sárkányfogás... *(a szózatól megbátorodó kincskeresők már-már föllökik egymást)* Kendtek meg várjanak egy kicsit, kint az udvaron, mert nyújtódom egyet; nagyon kitikkadtam!... Gazduram, egy kis bort is hozzon a sonka, kolbász, kenyér mellé.

Fattyú *(visszaszól)* De bevesz még bennünket a kincslelésbe?

Csuba Az üzlet az üzlet! – bátorítja, kifele hessegetés közben, Csuba, hogy nekiláthasson végre falni egy kicsit.

Gergely *(átjön a helyiség másik végéből, hol a családjával s az előbbi két sikerületlen sárkányhúzáson pórul járt vénekkal tanakodik arról, mi legyen most a teendő)* Ferke öcsém, minden rendben, a kisbíró összegyűjti a faluban a kötelet, az asszonyok fogják egybetoldani. Tán elég hosszú lesz!

Csuba Föltesszük a szekérre, aztán meg sem állunk a sárkány likáig. Jól mondja, főbíró uram!

Gergely Látom, szép summa jött már össze. *(lesne a tarisznyába)*

Csuba Meglehető. *(befogja a félig telt tarisznya száját)* De kendtek még tartoznak! A másik felét nem adták ide.

Gergely Hohó, majd a végén, ha kihúztuk a sárkányt és bezsebeltük a kincset! Addig egy krajcárt se többet.

Csuba Már itt se vagyok.

Gergely Azt próbálja meg!

Csuba Nem azért mondom.

Juci *(be)* Hé, Jenei uram, itt a gatyája! Már meg is száradt. *(mutatja föl)*

Gergely Nem hallja, esküdt uram, a gatyája! Felveheti, aztán akár háztüznézőbe is elmehet.

Jenei Mit ordít, még nem süketültem meg! Segít felhúzni? *(a bíróné rásegíti)* Ejnye, lelkem, csak lennék fiatalabb! *(igazít magán, amikor a menyecske megköti a derekán a gatyamadzagot)*

Hajdú Hogy mondta?!

Gergely Kend csak hallgasson, mindjárt itt lesz Annuskája, azt féltse, ne az én asszonyom! Nem olyan az. *(öleli Juciját)*

Juci De nem ám! *(bújuk ki ura öleléséből)* Hát a kend gatyája? *(megereti a szemét Csuba irányába)*

Gergely Ő megúsza szárazon! Mi futottunk árkon-bokron át, táltos uram meg rátalált a sötétben, sárkánnyal a sarkában is a csapásra.

Csuba *(a leleplezéstől megrettenve)* Mert felkötöttem a hétmérföldes csizmámat.

Juci Úgy könnyű *(s lehajol Csuba csizmájához)*

Gergely Ne fogdossa, hallja! Mindjárt kupán vágom!

Csuba Nekem mondja, főbíró uram, hozzá se nyúltam?! Nem vagyok én afféle kapcabetyár.

Juci Gergely, kendhez nem szóltam! A táltossal van dolgom, érti?

Gergely Nekem nyóc. *(megy át a többihez)*

Juci *(simogatja Csuba lábát)* Jóféle láb, erős, kitartó, ügyes! Ilyen helyes kend a menyecskékkel is?

Csuba Már amelyikkel!

Juci Jaj, lelkem, táltosom, nagyon rám férne egy kendhez hasonló ifjú ember!

Csuba Hát nincs rendben a kendtek szénája?

Juci Még hogy a szénánk, a szalmánk se! Ilyen vén kecskével mit kezdjek? Hozzá adott apám, mert nagyon eladósodott, de hogy mit tett velem?! *(s már Csuba ölébe ül)*

Csuba Teremtő Isten, meglát bennünket az ura, végünk! Mi lesz a kincessel?

Juci Nekem kend lehetne a kincsem. *(ölelné)*

Csuba Meglátnak!

Juci Olyan vakok és süketek ezek most, hogy akár be is bújhatnánk az ágyba.

Csuba *(felugrik)* A dudást nem hitta, gazduram?

Vaklaci *(odasántikál)* Láttam, miben sántikálsz, te rosszcsont! De családban marad, mert már te is a mi kutyánk kölke vagy, csak az arany meglegyen! Dudásért elszalasztottam a vászoncelédet, rögtön itt lesz. Addig is, ha meg nem sértem. *(kupa bort nyújt)* – Igyunk a sárkányvadászatra!

Hajdú Hogy mondta, igyunk? Ez jó ötlet, Isten, Isten! Egészségükre, vitéz urak! *(a többi is odasereglik, kupát ragadnak)*

Jenei A sárkány bőrére! Fenéig. *(isznak)*

Vaklaci Csökmőért csatára! Ennél szebbet képzelni sem lehet.

Hajdú Csak ott ne hagyja a másik lábát is!

Gergely Rá a sárkányra! (*hajtja föl a magáét*)

Hajdú Azt a nótát ismeri-e kegyelmed:

*Ha elmegyek katonának, kurucnak, kurucnak,
Bal ódalra felkötöm a kardomat, kardomat.
Ha osztán a csatába elesék, elesék, elesék,
Piros palásttal takarnak éngemet, éngemet.*

Vaklaci A számból vette ki a szót. De azt nem ismerik sárkányvadász cimborák:

*Megengedjen a magyarság, csak azt kiáltom:
Ídes hazám, mire jutál, csak azt sajnálom!
Nímet lesz mán a vezéred,
De tenéked az nem véred,
Jaj, ki ne szánna!*

Gergely Ne rikassatok, fiaim... Megszakad a szívem!

Hajdú Csak nehogy hanyatt vágja magát, bátyámuram.

Vaklaci Nézzen oda az ember, de nagy legény lett kend, mióta összeszűrte a levet azzal a váradi testáros nőszeméllyel!

Hajdú Befogja a csőrét, mert nem állok jót magamért. (*menne neki*) Eltángálom, tudom Isten...

Gergely Ne, te! Tartogassuk az erőnket a sárkányhúzásra. Az én házamból nem csinálnak kendtek Putri-csárdát!

Csuba Én ezt szeretem a legjobban:

*Megjártam a hadak útját,
Nem tartottam lovam száját!
Nem tartottam lovam száját,
Most siratom magam baját.*

Vaklaci E szép!

Mind

*Harcoltam én a hazáért,
Istenért és szabadságért.
Búval eszem most kenyerem,
Bujdosó lett énbőlőlem.*

Jenei Hallják, ezt hallom!

Hajdú A kincsre!

Imi (*be*) Bíró uraimék, itt a szekér kötel! Indulunk? Mit mondjak a kocsisnak?

Gergely Várjon, erre még inni kell! Inkább sürgesd meg a dudást, fűjja el a nótánkat!

Úgy jobban esik harcba szállni. (*Imi el*) Becsület; píz; ifjasszony. (*mordul magában*)

Csuba Jöhet a dudás, de jöhet a főtt kappan, a sült ruca, a kövér lúd pákászmódra, mert való igaz, jól mondta bíró uram, jól fel kell készülni a sárkányodú megvívására, az utolsó, a döntő ütközetre!

Vaklaci Ahhoz erő kell.

Hajdú (*félhangosan*) Kövér lúd pákászmódra? Tehát nem tömött lúd! Mert akkor

megkérdeztem volna a bírónétól, hogy bírta?

Gergely Rajta, jöhet a dínom-dánom, folyjék a bor! Gyűjtsünk erőt.

Juci Megyek; zabálhatnak, vedelhetnek kendtek kedvükre! *(el, odasúgja Csubának)* Kint megtalál.

Jenei *(énekelni kezd)*

*Haj, Rákóczi, Bercsényi
Régi magyarok vezéri,
Bezerédi!*

Vaklaci Ezt hallgassák! *(s tovább iszik)*

Jenei

*Hová lettek országunknak
Ékes csillagi...*

Csuba Most danolják ki magukat, hallják, mert a Rétben egy pissz ne legyen! Nem úgy, mint éccaka.

Hajdú Láta, Csuba uram, a bíróné letörülte a széket, mielőtt kend ráült?!

Vaklaci Foglalkozzék mással, ne a bíró urat piszkálja, amikor a falu dolga miatt fő a feje!

Gergely Mondtam már, emberek, most gondolják meg! Ferke ecsém világosan elmagyarázta: csak az jöhet a Rétbe, akinek tiszta a lelkiismerete! Tiszta a keze, a szíve, a múltja, másképp megint csúful járunk!

Juci *(be, több fattyúval, velük a kispíró)* Nézzenek oda, ők lesznek azok a húzó legények?

Antoanette *(be)*. Micsoda cemende! Huh, itt vagyok.

Imi Emberek, megfogják a kötelet, rákötik a sárkány lábára. *(köti a kötélvéget a főbíró széke lábára; mutatja a fattyaknak, hogy s mint)* Aztán adj neki! *(a rántásra a főbíró félig leesik a székről)*

Gergely Ki ne rántsa, mert hókon nyomom! *(s akkorát csap az asztalra, hogy az majd beszakad, fogja a kezét)*

Imi Bocsanat, próbálom a húzó fiúkkal!

Juci Egyet, hármat itt hagynak nekem.

Hajdú Az nem megy, akkor nem lesz sárkányaprítás!

Juci Adok én kendteknek: hékás, kend, jöjjék. Hallom, jó húzó, emelje föl a húsosfazekat! *(keze kiadós tomporán, s kihúzza magával az egyik fattyút a pitvarba)*

Vaklaci Akkor: rá! Reá! Adunk a piszkos állatnak! Írmagja ne maradjon. Igyunk a győzelemre! *(isznak)*

Gergely Hol a dudás? Akkor most azt a nótát... *(fogja fájós kezét)*

Antoanette Engem észre sem vesznek? Hajdúkám, már meg se lát?! *(nyakába borul, a többinek:)* Húzunk, vagy nem húzunk? Mit teketóriáznak annyit? *(Hajdú már-már kiszabadul karjai közül, a vének kihúzzák magukat)*

Jenei Beh gyönyörű pár! Persze, amikor még ilyen fiatal az ember... *(nyerít)*

Imi Hallja, ez nem hang, firhang!

Gergely Honnan ismeri kend ezt a nőszemélyt? Mintha valahol már láttam volna. Mutasd magad, lelkem. *(paskolná ép kezével Antoanettet a hátulján, de valamiért visszakozik)*

Hajdú A legutóbbi deresre vonáskor, kódis-pálcázáskor akadtam vele össze, emlékszik, Gergely bátyám, amikor...

Gergely Ne is említse, már hogy ne ismerném fel! Remélem, tisztességes a szándéka ezzel a szegény teremtéssel?!

Antoanette Szegény?!... Szegény, hallja, a mindjárt megmondom kicsodának a micsodája! „Szegény” a kend felesége, amikor homokos lesz a kerezsi feredőben a sejhaja és nem tud vele mit kezdeni, mert a tehetetlen ura egy pillanatra sem hagyja magára!

Hajdú Lelkem, Annuskám, hadd jelentsem be a nemes Tanácsnak: másfél év özvegység után újraraházasodom!

Antoanette „Annuska”, ez nem is rossz. *(folytatja, ahol abbahagyta a puszilózást Antoanette, majd észbe kap)* Hogy mondtad?! Jól mondtad.

Vaklaci Erre inni kék!

Gergely Tartsa meg az Isten a kentek szokását, de most inkább azt tárgyaljuk meg, hogyan húzzuk ki azt a bitangot a likából!

Antoanette De csiklandóságokat tetszik mondani! *(csiklandozza meg a saját hónalját)* Mert ha az egyszer oda beverekszi magát...

Szín: Rét

Csuba Most jön a harmadik, most jön a harmadik. *(dörzsöli a tenyerit)*

Béla *(be, két kaszával: az egyikbe kapaszkodik, a másikkal jár, mert hozzákötötte a törött bal lábát)* A harmadik? Nem a második? *(szétnéz)* E lenne az? Márminthogy a sárkány likja helye.

Csuba Kend meg kicsoda? Mit keres itt, ahol a madár se jár, legfeljebb a húzó csapat? *(megérkeznek a húzók kapával, kaszával, horoggal, csáklyával, fejszével, fokossal, husággal, sarlóval, rozsdás karddal felfegyverkezve)*

Imi Isten hozta, Béla bácsi, meggyógyult, meggyógyult? Hiába, a hivatal az hivatal! És e lesz a hivatalos húzás, törvénybíró uram! Fattyak, a szekeret hagyjátok ott, dögöljenek az ökrök, ha már belefeküdtek a pocsolyába, kapaszkodhatnak, amikor ki kell húzni az aranykincset! Szedjétek le a kötelet és húzzátok ide! A sárkány innen már csak egy pökés. Huk.

Gergely *(a karja felkötve)* Az előkészítés vezérének kinevezem a kisbírót. Imikém, intézkedjék, de katonásan!

Imi Megy ez, mint a karikacsapás! Fattyak, hol az a kötél, huk-huk.

Béla Hogy mondtá, kedves öcsém?

Hang Huk.

Vaklaci Csak nem megint a réti boszorkány?

Gergely Nekem itt ne hukkoljon! Még egy ilyen csuklás és a sárkány idő előtt felébred. Vaklaci, vegye át tőle a vezérletet. Ezzel sokra nem megyünk.

Vaklaci *(összerezzen, magában morog)* Megállj, ezt még megkeserülöd! Mióta tegezzük mi egymást? Tán együtt legeltettük öregapánk disznait?

Gergely Hogy mondtá?!

Imi De főbíró uram, huk.

Gergely Álljék oda az öreg fűz alá, bújják az odvába és ki ne gyűjrik onnan, míg a sárkányt fel nem daraboljuk! *(a kisbíró bemászik az odúba)* Szőlőbíró uram.

Vaklaci Előbb az alarm, aztán az attack.

Jenei Már attack neki? Kinek, mert én még nem látom a sárkányt! Vagy csak huncutkodnak velem, emberek?

Hangok Hukk. Hu-uk. Hu-Hukk.

Kádár Hajdú uram hol van? El ne vesszen ebben az ingoványban.

Gergely Nem olyan fattyú az! *(jár kézről kézre a papramorgó)*

Tanácsbéli Igyál!

Más tanácsbéli Hadd el, nem lelem meg a likat!

Tanácsbéli A te korodban csoda lenne.

Gergely Bíró uram, fűjja meg a túlköt.

Csuba Még csak az hiányzik! Madarat durrogtatással fognának. Gyorsabban, csendesebben,

lassabban, úgy, ide, még, jó. *(bejöttek a fattyak a kötéllel, őket igazítja)* Hány rőf hosszú?

Vaklaci Száz meglehet, úgy vélem!

Gergely Ne véljen kend semmit, hajtsa végre Ferke öcsénk parancsait.

Csuba Kérek egy markos legényt!

Imi *(odúból)* Kisfiam, gyere! Most vagy soha. *(s előáll egy hatalmas szál legény)*

Fattyú Éngem híttak?

Csuba Mi most bemegyünk a sűrűbe a sárkányhoz, kentek meg se pissenjenek! A kötelet rátesszük a jószágra, a lábára, a fülére vagy a farkára, netán a derekára, amit elérünk, aztán húzzad!

Vaklaci Kiáltsanak, ha lehet!

Csuba Rikótson a halál, meg ne mukkanjanak! Elijesztik a vadat, aztán fuccs. Na, jere, koma. *(eltűnnek a kötélvéggel a rét setétjében)*

Vaklaci *(felkapja az acéltükröt, melyet Csuba kiejtett a pendelye alól)* Na nézzük, hol van az a híres kincs! *(nézi)* Sehol semmi.

Jenei Mutassa! *(lendületével kiveri Vaklaci kezéből a kincskereső tükröcskét, a levegőben elkapja)* Még tönkreteszed, szerencsétlen. *(keres valamit a tükörben, nem látja)* Mintha derengene valami.

Gergely Hadd lám!

Jenei Tisztán látom!

Gergely Én semmit.

Vaklaci Vak tükör ez, hallják! Csalafinta alak ez a táltos; bezzeg ő látja benne a kincset. Hiába, ahhoz kell tudomány.

Gergely Azt lát ez, amit akar.

Jenei Tegyük le, mert Csuba kománk megorrol. *(visszateszi a pázsitra)*

Gergely *(a húzásra készülő fattyaknak)* Mit báméskodnak, fiúk?! Mi itt szépen a vízparton leülünk, kentek meg, ahogy kijön a táltos, nekifekszenek! Amilyen erős fattyak, kirántják elsőre. *(letelepszik a gyepre, a tanács köré ül)* A mieink!

Hajdú *(be)* Majdnem eltévedtem! A menyasszonyom tartott vissza.

Gergely A legjobbkor bíró uram, rögtön húzzuk a sárkányt!

Hajdú *(halkan)* Csak meg ne jöjjön addig Annuska.

Csuba *(be a fattyúval)* E megvóna. Kötélre, legények! Zaj nélkül, pszt! Eléggé fújja a kását a koma, de jobb az óvatosság. Ezt kapd el, ne a gyiloklesőt!

Gergely Kis Imi *(odainti)*, milyen vót? Valóban pikkelyes a teste az állatnak?

Fattyú Ahogy körülkötöttem, afféle! Olyan körül vót.

Béla *(nem tud leülni, a két kaszával végig áll)* Halálra ijeszt; nem volt nekem elég a ló, most még a sárkány is?! Ej, asszony, ha rád hallgat az ember.

Vaklaci Most látom kendet, jobban is világíthatna a Hold! Úgy néz ki törvénybíró uram, mint egy harci szekér.

Hajdú *(kacag)* Majd vesse be, ha elérkezik az ideje! Haha.

Csuba Csitt! Mi húzzuk, addig hasaljanak le, nehogy elvigye kenteket a huzat!

Vaklaci Akkor most én is toljam, vagy üljek kentek közé?

Gergely Kendnek a gyűlésben a helye! A vezérletet most már átadhatja a mester úrnak. *(Csuba maga mögé néz, majd észbe kap)*

Vaklaci Akkor, fiúk, fogjuk meg és húzzátok. *(leheveredik a többi közé)*

Kádár Húzzák tízen, lesik tizenketten!

Gergely Kend mindig ellenkezik; de ha most megfogjuk az Isten lábát, kend is kifogja!

Imi Halljuk! Hukk.

Vaklaci Nem fogja be?! Sokat evett, keveset ivott. *(lopva meghúzza)*

Gergely Dufla bért kap, ha nem árulkodik... Menjen kend, itassa meg, ne! *(átadja a*

csikóbőröst a szőlőbírónak) Tegye már le a kálvinista keresztet! (inti meg Hajdút, aki még mindig azt szorongatja)

Csuba Akkor most, mindent bele! *(a húzó fattyak nekiveselkednek)*

Gergely Ez az! Megfogjuk a pénz anyját!

Kádár Apját.

Csuba Még egyszer! Most rántsunk egyet.

Gergely Anyját, mert, hallja, csak az bír pízti fialni!

Vaklaci *(a jegyzőnek) Látja, ennek nem jár túl az eszén! (rémes hang üti meg a fülüket) Mi ez? (a tanács lelapul, a szélbe állított kanta dermesztő hangja)*

Hajdú Hallják, ennek, még hogy sárkányvér, embervér lesz a vége.

Jenei Csak egy kis bor íze legyen a sárkányvérnek!

Gergely Azt mondják, a hüvöst szereti, mert amúgy is forró a vére, megfőne benne a tojás. És éjszaka bög.

Vaklaci Ez az lehet! Többször hallottam már.

Gergely Anyámat kérdeztem ki az éccaka, csak a táltosnak van hatalma felette.

Hajdú Az én öreganyám azt mesélte: a sárkány meg a szegény ember a durroztatásban versenyez egymással. Egyszer a sárkány akkorát durrant, hogy szülője ágyastól a földre zuhan.

Csuba Elég volt a lustálkodásból, nemzetes uraim, befogom kenteket is az istrángba! Jöjjenek, de hamar, mert a sárkány egyre vadul! *(a húzó fattyak kezéből szinte kiveri a sárkány a kötelet; odamennék a vénnek; visít a sárkány a likas kannából)* Kapja el...

Jenei Csak nehogy megártson! *(beáll Jenei, fogja a másik fél kezével a sérvét)*

Csuba Húzzák, a mindenét! Kend is, ne csak tegye, bíró uram! Azért a vastagja ne jöjjék ki; húzd.

Vaklaci Nem megy.

Csuba Pihenjünk egy kicsit, gyűjtsenek kentek erőt! Mert ez túlon túl erős fenevad. *(megpihennének, ám észreveszik, hogy valami világít a magosban)*

Vaklaci Nézzék, a sárkány szeme! Szeme világa. *(majd hanyatt esnek az ijedségtől)*

Kádár Mint a töklámpás! Kivágták a tök szemét, száját, üres hasába mécszet tettek...

Hajdú Nehogy, nótárius uram, igenis a sárkány szeme! Ennek már a fele sem tréfa! Milyen mérgesen hunyorog...

Gergely Most kéne elkapni! Kötélre, fattyak. *(s nekiállnak húzni)*

Csuba No, már közelít! Még egy kicsit, hó...

Imi Azt nézzék, már okádja a tüzet! *(a sárkány felett, fa magasában a vászonfazékból zsarátot szikráztat a feltámadó szél)*

Csuba Most kapjuk el! Húzzák, könyörgöm, húzzák! *(rázendít a legutóbbi húzásból ismerős tülök, újabb sárkányszem kap lángra)* Miska, ezt összekeverted... Haragszik a rángatásért! Húzd.

Vaklaci Jön ez, a kutya teremtetét, de nagyon ellenére van, hogy kijöjjön. *(törli arcáról a verítéket)*

Hajdú Nem csudálom!

Csuba Még egyszer, kötélre, fiúk! *(a fára kitett kanta egyre kísértetiesebben szól, még jobban okádja a tüzet a sárkány, s mintha lassan mind a hét fejének a szemei helyén pislogna a töklámpás)*

Gergely Kitartás, meglesz, jön a sárkány! *(köp a markába)* Érzem a fogásáról... Ne sajnálja a tenyerét, Matyi, vesse meg a sarkát, Béla, legények, a sárkányra! Most mutassák meg, mekkora húzók! *(Béla, tisztos távolból a hóna alatti két kasza felett mutatja a kezével, mennyire szorítja a semmit)*

Vaklaci *(a falu felől duda szólal meg, s még valami hang erősödik)* Hallják, ez már több a soknál.

Imi Bekerítettek bennünket! A falut már kardélre hányták, most mi jövünk. *(kimászik a fából, kerekét old, fia utána)*

Gergely Egy tapodtat se! Az csak a sárkány anyja lehet, jön megvédeni a fattyát!

Hajdú Épp ez az, ettől tartottam. *(indulna)*

Csuba *(félhangosan)* Ha ez a dudaszó is tőled származik, Miska, kiálltad a táltos-próbát.

Béla Mit álltunk ki?

Jenei Mért nem húzzuk, még a végén elszelel! *(Miska újabb vad hangokat hallat a fáról)*

Gergely Hallják, ez már durrant is! A szele meglebegetteti a sárkány szeme fényét.

Béla A bika is készül.

Csuba Fújja a mérgét azokra, kiknek valaha is titkos ügyük volt más asszonyával. Ejnye, ha kiugrik, agyarára szedi ezeket!

Gergely Ezt meg hogy érti, komám? Még hogy menjünk haza a kincs nélkül?! Nem ebben állapodtunk meg!

Hang Anyám.

Csuba Baj van, bíró uram! Nagy gondot okoznak nekem kegyelmetek. Meggondolatlanul válogatták össze a húzókat. Mérgező a sárkány! Azokra feni a fogát, akik más feleségét szeretik, vagy valaha szerették. Féltő, hogy már húzás nélkül is előjön, egy ugrás neki idáig. Agyarára szedi mind, akinek vaj van a fején és szőröstül-bőröstül felfalja!

Hajdú Én megmondtam, hogy baj lesz ebből.

Gergely A teremfáját! Ami igaz, igaz, ezt mondta anyám is, de nem akartam neki elhinni.

Csuba Aki lúdas, fusson, aki jámbor, húzzon! *(odaáll a kötélhez)*

Gergely *(nyaka köré keríti a subáját)* Ha így áll a dolog, ki-ki gondolja meg. Én nyargalva mutatom az utat azoknak, akik víg órájukért nyomorultul pusztulni nem akarnak! *(elcsattog)*

Vaklaci Utána! *(elfut, vele a többi, egyedül Jenei marad)*

Csuba Kend nem hallja? *(ordít Jenei fülébe)* Akinek nőtlen korában köze volt más asszonyával, távozzék innen, mert a sárkány azonnal széjjelszaggatja!

Jenei Nem vélekszem. *(s csak fogja a kötelet)*

Csuba A bíró elpucolt az arannyal, igyekezzék, még eléri!

Jenei Jól saccoltam, hogy e lesz a nóta vége! Megint túljártak az eszünkön... Na, majd én fülön csípem! *(elotyog)*

Bujtár *(esik be kisvártatva, nevezhetnék gyötri; a töklámpás-sárkányszemek pislantanak még egyet, a serpenyőbeli sárkánytüze percen kettőt, a kanta lika be nem fogná a száját; a rétbeli pázsiton két magára maradt, gyöbbe döfött kasza; az előbbi zaj helyett mintha új támadna; Csuba a hóna alá kapná ezt a két gazdátlan mezei szerszámot)* Elhúzták a bőrüket?

Csuba Utánuk megyek, addig hányd karikába a kötelet! *(hangok, dudaszó)* Hát nem te voltál amarról is? Ajaj, ott jön a fübe lőtt menyecske.

Antoanette *(be, vele Dudás, búrdudáján játszik, fújtatva Juci, Csaplár, s még több személy)* Nem késtünk le semmiről? Hol az arany?! Csak nem lépett meg vele az a vén kecske?

Juci Vén kecske? Ezt kire mondd, te mindjárt megmondom, miféle?!

Antoanette Az uradra. *(a kíséret fogja le; némi csíhi-puhi, pofon, bokán rúgás, hajtépés, stb.)*

Csuba Tyűh, e volt a felmentő sereg? Arra, arra szaladnak, utánuk!

Antoanette *(a kaszát kikapja a táltos kezéből, aló, mars; a dudás újfent rázendít; a kis sereg visszafelé iparkodik)* Kapnak a pofájukra. *(el)*

Csuba A sárkány, a sárkány! Jön a sárkány, jön a sárkány! *(utánuk; Ferke majdnem ugyanarra)*

Szín: Putri-csárda

Csuba Utánuk siettem, a helység házának az udvarán kaptam őket. Merő latyak, csurom víz volt valamennyi, és remegtek, mint a nyárfalevél. Jól rájuk ijesztettünk. „Bitangok, ezt akartátok?!”, dörrentem rájuk Vigyázattal legyünk, mondtam, megtörténhet, bár ne úgy lenne, hogy a dühödt sárkány még ezen az éccakán beront a faluba és éles körmével, hegyes fogával kimetszi kenteket, akár a juhász a kosnak valót! De azért sose rettegjenek, ugrasztottam őket, ne féljenek, amíg engem látnak! Megőrzöm én kenteket! Itt a bitangistálló a helységház mellett, oda bemenjenek, én meg a küszöbre fekszem. Ahogy világosodik, kimegyek a rétre, lecsillapítom a háborgót.

Deák A tökfilkók, elhitték?

Csuba Nekem, ezek, hallod, mindent!... A húzó személyek szót fogadtak, a jászolfára körömrugóra telepedtek, mint kakasok az üllőre! Rákattintottam a tenyérszi lakatot az ajtóra és addig üldögéltem a küszöbön, míg a kulacsból ki nem szoptam a bort. A kulacsot, félig volt már csak, a község ház kerítésére akasztva leltem, a sárkányfogásra való nagy kifelé igyekezetben hagyhatta ott az egyik tanácsbéli. Akkor az üres csikóbőröst a kilincsre akasztottam és búcsút vettem a kapufélfától.

Deák Tőlük el sem búcsúztál? *(jegyzetel)*

Csuba Odapöktem a bitangistálló falára: „Engem akkor látol, mikor kivirágozol!” Értenek ebből is.

Deák Így már egészen más. *(ír tovább)* És hogy szabadultak az urak?

Csuba Miskától tudom, az meg Erzsikéjétől: bent kuksolt a kovács is, másnap ért oda a Komádiból hívott mester, aki leszerelte a ménkü nagy lakatot. Addigra rájöttek a csúfos valóságra; mérjükben megfogadták, hogy elfutásuk igazi okát titokban tartják. De az egyik legényt addig faggatta valamelyik ügyes menyecske, míg minden kiderült. Kerekedett erre lármás családi perpatvar itt is, ott is!

Csaplárné *(be, hozza az újabb kancsó bort)* Kari volt, Ilusnál. Gazduramék azóta nagyon csendben vannak!

Deák Nem csudálom, hogy így megcsendesedtek. Hallod, olyan istóriás éneket faragok én ebből!

Csuba Halljam.

Deák Csak a címét árulom el: „Dracon Csökmensiensis” *(tesz el tollat, kalamárist, papirozt)*

Csuba Mi lenne, ha úgy írnád, hogy az egyszerű ember is értse?

Deák Csak a címe van deákul, a vers magyar! De még nincs ki. Ha elkészül, neked olvasom fel elsőnek!

Csuba Kár, hogy nem csubaúl írod, de azért isten éltesse! *(koccintja kupáját cimborájához; volt, nincs kupa bor)*

Deák Valami újabb cselvetésre nem készülsz? Hátha belefér az istóriába.

Csuba Persze, hogy persze, Váradra! Azt mondják, tele a város gazdag vénemberrel.

Deák Azokat is kicsalod a kert végibe kincset ásni? Nehéz lesz *(elékapja a szerszámokat a tarisznyából)*

Csuba Minek nézel? Ezúttal orvos leszek, orvosdoktor!

Deák *(veszett jegyzetelésbe fog)* Nem rossz! Kizsebeled őket arra hivatkozva, hogy mindenféle patikaszerre kell a forint.

Csuba Valahogy úgy... Kend ne hallgatózzék! *(szól a csárda asszonyára, aki durcásan áll a kármentő fa rácsozata mögé)*

Deák Erről jut eszembe, itt mennyit vágtaal zsebre? Százat, másfélszázat?

Csuba Jó másfél ezret! Pontosan ezerhatszáznegyvenhárom forint és három karajcár került a tarisznyámba; persze társultak a szomszéd falvak is.

Deák Maradt valami, vagy már mind eldorbézoltad?

Csuba Békésen Rozi házat vett, persze nem túl gangosat, hogy ne legyen feltűnő; a többi valóban szőrén-szálán eltűnt. Valami kicsit félretettem.

Deák Sosem hittem volna, hogy így megemberesedj; milyen bamba Körös-parti fattyú voltál...

Csuba Hagytam volna, hogy éhen vesszen a családom? Olyannak ismersz? *(isznak, tölt)*

Deák A feleségedről mindig elfeledkezem! Mikor mutatod meg nekem is, csak nem rejtegeted előlem?

Csuba Ha úgy tennék is, jól tenném.

Deák De azzal a Váráddal baj van. Várad eléggé katolikus fészek, kend meg sült református! Ott nem lopja be ilyen könnyen magát az emberek szívébe.

Csuba Akad ott is kálvinista.

Deák Nem akarod a Kálvin-hitűeket kifosztani?!

Csuba Igazad van! Csak az a bibi, hogy nem ismerem a pópista Bibliát.

Deák Majd én eligazítalak.

Csuba Ha kell, áttérek a hitükre.

Bujtár *(be)* Adj' Isten!

Csuba *(felpattan, megölelik egymást)* Végre megkerültél.

Csaplárné *(csettint az ujjával)* Még egy „Csuba”. Hallják, amióta kentek meghúzták a vénekkel a sárkányt, a szeghalmiak azzal fogadják a mieinket: „Megjöttek a csökmei csubák!” Ezek se maradnak adósak: „Kihúztuk a sárkányt, ti pedig meghágtátok!”.

Alispán *(be a legényeivel, utánuk Csaplár)* Kend az a híres táltos? A szeme is rosszul áll, azonnal ráismerek.

Deák A táltos rend rendes tagja .

Alispán Kendnek nem osztottam lapot.

Csuba Táltos hogy vónék, Csuba Ferenc a becsületes nevem. *(állna fel, ha tudna a bortól)*

Alispán Én meg az alispán vagyok.

Csuba Azt bárki mondhatja.

Csaplárné Ha ezt Hajdú uram látná. *(kárörömében összecsapja tárgyával teli tenyerét)*

Alispán Fogmegek, fogják meg és vigyék! *(emberei vasra verni igyekeznek Csubát, de nem megy, mert kezét-lábát szétveti s úgy megmerevíti, hogy nem, olyan nincs)* Mit ügyetlenkedtek? *(a fogmegek birkóznak a görcsbe merevedő kezét-lábát szétvető Csubával)* Hát kend, csak nem ennek az imposztornak a tettes társa?! *(veszi pártfogásba a pucolni készülő Bujtárt)*

Bujtár Most látom először!

Alispán Akkor szerencsés ember, mert a „táltos” 3 és fél vármegyében 11 helységnek 132 pálcával tartozik! Meg még ez a legújabb szélhámossága. Most az egyszer nem ússza meg: irány a megyeháza!

Csuba *(akit nem tudnak legyűzni)* Akkor Váradon.

Alispán Ezt kinek mondja?! Értem, Váradra! *(nyugodna meg, majd észbe kap)* – Hát ti meg mi a fészkes fenét csináltok?! A főkolompos még mindig szabad?! Vasra vele, mert ti is megkapjátok a magatokét.

Antoanette *(be)* Jöttem a betyárbútorért! Mindjárt itt lesz értem a másodbíró.

Csaplárné Még hogy a bíró, itt az alispán! *(a Csuba talpát megcsiklandó Antoanette-nek)* Megjött a „völegénye”, akit a minap emlegetett!

Alispán Ki ez a nébber? Nincs köze Csuba Ferenc vádlotthoz? Csak nem ő a „réti boszorkány”, aki mindenben segítette ezt a széltolót?

Csaplárné Szóval a „völegénye” volt az alispán úr, nem is ismeri! Testáros volt Várad uccáin. Jó firma, nem mondom. Megérdemli az a vén lóköető, volt falu bikája Hajdú uram!

Alispán Csend, most én beszélek! Kend kiféle.

Antoanette Kiss Anna vagyok, innen a szomszédból, Hajdú Károly helybéli másodbíró menyasszonya.

Alispán És ezt a csavargót sosem látta?

Antoanette Esküszöm az élő Istenre, sose!

Alispán Akkor mehet *(fogja meg, mintegy búcsúzóul, Antoanette ruhájának a redői mögül kibukó mejjét)*

Antoanette *(pucolna, észreveszi az asztalon hagyott acéltükröt, halmai közé rejti; magának súgja)* Hajdú urammal újra kezdem a kutatást, miénk lesz a kincs!

Csaplárné *(férje-urához)* Kend is adott pénzt ennek a zshiványnak, nem csak én?! *(Csaplár távozna)*

Alispán Állj, kend tanú, velem jön! *(az odasüندörgő Antoanette testhalmai közé rejtett acéltükröt észrevéve)* Megvan a kincs! *(Csaplárt elereszti, benyúl érte)*

Antoanette Juj, disznó. *(üt Alispán kezire, aki elvész testi és ruházati redőiben)*

Fogdmeg A nem jóját! *(odahagyva a széthányt keze-lába miatt merevgörcsbe kerülő Csubát, közelébb merészkedik, vele tart a megyei fogdmegek ifjú csapata)*

Csuba *(eszmél, hullamerevségéből enged, kancsalsága múlik, a szemét ismét forgatni kezdi, igazítva egyet magán)* Hipp és hopp, ott legyenek, ahol akarok. *(a halk fohász után, emezeknek fityiszt mutatva, észrevétlen elsomfordál)*

Antoanette *(teszi, mennyire ellenére van a támadás, az elsompolygó Csubát látva)* Takarodjék, Alispán uram, mert szólok Hajdú Károlynak! Ad az kendnek, ha véletlen ránk találja nyitna a csárdaajtót. *(lerázza magáról Alispánt, a megyei csapat visszatérne a rabbá teendő Csubához a vasalást folytatni)*

Fogdmeg Csuba, hol a táltos? *(Alispán menne Antoanette-hez további kincskeresésre)* Alispán uram, Csuba Ferke köddé vált!

Alispán Köddé, jó hogy nem kinccsé. *(igyekezne Antoanette-hez férközni, amikor fölfedezi a táltos hült helyét)* Utána, a betyárját! *(ki, véle a teljes vármegyei avantgárda)*

Csaplárné *(urát tuszkolva)* Már éppen azt akartam kendnek mondani, tagadjon le mindent! Erre ez a csoda, a táltos nem megugrik?! Járj szerencsével, Ferke! Gyorsan, mielőtt visszajönnének; úgy elrejttem, hogy hét vármegye nem leli meg. *(a csárda titkos pinceajtóját kinyitva iramodnak meg, közben)* Szénakazalba bújtatom; visszajövök, jobb helyet találok kendnek, addig ne moccanjon!

Antoanette *(magára maradvá nekiül bort vedelni, az asztalon maradt kancsókat szabadítja meg tartalmuktól)* „Csoda”, jó hogy itt voltam! Nélkülem sokra mentek volna... Ezt a kicsit megiszom, aztán utána nézek a völegényemnek *(igazít viharvert toalettjén)* Jaj, a tojlettem.

Szín: mint előbb

Bujtár A nem jóját, Csubát azóta sem találom. *(áll föl, hogy távozzék)*

Deák Nem tartasz velünk, Miska? Ferke azzal búcsúzott tőlem, hogy újra kezdi.

Bujtár Az ember nem bújhat ki a gatyájából! Maradok; eleget kujtorogtam a Sárrét szigetein, úttalan útjain. *(föl guba, süveg kézbe)*

Deák Lány lehet a dologban! De ha neked ő kell. Nélküled kopasztjuk meg a váradiakat.

Bujtár Vár a kicsi falum, Isten álgya. *(el)*

Deák A kicsi faluja... *(fülel, a kisbíró hangja)* Faluja... Erzsikéje! *(visszaül a csárdaasztalhoz, helyet csinál s tarisznyájából elévarázsolja az írószerszámokat)*

Imi *(hangja hallatszik be a faluból)* Lakosainknak jó akarattal tudtukra adjuk, hogy helységünkben is megforduló s magát táltosnak, valamint sárkányokkal társalkodónak mondó Csuba Ferenc szavára ne hajtsanak, véle ne ögylegjenek, szállásra be ne fogadják, mert kinek miatta kára esik, magát okolja, senkin sem kereskedhet!

Deák (a közhírré tétel közben somolyog, majd olvassa, mit írt eddig)

*Szól Csuba: megkötözöm a nagy fene bestia sárkányt,
Mely tett itt sok kárt és száján nagy tüzet hányt.
Kincskereső hívek, kapjunk no kötélre, legények,
A sárkányt húzzuk, ne legyünk jobbára szegények.
Húznánk, mégse jó, kötelünket rántja de vissza,
Hallják, miként bőg már, vérünket még ma megissza!
Húzzátok! Nem jön? Jön már, de felette haragszik,
A kötelen lévő tisztátalanokra haragszik!
Mert ki sokat vétett, meg rontván más feleségét,
Azt széjjeltépvén úgy bényeli mint eleségét!*

Deák (koccint magával, iszik egyet, folytatja)

*Mond vala Nagy Gergely: „Törvényt teszek a szaladásra;
Elhagyom a kötelet, nincs kedvem az ittmaradásra.”
Mond vala, „Kik tudjuk tetteinket, utána be fussunk,
Hogy ránk esmérven gyilkos agyarára ne jussunk!”
Szól Csuba húzókhöz: „Hát kentek, mind haza mégyen?
Vetni magát szaporán szaladóba, mennyire szégyen!”*

Deák (leteszi a versezetet) Ha ezt Csokonai Miska meghallja! (nevet egy jóízűt, s kalamárist, lúdpennát, papirost tarisznyába téve, szeredást a hátára vetne fütyörészve föláll, hogy meginduljon másfelé, ki a csárdából) Hol a sárkány, hol a sárkány!... Hallod, az kéne! Meg Csuba Csökmön. (el)

(VASFIRHANG.)

V. Medgyesi Égh

Ég a megyesi öreglik

Azaz a lég.

– Ég a Lég!

...szesz.

Gáz.

– Légszesz van!

Gáz.

Amúgy a Berekházához kapcsolt falu berekházi első embere (asszony létére) úgy gondolja:

– Itt otthon érezné magát az utolsó magyar hadifogoly, aki 56 év után jöhetett haza Oroszországból!

Pedig a századelőn Meggyesen gázláng tette világosabbá az éjjeleket: nem mint most a légszeszkitörés a faluszéli tarlón, nem; gázlámpa! Gázipilács.

A Berekházához csatolt Meggyes berekházi polgármestere, Kondás Julianna jellemzi ily módon a 182 (+5) lelkes kicsi külsőszolnoki falut, Meggyest.

Meggyes a középkorban – Medgyes, Meggyeshát néven – templomos hely Külső-Szolnok megyénkben (a még ősbib – avar? mindenestre minden, csak nem ördög hányta – Ördögsánc alatt): a 15 éves háborúban végzett vele az egyik (valódi) ördögjárás.

– 182 állandó lakója van, 5 most jelentkezik át Meggyesre.

A falucskában huszonkét gyermek él; a községi diákbusz hét általános iskolást és hat óvodást szállít mindennap a berekházi néptanodába.

Kr. u. a 2005. esztendő Szent György hava 3. napjától ég Meggyes utolsó házától úgy négyszáz méterre a Helybéli Olajkár Bt. itteni 2. számú gázkútja. (Hogyne, Olajkár Matyiról, a tulajdonosról nevezte el a tulaj.)

A faluba az olajosok által készített út visz. A társasgépkocsi – még úgy, ahogy – be tud menni, a kiskocsik is eltérülnek-fordulnak e tomboló tavaszban sivatagszéli falusi hangulatot keltő település utcának nevezett széles ösvényein, de ha beáll a sár, s különben is: mentő beljebb egy tapodtat sem! Úgy ráz (rángat, dönget, üt, ver, hasogat) a Hunyady utcájuk könnyű – buckáról buckára követő – pora után a Réthy kúria előtti főterecske ligete körül fölszántott, útjavításra kiásott, kohósalakkal felhintett Hold-béli anyaföldje, hogy aki egyszer erre téved...

– Érdről költöztem ide, hogy itt egy nyugdíjasnak csak könnyebb az élet! Nyugalom, csönd... Érdén éjjel-nappal a repülőzúgás! Amikor meghallottam, nem akartam hinni a fülemnek.

Megkapta Meggyesen is.

– Eléggé eltörődtem.

Nem aki idevetődik; aki itt ragadt.

– 1950-ben hatszáznyolcvanegy ember élt Meggyesen.

Hogyne.

Akkor ütött be a kolhoz; arra föl.

Ki merre látott.

Saját téeszük is volt, a Thököly. Csak beolvasztották a Szederibe, emiatt kellett porre menniük velük, mert nem adjak! Csak létszámarányosan!

Bevitették velük a községközpontba a helyi mezőgazdasági termelőségkezelővel a földjüket, és hogy '90 után elszakadtak a hevesi Tiszaszederedtől, a jóval közelebb, csak két mérföldre lévő s szintén külső-szolnoki Berekházához álltak, nem és nem! Csak ahányan vannak, ahhoz képest.

Előbb kifosztják, azután a képibe vágják: Hiszen néked semmid sincsen!

– Majd a független magyar bíróság eldönti!

Az, amelyik nem találta háborús bűnösnek azokat, akik fegyvert fogtak a saját népükre s jócskán bele is puffogtattak abba; az dönti el, jogos-e a MINDENT VISSZA! A RABLOTT HOLMI VISSZAJÁR! – a föld pláne! –, amelyik elhiszi azt a rablómesét, hogy a betörő őkegyelme nem tudta, hogy rossz helyen kutakodik (a gyilkosnak, hogy ő csak megemelte a bicskáját, amaz – a szerencsétlenje – nem beleszaladt?!)..

– Elhitették velünk, hogy a benzinvonat elrablói nem tudták, mit cselekedtek!

Megkapják.

Mint Kádár a magáét.

Amit megérdemelt volna.

Akár a tiszakécskei gyilkosok.

– Kitelepítés?! Ki mer ilyesmiről beszélni! Szó sines róla, ne keltsenek pánikot!

Utca Meggyesen? Agyonhajszolt, tönkrekínzott-taposott dűlőút.

– Az udvarházat az 1880-as években építette a Réthy család.

Rokonságban voltak azokkal a labancokkal, akik Rákóczi után itt mindent megkaptak. Akkor telepítettek ide az embereket.

Az eléggé rossz állapotban lévő megyesi kúria előtti jókora teret a birtokot kiszolgáló parasztemberek, cselédek otthonai szegélyezték; tudták jó uraimék, mitől döglük a légy.

Hunyady utca, Liget-sor, Augusztus 20. utca, Thököly Imre út, Vöröskatona utca, Dobó István utcája, a főterecske (kastély-elő-ligetecske) meg – mi más lehetne, nyilván miután kifosztották negyvennégyben a szovjet tovarisok közreműködésével és útmutatása nyomán a lenini mintára a Réthy-féle úri lakot – Szegedinác Péro tere.

Szegény Péro; szegény nép.

Ma a százharminc házban 187-en; sok porta üres, nem egy épület összedűlőben.

– Gondolom, nem őket, hanem a maga hasznát félti a gáztársaság.

A kúria legutóbb – a minapában véget ért tatárjárás végén – orvosi rendelőként, tanácsai és polgármesteri kirendeltségként, közösségi házként szolgált.

– Ötvenszemélyes gyermekmenhely lesz a kastélyból; utat építünk, bevezetjük a faluba a vizet, meg a gázt. Meggyes a gáz- és olajmezőn ül, de eddig a tiszaszederieknek nem futotta a Holajkár által nekik fizetett iparüzési adóból, hogy beköltessék a megyesi házakba a földgázt!

Ezt a fránya, olyan csúnyán lobogni is képes légszeszt!

– Mostantól statárium! – rendelkezik a főkútfűrók főnöke, a komprádor elit mintapéldánya a Helybéli Olajkár Betéti Társulattól.

Egymaga annyit keres, mint a kifosztott gyomrú föld fölött lebegő falu valamennyi lakója egyetemlegesen. (Szerintem havonta; más szerint 6 havonta kap kétannyit, mint amazok 187-en egy magyar évben.)

– Állam az államban.

Hogyne, a föld mélye (méhének gyümölcse) az államé; azt és annyit kapar ki belőle, amit s amennyit csak akar!

– Hol Állam, hol Olajkár.

Olajkár Mátyás, ki mindezt bérbe vette.

Úgy beszél a Helybéli Olajkár védelemvezetője a gázkitörésről lapjukat, hangládájukat, képláda műsorukat tudósító újdondászokkal, mintha kuvaiti beduin teveszar-kiskereskedőkkel lenne dolga.

Honnan tudná: nem csak a kútfúrás (és kút-döglesztés, kútölés) szakma, az biza a sajtóbélieké is. Akik – melleleg – nem a katasztrófakeltő céget, hanem azt a közvéleményt képviselik, amely a helyben lakó kisemmizettek mellett áll.

– Ez a zsanainál is nagyobb.

Azt mondják, nem veszélyes, máshol is így csinálják.

– Anyám megmondta, ne jöjjenek ide, veszélyes hely.

Bevezetik a vizet is, mert itt, ahol gázkút gázkutat, olajkutat ér (alattuk meg 1550 méter mélységben a homokkőben sokmillió köbméteres földszesz vagyon, amelyből most már 10-12 napja dől majdnem másfél hangsebességgel a gáz) látható, mire megy baleset esetén a vállalat: öt mérföldről kell idevezetni csövön, idehurcolni tartálykocsiban a gázkitörés körüli tárolókba az oltóvizet.

– Ezeröttszáz méter – igazit helyre a főkútfúrók feje, ki tegnap még 1550-et tódított.

Ma így vélekedik.

– És nem 60 millió köbméter, ez csak...

Has szám?

A lényeg, hogy te semmit sem tudsz, ő ellenben...

– Ezért fizetik.

Az egyik forrás a Berekháza határában lévő, 1944-ben a németek által fölrobbantott olajkút tengerszem-mély tölcésére.

Öreganyámék éppen arról regéltek, hogy vederral hordták onnan az olajat!

Petróleumot emlegetett.

Mécsbe, kocsikenőcsnek?

– Tizzaszederben azzal kenik feketére a léckerítést.

Dübörög kút; lángja az égig lobog.

Szombaton este 112 méter magasra csaptak a lángok! A falu mintha rá sem rántana.

Félünk.

– '42-ben a németek fűrtak, az ennél jobban fűjt.

Meggyes utcányi dűlőútjáról – dűlőútnak tetsző utcájából – kiskocsi fordul a már-már olajos kövesútra, a hátsó ülésen a környék legfinomabb menyecskéje.

– Ki tudja, mi történik a föld mélyében.

Milyen folyamatok.

Benn a faluban az udvarház téren még amolyanabb kisleány meregeti kukkerral a tüzes eget.

– Ki mondta, hogy életképtelen ez a falu?!

Ha rajtad alma.

Ne is mondd.

Szolnokban, újra kifosztva.

– Az ablaküveg éjjel-nappal remeg, aludni nem lehet. Nagyon unjuk már!

– Én félek! Még történik velünk valami.

– Egy nyugodt pillanatunk sincs.

– A végén.

Fülsiketítő, rées zaj a kúttól a falu túlsó végének utolsó házáig. Aztán már csak a rendőrposzt, az első ellenőrző-áteresztő hely.

IDEGENEKNEK BELÉPNI TILOS! – adja tudtul Meggyes szélén a tábla az erre tévedő külvilággal.

Egy falu – 'idegenek' nélkül. Lehet így élni?

A főkútfúrók mestere azt adja hírül a nagy világnak, hogy célszerszám készül a sérült kútfej aknájába került törmelék eltávolítására. S mit ad Isten, a falu meg is tudja, mi folyik a kertek alatt, gyalogösvény túlfelén, szántóföldje kellős közepén: bemondja a rádió, nem csak látni, hallani is a tévében, olvasni a lapokban; mert amúgy a néhány hét alatt

egyszer lepi meg a kárvallottakat néminemű tájékoztatással.

A harmadik kitörést követően már változik a Holajkár modora.

A mellény leereszt.

Légszesz volt abban is.

Na ja, gáz van.

– Anyjuk, nekem már célszerszámmal sem megy!

– Ha fú a lik, akkor sem?

Ha, Meggyesen.

Célszörszám; szakma; szakbarbárság a szolnoki pusztában.

A meggyesi, 2. számú kút lángjait a légvonalban hús mérföldre lévő megyeszékhely városszéli magánházainak a második emeletéről látni.

– Este az erkélyről a lángcsóva végét lestük!

A falu 1991-ben nekiállt aláírást gyűjteni a Tiszaszedertől való elválásért, amelyről – ahogy lehetett, azonnal – népszavazás döntött. Azóta a kicsi település Berekházához tartozik.

– Meggyes 1946-ig Szolnokszentpéterhez, aztán Tiszaszederhez tartozott. Gázt, olajat 1951-től bányásznak a környéken. Azóta az iparüzési adót ellopták tőlük.

Kellett a községközpontnak útra, vízre, gázra, oskolára.

– Kifosztottak bennünket.

Az olaj, gáz a meggyesi gazdák földjéről kerül felszínre; Amerikában ez a tulajdonost illeti. Nálunk az Államé, aki eladta.

– Ha Meggyes Amerikában lenne, meggazdagodott volna a szénhidrogénből!

Dehát nem ott, itt.

– A fiam most végzett az egyetemen, kiment fél évre Kaliforniába szállodai takarítónak..

Hogyne.

– Kié e kincs?!

Bárkié lehet, csak azé nem, akinek a földje adja.

...Tejeli.

Agyonvágott falu; a határt tovább pusztítja a gáztűzvész.

– Gáztűznézők jönnek! Leáll az olasz család az út mellé a lakókocsijával, hogy onnan lesi végig, mi nem történik a gázfáklyánál! Néhány lurkó meg nem fölmászott az egyik le és föl hajlongó gázkút karjára?! Este megtelik az út széle a környező településekről kiruccanó katasztrófaturistákkal, hogy legyen mit kerülgatnie a száznegy olajos nehézjárműnek.

Kilencedfél-ezer tonna kohósalak Penteléről; az annyi mint... 850 vagon. Hány szerelvény onnan ide meg vissza?

– Vissza több lesz; a tizenkettedik napig negyvenezer tonna földet mozgattak meg s mindezt a kút eloltása után el kell innen vinni.

A tönkrevert termőföld felső rétegével egyetemben. Olaj...

A sajtóban valaki ki merte számolni (átmérő, huzat, szippantásnyi légszesz érték – annyi, amennyi s már össze is adható, szorozva-osztva), mi a cég kára.

– Ötödfél-milliárd?

Ha jól értem.

– Hogy mert találgatni... bárki?!

...Firkász volt a száján.

Arról most nem beszélve, hogy úgymint mi fizetjük meg. Kérem, aki emlékezik az érettségi természettan-, meg számtan-, mértananyagra...

– Nem százhusz, száz bár!

Bár.

Nem azt mondta a főkútúrók főnöke.

Annyi pénz a légből füstöl.

Lejjebb veri a veszteség a vállalat értékét.

Míntha erről is mi tehetnénk.

– A meggyesi gáztározó a felső-közép pannon homokkő Alföld szintjén búvik meg; alább a Szeder szint, honnan már kiszippantották a légszeszt, még lejjebb a szintén kitermelt földszeszi Szolnok szint, amely alatt már csak a Meggyes szint a föld szíve felé mutató kőzetek előtt.

Kár, hogy Külső-Szolnokról megfeledkeztek!

„Thököli”, a labancverő.

Most a faluátszervezéssel a földnek is lába kelt.

– Ég Meggyes!

Nem ám a pofádon a szőr.

...bőr.

Kútfürők izzadnak a tűzben: az 1200 fokon égő gázfűtés közvetlen közelében – 700 Celsius-fokos hőségben? – azbeszt védőruhás emberek tesznek-vesznek, miközben vízágyú lövi rájuk a hűtést.

– 1050 – szólnak ki a gyalogakácusból.

– A költség napi 18-20 millió forint – hallatja hangját a főkútfürők főnöke a tizenegyedik napon.

A negyediken meg Agy tudta:

– 10-15, de ahogy előrehaladunk, napról napra kevesebb.

Este mást súghattak neki a maroktávbeszélőből a fülébe. Fűled hallatára utasít a magáncég közeget, sajtót, polgárt, földészt!

A föld annyira sem az öve, mint a mienk.

Megszabja, ki tájékoztathat! Ki szólhat.

– Csak én.

Helybéli Olajkár Társulat, B-toszonád–Meggyes.

Míntha az övé lenne itt minden.

Pedig kutyagumit!

Ha mást mersz mondani, sejtetni, másképp fogalmazol?

– Statárium lépett érvénybe, kitiltom!

Ő, ki a másikat a másébből.

– Krumplit ültetni? Mehet!

Az ismerős a faluba.

– Bementem az egyetlen boltjukba; kértem, van-e tej, kenyér. Fölvágtottjuk sincs, a tej elfogyott, holnap reggel lesz. De a kenyérük olyan friss volt!

Vágtott három jó nagy szeletet, hozzá húskonzervet adott. Konzervnyitó nincs, de késsel fölvágtta.

– Mit gondolsz, mennyit kért?

Hatszázat?

– Hatvanötöt.

Fillérre pontosan.

Mennyi haszon lehet ezen a városban, ha tízszer ennyit kérnek el érte?

– Ég Mácsa! – üdvözöl rendre a szakí.

Meg az egész világ.

– Ég a Lég!

Meggyesen.

A meggyesi vegyesboltban zöldpaprikától fogkeféig szinte minden; de azért ebből megélni?!

– Másképp csinálnám?

Az üzlet mellett – a ház másik oldalán – Hóvirág presszó föliratú tábla alatt nyári (szúnyogháló) ajtó s egy szál karfás szék.

Így mar érthetőbb e vállalkozásnak – Meggyes legnagyobb, helyi címen bejegyzett magáncégének – az életképessége.

– A munkások és az újságírók füldugót kaptak, nekünk még azt sem adtak!

Mi nem.

– A föld az övé, de a gáz másé; ez eladja annak, aki kiszedi, hogy valakinek továbbpasszolhassa, aki fizet, mint egy katonatiszt!

A gáz gázhasználója.

A paraszt – már ha földműves még – meg csak keres, keresi, nem találja!

Földje igazi kincseit.

Méretegetve birtoka korgó gyomrát.

– Hova szaladt?... Ideszaladt a kis nyulacska!

Tova, koma, tova.

– A kútfúrók gigantikus küzdelme meghozta az eredményt: a kitörés 20. napján elzártuk a meggyesi gázkutat!

Azt el.

Azt mondja a Főnök: csúcsteljesítmény, amit véghezvittek!

Hát ez, valóban.

– Mert ez nagyon nagy kitörés!

– Nincs semmi esélye, de előfordulhat, hogy valami történik; akkor mindenki arra fusson, amerre lát!

Tud.

Ha nem sikerült a kutat elfojtani – bár ennek sincs semmi valószínűsége! – esetleg másik kúttól ferde fúrással kell megölni a 2-est!

A „berobbanthatják” szót is hallhattad, ha nagyon figyeltél.

– De erre nem számítunk.

A déli verőn a Főnök beharangozza:

– Megpróbáljuk megölni a kutat! Szűk ötvennégy százalék, hogy estig elzárjuk. Holnap biztos, hogy vége; mehetünk borotválkozni.

(Majd a 25. napon még beretvátlanul nyilatkozik a képrádióban a kútfúrómester.)

Délután, az újabb kísérletsorozat előtt:

– Egyharmad, hogy ma végzünk.

Késő délután:

– Reggel szereljük föl a kitörésgátlót!

Másik nap déli verőjén:

– Még ezt, azt ki kell igazítani.

A 19. nap:

– Rossz volt a kommunikáció, emiatt beborult a Holt-Tiszába az a daru, amelyre a záró művelethez van szükség. Így a munka elhúzódott, ezen a napon nem kezdhettük meg a végső rohamot a tomboló kút ellen.

20. nap:

– Jól nézzék meg ezt a tüzet, mert most látják utoljára!

Adja az a Kaporszakállú.

A tüzet a Boing hajtómű (akár korábban többször a vízagyúk kereszttüze) elfújja, a hatalmas emelőszerkezet beemeli a kitörésgátlót a tönkrement kútféjtől megszabadított csőre, rászerekli, s szelepekkel a kitörést csökkentik, elzárták!

Magasban az egyik főkútfúró vizes ibrike.

– Győzelem!

Már-már könny a kemény, s majdnem három hete éjjel-nappal a kúttal viaskodó olajosok szemében.

A faluban: végre egy kis csönd.

– Szinte hallani lehet!

21. nap:

– Negyed kettőkor a hajnali műszakban dolgozó kitörésvédelmi osztag emberei észrevették, hogy a lezárt kúttól másfélszáz méterre víz és gáz tör föl. Azonnal megnyitották az előző napon fölszerelt új, kifogástalan állapotban lévő kitörésgátlót, azóta ismét egy sugárban tör az égnek a gáz.

Hatvan méter magas fehér, füstszerű gázoszlop a tegnap megölt kút fölött.

– A döglött kút föltámadt! Akár az agyonvert kutya, melyet.

A falu meg?

– Háromnegyed kettőkor újra hallom a kifúvást, fél háromkor már a tűzoltókocsik jöttek.

Az újabb kitörés a falu szélső házától vagy ötszáz méterre. Ki idegileg készül ki, kinek a dobhártyája hasogat.

– Megrepedt a házam! Hogy ne zörögjön egyfolytában az ajtó, ablak, újságpapírral tömöm tele a réseket.

– Mint akit kirúgtak az ágyából, úgy ugrottam arra a hatalmas robajra. Elsőre azt hittem, repülőgép zaja.

A csillár egyhúztomban kileng.

– A depressziótól szinte kilyukadt a dobhártyám!

A faluban huszonnégy gyermek is.

– Földrengésre gondoltam! Majdnem leestem az ágyról. Többen az újabb kitörésre a falu szélére futottak, hogy a saját szemükkel győződjenek meg az igazságról.

Hullik a házakról a vakolat.

Valamennyi tán eddig is a jó öreg parasztházakról, de hogy ennyire.

– Arra gondoltunk, hogy elköltözzünk innen, mert így nem lehet élni! Alattunk gáztenger, mi a hátán; mi a biztosíték, hogy egyszer nem a faluban tör föl a gáz?

– A buszok készenlétben álltak.

Mert hogy – természetesen – a polgári védelem a legrosszabbra is fölkészült.

– Szolnokra, vagy Berekházára telepítenénk ki a meggyesieket.

– Még föl is sorolta a hírügynökség, hova telepítik az ittenieket: Szolnokon a sportcsarnokba, Berekházán a népiskolába, a kultúrba, a napközibe! Hogy mernek pánikot kelteni?! Egy pillanatig sem volt szó kitelepítésről! – hörgött Főnöktök az ötödik napon, hogy meglátta a hírlapban a polgármesterné nyilatkozatát, melyet volt képes kérni az egyik firkász.

A meggyesiek türelme mikor hozza meg a maga gyümölcsét? – kérdezi az ember a kitörés első hetében.

Nem másnak, enmaguknak.

Ám a türelem – az idő előre haladtával – fogytán.

Később már nem kérdez az ember semmit.

A Főnök meg, hogy látja, mi nem esett a kútjával:

– Ekkora gázkitörés Magyarországon még nem volt!

Zsanát már lehagyták; csak nehogy Szőlős is sorra kerüljön, mert hát jóból is megárt a sok.

– Mondtam már, azokhoz semmi köze nem volt az Olajkár Bt.-nknek!

– Nem, nem.

A védekezés még hetekig tarthat; vagy kitermelik a Föld kút alatti méhéből a gázt és így mentesítik, majd fojthatják el a búval-aszott kitermelő-helyet, vagy egy másik, közeli kútból –

srévizavé – közelítik meg a fűrómesterek az Mgy2-est.

Aztán, váratlan, pár órára megint elhallgat a kút; megint megölték?

Mégsem.

– Meglehet, a Holajkár lemond az itteni gázmezőről.

Ez a kút aligha fog többé termelni.

A falu meg...

Mint mindig, a bennszülött jár a legrosszabbul: a község elesik az iparüzési adótól, amelyből szeretnék lakhatóbbá tenni lakhelyüket az itteniek.

– Kompenzáljuk az itt lakókat mindazért, amit a védekezés idején el kell szenvedniük!

A védekezés napi költsége mindeközben – a mind olcsóbb jegyében – napi húsz-egynéhánymillióra duzzad.

– Na, hála Istennek.

A kitörés 25. napján megjelent az első négy jamaicai szakértő a megyyesi mezőn.

– Lehet, hogy bevezetik nekünk a vizet, meg a gázt. Meg a...

Srévizavé Meggyesen.

A helyzet fokozódik.

A Holajkár Bt. ötféle fűldugót szállít a 187 megyyesinek, ki-ki szabadon választhat, melyiket dugja be a cimpái közepén tátongó likba.

– Hallod, ezt a pofátlanságot...

Néhány tucatnyian utaznak be Szolnokra a járási ispotályba hallásvizsgálatra, csak két kisgyermek s egy különben is nagyot halló háborús tüzértörő szakaszvezető fülében mutatnak ki a szakértők halláskárosodást. A többenél minden rendben.

– Pedig nekem már a fejem is zúg.

Nyista.

A szituáció fokozódik: a betéti társulat sarki bakterjai (nyilván felsőbb utasításra) nem engedik a tűz közelébe a tartomány egyik főemberét, aki – szegény – a jegyző és a polgármesterné társaságában a gázvívó munkásokkal szeretett volna elbeszélgetni.

Ha nem a 26. napon tenné.

– Jól nézzék meg ezt a tüzet...

Mire föl (a helyi nyugtalanságra válaszul) az egyik helybéli napilapban egy ferihegyi honpolgár lebaltázza a tökéletlen pusztaiakat, akik morogni merészelnék.

– Nálunk a repülők dörögnek, mégis hallgatunk!

Arról megfeledezve, hogy Nagy-Budapest lakói sokszor annyiból élnek, mint a megyyesiek, akik eddig legalább nyugodt körülmények között tengődhettek; annak a gáznak a lángjánál melegednek, amely az alföldi föld mélyéből tör most föl az ott lakókat rémítve s amelyből a bennszülötteknek nem jut.

– Nyolcszáz ház reped Meggyesen és a környező falvakban.

Ettől, mástól; valamitől valóban.

– Jó, hogy nem velünk tetszenek megfizettetni a vályog és vert falú putrik évente esedékes javíttatását.

Mindenesetre a Holajkár azt ígéri, bevezetteti (a saját költségén) a faluba a víz mellett a háztartási légszeszt is.

– Nekem inkább a pénzt adják ide!

Na, ez az.

29. nap: víz és sár, vizenyős homok tör föl a kútból.

– Hévíz Meggyesen!

Már csak ez hiányzott; a vízügyi hatóság a szennyezésveszély miatt a legmagasabb, harmadfokú készültséget meghaladó katasztrófafokozatot rendelt el.

– ...Jól nézzék meg, ma látják utoljára.

Azóta is nézik, csak lesik a népek.

– Ekkora kitörés nálunk még nem volt.

– Túl hamar fojtották el, azért tört ki újra.

Harmadjára.

Szakértőnk hallgat, mint a megrémített bányarém.

– Éppen ő bocsátott el egy csomó szakembert.

Rágalom rágalomra; ha igaz.

A Holajkár Bt. kára – úgy a kitörés 50. napja táján – több milliárd.

– Lejben?

Ne bomolj.

A falucska kutyái – ellenben – (ahelyett, hogy ugatnának) csak pislognak. A jamaicai szakértő meg csak les.

Amúgy: mondanák, mit láttak, mint vélekednek az ügryről minden lében kanál hunn tollászoknak! Ha a Holajkár engedné; szépen tovább tuszkolják a nyilatkozni készülő közép-amerikai mérnököket. (Nyilván mert nem ezért hívták – s fizetik — őket!)

– Kaşmir Ői Petit!

Sajtóügynökség?

– Nem; kommunikációs ügynökség!

A kettő nem ugyanaz?

– A kommunikáció többet jelent.

Többet; legközelebb (s a továbbiakban) már a – hortobág_yi nagyvállalat budimpesti illetékességű – sajtóügynöksége révén szerez tudomást az oktalan külvilág a Holajkár-beli, valamint Meggyes-béli ügyes-bajos dolgokról.

– A hét végén lehet, hogy eloltják a tüzet!

Nem oltják, fojtják.

A bulvársajtó nem megírja ezt is előre?! Hogy a Holajkár tajtékozzék:

– Ki mondta ezt maguknak?!

Akit megbíztak vele.

– Túl lelkes volt valaki.

Végre van kire fogni, ha mellényúl az ember.

Mert persze hogy nincs ojtás a kilencvenkettedik napon sem. Van viszont Holajkáros ellentámadás – nehogy már! azt higgye valaki, hogy ügyetlenek! –, teletenné a sajtót (ha az nem hinne nekik):

– Ezerkét méter mélységben huszonegy centis csövet kell oldalsó-srévizavé fúrással elérni... Tudja, ember, ehhez képest gyermekjáték szalmakazalban tetűt meglelni! – dörgé a főszaki, kinek az egész már több mint púp a hátára.

Még mindég nem.

Ha nem, hát úgysem.

A kártalanítás elmaradásáról panaszkodik – mi több, fűnek, fának – a helybéli falueleje (polgármesterné):

– A berki és a meggyesi házakból negyedfélszáz sérült meg, de a Holajkár Bt. által fölkerít és megfizetett szakértők csak öt ház esetében állapították meg, hogy a rongálódás összefügg a gázkitöréssel! Az az öt ház Berekházán van, az égő kúttól két mérföldre, a Meggyes-bélieknek meg csak egy jó futásra (kereken négyszáz méterre) a fortyogó földszeszlyuktól.

A költői kérdéstől fölingerelt társaság nyomban kiad egy helyreigazítást – a Kaşmir Ői Petit közvetítésével –, mert hogy űk éppen hogy a kártalanítást készítik elő.

Az oktalan áldozatok (károsultak, micsodák) erről honnan tudhatnának, ha nem értesíti – csak így, a sajtó nyomására és hasábjain, valamint mozgóképen, mozgóhangján – a bennszülött lakosságot.

A helyzet éleződik.

Falugyűlés a ki tudja hányadik napon (úgy a kitörés harmadik hónapi fordulója tájékán): ki mit – nem – kap.

– Bevezetjük, teljesen ingyér, a víz után a földszeszt, egészen a házfalig!

Legföljebb nem tetszenek tudni a belső szerelést kifizetni, a havi számlát rendezni.

– Minden lakott ház gazdája kap a Holajkár Bt.-től, egyszeri (visszavonhatatlan és megismételhetetlen) juttatás gyanánt hatvanezer rénes forintot a hibák őszi esőzés beállta előtti kijavítására! A többit majd a biztosítóintézet rendezi.

Az jó lesz, mert akkor a repedéseken legalább nem fog befolyjni a víz, befűjni a hó!

– A község kap a korlátolt felelősségű betéti társulattól a károk kárpótlásaként nyolcmilliót; további hetet (hét évre elosztva) azért, hogy a falu vezetői csak a Holajkár sajtófőnökével való egyeztetést követően nyilatkozzanak bármit a tévének, rádióknak, lapnak.

Előbb avval kezdte a gázfőnök: azért kényszerül – kissé idő előtt – a köz elé állani a fájdalomdíj dolgával, mert a sajtóban a nyilatkozatok összehangolásának az elmulasztása (egészen pontosan az érdekek különbözősége) miatt mindenféle rémhír jelent meg a cég által állítólag nem fizetendő ellenszolgáltatásról.

– Valamint kap még a falu.

Szinte vastaps a települési lakossági tájékoztatón az egykori szeszfőzde pitvarából kialakított, zsúfolásig megtelt helyiségben.

A falu első emberéből a továbbiakban (az elkövetkező, még hátra lévő hetekben) egy fia szót nem tudnak kihúzni a mindenféle bajkeverő – média-gyanús – firkászok.

– És ha pár hét múlva mégis összedől az istálló, mi a lószart csináljak?

– Azt is kifizeti a biztosító, ha kiderül, hogy a kár összefügg a földszeszkitöréssel! De ha eddig nem omlott össze, eztán sem fog, garantálom.

Valamint még.

– Na, jó, de nehogy már berobbantsák a kutat, mint vagy húsz éve tették, amikor Fábiánsebestyénél csak így tudták megfékezni a kitörést! Mert azóta arzénos az ártézi víz! Azelőtt mindenki azt itta, mégis száz érig éltek az emberek, nem volt abban semmiféle mérég! Fölkavarták a föld alatt az ivóvizet, összegagyválták a rosszal. Aztán a víz megtisztítására az állam sokmilliárd forintot volt kénytelen az olajosok áldásos működése miatt kifizetni!

– Erről pofázzanak, ha mernek! Ne így hátulról, mintha mi sem történt volna!

Ettől a helybéli tahó hangtól még a polgármesterné is kezd kiakadni, hát még a gázfővezér! Hova jött ő, hova keveredett?!

Proosztókáim, akarja mondani:

– Nézzék, emberek, ebből semmi sem igaz! Szó sem volt sem Fábiánsebestyénél, sem máshol ilyesmiről.

Arról nem; de akkor mi lett az ártézi vizünkkel?!

Jobb lesz menni.

– Nekünk ma még öt környező településen kell hasonló tájékoztatón az emberek elé állni.

A legszívesebben pörbe fogták volna a szájaló jobboldali polgármesternéjét a társaságiak! Mi nem kéne neki, uszít reggeltől estig.

– Légszeszkitöréstől légszeszfújtásig!

Mondták már: mielőtt föltörne s még a felszín alatti rétegekben tanyázik, földszesz! „Ennek aztán mondhatod.”

Alul, a föld mélyében, földszesz, föltörése után légszesz; túl bonyolult.

A község első embere aznap kora délelőtt tépte le az alábbi tartalmú, a rövidesen falugyűlésnek helyet adó pálinkafőzde hirdetőtábláján lévő (hogy ki mikor jön a cefréjével) faliújságra tűzött röplapot:

„Mocskolódik a polgármester asszony, piszkolja a falunkat! Semmi sem igaz abból, amit a médiában szerteugat! A falu a Réthy-féle uradalmi nagybirtok fölszabadulás utáni fölosztását követően született, az itt lakó cselédek 1945-től 1950-ig építették a hetvenöt családi házat és öt tanyát! A háború után 486 volt a lakosok száma, 1997-ben meg 439, azóta menekül innen a fiatalság, mert nem kap munkát! Persze, ha nem tetszenek szétverni a téeszcsét! Az itteni cselédeknek 439, a tizzaszederi nincsteléneknek 1640 kataszteri hold földet osztottunk ki, ezzel a szederi határ kitolódott a Szolnok és Berekháza közti útig. 1956 nyarán csatolta a járás Meggyest Berekhez. Anyakönyvileg Szolnokszentpéterhez tartoztunk, de 1947-től, szolnoki irányítással, helyi jegyzőnk és előljáróságunk volt! Mondom, abban a rothadó kommunizmusban! Amit annyira tetszenek ócsárolni. A széteszlott téeszcsé helyett 1957-ben 789 kataszteri holdon létrehoztuk a mezőgazdasági termelőségtervezetet, de ez egy félreértelmezett rendelkezés alapján megszűnt és a szederi Szederhát Mgtsz-hez csatolták.

Hazudik a polgármester! Hazudik azért is a „polgár”-mesterné (nagyon elégünk van már belőlük, csak el ne felejtsek, mit kaptak a hozzájuk hasonlókkor akkor, amikor negyvennégy októberében bejöttek a fölszabadítók! s mi is végre fölszabadultunk!), azért pláne, mert alattomban azt terjeszti, hogy az „elmúlt rendszer” miatt nincs víz, gáz, út, semmi a falunkban! Mintha nem tudná: ennél jobb ártézi víz a fél Alföldön nincs, ezért nem kértünk a vezetékes vízből, mely csak pénzbe került volna. A gázt is mi magunk utasítottuk vissza, hogy tudnánk mi azt bevezetni? Az utakat pedig nem a Betéti Társaság, hanem a polgármesteri hivatal nagyzóló terepjárója teszi tönkre!!!

Le vele! Mert tudjuk jól – figyelünk!!! –, mire fáj a polgármesterné foga! A grófi birtokot akarja Bereknek, s nem nekünk, visszaszerezni. A Betéti Társaságot így piszkálni, megáll az ész! Mintha nem tudná, mi a mi érdekünk.

Egy született meggyesi.”

– Kuláklány! Ezt azért kihagyta. Meg hogy a családom megjárta a Hortobágyot.

Kár, hogy mindenki tudja: bár a förmedvény alatt név nem szerepel, ő volt az, aki legutóbb a nyolc berekházi polgármesterjelölt közül a hetedik helyen végzett, és ezzel előrébb rukkolt, mert előtte két választáson még az utolsó volt.

Na, Isten áldja.

Áldja, ha tudja.

Míg a végén ki nem derül, őkegyelme a pici falu első (ne is mondd, MKP-MDP-s) tanácselnöke volt a boldogtalan emlékezetű Rákosi-szektáriánusság korában.

A 96. napon aztán a bejelentés: már csak egy-két nap!

– Rutinmunka az egész, úgy elfojtjuk, mint a pinty!

Fujtják, azaz ölik, megölik a pocsékba ment gázkutat.

Hogy a 112. napon aztán valóban abbamaradjon a földszesz bődületes erővel való égbe szökése a meggyesi öreglikből.

A nemzetközi légszeszkitörés-elhárító szaktanácsadó cég jamaicai főmérnökétől hallhatták – s ha tolmács is kéznél volt, lefordítva meg is érthették, mi történt:

– Az öreglikat az ifjabbikból agyonvágjuk!

Adtak neki a pokolbéli mélyben vízzel, ezerkétszáz méteres durunggal, maró, vágó, likasztó és abrikoló géppel, betonnal satöbbi.

– Nekem lenne egy kárpótlási tanácsom – tette közzé véleményét egy környékbeli helyi lapocskában a nyughatatlan itteni (kilső-szolnoki) lakosság egyik szócsövének szerepét főlvállaló akárki szegény, de a fejét használó ember. – Ha a Bt. nem képes megfizetni a földszeszkitörés miatt keletkezett károkat a póruul járt embereknek, vegye meg tőlük az elpusztított földet és ültesse be facsemetékkel! Óvja naptól-szélről, aszálytól az erdőt, s ha a fák az eget verik s ki lehet őket termelni, vágassák ki, adják el, a hasznot pedig adják oda a légszeszkitermelés áldozatainak.

Az hiányzana, nem egy fenéken billentés.
– Nem fejeztem be.
Halljuk.
– Kereszteljék el a ligeterdőt Hol-volt–Hol-nem-volt–Tisza-menti–Csernobilnak!
„Ennyi értetlen barom állat éljen a Föld-tekén...” – sóhajt föl (magában) az inkább már az arab földszeszmezőkre kívánckozó főfűrőmester.
„Ebben az országban.”
Itten.
„Haza.”
Ezeknek.
„Meggyes.”
Adna ő nekik, tudom Isten.
Még a végén őt is lapátra teszik.
Ebben a világban.
S mit tesz Isten, egy napon – a százkitudjahanyadikán – valóban betömik az öreglikat az ifjából. Meggyes ellenben.
Él, éldegél tovább, míg végleg ki nem alszik a tüze.
– Meggyes?! Soha, hallja, soha!
Biza.
– De még egy ilyen gázipilács a tengeriföldemen...
Kitér a hitéből.

VI. Kincses Túl-a-Tisza

KINCSES TISZANTÚL

– Karcagberki fürdőlevelek –

Kincses... nem csak Kolozsvár (Pozsony és Buda...) lehet? Messziről nézve akár kiesnek is vehető, Túl-a-Tiszán lévő – a Tiszától az Erdély-széli havasokig terjedő – Kelet-Magyarországunk... kincsei?!

Épp annyi jut – anyagi és szellemi kincsből – hazánk e fertályára is, mint az ország egyéb tájaira, legföljebb e (jobbára) sík föld megnehezíti a fölfedezését. Elrejti, hogy csak az akadjon rá, aki nagyon keresi.

Hogy idegen szem ne láthassa? Hódító könnyen rá ne leljen? A maga sajátját ránk kényszeríteni igyekvő átszáguldjon „fölöttünk”?

Tiszántúl és irodalom... Hát még: Tisztántúl és írásművészet!

Pedig épp elég értékkel járul hozzá ez a vidék is – a művészet révén – a nemzet és az emberiség gyarapodásához. Hogy ne mondjam Csokonaival, Adyval, Móriczcal, Bartókkal... Nem beszélve a kisebbekről!

Az a tájék, amely – amúgy – a messziről jött szemében akár kietlennek is tűnhet. Annak, aki nem hajol le a porba rejtett (ejtett) értékekért, honnan tudna KINCSES TISZTÁNTÚL-ról?

Olyan mai írókról szól e fejezet, akiket nem futtat, nem magasztal az egekig senki, de akik igazi értékkel gyarapították irodalmunkat, s akik – véletlenül, vagy sem – kötődnek e nekünk oly drága Tiszántúlhoz.

Gulyás a Kanyarból

Gulyás Imre debreceni tollforgató (aki e sorok rovójának - mondhatni középnemzedékbeli - korosztályából való, tehát nem épp mai levanteegyleti) levante Gulyás Ferenc nevű (művében Göndör Ferencnek tisztelt) szülőatyja s megannyi hevesi Tisza-melleyéki, Tiszanána-környéki bajtársa Don-kanyari (borzalmas) helytállását költötte verses nagyepikai munkába, szedte eposznyi hexameter-katedrálisba... Jó fél századdal azután, hogy a nánai fiúkkal teletűzdelt század – mint század – otthagya a fogát az urivi áttörést követő napokban.

Páran rövidesen hazajöttek, sokan rögvest szibériai (s egyéb) fogolytáborokba kerültek, nem kevesen meg – százezren?, a munkaszolgálatos bajtársakkal együtt legalább ennyien – végső nyughely-számba voltak kénytelenek venni a havas kelet-európai pusztát.

Rendszerető ember a szerző. Az Előhangban – ahogy egy hősköteményben kötelező – segítséget kér mindazoktól, akik megkönyörülhetnek rajta s hozzájárulhatnak ahhoz, hogy e kivételes (valóban egyedülálló) vállalkozást sikerre vigye.

Az időközben a túlvilágra költöző apját szólítja, könyöröggön érte a Gondviselőhöz; nem véletlen fordul elsőnek az édesapához, mert neki (meg megannyi Don-kanyar-járó

sorstársának) akar, amióta az eszét tudja, méltó emléket állítani. De segélykérő fohászában Máriához is könyörög, a pennaforogtatásban (fél)isteni elődök közül pedig – például – Zrínyit és Adyt kéri, erősítsék a tollát.

„... embert s országot idézek, / oly kor után, amikor torkán fogták a beszélőt ...” írja Gulyás Imre, aki azt is megvallja, honnan szedte történeteit, honnan a szemléletet: „... Műhelysarkokban ... eperfák árnyékában ... ablak alá kitanyázók száján szólt ... a történelem ...”.

Majd rendre tizenkét énekben a kétszázezer ember „túrt kálvária-útja”: a „mezítlábas Magyarország” bevonulásának keserve – mert persze akkor is a parasztot áldozták föl a hon vezérei –, majd a keletnek tartó „Honvédekkel teli vonatok hosszú sora mozgott / ... legdrágább terhével a honnak ...”.

S a sok-sok szép és megrázó, kegyetlen és fölemelő, vérfagyasztó és lélekmelengető történet – csudaszép alföldi (nyelven szóló) hexameterekbe öntve – „a doniakról”! A halálba küldött honvédnál is kiszolgáltatottabb muszosokról – „Ők, kiket egy szál fegyver nélkül vittek a frontra, / és kiket üthettek, rúghattak ...”. A helyi lakosság és a magyar fiúk kapcsolatáról, a parancsnoka életét megmentő – amúgy vályogvető – cigánykatonáról, a rajvonal rettenetéről és a borzalmak közepette is kibontakozó barátságokról, a barátnője helyett önként bevonuló nővérről, a szántalpra szállt Don-kanyari kocsis hadat ritkító zimankóról...

A felesége levelét a sírgödörnyi bunkerban fölolvadó bakáról (az asszony hét kicsi búzacipóba sütötte a hét hét napjának megnevezését, s amelyiket a kemencebéli kisütés után a kisebbik gyermek kihúzta, azon a napon imádkozott azután az uráért a legtöbbet a hadiözvegynek szánt ifjú édesanya) ... A szenvedést költeménybe öntő kiskatonáról ...

Írja, csak írja Gulyás Imre a bámulatos magyar hőskölteményt ... a halál közelében is eleven életösztről és életkedvről, a halálra szántakban a pokolszagú Don-kanyarban is érvényes szeretetről, a kilátástalanság ellenére is az emberség elveihez igazodni igyekvő magyar kocsis bakahadról.

A „Fordulj!” parancs helyett szovjet röpcédulák jöttek (az eposzból világosan kiderül, az átállásra biztatás nem a keletre, fogolytáborba, hanem haza, nyugatra kívánczó magyar bakák szemében teljesen hiteltelen volt), majd maguk a sztalini vereskatonák: neki a tönkrefagyott, félig sem fölfegyverzett magyar paraszthadseregnek. A muszka tankok ellen karabélyt emelhetett a hőskölteménybéli honvéd-pótosztály, s mi más lett volna a – nóta – vége: „... széthasogatta a ruszki csoroszlya az arcvonal árkát ...”.

Az Utóhangot Göndör (honvéd) fohásza követi:

*Jaj vedd észre, Uram, míg nem késő, hogy a Sátán
játssza gonosz játékát itt minden kocsissoddal.
Védd meg az árva magyart, míg szét nem szórja a téboly,
állj soraink élére a mennybe vivő hazaúton.
Otthon is oly nagy szükség van ránk! Add Uramisten,
hogy még egyszer békében szolgáljak előtted.*

Göndör honvéd kérése meghallgattatott, más honvédoké nem; mindenesetre hogy e pompás kis könyvet kézbe vehetjük, Gulyás Ferenc tiszánai magyar bakának köszönhetjük. Apának s fiának.

(Gulyás Imre Apáink a Donnál című csinos hőskölteményét – a meglepett olvasó örömére – Debrecenben a Csokonai Kiadó adta közre Krisztus születése után 2000-ben.)

Kúrlapok Lajzsannak

Megkapta őket; egyiket, másikat.
Hol innen, hol amonnan.

EGYIK FÖRDŐLEVÉL

„Egymaga volt az ellenzék vagy tizenöt éven át (Karcagon s Berekben)! Most meg néha kenyérré alig futja. Ő csinált belőlük nagyfiút, ma észre sem veszik. Ha nem kap állást, szembefordulunk velük” – békétlenkedik egy nagykun hazafi bele a Szent Mihály hete előtti (karcagberki) éccakai légbe.

„Nélküle (nélkülünk!) sose nyernek!”

Hja, az új nemzedék. „Demokraták.” Lajos akkor mi volt? Ma micsoda?

Körmendi, hogy ne is mondjam.

„Puha vagy, Láza!” – zúgott a Keres-marti lelátó, ha valaki (mégis) elhúzott az amúgy kőszikla hátvéd Jani mellett. Mire föl – általában – Láza működése nyomán a csabjanszki Előre-pályán pályára lépő ellenfél fél csapatát a gyűrő, a sportorvos, vagy épp a mentő, volt, hogy a baleseti sebész vehette kezelésbe.

Nem mondom.

Új költői míve, az „Időköltemények” az időköltészet oly (pár soros) remekeivel tele, melyek a Frank-gázló vize martján – Majna, hallja, Majna! – is helytállana. Ha lenne, aki bevezeti. (Mint ő egykoron; ezt most hagyjuk.)

S már jön a következő Körmendi: „Körmendi-az-árokparton”!

– Papsajtevéstől hangos, játékkal és libapotyadékkal, mesékkal s álmokkal (nagy néha tankkal) áldott - valahai – nagycsabaalvégi (bérgepkocsit havonta ha, lovasfogatot napjában ötször-tizenhatszor, kerékpárt annál sűrűbben látó) uccánk hangulatát idézi karczagi-nagykúnsági egykomám, Körmendi Lajos 14. (!) könyvcíme.

– Arról nem is beszélve, hogy Robinson... (A Crusoe.)

– Ez most Körmendi, vagy valamely más alföldi szerencsefi robinzonádja lesz...

árokpartunkon elregélve?

– Elvállik.

– („Tessenek kézbe venni!”)

– XIV. Lajos-könyv.

„Robinson az árokparton.”

– Tudósítás (kúnságifi) módra, ezredvégünkön hazánkról (... hazánkból).

– A hazától egy lépést sem tágitva.

– Midőn papsajtot sem égen, sem földön nem lelsz agyonvegyszerezett Nagy-Alföldünkön.

– Kárpátia Magyar-szigetére vetve.

Ellenben míg K.M. , ki a minap Kádárt fölmentő áldramával szórakoztatta nézőközönségét, e minap előtt pedig – pontban a fél évszázados önkényt váltó első demokrata kormány idején – azzal igyekezett üdvözülni, hogy kimondta az ellenkező őszintét (valahogy így: – Jobban gyűlöllek benneteket, mit ti engemet!), 1999-ben megkapja a Körmendiék által hatalomra juttatott kormány NagyDrámaDíját. Mondom, addig Lajosnak... Nem hogy díja, kenyere is alig.

Kendnek megsúgom, Mátyás, vagy Mihály, ha igaz.

Hahó.

(Azazhogy:)

„Ezek, ellenzékiek?! Akkor, amikor az ég dörgött? A hetvenes, nyolcvanas években? Csakis a demokratikus ellenzék! Mert a nemzeti vonal Aczélékhöz dörgölődött! Ezek köhögnek?” – nyög kettőt azon hölgy, ki midőn Lajosunkat egyszerre két (fél) lábbal rúgták ki a megyei pártlaptól (mondottuk volt, mást se égen, se földön nem lelt az ember egy megszállt vármegyében), egyebek közt azért, mert Berekfürdön – nem úgy, mint 1999-ben, amikor a község fogadja az írotábort! – 1977-ben a saját kontójára tette ugyanezt: fogadta egy kis magán-írotáborozásra a tollforgatók keményebb csapatát. Mondom, mindeközben elébbi `99-es hazudozónk az egyik pest-budai népfőrlapnál nyelte – s nyilván nyelné ma is, ha közben mást nem gondol – a biztos éhkoppot. Hogy NEKI ma is meglegyen a havi két-háromszáz (ezer) fiksze. Ellenben EMENNEK.

„Sovinizsták!”, „nacionalisták!”, akar kommandante Ernestó Geró 1956. október 23-án este a rádióban.

Lajos, Lajos.

Ha tudta volna, sem tesz másként.

„Ezt a könyvét is elhallgatja majd a testvéri műítészeti szakirodalom, hisz dicshimnusz kell szerkesztenie valamely épp időszerű álírói mű-mívről.”

MÁSIK FÖRDŐLEVÉL

Lajzsán ló, gól!
(Sarusi-alkalmi Körmendinek.)
Alkalmi sorok Körmendi Lajosnak.
... Lajosról.
(Kishunniából Nagykúnságba.)
- Sat. -

Tokaji fürdőlevél almádifürdői igazitással Kun-Berekbe.

Kerkaszomori körösztfiunk mit nem tett: nem belötte a labdát az ánglusok világbajnok (világbajnok nagybriték) – manchesteri mindenfélék – hálójába?!

– Ki hitte vóna!

Kerkaszomoriak a világpiacon!

– Mit ne.

... nem képzelnék.

Amikor a Piac – az a jó zsíros, hogy ne mondjam Píz-Isten-hitű – erre föl nem készült.

Akár Tokaj írotáborában hallhatod (egynémely őszintén szólótól, akiről persze hogy hallgat a napisajtó, miegyéb, s a mellébeszélőktől is, kikről annál többet beszél a közvetítő) Kr. 2002. évében Kisasszony havának derekán. Hogyne érné efféle dolog váratlanul a Píz-Istennek áldozó – a kizárólag csak az azonnali hasznocskát hozó, holnap eldobható munkácskákat rendelő, kiadó, futtató, egekbe emelő – világirodalmi ügynökség fölajtóit is! Már ha illetén dolog véletlen is megeshetne Kárpátok alatti emberrel ... a kerkaszomori (mi több, zalai) – labdarúgó – fiúkról most nem beszélve.

Elbeszélő Körmendi költő vitéz urunk (Nagykun székváros Kossuth tere, akárha március tizenötödike lenne, első emelet a lépcsőházból fölfelé haladva balra) működését is olybá vehetnők! Telefax a Megváltónak című főkönyvéről nem hallani az Irodalmi Tőzsdepalotában – fia alkusz, ügynök, üzér, miegyéb szépliteratúrából megélni igyekvő jóféle nem tud róla –, miközben a könyv olvasói rajonganak e munkáért, odáig vannak a szerzőért, hogy ne mondjam. Az a pár száz, akihez eljutott a kötet – a mindenféle könyvterjesztői lehetőségek elkerülésével, ugyanis Írónk, kit Isten éltesse e szent napon, meg tovább, szánt szándékkal-é, avagy belenyugodva az elfogadhatatlanba, rábízta könyvét a jó szerencsére s egy szem példányt nem juttatott könyvkereskedés polcára, könyvbírálati rovatot szerkesztő hölgy avagy úr asztalára.

A Megváltónak küldött Körmendi-távpapír - mondom, ügynökmentesen (ami még a Qazaqistanban Lajzsanként tisztelt Körmendi esetében sem akármilyen!) – a legjobb kezekbe került: a pár száz olvasóból futotta egyre, aki lengyelre fordította (fordítja, vagy már kiadni is készül?), futotta másokra, ki eszperantóra ültette – ülteti? avagy már ki is nyomtatta? –, s ki tudja, tán már ótörök, avagy éppen irokéz nyelvre álmodja valaki olvasója... Ánglusra hogy, mit nem! Németre, franciára? Allami támogatással? Fordítóházban? Mért jutna ilyesmi eszébe süketirodalmunk ügynökeinek? „Kerkaszomori” centerre – avagy bekkre, halfra – gondolni, tétet tenni, amikor lehet (honi) „manchesterire” is...

– Körmendi lő, gól! – kiáltasz, akárhányszor kötete lát napvilágot az immár Nagykun Nagydíjas Lajzsán barátodnak.

Díj ide, amoda: olyan ember kapta, aki arra valóban rászolgált. Más is szeretheti úgy a Nagykun Kapitányságot, mint ő, ám nála többet tán senki sem tett – s tesz, míg az Ég megengedi Neki – a kun hazáért.

A napokban (éve? két esztendeje? egy Szent Mihály havi berekfürdői írotábori hét idején) a nagykun étkek könyvét bemutató karcagi előadásában a Nagykun Kerület nagyjait sorolta, életüket, életművüket értékelte, emelte ki a homályból csupa fül hallgatósága számára. Nem kétséges, büszkén, kun öntudattal, azzal a tartással, hogy „mi sem vagyunk alábbvalók bármiféle városkörnyék népénél”! Olyasféle megjegyzésre csábítva egy máshonnan szalajtott atyánkfíát, hogy biza ilyen szép listát bármelyik valamirevaló kisebb-nagyobb táj népe élénk tárhat!

Való, megteheti. Ha akad egyetlen ember, aki olyan közel tud hajolni népéhez, hogy a legkisebb, más (köztük a biztonságos távolból, fehér kesztyűvel óvatosan fogott kukkerral kutakodó) számára láthatatlan értéket is észrevegye... Fölmutassa magamagának, nemzetnek, emberiségnek, mik nem volnánk... Itt, avagy ott.

A nagykun Berek mellyékén – hála Istennek – kerül ilyen csoda ember... Körmendi Lajos a becsületes neve.

HARMAD FÖRDŐLEVÉL

(Levelünknek – kopertástul – lába kélt.) (Arról szólott volt, hogy a magunk fajta népi író, természetesen, polgári, csak éppen a nemzeti polgárságé s nem a gyarmatosítókat kiszolgálóké... Hogy népével tart s nem a megszállókkal... Nemzeti s nem labanc, nem pecsovecs, nem janicsár... Igen, magyar.)

(A kutya megette; elfújta a szél; rongyá ázott a bereki – kunberki – hévízben; mérgében szétépte az első – csonkamagyar - szerkesztő; letétbe helyezték; a feredőt tetthelynek átminősítve bűnjelként őrzi az erre rendelt szenély; hogy tovább ne is folytassuk.)

Oroján kedves elvonásai

– *S herementes méhgombolyagja* –

Oroján Istvánra a hozzáértők azt mondják, absztrakt. S való, ha az ember szemrevételezi Oroján dolgait, egyből kitűnik (mondhatni, csak a vak nem veszi észre): a festő–rajzoló–szoborfaragó – ’azaz’ képíró – művész elvonatkoztat... Mitől is?

Az irodalmi absztrakt arról nevezetes, hogy fittyet hány a valóságnak, általában az absztrakt művészet pedig – olvasható az ismerettárban – elszakad a természettől s csak a színek, vonalak, alakok külön életét kutatva jut valamire.

Már-már azt mondaná az ember, hogyne, ’Oroján’ is csupa vonal, szín és... ’alaktalan alak’, ám ha az ember belemerül egy-egy művébe, mérlegre teszi egy-egy alkotás jeleinek ’valóság tartalmát’, s megkérdi (magában, esetleg nem csak magától), mi köze mindennek a természethez, meglepődhet.

Ahogy engem vágott mellbe... voronézi képe.

Az észak-moldvai (dél-bukovinai) Voronéz – Voroneţ – középkori pingált templomában magam is jártam, engem is lenyűgözött az írástudatlan nép számára ’festett Szentírás’-ként is alkalmazatos (az embereket a krisztusi történettel megismertető) – a Kárpátok alatt, Nagy-Magyarországon is jól ismert – külső s belső templomfal-festés szentséges csodája. Szentek, s szent történetek képei sorjáznak eme ’elképesztő’ görögkeleti istenháza falán, a legkülönbözőbb színek, vonalak, és alakok olyan egysége áll eléd, a képzuhatag úgy magával ragad, magához ránt, azonosulásra késztet (kényszerít?) – ez volt a megrendelő egyház célja? –, hogy föl sem tűnik (a lenyűgöző összhatás miatt), hogy a képírói teljesítményre mindamelllett (állítólag, hisz a többi moldvai füstött kolostortemplomot csak képről ismerem) bizonyos egysíkúság, az egyénítés (a falra festett szent alakok egyéniségének a hiánya jellemző. A középkor káprázatos (ám mégiscsak az egyénítést kerülő) egyházi művészetéből majd Michelangelo s társai törnek új utakra.

Ahogy beléptem a voronézi füstött istenházába, bizonyára a sötétségbe a kicsi ablakokon mégiscsak beáradó fény hatására is, rám zuhant az élmény... ezer pompás színével, ezer rendbe szerveződő vonalával, ezer ’természetet utánzó’ alakjával. Az élményt e moldvai vagabundkorzómban föl villantottam, de bizonyos, hogy egész másképp írom le, mi s miként hatott reám, mint tette Ştefan Oroian–Oroján Pista barátom, ha valóban nekilátok... a népi avantgárd és a posztnépi (mű)ponyva közti elbeszélő teret beportyázó modoromban. Mert Oroján mesternek ’Voronéz’: valahol középen egy darab arany sugar, előtte, a hozzá vezető síkban, valami (kék?) csík, fönt pedig, a fekete alapú kép felső harmadában megint (fehér négyzetként?) fénylik valami.

Oroján ’Voronéz’-e: ennyi! Mert – árulja el – este keveredett a Kárpátok keleti lejtőjén a Moldvának szaladó mezőn álló műemlékhez.

Nyilván, mert élményének ez a leglényege! Ennyire egyszerűsítette le – nem elvonta, levonta, kivonta a valóból a képi mesét, képbe kívánczót a ’természetből’, nem. Az összhatásból akarta a legfontosabbat visszaadni.

Csak hát az a sugár... a Nap fénykévéje, az a vízszintesen nekiszaladó vonal... a templomkapun beáradó esti valamicske világosság, a magasban pedig mi más: a görög istenháza kicsi ablakának világa... (világossága).

Egy szó mint száz: Orojánnak esze ágában sincs – mint az ’absztrak’-ot meghatározó szakértők szeretnék – a látványra fittyet hányani! Éppen hogy abból indul ki, azt igyekszik – a maga mértánias eszközzel és művészhez méltó módon – grabancon ragadni.

Meglehet, a többi Oroján-féle írott képpel is ugyanígy járhatnánk, ha hasonlóképp belebonyolódnánk.

Ezek után arra lennék kíváncsi, mi sülné ki abból, ha mindketten megkísérelnénk

megírni (egyikünk 'sült-realistaként' – mondjuk – lúdtollal, másikunk 'absztraktként' – például – pasztellkrétával), milyen saját képpé áll össze bennünk az egy Oroján-kaptár méhcsaládjának téli, anya-közepű, szó szerint anyaszívű, valóban mindent a jövődőknek alárendelő, az ifjú dolgozókat tavaszra átmentő, a zümmögő (?), ezer parányi szárny csattogtatásával meleget varázsoló, a családot a maguk eleven tetemével óvó öregek önfeláldozó külső – vad zimankó idején megderesedő – héjat alkotó (herementes) gombolyagját.

Mindenesetre Oroján István (festő, szobrász, grafikus, hírlapíró, s – gazdálkodó őseihez méltó módon – méhész) mindnyájunknál jobban tudja, mire jutna egy posztmodern méh (here, dolgozó, anya – egyre megy!), ha a közösség és egyéniség nem akármilyen összhangját megteremtő méhcsalád (méhtörzs? méhnemzet? méhország? méhvilág?) törvényeit fölfüggesztve a közösségnek fityiszt mutató 'szabadságelvű' cselekedetre ragadtatná magát.

Oroján nem ez utóbbiak közül való 'absztrakt', képei ezeregy szállal kötődnek ahhoz a világhoz, amelyben a művész létrehozta őket.

Kőváry, a csataképirő

„Ez az a föld...” utal könyve címével annyi mindenre Kőváry E. Péter, hogy az „Alföldi tájkép csata közben (1988-1994)” alcímmel kösse röghöz elkalandozni induló képzeletünket.

Ahhoz a szűkebben vett anyaföldhöz, amely – azért – nem csak a Nagyalföld, s nem is csak annak trianoni szabóolló szabta (meglehetősen kicsipkézett) darabja. A földért „a világ kezdete óta” (?) tartó küzdelem legújabb, a legutóbbi rendszerváltozással újtára indult s máig bizonytalan végkifejletű ütközetének első éveiben történekről ad a szerző minden eddigi kísérletnél teljesebb képet.

Évtizede napilapba íródtak e riportok, amelyekből az ügyes szerzői válogatás nyomán kitűnő „falukutató” mű állt egybe. Afféle szociográfia, amelyet csak haditudósító terhet élénk: aki végigcaplatta a csatateret... csata közben, a csataszüneteiben, s aki ellátogatott az időben igencsak elnyúló ütközet kárvallottjait ápoló kórodákba s hadiárvamenhelyekre is. A Jászságtól Csanádig az Alföld szívét tapogatja végig Kőváry e pár év izgatott falugyűléseit, annyi bizonytalansággal terhes földárveréseit, már-már parasztlázadásra bujtogató karóveréseit, omladozó kolhozistállóit, átmentésre kész üzemeit járva. S szól tapasztalatairól, arról, amit lát, hall, maga érzel, s egybevet a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem téesz-tanszakán és más szovjet-tudományokat terjesztő intézeteiben tanultakkal.

Amitől aztán igazán hitelessé válik Kőváry minapi nagymagyaralföldi – csata közbeni – tájképirása, az az igen ritka, de annál fontosabb (és hatásosabb) személyesség. Hogy a mai honi sajtóra nem jellemző, s végig alkalmazott föltétlen tárgyilagosságot egyszer-egyszer – nagyon óvatosan – a saját élményével is megtoldja, s a maga vívódásait is szóba hozza, hagyján, de Kőváry leírja azt is, hogyan kényszerül családjá hatására maga is részt venni e földért vívott ütközetben.

Igen, mert édesanyja a gerendási ősi földért, anyósa meg a hunyai jussért küldi szerzőnket harcba.

Ami nem akármilyen, mert hogy szerzőnk nemzedéke egészen mást tanult.

Ezekben az években, hál’ Istennek, elég sokan ugyanerre a sorsra jutottak. S aki mindezt átélte – hogy igenis vissza a földet! –, tudja, mennyire pontos e könyvnyi tudósítás a „föld-kárpótlásról”. S hogy milyen fontos.

A tanulságai miatt is.

Hogy igenis lehetséges ma – a bulvár-, a párt- és egyéb elit-, meg az aljasajtó uralma idején – is az igazi újságírás. Az, amelyik arra kíváncsi, mi történik, mi zajlik a mélyben, hogy mi az igazság, s nem a valóság anyagi, politikai és ideológiai okokból történő lepezését szolgálja minden sorával... Az Ady által emlegetett Szentlélek lovagjaként, aki – persze, amellet hogy ebből él meg – mindenekelőtt az igazságot szeretné fölmutatni (csűrös-csavarás, s pláne hazudozás nélkül).

...Mely újdondászat minden ellenkező híresztelés ellenére igenis kell (vagyis inkább: kellene) az embereknek.

Az a hírlapírás, amely – a különféle érdekeken fölülemelkedve, a ránk telepedni igyekvő érdekcsoportokra fittyet hányva – őszinte szavával, föltétlen tisztességével, pontos valóságrajzával, s a lehetőségek számbavételével segít az olvasónak eligazodni a világban.

Arról nem beszélve, hogy a kolhozosítás (magyarán: kollektivizálás) – még magyarabbul: tszcs-sítés – javán elrabolt földjüket visszakövetelők, meg a minden jel szerint életképtelen, a versenyben alul maradó (keleti módra) termelő, s nem a piaci versenyben való helytállást lehetővé tevő (nyugati fajta) szolgáltató szövetkezet híveinek az összecsapásáról is tárgyyszerűen tudósító írások baloldali, egykoron a kolhozosítást egyedül üdvözítőnek hírdető lapban láttak napvilágot.

Vagyis hogy – már megint – nem jobb- meg baloldal közti ellentét áll e viták hátterében (előterében, avagy a kellős közepében). Mert mitől jobboldali, aki szerint a rablott

holmi visszajár (a baloldal szerint ez lenne a lehető legtermészetellenesebb dolog a világon?), ahogy meg baloldali-e az, aki a nagybirtok pártján áll, ne adj Isten a külhoni nagybirtokosok kezében látná a legszívesebben a honi paraszt földjeit (szemben az igazi jobboddalival, aki meg a világ kincséért nem adná nagybirtokosnak a földművesek kezén lévő akármekkora birtokocskákat)?

Erről – persze – nem szól Kőváry E. Péter eme könyve. Nem is szólhat, mert e tudósításait ma már nem folytatja, s nagy kérdés, érdekelné-e ez az akkori közreadó lapot, ha valaki – Kőváry, vagy más – hasonló őszinteséggel nyúlna ma a hasábjain e párt- és megyéb érdeksoportokat igencsak érintő földügyekhez.

Az sem utolsó, amit elsőként említettem: mit tesz a család! Az a kis közösség, amelyhez a legszorosabban kapcsolódunk valamennyien (nyilván ezért is van úgy ellene minden efféle hagyománynak a Pénz Őfömméltóságát istenítők lelkes világcsapata). Hogy tanulhatott a szerző bármit a gazdaságtanról a marxkárolyi egyetemen, hihetett akármit a (balul, azaz félázsiaiul értelmezett) szövetkezetről, a családi tapasztalat (hogy a tszcs-be lépés nem volt önkéntes, így, nyilván, az mgtsz bárminek nevezhető, csak szövetkezésnek nem) segít valamennyiőnknek eligazodni a világ dolgaiban.

Az íróként másfél, újdondásként lassan egy évtizede hallgató szerző újbóli megszólalását a Magyar Napló „Önképünk az ezredfordulón” című pályázatának köszönhetjük (s köszönheti a szerző). A néhai Magyarország fölfedezése sorozat szellemét folytató és színvonalát megütő MN-könyvek értékes darabját alkotó Kőváry E. Péter három könyve jelent meg a nyolcvanas években (Nem jön többé a drótostót, 1984., Magvető; Bozse moj, 1985., Békés Megyei Könyvtár; A szik virága, 1986., Magvető), s csabai hármassregényének záró darabja, az Űtött az óránk 1988-ban látott volna napvilágot a Szépirodalminál, ha a kiadót nem engedik tönkremenni.

Új, negyedikként megjelenő könyve az elmúlt évtizedekben született (Magyarbánhegyesről, Kétsopronyról, Dombegyházáról és Csárdaszállásról szóló) tsz- és falutörténetekben kikísérletezett módszert alkalmazva a dokumentarizmust viszi már-már tökélyre. Bizonyítva, hogy ha megvan hozzá a tudás, a tisztesség és a tehetség, valamikori téesz-történetíró tapasztalataiból is meríthet a tollforgató.

Hogy a könyv tanulságainak a sorát nem folytatva befejezzem: kívánjunk magunknak minél több hasonló színvonalú olvasmányt pestbudai és vidéki napilapjainkban!

Már csak azért is, mert a csata a földért tovább folytatódik. S nem mindegy, mi lesz a vége.

Arad, Arad

Magyar könyv, magyar folyóirat Aradon, Aradról? Valóban nem mindennapi, mert maga a tény csodaszámba vehető. Már a világ valamely távolabbi, magyar nem látta fertályán, mert egyébként ha valahol összeakad néhány hunnivadék, könnyen a magyar műveltség megtartására szövetkező csapat szerveződik. Míg – régi jó szokásunkhoz híven – „osztódva nem kezdünk szaporodni”?

Aradon 1989-től az újjászületés káprázatát, majd az ismert körülmények folytán törvényszerűen bekövetkező néminemű visszaeséseket élhettük meg (érzékelhettük a neveléghatár csonkacsanádi–békési túlfelén), mostanra viszont mintha kialakult volna egy olyan helyi magyar művelődési intézményrendszer, amely ha nem teljes is, de amelyben már újra meg lehet kapaszkodni.

Nem akármilyen harcok árán sikerült újraalapítani, önállósítani, és „az időközben beköltöző többségi tanodától” megszabadítani az egykori aradi magyar katolikus gimnázium hagyományait folytató Csiky Gergely Líceumot. A nagy múltú aradi sajtó Vörös Lobogó korszakát sutba vágva mára igen jó színvonalra emelkedett a Nyugati Jelen című lap, amely Hunyad, Krassó-Szörény és Temes magyarságának is szolgál anyanyelvű napi olvasmánnyal. Küszködve, de élnek az újjászerveződött művelődési egyesületek, Tulipán néven kitűnő magyar könyvesbolt kínálja a legújabb erdélyi és anyaországi könyvtermést, a Minorita Kultúrház, s a minap épült Jelen Ház várja rendezvényeire a város magyarságát.

2002 nyaratól hivatásos magyar színtársulat működik ismét a Maros-parti nagyvárosban, a létező szocializmusnak becézett románkommunista zsarnokság idején szinte teljes mértékben szünetelő helyi magyar könyvkiadás már-már a két háború közti „majdnem aranykor”-t idéző teljesítményt nyújt. A művelődési értékek fölmutatására vállalkozó lapok közül az egyik, a Szövétnek a nem akármilyen kiadványokkal büszkélkedő aradi sajtótörténet legjobb hagyományaihoz méltó első öt évet mutathat föl, s irodalmi folyóirat is szerveződik.

„SZÖVÉTNEK”

Több korabeli műhely-alapítási kísérlet mellett Arad adott otthont, 1923-tól 1925-ig a Franyó Zoltán által szerkesztett, magát az egyetemes kultúra folyóiratának nevező, modern szellemű lapnak, a „Genius”-nak (s „Új Genius”-nak), valamint Szántó György szintén legendás, 1925-26-ban jelentkező avantgard „Periszkop”-jének.

Nem tanulság nélküli, hogy az alaposan megcsonkított, de valamelyest fölszabadult aradi magyarság az 1990-es években nem ezekhez az irodalomtörténeti jelentőségű szellemi elődökhöz fordult, amikor példát keresett, hanem a katolikus „Vasárnap” hagyományainak a fővállalásával indított folyóiratot 1997-ben.

Az aradi minoriták kiadásában megjelenő „Vasárnap” című irodalmi folyóirat 1918 és 1940 közt látott napvilágot. S míg az előbb említett két folyóirat igen magasra tette a mércét, a minoriták szemléje az értékelők szerint „földhöz ragadtabb” volt.

Csak nem arról van szó, hogy a „Szövétnek” alapítói mindennél többre becsülték a helyben maradók, az odahaza helytállni próbálkozók hűségét? Azt a ferences szellemet, amelyre a bármiféle megszállás viszonyai között is a szükséges mértékben alkalmazkodó legteljesebb népszolgálat a jellemző.

Nyilván jó okuk lehet rá.

Hogy milyen körülmények közt kell (kell? lehet) ma az aradi Maros-parton magyar művelődési havi lapot készíteni, a lélekszám-adatok mutatják a legvilágosabban. Arad vármegye magyar lakossága a regáti királyok birodalmában jó (azazhogy igen rossz) nyolc

évtized alatt 130 ezerről 49 ezerre, Arad szabad királyi város magyarsága pedig 48 ezerről 22 ezerre fogyott.

Már-már megharmadolva él – az értelmiséget tekintve pedig abban az értelemben „megtizedelve”, hogy minden egykori tíz helyett immár csak egy segítségére számíthat – az a kis magyar tisztántúli közösség, amely aradiként igyekszik megmaradni ezen a dél- és kelet-európai Óromániához csatolt közép-európai tájon annak, aminek született.

A „Szövétnek”-et az aradi Alma Mater Alapítvány jelenteti meg, tízegynéhány rovata a teljes helyi – művelődési, oktatási, művészeti, tudományos, sport, gazdasági, ifjúsági - életet átfogja, szerzői köre pedig a város és a megye tollforgató értelmiségének a javából toborzódik. „Természetesen” teljesítményükért nem hogy egy eurót, egy banit sem kapnak a lap szerkesztői és szerzői.

A kéthavonta (jelenleg 550 példányban) megjelenő lap legtöbb szerzője többkötetes író; érdemes őket sorra venni.

ÍRNI A MAROS-PARTON

A lap alapító főszerkesztője Réhon József, aki ma is meghatározó egyénisége a „Szövétnek”-nek: már nem ő a szerkesztő, az irányítást átadta a fiatalabbaknak, de szervez, s rovatot vezet továbbra is. Könyveiből és cikkeiből az aradi–bihari magyar értelmiség huszadik századi sorsa, egy tanárember tisztességgel megélt élete bontakozik ki az írásait figyelemmel kísérok előtt.

Szintén tanár a mindenféle sorrend nélkül másodikul említendő Kovách Géza, akit történészként az anyaországban is számon tartanak (a szegediek kitűnő, „Dél-alföldi évszázadok” című levéltári könyvsorozatában látott napvilágot a Bánság népességének és gazdaságának változásait föltáró munkája). A tágabban vett itteni – partiumi-tisztántúli – táj múltjának legjobb ismerőjeként-kutatójaként jelentkezik újabb és újabb munkáival. Jelenleg – „véletlenül” – e sorok rovójának szellemi szülőfaluja, Kisiratos történetét készül az alapos tanulmányokat követően közreadni.

Puskel Péter az aradi napilap, a Nyugati Jelen hírlapírójaként rendre olyan cikkeket közöl lapjában, amelyek helytörténeti érdekességük s értékük miatt kötetbe kíváncznak. A nagy aradi személyiségek sorsa, a jeles aradi házak építése és romlása, a fontos aradi intézmények múltja és jelene, a kiemelkedő aradi pillanatok izgatják e nem annyira száguldó, mint inkább szeretett városát módszeresen föltérképező újdondász működését. Aki olvassa a Jelent, tapasztalhatja: hála Istennek nem csillapodik fölfedező kedve, valamennyiünk örömére folytatja az anyaországi sajtóból mára szinte kiveszett helytörténeti tárca-írást.

Az aradi értelmiség jellegzetes alakja Ujj János is: hol tanára, hol igazgatója a magyar gimnáziumnak, hogy közben ne hagyja abba a helyi és az erdélyi lapok olvasóinak a tájékoztatását a dolgok aradi folyásáról, s helyt álljon a Tulipán könyvesbolt tulajdonosaként is. Nemrég ő volt az, aki föltárta, hogyan irtották 1944 őszén Világoson a magyarokat.

A Maros-parti város Kölcsey Egyesülete az 1989-es változást követően újíthatta föl tevékenységét, s Pávai Gyulának köszönhetően újraindította a háború előtti nagy sikerű „Fecskés könyvek” sorozatát is. Elsőként – 1997-ben – Olosz Lajos istenes költeményeit adták közre; azóta évről évre újabb, elsősorban a helyi tollforgatók műveit tartalmazó „fecskés könyvek” látnak Aradon napvilágot.

Pávai Gyula működését dicséri a Ficzy-hagyaték közreadása is. A jeles aradi irodalomtörténész, Ficzy Dénes (Arad, 1921–Arad, 1985) lapokban megjelent és kiadatlan tanulmányaiból eddig két kötetnyit jelentetett meg a Kölcsey Egyesület. Az Aradot házról házra ismerő, az Aradon megforduló írok szinte valamennyi lépését nyomon követő tudós tanár további posztumusz kötetét ígéri Pávai Gyula.

Ficzay Dénes talán arra is példa, hogy az övéhez hasonló hűség mit ér: hat – nevel, tanít, útba igazít – az ilyen rendíthetetlen Tanár halála után is.

Az újabb Arad-vidéki népköltészeti kiadványok közül a legnagyobb sikere a körösközi népballadákat közreadó „Bús gerlice csengő hangja” című kötetnek van. Gyűjtője az előbbiekhöz hasonlóan (igaz, nem aradi, hanem nagyzeréndi) tanárember: Csanádi János, akinek a gyűjteménye az aradi Alma Mater Alapítvány és a müncheni Wieser Tibor Alapnak köszönhetően kerülhetett a kezünkbe.

A külön „trianoni típus”-t alkotó kultúr-urak döntésének köszönhetően a nyugat-európai műveltségű s magyar többségű Arad a keleti kultúrkör egyik élenjárójának tekinthető, más nyelvű országhoz kapcsoltatott, így többszörösen nem csoda, hogy – mint Ficzay Dénes, a kiváló aradi irodalomtörténész írja – a húszas évek elején valóságos írásdüh tombolt Aradon, ahol ekkoriban „négyszáznál több író élt”. Ma kevesebb a tollforgató Aradon, de van épp elég okuk újra és megint pennát ragadni.

Úgyhogy egyáltalán nincs igazuk azoknak, akik sokallják az Aradon megjelent könyveket. Valószínűleg éppen annyi jelenik meg, amennyi kikívánkozik belőlünk.

(Bocsánat az azonosulásért, de e sorok rovója bevallhatja: hetvenhét határral arrébb élve is az aradiakkal azonosulva tengeti – viaskodva – mindennapjait. Reggelente azzal kezdi, hogy a honolului, londonországi, pesti, csabai, bakonyi-balatoni hírek helyett az aradiakat lesi: a világhálónak köszönhetően elsőként a „Nyugati Jelen”-t veszi kézbe.)

Arad, Arad.

„IRODALMI JELEN”: „VAGYUNK”

A hetvenes évek végén a Békéshez csapott Csonka-Csanádból Aradba–Töredék-Csanádba átjárva szűrt szemet az aradi Fő-uccán lévő könyváruház kirakatában Böszörményi Zoltán „Örvényszárnyon” című költői műve, amelyet az élelmes (akkor még tán magyar, s nem dák) kereskedő mint helyi szerző művét kínálta a hozzánk hasonló tájékozatlanoknak. Hogy ne mondjam azon nyomban megvásároltam, mert akkoriban a ritkánál is ritkább volt arrafelé a helyi magyar szerző könyve. (Hasonlóan bukaresti kiadó kínálta ez időben Kovách Gézának az aradi-zarándi múltban kutakodó könyvét.)

A fiatal aradi újságíró-költőről évekkel később azt tudhattuk meg, hogy a világ boldogabbik – ne is mondd, nyugati – fele felé vette az irányt. Az erdélyországi rendszerváltozást követően újra föltűnt odahaza: vállalkozóként látott neki elképzelései valóra váltásának. Egy idő után megvette a magyar napilapot, amelyben 2001-ben Irodalmi Jelen címmel szépliteratúrai mellékletet alapított, közbe vásárolt egy helyi román lapot is, megépíttette a pesti sajtópaloták színvonalát jóval meghaladó Jelen Házat, s annak udvarán láthatta 2002 nyarán a közönség a vállalkozó támogatásával újfent talpra álló (hivatásos művészek alkotta, vagy kétszáz éves múltra visszatekintő) Aradi Magyar Színházat...

Az Irodalmi Jelen 2002-re napilap mellékleteként is az önálló helyi irodalmi folyóirat szerepét tölti be, a szerkesztőnek, Hudy Árpádnak köszönhetően a lehető legjobb színvonalon. A boldogtalan emlékeztető nyolcvanas években tette át Hudy Árpád a székhelyét a kies Aradról – a határokon átszökve – a számára húsz német évet követően is épp ennyire kietlen Münchenbe, honnan most hazajár a minden hónap utolsó szombatján megjelenő lapot szerkeszteni.

Az aradi Tóth Árpád Irodalmi Kör második „Vagyunk” antológiája – az EMKE helyi szervezetének a jóvoltából – 2002. végére jelent meg; az első 1995-ben látott napvilágot. (A Kölcsey Egyesület tagjainak műveiből válogató gyűjteményt pedig, az igen beszédes „Feltámadunk!” címmel, 1997-ben Budapesten az Irodalmi Társaságok Szövetsége gondozta.) E közös kiadványok őse az „Önarckép” című válogatás volt (a könyv belső címlapján a

feledhetetlen emlékü N. C. havaselvei pártfőtitkár akadémikus államfő teljes oldalt kitöltő fényírdai vigyorával), amelyet húsz éve adott közre az aradi írókör.

Az 1982-ben kiadott „Önarckép” anyagát Ujj János, a rövidesen Pestbudára menekülő és a fordulat előtt elhunyt Znorovszky Attila, valamint Kenyeres Pál válogatta, a könyv művészeti szerkesztője az időközben szintén jobblétre szenderült Alaszu Pál festőművész volt. A legújabbat Brauch Magda válogatta, műszaki szerkesztője pedig Matekovits Mihály.

Tanár, tanár, tanár... Hogy mit nem tesz egy olyan helyen, mint Arad, a néptanító?!

Teszik, míg tehetik.

Szóval, „Vagyunk”.

... Mondhatni: mi mást tehetnénk?

Könyvek Püskitől

PÜSKIÉK

Ahol Sanyi bácsi és Ilus néni megjelent, ott élet fakadt. S fakad mindaddig, míg be nem végzik életük futását itt e földön.

Idehaza, vagy éppen Amerikában tűntek föl, lépnek elő, bárhol, bármerre veti őket a sors – a könyves sors, a magyar sors –, fölpezsdült a magyar élet, előbukkantak „a semmiből” (a semmibe vett magyar életből, semmibe vett mi magunkból) a magyar könyvek, megmutathatta magát az igaz magyar írás.

Püski Sándor „Könyves sors – magyar sors” című vaskos, a Püski Kiadónál 2002-ben közreadott munkáját végigtanulmányozva nem épp szívderítő végkövetkeztetésre juthat az ember: ahogy a harmincas években, sokkal több lehetősége ma sincs... ugyanannak a magyar írásnak!

1939-ben alapította Püski Sándor könyvkiadóját, a Magyar Életet, ekkortól szervezte, míg engedték, könyvbarát mozgalmát, könyves szövetkezetét, rendezte mozgalomba a népi írókat, akikből nem akármilyen hangadókkal nem akármilyen közéleti alakulat regrutálódott: a Nemzeti Parasztpárt. A magyar nemzet akkor még legéletképesebb osztályát életlehetőséghez juttatni szándékozó Nemzeti Parasztpárt, melyet előbb a dicsőséges Úri Magyarország fojtogatott, valamennyire azért mégis élni hagyott, majd a német és orosz megszállás nyomán a nem kevésbé fényességes, egyenesen Moszkvából igazított „Proletár” „Magyarország” (a se nem munkás, se nem magyar kolhozállam) tette hidegre: beépített (kriptokommunista) árulók segítségével fejezte le, számolta föl. S felejtetnék el velünk máig... ugyanazok.

Püski Sándor 1911-ben Békés város Ibrány nevű negyedében, a Kastélyzug 2-ben látta meg a napvilágot. A második világháború végén nem csak a családját, Németh Lászlót is szülővárosába menekíti s hogy máig – nyilvánvaló: mindhalálig – mennyire kötődik Békésünkhöz, bizonyoság e Püski-könyv (A Püski-könyv): Békés, Budapest és New York térképét is tanulmányozásra kínálja a szerző az olvasónak. Azét a három városét, amelyhez a legtöbb köze van a Püski házaspárnak. Mely három város töltötte be életüket, pontosabban adott teret mindahhoz, amiért élniük volt érdemes.

A „Magyar sors – könyves sors” Püskiék életével, küzdelmeivel ismertet meg Sándor bátyánk – s alkalmanként Ilus nénénk – vallomásai, cikkei, szervezkedéseinek írásos emlékanyaga, levelek, fényképek, hivatalos iratok, könyvkiadói címjegyzékek, miegyebek segítségével. Majd’ száz év jelenik meg a kötetben, elsősorban természetesen a harmincas évekbeli kiadói-könyvkereskedői indulástól – a kényszerűségből a tengeren túl, Amerikában folytatott magyar könyves misszióból – a rendszerváltozásnak nevezett időkben történt hazajövetelt követő évtizedig terjedő időszakot fogja át eme kivételes „életmű-regény”.

S hogy mennyire jogos a Püskiék megnevezés Püski helyett, álljon itt egy történet Püski Sándorné Zoltán Ilonáról: miután 1940-ben egy délutánra kitűzték vállalkozásuk árverését, délelőtt úgy szerzett pénzt az adósságok kiegyenlítésére a harmadik gyermekével áldott állapotban lévő asszony, hogy eladta a lakásukat. Az elkeseredett Sándor bátyánk annak hallatán, hogy párja az utolsó pillanatban kifizette az adósságot, azt kérdezte tőle, kit ölt meg?... Mehettek albérletbe, de ott is megkapaszkodtak. Hogy majd még annyiszor kelljen a majdnem semmiből újrakezdeniük.

Ugyanő, Ilus néni mondja ki a hazajövetel előtt: „A világon semmi közünk Amerikához”.

Feladathoz volt, van, lehet közük Püskiéknek... hazán túl, haza mellett, magyarságunkért.

Nem akármilyen olvasmány Püskiék Püski-könyve nekünk, Békés vármegyeieknek a békési mellett egyéb környékbeli, például csabai dolgokkal is foglalkozó részletek miatt, mert nem egy olyan leírással találkozhatunk, amely eddig sokunk számára ismeretlen tényekkel szembesít. Példának okáért mind Sándor bátyánk, mind Ilus nénénk leírásából kiderül: utóbbi – Püskiné – járta ki Pesten, hogy Tarhoson ne hordhassák szét az erre rendelt elemek a kastélyt s abban Gulyás György megalapíthassa a ma már legendás (már csak a mesékben élő) Tarhosi Állami Énekiskolát.

Eddig erről sem volt hallható... túl sok szó. (Mondatni: egy sem hangzott el?)

Mi mindenről nem! Végre megszólalt a koronatanú... Jogvégzett emberhez méltó alaposággal Németh Lászlóról, a szárszói találkozókról, a Magyar Élet kiadóról, a Magyar Írás szövetkezeetről s még annyi fontos ügyben téve vallomást, hogy nyugodt lélekkel állhasson – majd egyszer – a Mindenható ítélőszéke elé.

Hogy mit ér Püski Sándor életműve, ad ahhoz némi támpontot ama állítás, miszerint Püskiék nélkül ma ugyanúgy kiadó, könyv és könyvkereskedés nélkül maradna a nemzeti polgárság szellemiségét képviselő magyar írás, mint ahogy egykoron a Magyar Élet Könyvkiadó alapítása előtt volt. Mert ahogy 1939-ben nem találtak kiadóra, ha kiadóra leltek, könyvkereskedésre (könyvtárban könyvespolcra) sem égen, sem földön az úgynevezett népi írók, Tamási Áron, Kodolányi János, Németh László, Illyés Gyula, Féja Géza, Veres Péter, Szabó Pál, Szabó Dezső, Sinka István, ma, 2003/2004 fordulóján sem sok könyvesház (ne is mondd, sem sok, népi hangulatú darabot játszani hajlandó szintársulat) kínálja magát... ugyanannak a tábornak.

Attól tart az ember, tíz év s mi nem csúszik ki a szádon:

– De elkelne ma egy Püski...!

Ám... Püski Sándor és Püski Sándorné csak egy van.

Ha szabad őszintének lenni s kimondani, mert tán nem bizalmaskodás: ritka szép pár! A jó Isten éltesse sokáig őket miköztünk. A magyar élet és a magyar írás robotosait, a huszadik századi magyar könyv fedelmi párosát.

SERÉDI A CSABAI TANYÁKRÓL

Dráma Serédi János „Lovak és patkányok” című, a Püski Kiadónál a minap megjelent elbeszélés-füzére, mert drámai – megrázó, fölemelő, valóban katarzisz kiváltására alkalmas – mindegyik novellája. A már-már regénybe álló (regénybe kínálgató) beszély-füzér paraszt népünk – csabai tanyasi világunk – huszadik századi, mérhetetlen szenvedéssel, sok-sok egyéni tragédiával, a tönkrevert földműves népnek a sorsával ismertet meg bennünket... Oly módon, hogy történetről történetre ugyanazzal lep meg a szerző.

A drámaisággal. S hogy miben (miből) áll ez a drámaiság, érdemes talán sorra venni, mert közelíthetünk a titok nyitjához, mitől olyan izgalmasak Serédi János elbeszélései, izgalmas maga a könyv.

A hitelesség jut elsőre az ember eszébe; a kötet valamennyi történetéből, az elbeszélésekben megjelenített valamennyi alakjából, magából a kötetből süt az a fajta hely-, néplélek- és történelem-ismeret, amelyhez otthon kell mozogni az adott tájon, a magad fajtájáról kell szólnod s magadnak, családodnak is ugyanazt kell átélnie, mint a fölmutatott (bemutatott, leírt, megírt, ábrázolt) világ hőseinek, az írások fő- és mellékszereplőinek.

Az azonosulás jut másodjára eszembe, a Serédi János nevű – csabaiként igen nagy öröm leírni (de tán megbocsátható az elfogultság): még hogy alföldi, egyenesen csabai – író teljes közösségvállalása azokkal az elbeszélésbeli hősökkel, akiket megörökítésre méltónak tart a Csaba-környéki tanyavilágról szólván. Nem (idegen) kívülről, nem (emelkedett) felülről, nem (mértéktartó) távolról veszi szemügyre ezt a mára nagyobb részben fölszámolt, maradékában a kollhoz szorításából kiszabadult, ám az új nagybirtok által fenyegetett

századvégtől újraéledni merészkedő „Csabai-tanyák”-at. A tanyasiak-tanyaiak hú fiaként ragadott tollat, hogy megírja népe drámáját, melyet a magafajtnál jobban aligha ismerhet bárki.

Az az átütő erő, amely áthatja valamennyi kötetbeli elbeszélést, annak is köszönhető, hogy folyamatosan ébren tartja kíváncsiságunkat, az olvasó érdeklődését, hogy vajon mi lesz a sorsa... valamely rokonszenves, együttérzésünket nyomban kiváltó hősének. Mely figyelmet nem lohasztja le, inkább fokozza, hogy szinte valamennyi novella úgy fejeződik be, hogy szerzőnknek esze ágában sincs elárulni, hogy végződik emberünk, asszonyunk története. Sejtet, ha sejtet, mindenesetre rábizza képzeletünkre, megérettet ember- és korszakismeretünkkel.

Merő dráma a Serédi-világ! Fegő gazdáé, kinek a tanyája elé leszúrt husángból kihajtott nyárfája mellől időközben eltűnt a hajléka, hogy a helyén ma kft. viruljon, de gazdánk túl sokat emlegeti: nyárfája túlélte a kolhozot, túl fogja a kft-t is! Hát pusztulnia kell innen – onnan, az ismét istentelen újjagzadvilágból – mindennek, ami a nyugalmat zavarja: a fának, amely az igazi gazdára emlékeztet, s pusztuljon a szerelem (a szerelem? pusztulhat, ha nincs más választás, ha útjában van a további gazdagodásnak, a másik ember élete) is...

Mi, ha nem dráma a címadó elbeszélés? „Lovak és patkányok”; e Serédi-írásból kiderül, a kollektivizálás megszállottjai többre becsülték a patkányt, mint a magyar – és mindenféle – parasztember legszentebb állatát, segítőtársát, igavonásban társát, a lovat! Mert jól tudták – hogy kik, tán nem kell megnevezni, úgy is tetszenek tudni, kik s mifélek voltak ők?! –, a föld, a tanya, a kocsi és a ló elvételével semmivé teszik e világot, azt a parasztságot, amely önállóságra termett, amely megél a jég hátán (még a kommunizmusban is), ha hagyják. Csak hát, tudjuk, hogy hagyták volna?... Szóval hogy többre értékelték a patkányt, mert ha alkalmat adnak e jószágnak, hamar eltakarítja a kolhoz útjából a kolhoz és a távol-keleti típusú kolhozista modernizálás útjában álló, de előbb azért (biztos, ami biztos alapon) a téveszcsé-istállóban agyonéheztetett lovat...

A 35 év után szülőföldjére – Fényesre? Vandhátra? Kismegyerre? valahová Csabánk körül a tanyavilág helyére – hazalátogató ötvenhatos forradalmár és elhagyott, kényszerűségből itt felejtett szerelmének a drámája a német feleséggel, a jó csabai – ne is mondjuk, szlovákos hangzású – nevét (Zahorán...) a gazdag nagyapa eredeti dajcs nevére váltó fiúval. Hogy keresse, persze, hogy ne találjon meg semmit abból, amit itt kellett hagynia azon a szomorú őszön: csabai tanyát, csabai édesanyát, csabai menyasszonyt.

Dráma, az öregasszonyé, aki nem érti, miért kerül hirtelen – rendszerváltásunkkor – a sarok helyett a fő helyre. Hogy meséljen, hol volt a földjük és hova dugta, hol a birtoklap, hogy a kárpótlással minden visszajöjjön?! Csak hát a mama hogy emlékezve valamire is... Olyan évtizedek, ilyen fél évszázad után.

Szintén mai dráma: kemence tűzébe vetik a téesz-szel tönkrevert tanyasi világból Pestre menekülő fiúk a megrokkant tanyán haláláig nyomorgó, de fiainak milliókat összekuporgató öreg paraszt édesapa takarékbetétjét rejtő ócska cifra-szúrt...

Dráma drámát követ, a csabai paraszt, a csabai parasztság, s bevallhatjuk, az egész magyar parasztság drámáját írta meg Serédi János. E táj, e világ magyar, szlovák, német, román, miegyéb nemzetiségű, származású, nyelvű földműves népének 1944-ben szovjet segítséggel – szovjet támogatással, közreműködéssel, szervezésben, bátorításra, elméleti alapozással – megkezdett s 1956 után hamarosan befejezett tönkretételét. A háztáji gazdaságok engedélyezésének némi fölszabadultságától a minapi újragyarmatosítási nyitányig...

A patkány, mint a szovjet típusú haladás élharcosa, eszköze, útja (hogy mondaná Kádár Jánosotok? út-ján), „harc elefántja”; valaha ugyanabban az ávós-székházból lett Munkácsy utcai szerkesztőségi palotában dolgoztam a szerzővel, s bár a jelek szerint hasonlóképp éreztünk a sok agyamosás közben és ellenére is, hogy mondhattuk volna ki, mi a

véleményünk az egészről? Megtartottuk magunknak, meg szűk családi, baráti körünknek. Hogy végre 1990 táján fölszabaduljunk legalább annyira, hogy kimondhassuk, mit ki kell mondanunk, hogy gyermekeink tudják s ne lehessen őket félrevezetni, mi történt velünk, népünkkel, polgárosodó parasztságunkkal, Csabánkkal, álmodott Kert-Magyarországunkkal e patkányharapásos elmúlt fél évszázadban a Körös-parton.

Mely Körös-parttól e tekintetben sem üt el a Tisza-, vagy a Duna-, ne adj Isten a Balaton-part, hol ugyanakkor ugyanazok ugyanazt követték el ellenünk.

Serédi János a kitűnő drámai szerkesztésnek is köszönhetően olyan könyvet tett a képzeletbeli Csabai Könyvesház igen magas polcára, hogy legalábbis Városunkban minden ifjúval el kellene olvasatni. Hogy tudják a felnövekvő – s gyakran elég gyanútlan – nemzedékek, mi történt az asztalunkra valót megtermelő-kiizzadó (nekünk lágy kenyérrel, szagos szőlővel, jóféle kolbással szolgáló) parasztsággal Csabán a huszadiknak mondott évszázad második felében.

Persze hozzátehetnénk: könnyű annak, aki így szereti ezt a népet!

E könyv (talán nem csak nekem) újra azt bizonyítja, érdemes így érezni.

Sőt, talán csak így lenne szabad.

PÉLDÁUL FEKETE PÁL

„Az utolsó szó jogán” szól hozzánk Fekete Pálnak ezen a címen a Püski Kiadónál megjelent, alcíme szerint elsüllyedt világnak tekintett, feledésre ítélt, emlékezetünk legmélyére rejtett békéscsabai 1956-ról. Nála hitelesebben, alaposabban, pontosabban senki sem szólhat városunk e gyönyörű-borzalmas korszakáról, a forradalomról és a megtorlásról.

Fekete Pál volt a megye és a megyeszékhely forradalmának a vezetője, legkiemelkedőbb alakja. Aki volt oly szerencsés – köztük e sorok rovója is 12 évesen majd minden tüntetésen csodálva a Fölkelt Nép nagyszerűségét, szószólóinak kiállítását – és láthatta, hallhatta Fekete Pált, a megyei forradalmi bizottság elnökét a nemzeti fölkelés helyi vezetőjeként szólni, szónokolni, sosem felejtí hősieségét, bátorságát, tiszta szívét, önzetlen hazaszeretetét, város-féltését, nép-tiszteletét, emberségét. Hogy majd november 4-e rémes – ágyúdörgéses és valóban véres – csabai hajnalát követően féltse a szovjet-kommunista, ávós és pufajkás pribékektől.

Meg nem menthettük, mert képtelenek voltunk rá, gyöngék voltunk hozzá; s ki felejtí, mit vágott a fejünkhöz a rendszerváltozás utáni első szabad október 23-án Csabánk Fő-terén: „Miért nem mondtátok, hogy így szerettek? Miért hallgattatok eddig? Ha tudtam volna, hogy velem éreztek... Könnyebb lett volna elviselni...”?!

Megőriztük a szívünkben, mert többet nem tehattünk; a Nagy Októberi Magyar Forradalmat vérbe, piszokba, szennybe, testi-lelki terrorba fullasztották a holtukban is átkozott gyalázatosak, kiknek névsorával is szolgál – hála Isten! – Fekete Pál könyve.

November 4-én hajnalban szétlőtték mindazon helyeket a megszállók, amelyeket célpontul, megsemmisítendőként jelöltek meg a minden betolakodó mellé odaóvakodó, népük által megsértett, népük által semmibe vett, a maguk zsarnoki hatalmához bármi áron ragaszkodó kapcarongy pecsovicsok, janicsárok. Délelőtt tankok dübörögtek végig a halálra vált Csaba utcáin; majd utolsó tüntetéseink, utolsó próbálkozásaink ellenére jöttek a letartóztatások, perek, kivégzések, hogy végigvigyék elkövetőik e nép-, nemzet-, emberiség- és emberiség-ellenes bűntetteik sorozatát.

Tovább ellenállni? Aki nem úszta volna meg tíz-húsz év tömlöc, vagy éppen akasztófa nélkül, ha tehetné nyugatra menekült, az előbb oly boldog, fölszabadult nemzet pedig megbénult s egyre fogyott ereje tiltakozni, akárcsak jelezni is, mit érez. Hogy egyre mélyebbre rejtse magában azt a Titkot, amelyet Ötvenhat jelentett nekünk. Emlékezet

legmélyére; de annyira mélyre azért nem, hogy megfélemedkezzék... önmagáról. Arról, hogy egyszer... föl mert szabadulni.

Mány Erzsébet és Farkas Mihály kivégzéséről 1957-ben már csak suttogva lehetett beszélni, Fekete Pálról és hős társairól nemkülönb. A következő évtizedekben legföljebb annyi bátorságra tellett, hogy például egykori tanítványai hébe-hóba szóba hozták, milyen kitűnő tanár volt.

Bevallhatom, példaképeim egyike Ő. Lett akkor, '56-ban, s maradt, marad mindhalálig. Amiről hogy adhattam volna Neki hírt... Zárkába, kínzókamrába, megjátszott kivégzésre kijelölt temetőbe, száműzetésének tetthelyére? A nyolcvanas években (a vidéki ötvenhatról szóló, Kazal című regényemre készülve) már üzentem volna neki, ha tudom, hol él.

Mivel vált sokunk számára oly drágának ez az ember? Igen, a „csabai Kossuth”-ként is emlegetett Fekete Pál. Az előbb felsoroltakon túl például azzal, ahogy élénk állt föltétlen tisztességével, lángoló hitével, rendíthetetlen szabadságvágyával, szép magyarságával. Hogy ne fogta volna meg az életének 13. évében járó, minden tisztaságra szomjas, föltétlen szabadságra serdülő ifjat?!

Ráadásul olyat mondott, amit nem árt néha ma sem fölidézni: „Se kapitalizmust, se kommunizmust nem akarunk, az igazi szocializmus a célunk!”. Mely „szocializmus”-nak természetesen semmi köze Marx-ék falanszteréhez, Leninék rémuralmához, sokkal inkább valamiféle minden eddiginél igazságosabb társadalom reménye... Ez volt a lényege annak, amit mondott, így maradt meg az emlékezetemben.

Manapság szeretik kisajátítani a forradalmat jobbról, balról. Hogy '56-hoz semmi köze nem volt a baloldálnak! Vagy hogy éppen ők, a szocialisták csinálták a forradalmat, a nép csak mögéjük állt... Blabla az egész. Tessenek Fekete Pált – Fekete Pálékat – megkérdezni! Azt a Fekete Pált, aki „igazi szocialistaként” megtapasztalta, miért illik a tovatűnt (mindkét, rákosi és kádári) világra a „vörös csillagos fasizmus” minősítés.

Sajnos kevesen teszik; pedig érdemes. Példának okáért napnál világosabban kitetszik e könyvből, hogy „a barikád másik oldalán” az orosz népet is elnyomó Vörös Hadsereg, valamint a megszállás magyar nemzetiségű haszonélvezőinek kicsiny csapata állt, a másikon pedig az egész magyar nép, a férgesétől megszabaduló magyar nemzet.

Hogy ne fájat volna „az ötvenhatos leleplezés” a hazájukat áruba bocsátóknak... Tán ez az érzés indíthatta őket a vérbosszúra.

Nemrég a Magyar Nemzetben vall a csabai forradalom másik nagy alakja, Hrabovszky László, aki egyetemistaként állt a mi szabadságharcosaink élcsapatába, aki így fogalmaz arra a kérdésre válaszolva, hogy (szemben az árulókkal) kik az igazi ötvenhatosok: „Például Fekete Pál, akit nem is ismernek. Sok ilyen forradalmár van, akit alig ismerünk...”.

Hogy ritkán kaphatott szót, ér oly sokat „Az utolsó szó jogán” című könyv vallomása.

Fekete Pál könyvében sorra veszi, milyen utat járt be, hogyan tört ki, zajlott le s fojtatott vérbe Ötvenhatunk, mit tett azért, hogy megszabaduljunk muszka és moszkovita elnyomóinktól, s hogy miért állt egymaga a ránk törő keleti barbár tankcsorda és a szovjet páncélosokra fölkapaszkodó hazaárulók elé (hogy lebeszélje őket ötvenezres városunk vérfürdővel járó romba döntéséről)...

Nem akármilyen sorok olvashatók e könyvben a rákosistából kádáristává vedlett pufajkás-hadról: a megtorlás kegyetlenségéről, a csabai ávéhá és rendőrség épületeiben végrehajtott embertelenségek sorozatáról, magukról a csabai pufajkás hóhérokról, kiknek örökre emlékezetes névsorával is találkozhat e vallomásban az olvasó.

„a gyilkosokat néven nevezNI” – írta volt új forradalom-keltésre alkalmas költeményében a nyolcvanas években Nagy Gáspár; ezt teszi most Fekete Pál is.

Ez a legkevesebb, egyszer néven nevezni gyilkosainkat.

A büntetés – erre alkalmas törvény és bíróság híján – marad a Mindenhatóé.

Kimondva a kimondatlant, kimondhatatlant... Hogy bizonyítsa: azért mégiscsak fölszabadulunk.

Megszabadulunk... Mindattól, ami megbocsáthatatlan. S amit a helyére téve talán egyszer megindulunk végleges szabadulásunk felé. Megteremteni azt a hazát, amelyben nem tilos a kereszt, ahol nem szúr szemet, ha föl nemzeti lobogózod magad, ahol az lehetsz, ami vagy, s nem az, amivé tenni szeretnének bennünket hol ilyen, hol amolyan nemzetiségű megszállóink.

Fekete Pál végre kibeszélhette, elmondhatta, leírhatta s lám, nyomtatásban láthatja mindazt, ami a moszkovita zsarnokság évtizedei alatt elképzelhetetlen volt.

Fölszabadulásunk valahol itt kezdődik.

Van mi alól, van mitől megszabadulnunk 2003-ban, 2004-ben is.

Boldog új esztendő! Bort, búzát, békességet a csabaiaknak... Fekete Pál könyvével, amelytől a tisztességes embernek nyugodtabb lesz az álma, a bűnös pedig olyan, amilyet érdemel, amilyet megszolgált.

Fekete Pál és megannyi társa – hóhéraikkal ellentétben – rég halhatatlanná vált.

VII. Hálá Istennek

Hála Isten – havas

(Balázs József emlékére)

A hetvenes években – „fiatal író”-ként – alkotta meg életműve javát, amely őt (sokunk szemében) elbeszélő nemzedéke legjobbjává tette. Akkora hazai és külhoni sikere azóta „realista” magyar írónak nem nagyon volt – tucatnyi nyelven jelentek meg könyvei, itthon pedig csak a Kossuth-díj maradt el, minden mást megkapott.

Sikeréhez bizonyára hozzásegítették a munkáiból készült mozgóképművek, melyek valamit valóban visszaadtak a Tiszahát népének írója által megragadott világból. (Igaz, előfordul, hogy a film feliratozói nem jegyzik az eredeti mű – s egyben a forgatókönyv – szerzőjének a nevét.)

A kitaláltak, mindig alulmaradók, a tisztességükben rendre meggyalázott, de újra és újra nekiveselkedő Magyarok (köztük természetesen a jó magyarrá lett, tehát változatlanul eléggé semmibe vett cigányok) írója Balázs József. Tessenek elolvasni Koportosát, Magyarokját és Fábián Bálintját!

Sohasem késő az igazi írók könyveit kézbe venni; ha egy mű ér valamit, bármikor s bárki megtalálhatja benne azt, amiért érdemes levérni róla a port. Balázs Józsefről épp eleget hallottam, nem is nagyon olvastam – a divattól mindig távol tartottam magam. Hogy egy nyáron (családostul) a Balatonon összetalálkoztunk, lettem kíváncsi reá. És láss csodát, ráakadtam (művei kiadása után vagy tíz évvel) arra, kinek közölünk tán – Gion mellett? – a legtöbbet ér eddigi teljesítménye.

A legnagyobbakról szokás minálunk megfeledkezni, hogy majd ha jön egy jobb kor (mifelénk melyik kor nem vár jobbat?), rácsodálkozzanak az éppen esedékes ükonokák: lám, mit nem tudtak jó ősatyáink! Köztük például a másfél tizeden át szemük előtt vergődő Balázs József.

Ki – több társához hasonlóan – nem csak az alföldieké.

Ha hinni lehet Márainak, egyszer még előveszi a magyar irodalmat (a Magyar Atlantiszt) a világ! (Őt – eltemetését követően nem is sokkal – már kezdi.) De ha valaki kíváncsi lesz ránk, nem azt fogja keresni, mit bárki, bárhol, bármikor, bármiről írhatott; ha ebből valami érdekes, leginkább az lehet, melyet csak itt és ezen a nyelven róhattak népünkről sárba, fába, kőbe, papírra, számítógépbe.

RÍNAK JÓ URAIMÉK (HÖLGYEIMÉK):

– hogy, sajna, magyarul írnak, így semmi esély lángelmei mívük világsikerére, bezzeg ha az (mindjárt) ánglushoni (nemrégiben, nyalván, olybá vehették, szovjet-muszka) nyelven szólna!

– hogy ez fáj, amaz, mennyi kín s keserv ebben az átok korban s honban!

– miegyebekért.

Jóska nem, Jóska nem rí, nem pityereg. (Csak majd a legvégén, utoljára, a kórházi falnak fordulván tör ki belőle. Nagyon szégyelhetette magát; mi meg.) Pedig néki ezerszer súlyosabb bármelyikünknel a nem képzelt betegsége. Jó évtizede mást sem tesz: vív – nap mint nap – az életéért. Alig marad eme élethalálharcában ideje s ereje – némi beszélyfaragásra, mozgókép-írásra.

Mert B. J. mester: férfiú.

Az, utolsó lélegzetéig.

Mivelhogy életműve így – „töredékesen”, azaz megtörtetve, elhallgattatva, derékba törve – is teljes.

...BALÁZS JÓSKA: ÉL!

József.

Balázs József – bocsánat, de: Jóska – a hosszú és irgalmatlan küzdelem (s: „hallgatás”) után elment. Ám Gion, míg végül ő is meg nem halt, folytatta! A mit is... Azt a nagyepikai – nagymesei – csúcspítést, amely körül (mondom, hál’ Istennek!) ott tündüklök egy egész Havas! Havas-sereg: havas-vonulat... Bérc-koszorú délnek, éjszának, napkeltének, nyugotnak.

Mely Balázs-havasok legújabb csúcsát Gion A latroknak is játszott nagybeszély-folyamának harmadik, Ez a nap a miénk című, a Délvidék – mi több, Szenttamás – legutóbbi, 1941–1944 közötti magyarul írt korát, s a reá adott verescsillagos, a magyar férfiakat élve négybe fűrészelő partizánvilág lassú múltját írja le... Úgy, ahogy az Anti-Havas (Alacsony-havas) egyetlen csúcscskája sem lenne képes... jelezni magyarvérbenfürdő regéjével a kis-magyarországi országhatárokon túli magyarokkal, rácokkal, bunyevácokkal, svábokkal, zsidókkal történeteket. Mely Gion-bércet persze hogy elhallgat, nem létezőnek tekint azóta (1997-től fogva) is a Magyar Álhavast kiszolgáló erdészek, vadászok, csőszök, szénégetők, miegyebek siserehada.

Persze amikor majdnem az egész népet sikerül félrenevelni, könnyű! Mert nem csak a Rosztovtól Oxfordig terjedő térben kiképzett értelmiségünket tette – nagyobb részt – janicsárráa megszállás, azzá tette a köznépet is.

HEGYSOROLVASÁS

A nemzedéki „realista” vonulat, melyről mára szinte teljesen megfeledkeznek, s amelyet félresöpörve már csak a másiktól – az Alacsonyhavasról, az Alig-högyekről – beszélnek, e csúcsokból kerekedik körénk: a hegylánc névadójának Magyarok, Fábrián Bálint találkozásával Istennel, Koportos nevű – igen havas – bércfok-sora, Gion Nándor Latroknak is játszott kőormainak eddigi hármasa. Körmendi Lajos Telefax a Megváltónak csúcsa, Krasznahorkai László Sántántangó, Nagy Zoltán Mihály A sátán fattya, Bodor Ádám Sinistra körzet, Rott József A kánya haraszt balladája, Temesi Ferenc Por, Végel László Egy makró emlékiratai nevű, nem annyira Isten-kísértő, mint (többnyire) inkább Istennek tetsző magosságba szaladó hegyfoka.

Hogy egyiket-másikat a Kis-havas nevű ellenvonulatba is be lehet sorolni? Ki tagadja. Közelítés dolga. Attól függ, ki honnan nézi (csoportosítja). Ki mint látja.

Nem is csak az, hogy „realista” ez a szépírói vonulat, nem is mindig csak az (más is, más). Írás.

ÍRÁS.

Az igazi.

Mely képes... fölemelni.

Amely rólunk szól. Rólunk, a kisémmizett négyötödről. S nem négyötödöt zsebre vágó ötödnyi zsebtolvajok szája íze szerint ringatja álomba... amaz semmibe vett többség némely olvasásra fanyalodó balekját is.

Klasszikus realizmus, modern realizmus, mitikus realizmus, újító realizmus, vaskosan valóságghú, már-már kubista („kockázó”, a részleteket új rendre rakogató), szociografikusan realista, szinte széptanulmányba vesző regényírói... (Kafkaian) kísérteties, avagy éppen expresszív... Annyiféle lehet, ahányan vagyunk! Ellenben az Ellen-csúcsok alsora. Kaptafára.

„REALIZMUS”?

Mondhatni. Mindenesetre nem „valóságirodalom”! Valóságnak igazság, de nem „szociográfia”, sem „szociografikus”. Ne adj Isten „anekdotikus” pusztán azért, mert a mesének van eleje, dereka, végkifejlete. Mert nem afféle se füle, se farka.

„Realizmus”... Jobb híján mond ilyet az ember.

Tornai József szerint – a hangládában adta elő elképzelését – a magyar irodalom kettészakadt, s a két félnek a politikában is megvan a párja. A modern és nemzeti szellemű realizmus művelői – tegyük sebesen hozzá: nagyobb részben – az úgynevezett konzervatív (nemzeti szabadelvű, kereszténydemokrata, népi-nemzeti) oldal mellett állnak, míg a posztmodern írás hívei a balliberális (mondd ki nyugodtan: a marxi-lenini-polpoti gyökerű álszociáldemokrata és jakobinus elvhűségű, nyaktilönyitogató szellemiségű nemzetközi liberális) politizálásért élnek, halnak.

Több más szakember – köztük Pomogáts Béla – azt vallja, hogy a harmadik ezred elején már nincs is népi irodalom, s nyilván vérbeli realista epika sem, csak ez a sem ez, sem az elő-, utó-, alá-, fölé-, mögékavarás. Előadásukból úgy tűnik, nem maradt más hátra, mint a világdivatba kapaszkodó... akármicsoda.

Ács Margit – egy nemrég tanulóanyagában – tovább bonyolítja a helyzetet. Ugyanis van mersze kimondani, hogyan érezheti az ember (fia, leánya) magát, mondjuk, a népi baloldal emberének (leányának, fiának), ha egyszer a magát urbánusnak kikiáltó túoldal lejobboldalizza, lekonzervatívossa, leilyen-amolyanossa; lehet, hogy neki van igaza? Mert az számít, hogy a környezet a működésedet hogyan minősíti, s nem az, miként vélekedsz arról?!

Ha egyszer ők MINKET jobboldalinak tartanak, nyilván azok is lehetünk.

Csak bele ne zavarodjék az ember.

Lehet benne valami... Balázs Józsefre is igaz: ki nem állhatta sem a baloldali, sem a jobboldali diktatúrákat (diktátorokat) – valamint a „posztmodernnak” állított hadovázókat.

No lám; mik (nem) derülnek ki.

Szerénységed – ellenben – azt alítja, hogy a marxi ihletésű (marxi-szocialista, lenini-bolsevista, polpoti-népellenség) baloldalnak a lehető legtermészetesebb, hogy aki tőle jobbra áll, csakis szélsőjobboldali lehet. Jó, ha nagyon megszán bennünket, jobboldali. S eszébe sem jut, hogy tőle jobbra akad épp elég baloldali.

Soroljuk?

Tán nélkül is nyilvánvaló. Csak példának okáért a népi baloldali – mára igen szétvert – csapat.

A szépírásról nem beszélve! Mert abban aztán különösen irgatmatlan volt az irtás. Majdnem mint a maniui, meg a titóista bandajárás. S irtja e szellemi bajkeverő, és a hasznoskára mindenképpen jogot formáló (hajaj, a jogot, a puszta szólás jogát is kisajátító) népség a Balázs-féle havasok népét.

Hogy mi fáj nekik.

– Mi, mi, a pénz!

Balázs József legjobb három regénye 2000-ben egybekötve látott napvilágot. Két írás ha szóba hozta. Gion 1997-es regéjéhez hasonlóan vele sem nagyon foglalkozott a „nemzeti”, „realista”, „konzervatív” sajtó, avagy műítészet, ne adj Isten irodalmi vidámvásár-szervező sem. Van elég dolguk nélkülük is, ha az alig érdekesekekkel, meg a „posztmodern” – pontosabban: az üzleti – értékrend szerinti nagyságokkal foglalkoznak.

Ahelyett, hogy.

Ami már-már fáj: gyermekeink így – az egyetemig, mi több, az akadémiaig bezárólag – honnan tudnák meg, hogy van MÁS is?

– Gondolod, arról írsz doktori értekezést, akiről akarsz? Csak ha az általuk elfogadott értékrendhez, s idegenmajmoló nyelvezethez és nyögvenyelős szemlélethez igazodsz.
Tanár sem lehetsz lassan.
A fiad (leányod) meg.
Hogy’ tudja meg, hogy: van jobb?!
Mint a kánon-kantin csaplárosai által csapravert – amúgy igen bekölnizett – csiger.

KICSI, NAGY, MÉG NAGYOBB

Azon túl, hogy az igaz író – a „realista”? – olyasmivel vesződik, ami valamennyiünket izgat, s nem az áltáji huzat szárnyain vág neki a sosemvolt túl magas vakvilágnak, a valamirevaló tollász a kismizettekkel tart. Még hogy együttérez velük! A kifosztottak, rabszolgának hurcoltak, rabsorba taszajtottak, gyarmatosítottak, megszállottak (a fegyverrel letiportak, s nem a háborodottak), az utcalánnyá tiportak, hetedízíg cseléddé tettek, az elesettek, a gyöngék, a senkik, s nem a mindenféle javakban dúskálók pártján áll.

Semmiképpen sem a gazdagokén!

Nyilván ezért tesz úgy a világ gazdag ötödét képviselő, szolgáló pénzosztó bagázs, mintha a Balázs-havas nem is létezne.

Mert, ráadásul, eme tollász-sereg nem hogy együttérez a semmibe vetettekkel – arra a gazdagvilág által jól tartott csapat is, haszonérdekből, megtévesztés gyanánt, képessé tehető –, azonosul vele!

Egy-ugyanazon érzelmek hatják át a „realista” írókat s a megnyomorítottakat.

Nem úgy azokat, akiknek – úgy tűnik, mert így is vallják – nincs hazájuk, csak pénzüik.

– Hazánk a Földgolyóbis!

Hogyne, az egész. De hogy Ruanda, Erdély, avagy Kamcsatka lenne...

– Ahonnan jó messze lehet szaladni!

Egy kis pénzmagért.

Esetleg – jól föltarisznyálva – hazagyühetöl! Adni a bankot.

Balázs Józseféknak az írás: az élet. Élet. Ahogy az általuk képviselteknek a pöröly, a ráspoly, a kapa, a... bármi szerszám. Nem hogy avval keresed a kenyered; azon túl.

A dolog.

Életed, azaz családod.

Nem.

Túl a megélhetősen. Mely megélhetés – amúgy – könnyen kicsorbítja a lúdtollat.

Aki nem érzi át a végsőkig elkeseredettek fájdalmát, mit tudhat az?

MÁRVÁNYBAN

Márvány ucca 27.; egykor az első, ma a tizenkettedik kerületben.

Valaha – amikor Jóska ideköltözött – csöndesebb lehetett. Most a Márványt keresztező Alkotás ucca dübörgése rémíti el a magunkfajta vidékről (hogyne, a Kun Béla-, Szálasi- s Demszky-mentes Magyarországról) szalajtottakat.

Nem is olyan vészes! Legalábbis Jóskaéknál a tető alatti, legfölső emeleten, ahonnan az erkélyről balra a királyi vár kupolájára, jobbra a Budai-hegyekre vezet a Márvány-uccai városba-vágás innen jóval csöndesebb völgye.

A Déli-vasút főindóházából a Márványba kutyagolva hol nem visz el a lábad? Erdélyi József otthonának a helyét mutatja az Alkotás uccai sarokház falára tett márványtábla: E házban élt Erdélyi József költő 1896–1978. „ÉN HISZEM AZ IGAZSÁGBAN, / HISZEM AZ ISTENBEN, / HOGY VOLT, VAN ÉS LESZ ÖRÖKKÉ / S HOGY NEM HAGY EL

ENGEM. Állította a XII. kerület önkormányzata, a Magyar Írók Szövetsége, az V. kerületi ruszin önkormányzat. Bp., 2000.

Jó, Erdélyi, de annyival később Balázs Jóska ebben a házrengetegben?! Az alföldi szabad huzat hona után...

Hogy lehet – lehetett – itt élni? Falusi legény létére hogy bírhatta ki? Szabolcs után szabadon... a Márványban?

Úgy, hogy – közben – itt is ugyanaz maradt! Halálos betegen is az alföldi magyar élet éltetője. Mindent, mindenkit megismerni igyekvő, bárkihez tiszta szívvel közelítő... szegény ember fiaként.

– Az volt hozzám az utolsó szava: Imádlak.

Márvány 23: E házból hurcolták el 1944. október 29-én Ományi Kálló Ferenc, magyar táborig fősperest, az ellenállási mozgalom budai csoportjának tagját, a magyar szabadság és hősiesség szeretet vértanúját. Bajtársai és hívei.

Márvány 23: E házban élt D. Ordass Lajos 1901–1978. evangélikus püspök, akit 1948-ban és 1958-ban erőszakkal távolítottak el hivatalából. Személye világító fény volt az embertelenség sötétségében, példa a Krisztus-hit bátor vállalására, a megalkuvás nélküli helyállásra. Magyarországi Evangélikus Egyház. 1996.

Hogyne, párban a házban a márvány a Márványban.

Mire föl szemközt, a Márvány 40-en: Ebben a házban élt és alkotott dr. Sziklay László (1912–1987) irodalomtörténész, az első magyarországi szlovák nyelv és irodalom tanszék alapítója. Budapest Főváros XII. Kerületi Önkormányzata, Bp. XII. Kerületi Szlovák Önkormányzat, Magyarországi Szlovák Írók és Művészek Egyesülete... Magyarul, majd szlovákul.

Emléktábla emléktábla hátán a Márvány ucca Alkotás és Ugocsa közti szakaszán? Mégsem élt Jóska – itt Budán – olyan lehetetlen helyen?

Jóskák háza falán, a Márvány 27-en a lepellet födött Balázs-márvány. A ház alatt a Márvány borozó, Jóskáké?

– Nem, Jóska nem volt boros.

Meg a csicsásabb Starbox Cafe nevezetű kávéház. (Gondolom odahaza, a Krasznaparti faluban, Vitkán is hasonló – a bennszülötteknek tökéletesen érthetetlen – nevű lebujszóba csalogatják a serre-borra szomjazókat.)

A Márvány 27 alatt – az Ugocsa ucca felől – újabb borpince, a szomszéd házban meg, láss csudát, nem akárkit emlegető márvány: "Ne feledjétek férfiak, hogy az asszonyvér se drágább harcra, mint szerelemre." Ebben a házban élt és alkotott Kaffka Margit 1880–1918 író.

Jóskák lakása a negyedik emelet harmincháromban; előbb az első emeleten éltek. 1969-től 1997-ig volt e házban otthona.

B. J. mester leleplezett márványablaka alatt kék kocsiállás-óra.

– Sétáló-uccává tesszük a Márványt, legkésőbb akkor eltüntetjük ezt az órát is.

„Budai rajziskola” – olvasható a Jóska-tábla fölötti első ablak üvegéről. A B. J.-márvány melletti cégéren: „Egészség és kényelem cipő bolt”.

– Mennyi baja volt szegény Jóskának a cipőkkel!

K. B., Jóska cimborája szól vala, ki a nemzedék legtehetségesebb elbeszélőjeként emlegeti hősi halottunkat, majd e budai-hegyvidéki kerület polgármestere, M. Gy., kit azért kértek meg a barátok, állítsasson sürgősen emléktáblát Jóskának, mert ki tudja, ősszel kik nem nyerik a kerületi helyhatósági választást! Akiknek aztán Balázs Jóska... anyyi. Az Írószövetség nevében Sz. K. elemzi B. J. káprázatos kisregényeit, a társasház képviselője meg arra int bennünk: Jóska megmutatta, hogyan lehet valakinek életkedve nagybetegen is.

„Azokról az emberekről akartam beszélni, akik nem tudtak beleszólni sorsuk alakításába.” Ebben a házban élt és alkotott Balázs József (1944–1997) író és dramaturg

1969-től haláláig. Állította Budapest Hegyvidék XII. Kerületi Önkormányzata és a Magyar Írószövetség. 2002.

Veled nyugszunk, ha tudunk, békében.

Körmendi, otthon

Elment jó pajtásod, Lajos.

ELMENT KÖRMENDI

Nemrég azzal vette át az Arany János-díjat: nyilván azért ítelték neki, mert tudják, nagybeteg, de kifog a kurátorokon, azért is élni fog! Mert még annyi dolga van. Valóban, idén még csak 59 éves lett volna.

Nem sikerült; Körmendi Lajos újév napján, este a karcagi kórházban örökre elszenderült. Délután még otthon volt szeretteivel, mígnem rosszul lett, mentő vitte el, ám a kórházból azzal engedte el asszonyát: menjen nyugodtan, alszik egyet. Hogy soha többé ne ébredjen föl. (*Ne a ridegen fehér ispotályban, / Hanem otthon fogjál kézen*, kérte az Urat, mindhiába.)

Ő jobban járt, nem szenved tovább, akiket viszont itt hagyott, sirathatják. Fájhat sokunknak – mindenkinek, ki ismerte – annak a magyar írónak a távozása, akinek mindene volt a fajtája, a hazája, szeretett szülőföldje, a Nagykunság, családjá, a nemzeti műveltség, a magyar írás. Húszegynéhány könyve jelent meg, megkapta íróként a József Attila-díjat, újságíróként a Petőfi Sándor Sajtószabadság-díjat. Aki közel állt hozzá családtagként, barátként, olvasóként, gyaníthatja, mi minden maradt benne.

1980-ban a szolnoki pártlaptól rúgták ki, 1994-ben, a kormányváltáskor a Jászkunság című folyóirat éléről távolították el, nyilván ugyanazok. S valóban: mindig adott épp elég munkát a szellemi és a kétkezi fogdmegeknek. Az Alföld, a Nagykunság, Karcag és Berekfürdő volt számára a világ közepe.

1998: vastagbélrák! Halálfélelme. Debrecenben sikeres műtét. Csoda! Lajos meggyógyul.

1999: az első bereki írotábor.

2000-2003: könyvek, dolog, család, írás. (2003: azt mondja, valami baj van a bőrével.)

2004: az utolsó bereki írotábor? Épp ott van, szervezi, hogyan, csak hát: ezúttal májára, tüdejére támadt a rák. Egész ősszel, télelő havában: kezelik vegyszerrel, sugárral. Ősszel leányoddal Váradról hazafelé benézel hozzá. Később a csabai kolbászünnepről gyüvet reánézel – fiad utóbb mondja: búcsúzáskor szólalt meg a karcagi nagyharang, s ő arra gondolt (való, Lajos ilyen csöndes még nem volt), e muzsika arra int, hogy soha többé nem látjuk. (*Tudom, szürkületkor csendítenek / Majd nekem az égi toronyban*, írja *Ima* című költeményében Lajos; fiam hogy tudna róla...) Hetente hívod, hetente megnevetetitek egymást. Bármily nehéz, azért az élet. Kitüntetés? Hogyan, azért sem! Kifog rajtuk. Rajtunk. Abbahagynák a kórodában a kezelést, mert elfogyott a pénzük! Majd csak kerít valahonnan a kezeléseket folytatására pízta a magosságos Orvosegyetem! Karácsony előtt hívod: 24 éves barátságok során ez az első eset, hogy nem tudod megnevetetni. Jól vagy? Voltam már jobban is – válaszol. Ennyi a panasz. Szilveszter napján késődélután hívod, kívánj neki mindent, mit kívánni lehet. Asszonya, Nagyjuli azt mondja, épp most vették le róla a csöpögtetőt – infúziót –, mert a nagy láz miatt kiszáradt. 37,5-38,5 közt van állandóan a láza, mondta két hete. A kezeléssel jár. Hogyan. Lajos fullad, alig tud beszélni, megfullasztja a baj. Boldog, boldogabb, szabadabb, magyarabb, jobb új esztendőt... Természetesen. Meg hogy gyógyulj... Különösen. Szedi szaporán beszéd közben a levegőt. Korábban csak az asztma kínozza, most még ez. Januárban lesz az újabb kezelés, akkor fogják átvilágítani, lássák, mire jutottak a kezeléssel, ért-e valamit – persze hogy! – a májának, meg a tüdejének a sok-sok mérge. Misenyka, írja utoljára, mert hogy tekegyelmedet így emlegettek volna – ha hagyta volna magadat – a Moszkva-parti leányok. Játék, utoljára. Kár. Meddig élélcélődnél Vele!

Aki mindig értett, sosem hallott félre. Akire érdemes volt figyelni. Akinek te is értetted minden rezdülését.

Lajos.
Lajzsan.
Lajharzsan!
Lajhardzsan.
Lali.
Öreg Lali.
Laji.

Kardszag, Kardszag-berek, Berek-feredője, Berek álma. Hogy odamenne!
Odatepedne! Naponta szívja magába a gyógyerejű, orvosifű-szagú, balzsamos bereki hévíz finom gőzét, páráját, harmatát! A megszerzett üres faluszéli telket beépíteni, ott élni, naponta megmártózni, orrodát a víztükör fölött tartva belélegezni ezt az Életet! Berekbe, ahol az év közbeni ezer, nyári tízezer ember közt pihegve úgy elvan. Lazán, szabadon. Kedvire. Bátran. Lesni, mit lesni adatott még valameddig. Írni, mit lehet.

2005: újév napja! Neki az utolsó. Nekünk meg. Ki tudja.

Lajosunk.
Élt volna még, ha hagyják.
Kicsodák, na, kicsodák.

Besúgói? T., az S., ki írónak mutatta magát. F., a rádiós (T.), ki amúgy igen jól ellenne. Az a valaki, aki a karczagi és szolnoki értelmiség-elhárítás beépített embere volt a hetvenes-nyolcvanas években, akit a minap kilső-szolnokszéki demokráciánk székvárosában magos kitüntetés ért: T. I., a „jó barát”! Haha, haha, mondaná – ha mondhatná – Körmöndi egy-komája, Kurta Miska (Zarándvármegyéből).

Nem, nem ők! Csak az élet.
Élt jó 58 évet.
Jó volt, Lajos. Bármily nehéz. Jó voltál.
A legjobb.
(Nekünk.)

Ott fog nyugodni, ahová vágyott. A Berekben.
Valamikor valaminek csak sikerülnie kell!

Legvégül is.
Az a puha, áldott, nagykún anyaföld a bereki tavak partján.
Nem egészen így gondolta.

Szellemi és kétkezi fogdmegek? Bántották eleget az irodalom perzekutorai is! Hogy tették volna a helyére, közölték, támogatták, segítették volna?! Ó, nem; egy, kettő ha. Húszegynéhány könyvéből csak pár jelent meg nagy pesti kiadónál, a többi kis helyi – jelentéktelen küllemű – (a könyvesboltokban észrevehetetlenül szerény, szegényes), leginkább karczagi kiadvány. Kalapozhatott eleget, hogy legalább így megjelenhessenek. Legjobb munkája, a Telefax pár száz példányban látott napvilágot, s már úgy unta a kuncsorgást, hogy a barátainak sem küldött belőle – ha valaki arra járt és még épp észrevett egy szabad példányt az íróasztalán, megkaphatta! De hogy hírért vitték volna... Akadt, aki a könyvét fünek-fának ajánlgatta, mígnem második – pesti – kiadás lett belőle. Más eszperantóra, megint más lengyelre fordította, persze egy fillér állami – erre való! – hozzájárulás nélkül! A '99-es frankfurti magyar könyvvásárra úgy kerültek ki az általa kiadott könyvek – köztük a magáiéi –, hogy addig ügyeskedett, mígnem az egyik jelenlévő kis kiadó a polcára tette őket. De hogy a hivatalos listán szerepeljenek a munkái, hogy jutott volna az urak s hölgyek eszébe?!

Azt mondta, fulladni azután kezdett, hogy '94-ben kenyér nélkül maradt a két iskolás gyermekével. Azután jött az asztma. Megkapaszkodott, csak azért is, megmutatta. Persze kiábrándult a „jobboldali”, „nemzeti”, „konzervatív”, „keresztény-keresztény” – stb. – oldalból is, mert láthatta: míg amazokat, ha bajba jutnak, az eszmetársak szervezeten segítik, minket veszni hagynak. 2004. elején azért háborodott föl – majd szétvetette az indulat -, mert a nemzeti oldal egyik vezető szellemi műhelyének (nyilván nemzeti, keresztény, konzervatív, polgári, jobboldali) szerkesztői félretették – nevezzük néven: kiselejtezték – a munkáját.

Hogyne fájt volna neki az azoktól kapott pofon, kiktől – tévedésből – megértést remélt.

Kapott épp eleget – ebbe rokkant bele? –, de hogy a „mieink” is így bánjanak velünk? Amikor egy-egy ilyen támadást – magában – legyűrve (lenyelve) újfent jó kedvre lehetett deríteni (derült ő magától általában elég hamar), mindig valami hasonlóval biztatott: Miska, korpázd az bestyét! Mísenyka, csak a fejét, hogy meg ne sántuljon! Miszasan, föl az labanc pitsán rúgására! A fejenkénti első icce veresbor után, hogy csúfoljon, fölharsan: Ruszkik haza!... Persze mert te minden kortyintás előtt afféléket mondasz, hogy „Le a vörös...!” Hogyne, borral.

Föl, föl.

Nem vád, tény s való.

Azt mondják, a ráknak lelki oka is lehet.

Hogy mi az igazság...

Úgy látszik, a mai Júdások nem olyan érzékenyek, mint névadó ősatyjuk volt, rendre túlélnek áldozataikat.

Balázs József, Gion Nándor után Körmendi Lajos.... Hogy miért mindig a javának kell elmennie?!

A Fennvaló (az a Kaporszakállú), ha tudja.

LAJZSAN S-PARÓDIÁJA

Lajos megkezdte berekfürdői írótabori paródia-sorát: megírta első darabjait egy sorozatnak, amelyben rögzíti, milyennek lát bennünket, a szeptember havi bereki íróhét résztvevőit... Annak alapján, amilyenek mutatjuk – mutatnánk – magunk! Kiről így, kiről amúgy, jönnek sorba. Jöttek volna, jó kis bereki kötet lett volna belőle, ám a Mindenható közbeszólt. Maradtunk néhányan, kikre tintáját pazarolta. A legsikerültebb, mert a megénekeltek-kicsúfoltak közül az illetőt ismerte a legjobban, a Sarusiáda lett.

Ím ígyen szóla – szólott volt - Lajzsán koma:

S a r u s i á d a

*Hanyatt úszva ugat
Magyar Krisztus balján,
Árva imát mormol
Az tsabai Szajnán.*

*Mótföldi bált füst az
Detzebálos Gyulán,
Kutyakántor bujkál
Hadak uttyik nyomán.*

*Elszökő az élet,
Kéne kupakolni,
Jeruzsálemhegyen
Lyány fölé hajolni.*

*Eszter berkét bújja
Az kazal tövében,
Aranykapca álma
Szaglik az fejében.*

*Korzóhoz vagabund
Ez új Tsuba Ferke,
Tsonka Tsanád után
Jöhet Karczag-Berke.*

*Az bereki pázsit
Sarusinknak éden,
Megír vagy hat könyvet
Az feredő héten.*

*Hullt légy levesünkbe,
Mert az fagy öszveránt,
Harcra készen Miska,
Mint Kurta de Zaránd.*

*Az kaporszakállú! -
Rikkantja az télnek,
El is hagyá ajkát
Az tsavargó ének.*

*Elmaradnak kotsmás
Szellemi tivornyák,
Hideg szelet küldött
Pár globálbuzernyák.*

*Nem áll idegen szót,
Magyar helyett flantzot,
Álmában is aprít
Sok kurva labantzot.*

Távgépíró 2003. Boldogasszony hava 28-án küldte nékem Almádiba Karcagról, s mit ád Isten, az Eső az évi 2. számában ott volt e kis költemény az Oláh Jánosról és Szentí Ernőről írott hasonló munkájával együtt.

Mit hoz a Sors, esztendő múltán szerkesztik az esztendő legjobb költeményeiből válogató kötetkét, s Lajosunk is kínál valamit! Tudtommal kettőt. Hogy mit, nem árulja el. De amikor 2004. elején visszadobják, azonnal az én számomat tárcsázza. Majd föl robban! Hívjam vissza! Mi a véleményem?! Elege van az egészből! Kikéri magának, kilép, vegyék le a nevét a lapról. Ne közöljenek tőle semmit! A nevét is felejtsék el.

Nyugtatnád, ha tudnád. Veled nem ugyanígy bánnak a barátaink?

Gondold el, ők a barátaink, milyenek lehetnek – velünk – az ellenfeleink, ne adj Isten az ellenségeink?!

Nem nehéz kitalálni.

Nem kellett Lajos versei.

Lajos, Lajos, eltévesztettük a házszámot!

Azt hittük, otthon vagyunk.

Pedig csak: odahaza.

BORDAROPOGTATÓ ÖLELÉSSSEL

Ahány könyv, annyi bejegyzés egymásnak. Ölelik egymást ez ajánlások. Férfi módra! Lajos mondta – írta –, „bordaropogtató öleléssel”. Legalább.

Barátságunk 24. évében zárva a sort, a keresztajánlásokat.

Keresztbe, kasul, legalább itt: szabadon.

Az övéi.

(Barbaricum.) *Sarusi pajtásnak, kedves jó komámnak szeretettel. Karcag, 1984. június 11.*

(Boldog emberek.) *Sarusi Miskának küldöm újévi lap helyett baráti szeretettel. Karcag, 1985. dec. 27.*

(Művész Pista huszonegye, 1987.) – Rossz a hangulata, beírni sincs kedve. Egyik legszebb könyve, mégsem derítette föl. Tán előre tudta, hogy a műítészek ezt is elhallgatják?

(A gyökeres állat.) *Kedves jó komámnak, ama kurutzos hajlamú Sarusi Miskának küldém e labantz-ellenes könyvetskét, ezzel is biztatván eőuraságát a fertelmes labantz-fajta pitsán rugdalására. Kardszag, 1992. szept. 21.*

(Vad játékok.) *Sarusi Misenykának küldöm baráti öleléssel. Karcag, 1994. szept. 30.*

(Édesem, ma oly fanyar vagyok.) *Sarusi Misenykának küldöm gyógyulásához ezúton adva ötletet (lásd: 9. oldal!), baráti szeretettel. Karcag, 1995. márc. 8.*

(Telefax a Megváltónak, avagy..., 1995.) – Asztalán leltem, szóba nem hozta volna. Azt érezte, minek. Kit érdekel? Levettem, hazavittem. Tán az utolsó szabad példány volt. A könyvet később eszperantóul is kiadják, újra megjelenteti a III. ezred első éveiben a Magyar Napló Kiadó, lengyel kiadását a berekfürdőiek lengyelhoni testvértelepülésükkel közösen tervezik a XXI. század első évtizedének a közepén. Hogy is jelenhetett meg a könyvecske, nemzedékünk legjobb „apa-könyve”: a szerző körlevélben kért rá pénzt minden rendű s rangú ismerősétől (ekkor lett József Attila-díjas). Hozzám a kötet megjelenését követően került a fölhívás egy példánya. Érdemes szó szerint idézni: *Tisztelt Olvasó, Kedves Barátom! Örülnék, ha támogatná IV. Louis Bejgliumban című könyvem megjelentetését. Ebből a célból előfizetőket gyűjtök. Ez a munkám zömében prózai írásokat tartalmaz, ezen kívül olvasható benne néhány gyermekvers is. A kötet 8-10 éves kortól az emberi élet végső határáig bárkinek ajánlható. Egy sok műtéten átesett, sokat szenvedett kisfiú nehéz éveit kíséri végig a történet kb. 4 éves korától 4 éven keresztül, napjainkig. A könyvben sok nyelvi játékot, humoros helyzetet és mély gondolatokat talál az olvasó. A kiadványt könyvhétre, 1995. május végére szeretném megjelentetni, fűzött borítóval, illusztrációkkal. Az előfizetők dedikált, számozott példányt kapnak a megjelenés után. A könyv tervezet ára példányonként 180 Ft (áfával). Amennyiben Ön támogatni kívánja munkám kiadását, megköszönöm, s kérem, ezt az összeget lakcímével együtt az alábbi címre elküldeni szíveskedjék: Körmendi Lajos 5300 Karcag, Kossuth tér 15. I/2. Telefon/fax: (59) 311-903. Elő nem fizettem, ajánlás és számozott példány hogy járt volna?! Számozatlan, amit elvihettem. („J. A.-díj, áfával.”)*

(A puszta fiai, 1996.) – Bejegyzéstelenül.

(Magánkrónikák.) *Sarusi Miskának és az ű nemes bokorból szakasztott Rózsájának küldöm e bolhapöcsnyi beszélyek gyűjteményét karácsonyi jókívánságaimmal, újévi bizakodással együtt. Baráti hátbaveregetéssel. Karcag, 1996. december 20.*

(Kurgán, 1997.) – Ajánlás nélkül.

(Öt perc az élet.) *Kedves barátomnak, aki hol Misenyka, hol Misadzsán, hol Mimi, hol Mityó, hol Mitya, hol Mityu, hol Mityka, hol Misu, hol Misa, hol Misikám, hol Mityuri, hol Misel, hol Miguel, hol Mihi, hol Csángó Mihi, hol Figaró, hol Miskonás, hol Kutrucz, hol Kurtusz, hol Kultusz, hol Kurlucz, hol Kurucz, hol Kissarusi, hol Sarusi Kis, hol Cupi, hol Buzgóka, meg a rosseb tudja, mi minden méltóztatik lenni az ellenség megtévesztése céljából, szóval, az alakváltó regény és beszélyírónak küldöm ezt a Szökőéletnél is gyorsabban elszökő könyvet, de küldöm az ő kedves Rózsájának is, akinek most nem írok több nevet, de ezért talán nem is haragszik meg. Boldog karácsonyt, új évet! Szeretettel. Karcag, 1997., december 22. – Épp jó kedvében találta e könyv-megjelenés! Gyönyörű gyöngybetűkkel tudott teleróni árkus lapokat.*

(Az én Karcagom.) *Sarusi Misadzsannak és az ő szépséges Rózsájának szeretettel. Karcag, 1999. szept. 1.*

(Dátumversek.) *Sarusi Miska komámnak baráti öleléssel. Karcag, 1999. szept. 1. – Benne az adatokkal: 1980, elsőször rúgják ki, 1998, halálos kór.*

(Robinson az árokparton.) *Sarusiéknak, Rózsának, Miskának küldöm karácsonyra. Szeretettel. Karcag, 1999. dec. 13.*

(Ötemiszuli Szalamat, 2000.) – Ajánlástalan, 2005-ben a temetéskor kéregetve a bereki könyvesház Körmendi-gyűjteményéből.

(A képek árnyéka.) *Sarusi Miskának adom itt a nagy büdös csabai Szajján, miután bevermeltük a savanyalevest és a szlovák nagy túróst galuska képében. Kár, hogy elmész, a fene azt a csavargóvért benned! Azért öllelek. Békéscsaba, 2001. ápr. 20. – Ekkor már eladtuk csabai lakásunk, Almádban másikat vettünk, így már bizonyos, hogy visszaszökünk a Dunántúlra.*

(Régi kútba nézek.) *Sarusi Miskának, a balatoni keszegek rémének, a pincék szorgalmatos látogatójának, az internet rémének-fantomjának, a grafológusok kedvencének küldöm baráti öleléssel. Karcag, 2002. jan. 9. – Másik példányon: Sarusi Miskának (Zarándból) adom bordaropogtató öleléssel. Békéscsaba, 2002. 06. 05.*

(Az együttleges szellem.) *Sarusi Misenyának, szeptemberi kunsági finak, szeretettel. Békéscsaba, 2002. 06. 05.*

(Fakso al la savinto..., 2002. – a Telefax... eszperantó nyelvű fordítása.) – Megint nincs kedve ajánlani.

(La besto radikhava, 2003. – A gyökeres állat c. verseskönyv eszperantóul.) – Jegyzés nélkül.

(Az örökké való tekintet.) *Kunország üdvözli Sarusi Miskát, no meg a fordító is, méghozzá baráti nyalábolással. Karcag, 2003. ápr. 14.*

(Kutyafa.) *Sarusi Miskának és az ő Rózsájának küldöm legújabb apróságomat szeretettel. Karcag, 2003. ápr. 14.*

(A táltos kincse.) *Mondá Miska: „Mondád nyista?” (Lapozza s szól) „Nem monda e’ se, de még nem is mese.” Miskának, hogy fitymálja, Rózsának, hogy szeresse, szeretettel egy régi barát. Karcag, 2004. aug. 9.*

Aláírás, mindig: Körmendi Lajos.

Kuruc, mi az, hogy labanc?

Amikor megjelent a Körmendiről írt Sarusi-széptanulmány, a szerkesztő megjegyezte:

– Aha, ti összejátstotok!

Emlékezett rá, hogy nemrég Körmendi Sarusi-széptanulmánya látott – másik lapban – napvilágot.

Lajossal jót neveltük rajta!

Micsoda hangon tudott Lajos nevetni!

Össze nem játszottunk, együtt játszottunk! Egy csapatban. Egy csapatban, két egyszemélyes szabadcsapatot alkotva: Ő Karcagon, én Csabán. Hátunkat – lélekben, gondolatban, érzésben, mit tudom én, miféle, hány módon – egymáséhoz támasztottuk és adj neki! Csak a fejit, hogy meg ne sántuljon.

Lehet – érdemes – másképpen?

Azt látjuk, a baloldaliak jobban összetartanak, jobban segítik egymást, ha valaki bajba kerül, érte nyúlnak! Az úgynevezett jobboldalon annál több egyénieskedés, pártoskodás. A baloldal kollektivista, a jobboldal individualista, hallani. Ez az oka?

Mindenesetre mindketten hajlottunk arra, hogy kimondjuk: se ez, se az.

Igazából.

Csak.

Csak ami: érték.

Mi a miénk.

Almádiba költözve sem változott, lényegesen, a dolog. Ő Karcag-Berkén, szerénységünk Almádi-Lokhegyen. Továbbra is: két egyszemélyes szabadcsapatban, de együtt.

Hogy mennyire megbízta benne, bizonyosság rá a szolnoki Jászkunság füzeteknél viselt sorozatszerkesztőségem. Odáírhatja a nevemet? – kérdezte, s mi okom lett volna megtagadni. Neki egy gonddal kevesebb, nekem meg annyi, amennyit a szalmaszál fölemelése okozhatna. Csak most, hogy 2005-ben ránézek a nemzeti könyvtár honlapjára, mit nem követtem el az ő tudomásuk szerint, derül ki: 17 Jászkunság-kötetnek voltam a „sorozatszerkesztője”! Honnan tudtam volna? Máskor: szerkeszem már valamelyik könyvét! Annyiban, amennyiben a nevemet adom hozzá, más gondom ezzel sincsen! Hogyne segítettem volna. (A sorozatnak és a köteteknek is ő volt a szerkesztője, de úgy vehette, jobban fest, ha ketten jegyezzük.) Tudhattam, Lajos se komcsi, se náci, se más labanc könyv szerkesztőjének nem tesz meg soha. Mert hogy maga sem vállalná. Ahogy én sem csaptam volna be.

Hogy mi mindent csinált Lajos. Berek-i Irodalmi Társaság? Barbaricum Irodalmi Társaság? Barbaricum Könyvműhely? Jászkunság füzetek? Ki, ha nem ő volt egymaga mindez. S ha továbbél, kitalált volna még – magának – egy-két (három) további feladatot.

Amúgy pedig... Vittük, amire vihettük.

Nem magunkért. Valóban: édes hazánkért.

Annyit keseregve! Soha föl nem adva.

A halála előtti napon még.

Miről nem álmodott!

Ha álmodott.

Ha.

Hinni hitt, de hogy.

– Rajta, kurucz!

Rajta.

Mehetek – már megint – utána.

RAHÓ ÉLT, RAHÓ ÉL, RAHÓ ÉLNI FOG

Jól kibabrált velem karcagi cimborám: nem fölött a rahói Lénin-szobor minap megüresedett talpazatára? Mondhatni: fölültetett! Legalábbis képen, a számítógép bevetésével. Nézem

(amikor meghozza a drótposta), nem értem. Aztán beugrik: a csabai MTI-szerkesztőségben mellettem dolgozó fényképész-képszerkesztő pajtás mutatott hasonló dolgokat. Fület ragasztott az illetőnek, felhősítette a tiszta eget, lóra tette a gyalogost, satöbbi. Szóval egy ügyes számítógép-használó bármire képes, akár erre is. Valaki Körmendi Lajos barátom nagykunsági társaságában két képet összeboronált s lett belőle ez a... A felső-tiszavölgyi portyánkról való hazaérkezés után nem sokkal már küldte a képet, hogy nyomban kisüssem nyilván azt rikkantja a szoborhelyen álló akárki, hogy „Rahó élt, Rahó él, Rahó élni fog!”. Azazhogy mi egyebet mondana a jó rahóiaknak manapság egy magunkfajta rosszcsonot hazafi, ki épp eléggé szereti a fajtáját (a Kárpát-Duna-Nagyhaza mindenféle születésű és fajtájú és nyelvű népet) és éppen eléggé ellenére van – volt, van, lesz – akárki népbutító tömeggyilkos. Melyek egyikének a kiürült helyére nem föl tetszettek varázsolni?!

Üsse kő, ám portyánk harmadik tagja, a magyar paraszthad Don-kanyari hősiességéről hátborzongatóan gyönyörű hexameterekbe szerkesztett eposzt író debreceni tejtestvérünk, Gulyás Imre komolyan vette: nem értette, miként eshetett meg, hogy jelenlétében észrevétlen másztam (volna) föl Lénin – az Uljanov – hült helyére. Mert ő erre a helyzetre nem emlékezett!

Nem is tehetette, mert meg nem történhetett: oda fölmászni... lajtorja nélkül hogy lehetne. Arra a helyre, hol Léninek csak a szoborlábanyoma ha maradt a szobortalapzaton. Megboldogult Máramaros vármegyénk Rahó nevezetű városa mára agyonrozsdásodott Tiszaparti Papírgyárával szemközt, az omladozó falú, szintén tönkrement szovjet-görög oszlopszatú művelődési házával a háta mögött, a „tőle” – tőlünk... – jobbra, balra romladozó szibériai tömbházak közt, tengelytörő kocsit mentén enyésző helyen.

Rahó, hahó! Boldog új esztendő... terebélyesedő Szegényországunk valamennyi polgárának és alig-polgárának. Hogyne: bort, búzát, békességet! (Hogy ... szép asszony feleséget..., csak gondolni merem e másság-barát világban, mert még kirekesztéssel tetszenek vádolni.)

A mellékelt levél – Körmendi Lajos műveként – az óesztendő végén (2004-ben) látott napvilágot Miskolcon a „Mégse légyott” című kötetkében.

Kedves Diótörő!

Én írok levelet magának – nem megyek el a légyottra. Nincs kifogás, szerelem van. Mint a vihar, úgy dülta fel életem egy író, s én játékszere lettem. Lakomák s bú költője, hívlak, sóhajtom egyre. Maga pedig a barátjával együtt menjen a pokolba!

Végzem! Átfutni nem merem. Ám egy képet küldök Róla, hogy lássa A Férfit! S megérti, miért mondom: ne légy ott!

Tanja.

(S itt következik az emlegetett rahói Lénines álfényképem.)

A küldeményt (képet, írást) 2004. június 9-én ereszti el Miskolc irányába, a levél tárgya: „Tatjana levele”.

Körmendi Lajos csúfolódó levelecskéje az újabb nagybetegség előtt született; ekkor még maga ül a géphez s küldi írásait, kinek küldheti. Elemében van. Mire megjelenik, testében már újra tenger méreg, sok-sok sugár. Hogy élve maradjon! Megússza. Megúszni! És az utolsó hetet leszámítva: mosolyog. Mosolyog? Már amíg megtehetette: nem más az, mint harsány kacaj. Életvidám nevetés. Harsogó hahota. Körmendi.

Röhej? Soha.

Hogy jókedve egyre fogyjon.

Az utolsó hónapban már leányának diktál. Úgy kezdődik, hogy egyre rövidebb ideig bír számítógépbe írni, majd nem képes odaülni. Vezetékes távrecsegőhöz nem megy, csak a zsebcseregőn lehet vele társalkodni. Ha dolgozni akar – kell, küzdeni kénytelen, az utolsó leheletig dolgozni! –, cikket nagyleányának mond tollba (számítógépbe). Kicsi a betegnyugdíj, várja cikkeit a Szabad Föld, és, havonta egyszer, olvasóit meglepni, a Metró.

FOGDMEG, KÉZEN

Három alakról derült ki, hogy szaglászott Lajos után; szaglászott, hogy legyen miről jelentést írnia a kádári ávónak. Tanúja lehettem annak, hogyan fogadja barátunk a három lelepleződést.

Az első bereki író táborok egyikén a gyógyfürdő gyöpén magyarázta fölháborodottan az egyik karcagi cimbora, aki társa volt Lajosnak az ellenzéki küzdelmekben, az MDF-szervezésben: a szűk karcagi és szolnoki baráti körbe tartozó T. I. lehetett az 1980-as években a vörös önkényuralom ellen szervezkedők minden lépését figyelemmel kísérő spicli! Lajos tán annyit mondott: „A k...a anyját!” Az illető még Lajos karcagi lakására is eljárt, mint a legjobb, legmegbízhatóbb barátok egyike – hallod később. S állítólag ott volt a bereki sírkertben is Lajos kunhalomnyi nagykun-virágos sírhantjánál, hogy tiszteletét tegye egyik áldozata temetésén.

A másik, T. S. a székesfővárosi sajtóban lepleződött le, s Lajos neve szerepelt az általa megfigyeltekről közzétett névsorban. Körmendi – „A g...i!”-t azért ki nem hagyva – azon kezdett spekulálni, mivel kényszeríthették író társát e gázságra. Hogy ne mondjam nyomban az izgatta, milyen mentséget találhat... a spionnak. Cikkben is (erkölcsileg) elfogadható magyarázatot igyekezett keresni, később még találkoztak, meghányták-vetették, mi történt velünk - amennyire persze ezt T. S. megengedhetőnek tartotta, mert Lajos ezúttal sem volt rámenős az igazságkeresésben, tán rábízta az időre, meg a másokra a titok megfejtését. A titok titok maradt, mert Lajos megtért a Mindenhatóhoz, T. S. pedig – aki a temetés előtt egy közös ismerőstől a telefonicímemet kérte, hogy valamit velem is megbeszéljen – Lajos halála után nem sokkal szintén jobblétre szenderült. Eredetileg ő is készült a berekfürdői Lajos-búcsúra.

A harmadik, F. T. lelepleződéskor a távrecsegőbe még annyit sem mondott, mint a másik két esetben. Hallgatása azt jelenthette: „Ő is?” (Mással volt elfoglalva, gyógyulni szeretett volna...) A szemében egy senki lehetett ez a valaha szolnoki illető, aki előtt valószínűleg nem is nagyon beszélt őszintén sohasem; ellophatott szavakat, mondatokat e besúgó a Tisza-parti értelmiségi társaságban elhangzottakból, de hogy vele négy szemközt olyan őszintén beszélgetett volna, mint a másik kettővel, kizárt.

Gyanítom, mert magam is többször találkoztam ezzel az emberrel s olyan ellenszenves volt a viselkedése, hogy nyíltan meg nem szólaltam volna előtte.

„Hogyan védtem Körmendit Lajost!...” – állhatna elő, ha eléállhatna, az egyik.

„Körmendi, a régi jó barát...” – merenghet (tán ma is) a másik.

„Körmendi Lajos, ki az? Vagy úgy... Én nem tehetek róla” – morzsolná tovább a dohányt a harmadik.

Ha ad neki a sors még egy-két évtizedet, regény kerekedhetett volna ebből a történetből is. Anélkül, hogy kikérte volna a róla készült, nyilván ládányi jelentést! Mert nem arra volt kíváncsi, mit tudtak meg róla az államvédelem tisztjei, arra sem, mit mondott ő maga ekkor és akkor, mert hogy azt nála jobban hogyan tudhatná bárki?! Arra viszont igen, minek a hatására tették ezt vele. Kényszerből? Érdekből? Szolgalelkűségből?

Legalábbis T. S.-t illetően azt éreztük, hogy a krisztusi megbocsátás hatja át. Sajnálta s nem bántotta. Megérteni akarta.

A legaljasabb mindenestre egy baráti besúgó tevékenysége lehet. Elöttem őt nem is emlegette sosem. Mert a másik kettőnél – tudhatta – maga is vétett: a kádári világban hogy lehetett őszinte az ember... a legszűkebb családi s baráti körön kívül?! S az a kettő abba a külső körbe tartozott. A 'barát' viszont... Kivédhetetlen?

„Hasonló a hasonlónak örül” – idézi a latinokat Sárándi József a Barbaricum Könyvműhely első 2005-ös kötetében. (Posztumusz Körmen-di-szerkesztés: Lajos halála napja táján jöhetett ki a nyomdából.) S valóban, tán a hasonló érzelmek, a hasonló világlátás, a hasonló élmények, a hasonló gondolkodás, a hasonló törekvések tettek bennünket barátokká. Annyi különbség azért volt köztünk, hogy – nyilván fogyatékoságaim egyikeként – jóval bizalmatlanabb természetű voltam és vagyok, mint Lajos. S míg ő az MDF mellett tán utolsó hadfíként kitarzott volna, magam a sok furcsaság láttán – hibáim sorát ezúttal a hűtlenséggel szaporítva – hamar (az 1990-es győzelmet követően) odébbálltam.

Lajos nehezebben mozdult, néha mégis könnyebben kitört, mint Mihály komája. Ő nyíltabb, én zárkózottabb. (Máskor éppen fordítva.) Könnyebben megbocsát, hogy mást sose feledjen. Fájdalmait magába fojtja, magad kikiabálsz. „De nagy marha vagy te Miska!” – fogadta harsányan kacagva helytelenkedéseim legcifrabbikát úgy ötévente.

Azt mondom, regény, meg hogy krisztusi megbocsátás, mire föl az egyik utolsó megszólaltatásban Lajos így mennydörög: „... akadtak Júdások, de rájuk már nem emlékszem. A tetvek sorsa csak legyen a mély feledés!”. Hogyne lenne igaza, nevük leírásával se rondítsuk be tollunkat.

Azzal együtt, hogy jól tudjuk, nem ők az igazi bűnösök; bűnös az őket irányító politikai rendőr, az ávósz mozgó párházi ember, az MSZMP valamennyit vezérlő bizottsága, s a Kádár-huszár gyalogezredet kormányzó Moszkova-parti csapat. Azaz: maga a nevezett rendszer.

...Ellentétek, kapcsolódások, azonosságok.

– Van-e barátság férfi és nő között? – élcelődhetünk joggal.

Férfiú és férfiú közt hogy a csudába ne.

BEREKBEN

Berekben, a tervezett művésztelepen, üres telek várja. Beépítené, odamenne! Odatelepedne végleg. Közel a vízhez, hogy csak egy séta legyen. Kér, hogy kézirataimat a házában létrehozandó irodalmi múzeumban helyezzem el. Jobb helye valóban nem lehet. Hogy lenne. (A szeptemberi író táboros Berekben – Lajos társaságában – eszedbe jutott: ha lenne pénz az Alföldön keresnél valami menedéket, éppen itt, Berekfürdőn vehetnél magadnak kicsi tanyát, Lajosé mellett. Ebből sem lesz már semmi.)

– Az építései engedély most jött meg! – sajnálkozik a temetés előtti esti beszélgetésen a Halászcserében a polgármester, Hajdú Lajos.

Körmen-di már aligha.

Neki nem sikerült. Élve nem. Holtan legalább: válják mindörökre egygé Berekfürdővel.

Hogy mondja Jókai Anna Lajosunk koporsajánál? ...Jó író van elég, jó ember sokkal kevesebb. Lajos jó író és jó ember volt!

Volt. Ez a legszomorúbb az egészben.

Most már jó helyen van: otthon.

*Foszlanak éveim,
Mint hajnali pára.
Elfogynak érveim.*

*Álmodj engem, ha van
Még jobbodon hely,
Álmodj oda, Uram!*

Pirkadati köd a bereki medence körül, Lajos fürdőköpenyben indul az utolsó megmártózásra.

Karcagon az elmúlt másfél évtizedben nem telt el nap anélkül, hogy valaki ne kért volna tőle tanácsot, segítséget. Lajos mindig, mindenkit meghallgatott, és kérés, lehetőségei szerint, teljesítetlen nem maradt. (Hogy írja Fecske Csaba? „Sok kis tettel nagyot tettél...”)

Hány könyv ragadt Lajosban! Fejben készen, papíron-gépben félig, vagy meddig készen. Elek Tibor azt a Körmendi-tervet emlegeti, amely, ha valóra válik, a táj elfeledett, illetve kevésbé ismert íróit mutatná be, venné sorra. Antal István a rádió utolsó Körmendi-megszólaltatásában arra utal, hogy ha Lajos már nem, Mihály lesz kénytelen megírni, mit kellett átélnie a magunkfajának a csabai Vízműben! (S. M. bátorítására K. L. arra készült, hogy regényt ír arról a suliról, amelybe bekényszerült: irodalom iránt érdeklődő diákként a híd-, az út- és a vízmű-építés rejtelseibe bevezető technikumba. Mely közélettanoda ráadásul a szófogadatlan pesti komcsigyerekek fegyelmező-oskolája volt... Körmendi, meg ez a banda... Ráadásul a kollégium tanárai – kedvtelésből – besúgóhálózatot építettek ki.) Ebből a janicsár-tanodai történetből sem lesz már Körmendi-regény. (Sarusi-regény még kevésbé.) Aztán az interjú-esszé párosai! Melyekről tenéked is regélt. Már mint hogy folytatja. Írt Buda Ferencről olyan értekezést és készített Budával olyan interjút, amelyet tán senki sem fog; ugyanezt megtette Kiss Tamással és e sorok rovójával; megszólaltatta Sárándi Józsefet, ehhez már csak a széptanulmányt kellett volna megírnia... Csak, kellett volna. Nemzedékünk tagjai közül senki sem tudott úgy azonosulni a másikkal, mint ő. Ál-avantgardék, ál-posztmodernék: magukkal, ha tudnak. Mondom, Lajos: a másikkal. (Besúgóinkról sem tudna senki olyan igazságkereső, ártatlan kíváncsisággal írni, mint netán Lajos tette volna, ha kap még egy kis időt.)

Új regénye, melyből részletet folyóirat közölt. Útleírásaiból akart kötetet szerkeszteni, ebben szerepelt volna a kínai írás is, amely a Krasznahorkai Lászlóval megtett kiruccanásáról szól, arról az útról, melyre még hárman készültünk, de amelyre nem mehettem velük, mert a '90-es évek legelején nem volt erre másfélszázezer forintom. Aztán az újabb költeményei, esetleg kötetnyi (füzetnyi) a bereki paródiákból.

A berekfürdői önkormányzat és a Szabad Föld sajtó halottjának tekintette. Karcag?... Lajos végkívánsága a bereki sírkert.

Megint ez a kicsinyesség, amellyel annyi baja volt Lajosnak!

Ez már leperreg róla.

A többi azért bántotta.

Tanáré, tisztviselőé, szerkesztőé, pártállami emberé, demokrata önkényúré, annyi írástudatlané.

A Kúnlányfuttató-téren magasodó Kúnhalom tetején lévő kopjafához helyezte volna a bereki polgármester Lajos ravatalát (a nyitott koporsóval), díszőrséget jászkún huszárok adnának. A család a legszívesebben szűk körben búcsúzott volna Tőle, a kúnhalmi ravatal pedig szóba sem jöhetett: megérdemelne, de nem illik hozzá. A karcagi virágosok egy hétig csak Neki gyártották koszorúikat, aki későn jött, mehetett a szomszéd város kertészeihez. A bereki sírkert annyi virágot látott, amennyit egy miniszternek nem visznek Pest-Budán.

Nagykun kánt búcsúztatott 2005. Boldogasszony hava 8-dik napján a gyászoló gyülekezet. Úgy ezer ember.

A belőle sugárzó szeretet visszazállt Reá. Addig hívott a Nagykunságba, Karcagra, Berekfürdőre, hogy megszerettesse velünk e tájat s népét.

Isten áldjon. Azaz hát: Nyugodj békében.

Ő igen, de mi?! Hogy tudnánk...

KÖRMÖNDI, A BETYÁR GYEREK

– Irodalmi körökben, Budapesten azt kérdezik, ki az a Körmendi Lajos?

Kérdik, kérdik, hát aztán!

Életében egyetlen irodalmi műhelyt érezhetett teljes mértékben magáénak: a hetvenes-nyolcvanas évek fordulóján a pestbudai Mozgó Világ volt az a szellemi közösség, amellyel mindenestül azonosulni tudott. Nyilván mert ott emberszámba (persze, írószámba) vették: elsőként közölték, értették a törekvéseit, meghallgatták a szavát, rendszeresen közreadták új dolgait, első könyveinek írásait. Ahova bármikor bement, a szerkesztők szeretettel fogadták!

Ez az – mindez együtt –, amelyben a továbbiakban, a lap betiltását követően, e honban nem lehetett része. Később a szolnoki Jászkunságot igyekezett hasonlóan szabad szellemű műhellyé tenni, mígnem ebben is megakadályozták. A berekfürdői írótaborral is ilyen terve volt, a kiteljesítésben a sors megakadályozta.

A Lajos halála előtti decemberben Budán Berecz András estje várt bennünket a MOM Művelődési Házban. Az út járhatatlan, a nagykunságiak el sem jutnak a könyv- és lemezbemutatóra, Berecz szerzői estjére, mégis zsúfolásig megtelik a színházterem. Az Alföld költözik e másfél órára a MOM-ba: a pusztá muzsikája, dala, tánca, meséje.

Berecz kiáll a színpadra mesét mondani, hazudozó regösöket odavarázsolni. Egy szál maga? Nem, mert – mit ad Isten – mögötte egész kis együttes! Tárogató, furulyás, cimbalmos, bőgős, hegedűs (a citerás Somogyból az ónos eső miatt nem ért oda), ketten pásztorbotolót jární táncosok is betoppannak, a vérpezsdítő muzsikára édes-mézes dalaink szólalnak meg, mese, rege, monda hangzik el, kazak és nagykunsági magyar mondóka egybecsengésére kapod föl a fejed, Mándoky Kongur István kisfia, Atlan mondá kazakul... A Nagykunságba varázsol Berecz, Nagy Magyar Alföldünkre. A nézők nem akarják leengedni őket a színről.

„Pedig” mennyi fiatal! Nagylányod azt mondja: gyönyörű este volt!

Magad is bámulsz.

Mándoky uram, jó Kardszag városából, a pesti egyetem keletkutatójaként folytatta a legszebb nagykun hagyományokat. A nála valamivel fiatalabb Körmendi pajtás tőle is tanulta, mit jelent magyar nagykunnak lenni. Berecz, ki Lajosnál ifjabb vagy tíz kun esztendővel és szintúgy kunságifi, lám, valamennyire Lajzsán bátorítására fogott – Pestbudán – a hazai megmutatásába. És akkor itt ez a félmagyar-félkazak (tisztá magyar, tisztára qazaq) Kongur-levente, Atlan!

– Sose lesz ennek vége?!

De nem ám!

Nem, nem.

„1806. augusztus 13. Ökör pásztor Körmöndi János gonoszságáért a Panduroktól megfogatván a hurcolásba meghalt. 45 esztendő, erőszakos halállal” – áll a Lajosunk halála előtti napokban neki, kérésére, elküldött almádi újságban. Hogy ennek se tudjon utána menni...

– Hallottam róla, küldjed!

Körmöndi, a valahai betyár gyerek.

Lajos halála után előkerül a Körmöndi János zsványtanyáján lelt rablott holmi jegyzéke; hogy örült volna neki!

Perzekutor hogy érdekelné? A szükségből rablónak lett Körmöndi annál inkább.

Minden, amiben tetten érhető valami emberi.

A fogdmegség – Körmendi Lajos szerint – nem lehet ilyen.

Lajos, Lajos.

Azt mondtad:

– Jó volt köztetek.

Ha hallasz:

– Jó volt veled.

– Levegőt! – kérhette volna ő is.

Levegőt: mindig kevesebbet kapott, mint amennyire szüksége lett volna.

KÖRMENDI-FÉLE MAGYAR SEGÉLY

Hogy amit tett, ma is hasson. Nagy Gáspár jegyzi meg 2005. március derekán, amikor kiderül, hogy József Attila-díjat kapott beregvármegyei cimboránk, „A sátán fattyá”-t író Nagy Zoltán Mihály: – Jól szerepelt Berek!

A bereki írotábor. Az a műhely, amely Körmendinek köszönhetően befogadta a most kitüntetettet. S amely megismertette többekkel, akik tehetnek valamit azokért az írókért, akik erre érdemesek. Mely írotáborozás kitüntetéssel ér föl – fogalmazott egyszer a fönt nevezett N. Z. M.

Hogyne, tovább él a Körmendi-féle Magyar Segély... Ha hallgatunk rá.

... Hogy a temetés után hónapokkal tovább folytatódják a dolog. Berekfürdő nekilát a Körmendi-hagyomány kialakításának.

Körmendi Lajos év eleji temetésén már szóba került: mi lesz azzal, amit az író, költő, Nagy-kunság-kutató és Nagy-kunság-fölmutató az elmúlt évtizedekben fölépített? Amit létrehozott a rendszerváltozás óta, mert korábbi építkezési kísérleteit rendre ledöntötték a kádári „szociálizmusban” erre hivatottak. Miután Szolnokról 1994-ben hazaűzték Karcagra (a kormányváltás után menesztették a vezetésével országos hírnévre emelkedő Jász-kunság című irodalmi folyóirattól), „csak azért is” tenni vágyásában létrehozta a Barbaricum Irodalmi Társaságot, hogy könyveket jelenthessen meg a szintén általa alapított Barbaricum Könyvműhely. A kis karcagi könyvkiadó eddig félszáz kötetet adott közre. Berekfürdőn (az 1970-es évekbeli kísérlet elfojtása után) 1999-ben szervezett először írotábor az Alföldhöz kötődő nemzeti szellemű tollforgatóknak, az eddigi utolsót, 2004-ben már halálos betegen irányította. 2001-ben az írotáborban születő szépirodalmi alkotások közreadásához intézményi háttérrel biztosító Bereki Irodalmi Társaságot alapított, a bereki füzetekből eddig négy látott napvilágot.

Körmendi elment, mi lesz az elárvelt intézményekkel? Nélküle aligha fog boldogulni Berekfürdő az 58 évesen távozó író által létesített, működtetett, életben tartott, fölvirágoztatott intézményekkel – gondolták sokán. Amikor eme „intézmények” Körmendi Lajos nélkül nem létezőknek vehetők, hiszen az intézmény maga az író volt.

Az alig ezer lelkes, ám évente több százezer vendéget fogadó nagykun gyógyhely önkormányzata – amelyet a Körmendivel baráti kapcsolatot ápoló Dr. Hajdú Lajos polgármester vezet – magára vállalt annyit, amennyi Berek részéről vállalható. 2005. március utolsó napjaiban Körmendi Lajosra emlékező műsorral mutatkozott be a helyi kábeltévé, az áprilisi – Körmendi közreműködésével alapított – nagykun vers- és prózamondó versenyen résztvevők elsősorban az ő költeményeinek és elbeszéléseinek a megszólaltatásával mérték össze tudásukat. Ekkorra jelent meg a Berek című irodalmi folyóirat új száma, amely a lapalapító emlékének adózó írások gyűjteménye. Szeptemberben heted ízben szervezik meg a bereki írotábor, amelyet Körmendi Lajosról szeretnének elnevezni. A Barbaricum Irodalmi Társaság új elnöke Bartha Júlia néprajzos lett, aki maga turkológusként adott közre kötetet a Barbaricum Könyvműhelyben, s végig együtt dolgozott az alapító íróval.

„A költő vizsgálja addig halasztódik, míg nem hazája olyan lelkesedéssel fogadja magába, ahogy ő fogadta magába hazáját” – fogalmazott egykor Walt Whitman. Körmendi vizsgálja rég megvolt, mindez csak ráadás.

A kunok nem felejtik.

Hátsó borító

Sarusi Mihály „Alföldi képek” című esszékötete a szerző újabb sajátos tájmonográfiája. A Nagy Magyar Alföld népélete és művészeinek a világa épp úgy megjelenik a kötet írásaiban, mint az évtizedenként ismétlődő gázkitörések következményeivel sújtott tanyák sorsa, vagy egy valahai szélhámos, a népet kincskereséssel szédítő Csuba Ferenc ’csökmői sárkányhúzás’ néven elhíresült bihari falubolondítása. Beszédeselek a fejezetcímek, mert utalnak az írások hangulatára és nyelvére is: Szittyá-fődön, Bides paraszt, Csabai, a vastag, Tsuba Ferkó, Medgyesi Égh, Kincses Túl-a-Tisza, Hálá Istennek. Az Erdélyben „otthonirodalom”-nak is nevezett szociográfia különböző változatainak lehetőségeit hasznosító kötet egyik legérdekesebb írása az alföldi gyökerű kitűnő elbeszélő, Balázs József írásművészetével és nehéz sorsával foglalkozik, míg egy másikban a szerző szülővárosa, „Tót-Csaba” elevenedik meg a legmélyebbről jövő szeretet hangján, a záró írás pedig az író karcagi cimborájától, Körmenyi Lajostól vesz búcsút.